

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КИСЕЛЬОВ ІВАН АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 338.43:658.14

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО
БІЗНЕСУ**

072 - Фінанси, банківська справа та страхування

07 – Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 І. А. Кисельов.

Науковий керівник: Гузар Богдан Степанович, кандидат економічних наук,
доцент, заслужений економіст України

Умань 2026

АНОТАЦІЯ

Кисельов І. А. Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 – Управління та адміністрування). – Уманський національний університет МОН України, Умань, 2026.

Дисертація містить узагальнення теоретичних і методичних основ дослідження, результати, яких уможливлюють практичні рекомендації для зміцнення фінансової стабільності суб'єктів аграрного бізнесу за умов економічної невизначеності, збройного конфлікту та трансформацій на світових продовольчих ринках.

Систематизовано еволюцію наукових поглядів на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу: від початкових спроб розрахувати окремі фінансові показники щодо сучасних багатofакторних моделей, які враховують здатність господарюючих суб'єктів мінімізувати кризові явища. Встановлено принципові відмінності між зарубіжними методичними підходами, де провідну роль відіграють принципи ринкової ефективності та оцінка активів за поточною ринковою вартістю, і вітчизняними методиками, що ґрунтуються на обліку за фактичними витратами та нормативному регулюванні. За результатами теоретичного дослідження автором сформульовано власне визначення сутності фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу, яка характеризується багатовимірною змінною в часі, спроможність суб'єкта господарювання залучати, акумулювати та раціонально розподіляти фінансові ресурси, завдяки поєднанню чотирьох взаємопов'язаних властивостей: здатності формувати резерви для нейтралізації зовнішніх впливів; гнучко реагувати на зміни ринкового середовища; готовності до глибоких стратегічних перетворень

власної діяльності, а також спроможності до динамічного відновлення після кризових явищ. З огляду на це суб'єкт аграрного бізнесу повинен забезпечити платоспроможність, необхідний рівень ліквідності та рентабельності, безперервну діяльність за умов мінливого зовнішнього середовища, сезонності аграрного виробництва, цінових коливань та залежності від природних чинників.

Аналіз наявних методичних підходів, щодо фінансової стійкості, дає змогу встановити принципові недоліки класичних підходів, оснований на дослідженні балансових показників станом на певну звітну дату. Такі методичні підходи є суперечливими, оскільки не дають відповіді на питання, чи здатні суб'єкти аграрного бізнесу пристосовуватися до ринкових змін умов ведення діяльності, перебудовувати власну модель роботи у відповідь на нові виклики та відновлюватися після серйозних кризових ситуацій. Обґрунтовано потребу у запровадженні комплексної методики оцінки, яка б поєднувала аналіз традиційних балансових показників із характеристиками динамічних властивостей суб'єкта аграрного бізнесу, що забезпечують його стале функціонування за будь-яких умов.

Удосконалено методичні підходи багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, що охоплює інтеграцію чотирьох типів динамічних здатностей через систему часткових показників з подальшим обчисленням інтегрального індексу стійкості. Методичні підходи включають нормування різнорідних показників за адаптованою методикою з урахуванням галузевої специфіки, калібрування вагових параметрів через апарат середньогеометричних і середньогармонійних величин, що забезпечує збалансованість усіх компонентів, обчислення часткових індексів буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей з наступною типологізацією суб'єктів аграрного бізнесу за рівнями фінансової стійкості. Особливу увагу приділено врахуванню сезонного характеру грошових потоків, циклічності виробничих процесів та цінової нестабільності аграрних ринків.

Досліджено тенденції розвитку суб'єктів аграрного бізнесу України та

визначено основні чинники, що впливають на рівень їхньої фінансової стійкості в умовах воєнного стану. З'ясовано, що збройна агресія завдала відчутної шкоди фінансовому стану суб'єктам аграрного бізнесу: руйнування виробничих об'єктів, окупація сільськогосподарських угідь, замінування земель, перебої з вивезенням продукції на зовнішні ринки та різкі стрибки світових цін. Усі ці обставини діяли одночасно, посилюючи взаємний негативний вплив. Підсумки статистичного та економетричного аналізу підтвердили багатоплановість взаємозв'язків між окремими показниками й рівнем фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, а також вагому роль структури капіталу, оборотності активів, ліквідності, рентабельності та можливості залучення зовнішнього фінансування.

Здійснено комплексне оцінювання фінансової стійкості десяти репрезентативних суб'єктів аграрного бізнесу за період 2019–2024рр., що виявило суттєві дисбаланси розвитку та відсутність високої інтегральної стійкості у вибірці. Проведений аналіз свідчить, що 60% суб'єктів аграрного бізнесу мають низький рівень фінансової стійкості з інтегральним показником $FS < 0,3$, ще 40% - помірний рівень з показником FS у діапазоні від 0,353 до 0,413, тоді як жодне з обстежених суб'єктів аграрного бізнесу не досягло значення $FS \geq 0,5$, що відповідало б високому рівню стійкості. Результати дослідження свідчать про загальну вразливість галузі та нездатність переважної більшості суб'єктів аграрного бізнесу одночасно підтримувати достатній рівень усіх складових фінансової стійкості. Суб'єкти аграрного бізнесу з відносно вищою стійкістю відзначаються збалансованою структурою компонентів та домінуванням адаптивної і буферної здатностей, тоді як інші стикаються з критичною недостатністю фінансових резервів, обмеженою оперативністю реагування на зовнішні чинники та від'ємною відновлювальною здатністю.

Сформульовано напрями зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та розроблено комплексну систему організаційно-економічних заходів, що охоплює диверсифікацію джерел фінансування, оптимізацію структури капіталу, підвищення оборотності активів, розвиток

інноваційних механізмів управління оборотним капіталом та впровадження превентивного фінансового моніторингу. Особливу увагу зосереджено на формуванні системи раннього виявлення загроз фінансовій стійкості через інтеграцію динамічних індикаторів буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей у єдину систему фінансового контролінгу, що забезпечує своєчасність управлінських рішень щодо корекції фінансової стратегії в умовах високої невизначеності. Визначено напрями застосування запропонованих методичних підходів щодо потреб внутрішнього управління суб'єктами аграрного бізнесу, банківського кредитування, інвестиційного аналізу та державного регулювання аграрного сектору.

Доведено визначальну роль управління фінансовими ризиками у забезпеченні фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу як одного з найбільш ефективних методичних підходів протидії кризовим явищам, особливо за умов нестабільних цін на сільськогосподарську продукцію, кліматичних змін, воєнного протистояння та зрушень на ринках збуту. Розроблено рекомендації щодо побудови повноцінної системи управління ризиками, яка передбачає застосування засобів захисту від цінових коливань, страхування врожаю, диверсифікацію напрямів господарської діяльності та накопичення резервних фондів. Запропоновано конкретні механізми розширення страхування в аграрному секторі, запровадження похідних фінансових інструментів на внутрішньому ринку та надання державної підтримки суб'єктам аграрного бізнесу у питанні доступу до кредитних ресурсів.

Обґрунтовано теоретичні засади цифровізації фінансового управління в аграрному секторі, підтверджено їх значення в підвищенні якості контролю за ліквідністю, грошовими потоками та поточним фінансовим станом суб'єктів аграрного бізнесу. Обґрунтовано доцільність застосування цифрових рішень для управлінського обліку, бюджетного планування та управління грошовими потоками. Такі механізми сприятимуть здійсненню моніторингу за фінансовими показниками у режимі реального часу та дозволяють

прогнозувати вплив зовнішніх дестабілізуючих чинників на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Розроблено сукупність прикладних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі аналізу їхніх індивідуальних профілів можливостей. Такий підхід дає змогу сформувати управлінські рішення, спрямованих на концентрацію зусиль щодо мінімізації найбільш вразливих ланок у структурі фінансової стійкості. Обґрунтовано потребу в індивідуалізованому підході щодо формування антикризових заходів залежно від домінуючого типу можливостей суб'єкта аграрного бізнесу, масштабів господарювання, організаційно-правової форми та особливостей виробничого процесу. Розроблено поетапний алгоритм застосування запропонованих методичних підходів щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, який відповідає інформаційному забезпеченню малих та середніх суб'єктів аграрного бізнесу і потреби в оперативності аналізу за умов нестабільного зовнішнього середовища.

Ключові слова: фінансова стійкість, суб'єкти аграрного бізнесу, багатовимірна оцінка, інтегральний індекс, інструменти забезпечення фінансової стійкості, буферна здатність, адаптивна здатність, трансформаційна здатність, відновлювальна здатність, фінансова стабільність, фінансовий менеджмент, фінансові ризики, ризик-менеджмент, цифровізація, цифрові фінансові технології, сценарне планування, антикризове управління, воєнний стан.

ABSTRACT

Kyselov I. A. Ensuring the Financial Stability of Agricultural Business Entities. – Qualification scientific work in manuscript form.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of study 072 “Finance, Banking and Insurance” (07 – Management and Administration). – Uman National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uman, 2026.

The dissertation systematises the theoretical and methodological foundations of the research and translates its findings into practical recommendations for strengthening the financial stability of agricultural business entities under conditions of economic uncertainty, armed conflict, and ongoing transformations in global food markets.

The evolution of scholarly thinking on the financial stability of agricultural enterprises is traced from early attempts to compute isolated financial ratios through to contemporary multifactor models that capture organisational resilience and the capacity to navigate crises. Fundamental distinctions are established between foreign approaches - where market efficiency principles and fair-value asset measurement predominate - and domestic methodologies rooted in historical-cost accounting and prescriptive regulatory norms. Drawing on this theoretical investigation, the author advances an original definition of financial stability for agricultural business entities, conceptualised as a multidimensional, time-varying capacity to attract, accumulate, and rationally allocate financial resources. This capacity rests on four interdependent properties: the ability to build reserves that absorb external shocks, to adjust flexibly to shifts in the market environment, to pursue deep strategic transformation of operations, and to recover swiftly from crises - while simultaneously maintaining solvency, adequate liquidity and profitability, and uninterrupted activity under conditions of environmental volatility, agrarian seasonality, price fluctuations, and dependence on natural factors.

A critical review of existing methodological approaches to financial stability reveals structural limitations inherent in classical balance-sheet methods anchored to

a single reporting date. Such methods offer no insight into whether agricultural enterprises can adapt to sudden operational disruptions, restructure their business models in response to new challenges, or reconstitute themselves after severe crises. The analysis substantiates the need for a comprehensive assessment framework that integrates the examination of traditional balance-sheet indicators with the dynamic properties of agricultural entities - properties that underpin sustained functioning across any operating environment.

Methodological approaches to the multidimensional assessment of financial stability have been refined through the integration of four types of dynamic capabilities into a system of partial indicators, culminating in the computation of an integral stability index. The refined methodology encompasses the normalisation of heterogeneous indicators using an industry-adapted procedure, the calibration of weighting parameters through geometric and harmonic mean techniques to ensure balanced representation of all components, and the calculation of partial indices of buffer, adaptive, transformational, and recovery capacity - followed by a typological classification of agricultural entities by level of financial stability. Particular attention is devoted to the seasonal character of cash flows, the cyclicity of production processes, and price instability in agrarian markets.

Development trends among Ukrainian agricultural business entities are examined, and the principal determinants of their financial stability under wartime conditions are identified. Armed aggression has inflicted tangible damage on the financial position of agricultural enterprises: the destruction of productive assets, occupation of farmland, mine contamination of fields, disruptions to export logistics, and sharp swings in world commodity prices operated simultaneously, compounding each other's adverse effects. Statistical and econometric analysis confirms the multi-layered interdependencies between individual performance indicators and the level of financial stability, as well as the decisive influence of capital structure, asset turnover, liquidity, profitability, and access to external finance.

A comprehensive assessment of financial stability was conducted for ten representative agricultural business entities over the period 2019–2024, revealing

significant developmental imbalances and the absence of high integral stability across the sample. The analysis demonstrates that 60 per cent of the entities exhibit a low level of financial stability with an integral score FS below 0.3, while the remaining 40 per cent attain a moderate level within the FS range of 0.353 to 0.413; notably, none of the surveyed entities reached an FS value of 0.5 or above, which would correspond to high stability. These findings attest to the sector's pervasive vulnerability and the inability of the great majority of agricultural enterprises to sustain adequate performance across all components of financial stability simultaneously. Entities with relatively stronger stability are distinguished by a balanced distribution of components and a dominance of adaptive and buffer capacity, whereas the remainder face a critical shortage of financial reserves, limited responsiveness to external shocks, and negative recovery capacity.

Directions for strengthening the financial stability of agricultural business entities are formulated, and a comprehensive system of organisational and economic measures is developed encompassing the diversification of funding sources, optimisation of capital structure, improvement of asset turnover, development of innovative working-capital management mechanisms, and implementation of preventive financial monitoring. Particular emphasis is placed on constructing an early-warning system for financial stability threats through the integration of dynamic indicators of buffer, adaptive, transformational, and recovery capacity into a unified financial controlling framework, ensuring the timeliness of managerial decisions on financial strategy adjustment under high uncertainty. Application pathways for the proposed methodological approaches are identified across internal enterprise management, bank lending, investment analysis, and state regulation of the agrarian sector.

The pivotal role of financial risk management in safeguarding the financial stability of agricultural business entities is demonstrated as one of the most effective means of countering crisis phenomena - particularly under conditions of volatile agricultural commodity prices, climate change, armed conflict, and shifting sales markets. Recommendations are developed for constructing a full-scale risk

management system encompassing price-hedging instruments, crop insurance, diversification of business activities, and the accumulation of contingency reserves. Specific mechanisms are proposed for expanding insurance coverage in the agrarian sector, introducing derivative financial instruments on the domestic market, and providing state support to agricultural entities in accessing credit resources.

The theoretical foundations of digitalisation in agricultural financial management are elaborated, and the significance of modern technologies for enhancing the quality of liquidity monitoring, cash-flow control, and real-time financial surveillance is confirmed. The appropriateness of deploying digital solutions for management accounting, budgetary planning, and cash-flow management is substantiated. Such instruments enable continuous tracking of financial performance indicators and facilitate the forecasting of external destabilising factors' impact on the financial stability of agricultural enterprises.

A set of applied recommendations for strengthening the financial stability of agricultural business entities is developed on the basis of individual capability-profile analysis. This approach enables the formulation of targeted managerial decisions concentrated on remedying the most vulnerable links in the financial stability structure. The necessity of an individualised approach to crisis-response measures is substantiated, taking into account the dominant capability type of each entity, its scale of operations, organisational and legal form, and production process characteristics. A step-by-step algorithm for applying the proposed methodological approaches to financial stability assessment is developed, adapted to the limited information infrastructure of small and medium-sized agricultural enterprises and to the imperative of analytical speed in an unstable external environment.

Keywords: financial sustainability, agricultural business entities, multidimensional assessment, integrated index, financial sustainability instruments, buffering capacity, adaptive capacity, transformative capacity, recovery capacity, financial stability, financial management, financial risks, risk management, digitalization, digital financial technologies, scenario planning, crisis management, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Кисельов І. А. Теоретичні аспекти сутності фінансової стійкості та особливості її формування у суб'єктів аграрного бізнесу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2025. № 6. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-6-11145>. (0,65 д.а.)

2. Кисельов І. А. Система показників платоспроможності та ліквідності, їх взаємозв'язок з фінансовою стійкістю. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6170>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-41>. (0,58 д.а.)

3. Кисельов І. А. Багатовимірна оцінка фінансової стійкості українських агропідприємств: методологія та результати емпіричного дослідження. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 6 (83). С. 7–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-117>. (1,15 д.а.)

4. Кисельов І. А. Інтегрована модель антикризового управління фінансовою стійкістю в аграрному бізнесі. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Випуск 3(18). URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/737>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.18-38>. (0,72 д.а.)

5. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Інструменти цифрового управління та сценарного планування в агросфері. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія: Економічні науки*. 2025. Вип. 107. Ч. 2. С. 239–252. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-239-252>. *Особистий внесок здобувача: систематизовано сучасні цифрові інструменти управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу; розроблено підходи до впровадження сценарного планування в контексті забезпечення фінансової стійкості; обґрунтовано механізми цифрової*

трансформації фінансового управління в аграрному секторі (0,68 д.а., автору належить 0,34 д.а.).

6. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Ризики і чинники нестійкості в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія: Економічні науки.* 2025. Вип. 107. Ч. 2. С. 371–386. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-371-387>. *Особистий внесок здобувача: ідентифіковано ключові ризики та чинники фінансової нестійкості суб'єктів аграрного бізнесу; здійснено класифікацію ризиків за джерелами виникнення та ступенем впливу на фінансову стійкість; запропоновано систему управління ризиками для зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу (0,76 д.а., автору належить 0,38 д.а.).*

7. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету. Серія: Економічні науки.* 2026. Вип. 108. Ч. 2. С. 209-224 DOI: 10.32782/2415-8240-2026-108-2-209-224. *Особистий внесок здобувача: систематизовано динамічні механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, обґрунтована їх структурно-функціональна побудова, узагальнено вплив чинників зовнішнього середовища на фінансову стійкість та визначено напрями удосконалення підходів до оцінювання ризику банкрутства з урахуванням специфіки аграрного сектору України (0,72 д.а., автору належить 0,36 д.а.).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Кисельов І. А. Шляхи вдосконалення фінансового менеджменту суб'єктів господарювання аграрного бізнесу. *Збірник IX Міжнародної науково-практичної конференції TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH* (м. Токіо, 16–18 травня 2024 р.). Токіо, Японія, 2024. С. 627–636. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано сучасні підходи до фінансового менеджменту суб'єктів аграрного бізнесу; запропоновано напрями*

вдосконалення фінансового управління через впровадження інструментів цифровізації та сценарного планування (0,48 д.а., автору належить 0,24 д.а.).

2. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Сучасний стан фінансової стійкості підприємств аграрного бізнесу України та шляхи її підвищення. *Аспекти стабільного розвитку економіки за умов ринкових відносин : матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Умань, 27 травня 2024 р.). Умань, 2024. С. 109–111. *Особистий внесок здобувача: здійснено діагностику поточного стану фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України; обґрунтовано основні напрями підвищення фінансової стійкості за умов воєнного стану* (0,20 д.а., автору належить 0,10 д.а.).

3. Кисельов І. А. Сучасні аспекти фінансової стійкості суб'єктів агробізнесу України за умов воєнного стану. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції* (м. Умань, 14 листопада 2024 р.). Умань : УНУС, 2024. С. 297–299. *Особистий внесок здобувача: виявлено специфічні особливості забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнного стану; розроблено рекомендації щодо адаптації фінансового менеджменту до екстремальних умов функціонування* (0,15 д.а., автору належить 0,08 д.а.).

4. Кисельов І. А. Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору України та її забезпечення за умов війни та повоєнний період. *The 5th International scientific and practical conference "Current trends in scientific research development"* (December 12–14, 2024). BoScience Publisher, Boston, USA. 2024. С. 887–890. *Особистий внесок здобувача: діагностовано критичний вплив воєнних дій на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу; обґрунтовано необхідність адаптації методів оцінки фінансової стійкості до умов воєнного стану та післявоєнної відбудови* (0,28 д.а.).

5. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Цифровізація фінансових процесів у контексті забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України. *IV Міжнародна науково-практична конференція «SCIENCE IN THE MODERN WORLD: INNOVATIONS AND CHALLENGES»* (м. Торонто, 19–21

грудня 2024 р.). Торонто, Канада, 2024. С. 633–641. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано роль цифровізації фінансових процесів у підвищенні фінансової стійкості; запропоновано механізми впровадження цифрових технологій у фінансове управління суб'єкта аграрного бізнесу (0,46 д.а., автору належить 0,23 д.а.).*

6. Гузар Б. С. Кисельов І. А. Фінансова безпека – основа фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Аспекти стабільного розвитку економіки за умов ринкових відносин : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Умань, 27 травня 2025 р.). Умань, 2025. С. 20–23. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано взаємозв'язок між фінансовою безпекою та фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу; ідентифіковано ключові загрози фінансовій безпеці суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнного стану (0,18 д.а., автору належить 0,12 д.а.).*

7. Кисельов І. А., Гузар Б. С. Ідентифікація детермінант фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції* (м. Умань, 13 листопада 2025 р.). Умань : УНУ, 2025. С. 30–33. *Особистий внесок здобувача: ідентифіковано ключові детермінанти фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу; здійснено економетричний аналіз впливу різних факторів на рівень фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу (0,22 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

8. Кисельов І. А., Комісаренко Є.М. Динаміки ключових показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України та їх оцінка. *Technologies and Strategies for the Implementation of Scientific Achievements: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference, February 27, 2026. Stockholm, Kingdom of Sweden: International Center of Scientific Research. C.53-58. Особистий внесок здобувача: Проведено емпіричний аналіз діяльності суб'єктів аграрного бізнесу в залежності від спеціалізації та їх фінансово-економічного потенціалу. Досліджено релевантність адаптованих*

нормативних значень фінансових коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості за умов економічної нестабільності. Проведено трендовий аналіз основних ключових показників для оцінки фінансової стійкості. (0,26 д.а., автору належить 0,13 д.а.).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ.....	30
1.1.Сутність та зміст категорії «фінансова стійкість» суб'єктів аграрного бізнесу.....	30
1.2.Теоретичні підходи щодо оцінки фінансової стійкості: зарубіжний та вітчизняний досвід.....	56
1.3. Методичні засади інтегрального підходу щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу	73
Висновки до розділу 1.....	88
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	90
2.1.Оцінка динаміки показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України.....	90
2.2.Оцінка галузевих ризиків і чинників нестійкості суб'єктів аграрного бізнесу	112
2.3.Ідентифікація детермінант фінансової стійкості та оцінка рівня вразливості суб'єктів аграрного бізнесу	135
Висновки до розділу 2.....	161
РОЗДІЛ 3.УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ.....	164
3.1.Формування динамічної моделі фінансової стійкості: концептуальні засади.....	164
3.2.Механізми цифрового управління та сценарного планування суб'єктів аграрного бізнесу	195
3.3.Впровадження інноваційних механізмів забезпечення фінансової стійкості в управлінській практиці суб'єктів аграрного бізнесу.....	211
Висновки до розділу 3.....	255
ВИСНОВКИ.....	259
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	266
ДОДАТКИ.....	285

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АПК – агропромисловий комплекс

ВК – власний капітал

ВОА – власні оборотні активи

ВОК – власні оборотні кошти

Держстат – Державна служба статистики України

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку (англ. EBRD)

ЄС – Європейський Союз

ІКФС – інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості

ІАР – інтегральний адаптаційний рейтинг

ІЦФС – інтегральний цифровий індекс фінансової стійкості

ІЦЗ – інтегральний коефіцієнт цифрової зрілості

ІСС – індекс структурної фінансової стійкості

КА – коефіцієнт автономії

КАЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності

ККА – коефіцієнт кризової адаптивності

КМ – коефіцієнт маневреності власного капіталу

КМУ – Кабінет Міністрів України

КПЛ – коефіцієнт поточної ліквідності

КШЛ – коефіцієнт швидкої ліквідності

Мінагрополітики – Міністерство аграрної політики та продовольства України

МН (англ. ML) – машинне навчання (англ. Machine Learning)

НБУ – Національний банк України

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

ОА – оборотні активи

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку (англ. OECD)

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПЗ – поточні зобов'язання

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

Рис. – рисунок

СП – спільне підприємство

Табл. – таблиця

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ІІІ (англ. AI) – штучний інтелект (англ. Artificial Intelligence)

АС – адаптивна здатність (англ. Adaptive Capacity)

ВС – буферна здатність (англ. Buffer Capacity)

ВІ – бізнес-аналітика (англ. Business Intelligence)

Big Data – великі дані (масиви даних великого обсягу)

CAPM – модель оцінки капітальних активів (англ. Capital Asset Pricing Model)

CV – коефіцієнт варіативності (англ. Coefficient of Variation)

DIG – рівень цифровізації (компонент ТС, англ. Digitalization)

DuPont – факторна модель аналізу рентабельності Дюпона

EBITDA – прибуток до вирахування відсотків, податків та амортизації (англ. Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization)

ERP – система планування ресурсів підприємства (англ. Enterprise Resource Planning)

ESG – екологічне, соціальне та корпоративне управління (англ. Environmental, Social, Governance)

FinTech – фінансові технології (англ. Financial Technologies)

FS – інтегральний показник фінансової стійкості (англ. Financial Stability)

IoT – інтернет речей (англ. Internet of Things)

LR – навчання на основі кризового досвіду (компонент RC, англ. Learning from Recovery)

O-score – модель прогнозування банкрутства Дж. Олсона

RC – відновлювальна здатність (англ. Recovery Capacity)

RD – інтенсивність досліджень і розробок (компонент ТС, англ. Research & Development)

RE – ефективність відновлення (компонент RC, англ. Recovery Effectiveness)

REST – здатність до реструктуризації (компонент TC)

ROA – рентабельність активів (англ. Return on Assets)

ROE – рентабельність власного капіталу (англ. Return on Equity)

ROIC – рентабельність інвестованого капіталу (англ. Return on Invested Capital)

RR – швидкість відновлення (компонент RC, англ. Recovery Rate)

S – стабільність відновлення (компонент RC, англ. Stability)

TC – трансформаційна здатність (англ. Transformational Capacity)

WACC – середньозважена вартість капіталу (англ. Weighted Average Cost of Capital)

Z-модель – модель прогнозування банкрутства Е. Альтмана (англ. Z-score)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Підвищення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах тривалого збройного конфлікту, нестабільного економічного середовища та змін на світових продовольчих ринках належить до першочергових завдань збереження економічної безпеки держави та підтримки її експортного потенціалу. Аграрний сектор традиційно займає стратегічне місце в економіці країни, забезпечуючи понад 40% валютних надходжень від реалізації продукції і є важливим джерелом зайнятості для значної частини сільського населення. Повномасштабне російське вторгнення сформувало якісно інший контекст господарювання, такий, до якого суб'єкти аграрного бізнесу, по суті, не могли бути заздалегідь підготовлені. Руйнування виробничої інфраструктури, окупація частини сільськогосподарських угідь і їх мінування полів безпосередньо обмежували виробничі можливості. Водночас, варто визнати, що серйозною проблемою стали порушення логістичних зв'язків при вивезенні продукції та значна цінова нестабільність на зовнішніх ринках, що додатково ускладнювала фінансове планування.

Дослідження фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та механізмів забезпечення її стійкості стали предметом наукових дискусій багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема питання методики оцінки розглядалися у працях Altman E., Beaver W., що запропонували класичні дискримінантні моделі прогнозування банкрутства, Modigliani F. та Miller M., які обґрунтували вплив структури капіталу на вартість суб'єкта аграрного бізнесу, а також українських дослідників Терещенка О., Матвійчука А., Череп А., що адаптували світові методики до специфіки вітчизняної економіки. Питання стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах кризових явищ досліджували Кропивко М., Лупенко Ю., Зіновчук В., Жук В., Малік М., які наголошували на необхідності врахування галузевої специфіки сільськогосподарського виробництва при діагностиці фінансового стану. Концептуальні підходи до

розуміння організаційної стійкості та резилієнтності розроблені Holling C., Walker B., Folke C., які обґрунтували багатовимірну природу здатності систем протистояти зовнішнім викликам та відновлюватися після кризових подій.

Водночас, традиційні методи оцінки фінансової стійкості, що застосовуються у вітчизняній аграрній практиці, засновані на розрахунку показників ліквідності, фінансової незалежності та маневреності капіталу станом на певну звітну дату виявляють суттєві обмеження. Вони не дають відповіді на питання, наскільки суб'єкт аграрного бізнесу здатний пристосовуватися до раптових змін умов господарювання, перебудовувати власну модель роботи у відповідь на нові виклики та відновлюватися після серйозних кризових потрясінь. Існуючі коефіцієнтні моделі не враховують траєкторію попередніх змін фінансових показників, швидкість реакції на ринкові сигнали, інноваційну активність, рівень цифровізації виробничих процесів та інші параметри, що визначають потенціал суб'єкта аграрного бізнесу забезпечувати безперервність функціонування в умовах багатофакторної турбулентності.

Актуальність проведеного дослідження зумовлена потребою у розробці комплексної методики оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, яка б поєднувала аналіз традиційних балансових показників із характеристиками їх здатності формувати фінансові резерви, своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, здійснювати стратегічні перетворення виробничих процесів та долати кризові явища. Застосування такого методичного підходу дасть змогу приймати більш виважені управлінські рішення щодо зміцнення фінансової стійкості на рівні окремих суб'єктів аграрного бізнесу, а також сформувати наукову основу для державної аграрної політики в умовах воєнного стану та подальшої відбудови вітчизняної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційна робота виконана згідно з тематикою науково-дослідної роботи Уманського національного університету «Концептуальні засади та механізми

сталого розвитку України» (№0121U112522), у якій відповідно до завдань автором досліджено тенденції розвитку суб'єктів аграрного бізнесу України та визначено основні чинники, що впливають на рівень забезпечення їхньої фінансової стійкості.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування цілісної теоретичної та методичної бази, а також практичних рекомендацій для багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах нестабільного середовища.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання дослідження:

- систематизувати теоретичні підходи щодо трактування сутності категорії фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та виявити концептуальні обмеження традиційних коефіцієнтних методів оцінки для діагностики їх стійкості в умовах багатофакторної турбулентності;

- проаналізувати еволюцію методів оцінки фінансової стійкості від однокритеріальних статичних показників до багатовимірних динамічних моделей та обґрунтувати доцільність застосування концепції організаційної резилієнтності для діагностики стійкості суб'єктів аграрного бізнесу;

- вивчення динаміки ключових показників фінансової стійкості репрезентативної вибірки вітчизняних суб'єктів аграрного бізнесу та виявлення критичних зон вразливості та структурних дисбалансів, які формувалися в залежності від характеру зовнішніх викликів;

- розробити методику багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі інтеграції буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей з обґрунтуванням структури компонентів, алгоритмів розрахунку часткових показників та нормативних значень;

- здійснити апробацію запропонованої методики на вибірці суб'єктів аграрного бізнесу, різних організаційно-правових форм та масштабів діяльності, із розрахунком інтегрального показника їх фінансової стійкості та

подальшою класифікацією їх за рівнем стійкості;

- порівняти результати оцінки фінансової стійкості за традиційною методикою фінансових коефіцієнтів та запропонованим багатовимірним підходом з метою виявлення розбіжностей між формальною фінансовою стійкістю та реальною стратегічною вразливістю суб'єктів аграрного бізнесу;

- побудувати індивідуальні профілі фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу із графічним відображенням властивих їм конфігурацій чотирьох здатностей та визначенням конкретних зон критичної вразливості й напрямів розвитку;

- розробити практичні рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі діагностованих профілів здатностей з урахуванням пріоритетних напрямів ресурсного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процеси формування та підтримки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах трансформаційних змін.

Предметом дослідження є теоретико - методичні засади та практичний інструментарій багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі інтеграції буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей.

Методи дослідження. Методичною основою дисертаційного дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання економічних процесів і явищ. Діалектичний метод застосовано для дослідження суперечностей між статичними та динамічними підходами до оцінки фінансової стійкості та обґрунтування необхідності інтеграції балансових показників з характеристиками здатностей суб'єктів аграрного бізнесу. Системний підхід використано для розробки багатовимірної моделі фінансової стійкості з виокремленням чотирьох взаємопов'язаних компонентів та визначенням їхнього внеску у формування інтегрального показника. Історичний метод застосовано для аналізу еволюції концепцій фінансової стійкості від однокритеріальних коефіцієнтних моделей до багатовимірних підходів, що враховують організаційну резилієнтність. Метод узагальнення використано для

систематизації теоретичних підходів щодо трактування сутності фінансової стійкості та виявлення концептуальних обмежень традиційних методів її оцінки.

Аналіз та синтез застосовано для декомпозиції інтегрального показника фінансової стійкості на буферну, адаптивну, трансформаційну та відновлювальну компоненти з подальшою інтеграцією часткових показників у єдину систему діагностики. Порівняльний метод використано для зіставлення результатів оцінки фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за традиційною коефіцієнтною методикою та запропонованим багатовимірним підходом з виявленням парадоксальних розбіжностей. Графічний метод застосовано для візуалізації індивідуальних профілів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу засобами радарних діаграм. Кореляційний аналіз використано для виявлення взаємозв'язків між традиційними коефіцієнтами та компонентами запропонованої методики з визначенням домінуючої ролі буферної здатності у формуванні інтегральної стійкості. Нормування та стандартизація застосовані для приведення різнорідних показників до єдиної шкали вимірювання та забезпечення коректності інтеграції часткових компонентів у зведений індекс. Методи кластерного аналізу використано для групування суб'єктів аграрного бізнесу за домінуючим типом здатності з виявленням трьох стратегічних моделей формування їх фінансової стійкості.

Анкетування використано з метою визначення механізмів забезпечення фінансової стійкості; узагальнення показників рівня автоматизації планування, цифрової зрілості та адаптивної активності.

Інформаційну базу дослідження становили статистичні дані Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукові публікації вітчизняних і закордонних учених з питань фінансової стійкості та антикризового управління, матеріали фахових видань і науково-практичних конференцій, нормативно-правові акти, що регулюють бухгалтерський облік, фінансову звітність та діяльність суб'єктів

аграрного бізнесу України, а також дані офіційних вебресурсів державних установ і галузевих об'єднань. Основу емпіричної частини дослідження становила офіційна фінансова звітність десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 роки, оприлюднена на офіційних вебсайтах підприємств та в Загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України. Додатково використовувалися аналітичні огляди Національного банку України та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, а також відкриті звіти галузевих об'єднань аграрного бізнесу. Аналітична обробка матеріалів виконувалася автором із застосуванням сучасних методик статистичного аналізу та комп'ютерних технологій.

Наукова новизна одержаних результатів і особливий внесок автора, що виносяться на захист, полягають у наступному

Удосконалено:

1. Методичний підхід щодо багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, який базується на інтеграції буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей і, на відміну від традиційних коефіцієнтних методів, забезпечує комплексну діагностику спроможності господарюючих суб'єктів протистояти екзогенним викликам, адаптуватися до змін операційного середовища, здійснювати стратегічну трансформацію та відновлювати функціонування в умовах війни та економічної турбулентності

2. Інтегральний підхід щодо діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, що ґрунтується на поєднанні фінансових і нефінансових індикаторів, алгоритмах нормування часткових показників та побудові індивідуальних профілів стійкості, який, на відміну від існуючих підходів, дає змогу виявляти приховані структурні дисбаланси, латентні ризики та стратегічну вразливість суб'єктів господарювання, не ідентифіковані традиційними статичними коефіцієнтними методами оцінки.

3. Теоретичні підходи щодо трактування сутності фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу шляхом інтерпретації її як багатовимірної

динамічної характеристики, що поєднує здатність до забезпечення фінансової рівноваги, адаптації, трансформації та відновлення під впливом зовнішніх шоків і кризових явищ.

4. Систему показників оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу шляхом інтеграції традиційних фінансових коефіцієнтів із галузевими індикаторами продуктивності, логістичної стабільності, інноваційної активності та кліматичних ризиків.

5. Підходи щодо визначення нормативних значень фінансових коефіцієнтів шляхом адаптації їх порогових параметрів до умов кризової та воєнної економіки, що підвищує об'єктивність і достовірність діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Набули подальшого розвитку:

1. Методи класифікації рівнів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі інтегрального показника та конфігурації динамічних здатностей, що забезпечує більш об'єктивне визначення рівня стратегічної вразливості суб'єктів господарювання.

2. Підходи щодо управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу шляхом розроблення моделей фінансової поведінки: стабільно-зростаючої, адаптивно-стійкої, турбулентно-регресивної та критично-нестійкої, які формують методичне підґрунтя для диференційованого фінансового менеджменту.

3. Методи діагностики структурних дисбалансів фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу шляхом виявлення оберненої кореляції між традиційними показниками ліквідності та реальною інтегральною стійкістю в умовах структурної турбулентності.

4. Практичні підходи щодо формування фінансових резервів суб'єктів аграрного бізнесу шляхом обґрунтування домінуючої ролі буферної здатності у забезпеченні стійкості до екзогенних шоків та кризових викликів.

5. Організаційно-економічні засади зміцнення адаптивної та трансформаційної здатностей суб'єктів аграрного бізнесу шляхом визначення

пріоритетів цифровізації, реструктуризації активів, розвитку інноваційної діяльності та впровадження ESG-практик для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

6. Науково-практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу шляхом формування індивідуальних профілів стійкості та визначення пріоритетних напрямів ресурсного забезпечення залежно від виявлених зон критичної вразливості.

Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні методичного інструментарію для діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та розробки управлінських рішень щодо її зміцнення на основі багатовимірної оцінки буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей. Результати дослідження можуть бути використані керівництвом суб'єктів аграрного бізнесу для проведення самодіагностики фінансової стійкості, ідентифікації критичних зон вразливості та розробки стратегій зміцнення фінансової стійкості з урахуванням індивідуального профілю здатностей. Запропонована методика може застосовуватися органами державного управління аграрним сектором для моніторингу фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу, розробки критеріїв надання державної підтримки суб'єктам господарювання з низькою буферною здатністю та обґрунтування пріоритетів інвестування у цифровізацію та інноваційний розвиток сектору. Банківськими установами розроблені методичні підходи можуть використовуватися для оцінки кредитоспроможності позичальників аграрного сектору з урахуванням не лише статичних балансових показників, але й динамічних характеристик здатності забезпечувати безперервність функціонування. Науково-дослідними установами аграрного профілю результати дослідження можуть застосовуватися для подальшого вдосконалення методики оцінки фінансової стійкості з інтеграцією додаткових компонентів кіберрезидентності, ESG-інтеграції та міжнародної конкурентоспроможності.

Результати дисертаційного дослідження адаптовані і впроваджені у

практичну діяльність суб'єктів аграрного бізнесу, що підтверджується довідками про впровадження від 25.12.2025 №25/12-1 ТОВ АКТИЛАЙ НУТРИШН»; від 22.12.2025 №18 ВСК «НАДІЯ Гайсинського району Вінницької області; від 10.12.25 № 25 ПСП «СИНЮХА» Голованівського району Кіровоградської області; від 25.12.2025 №11 Фермерське господарство «МАТИЄНКО В.М.» Немирівського району Вінницької області; від 23.10.2025 №7 ТОВ Пролайн Трейд Черкаська область м. Умань.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Уманського національного університету у ході підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять з дисциплін «Фінанси підприємств аграрного сектору» та «Фінансовий менеджмент» (довідка від 15.06.2026 №1430/01-10).

Особистий внесок здобувача. У дисертаційній роботі відображено власні розробки автора. Теоретичні положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, одержані самостійно. Із наукових праць, підготовлених у співавторстві, до дисертації включено ідеї, розробки та висновки, які належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, методичні розробки та практичні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорені на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: IX Міжнародна науково-практична конференція «TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH» (м. Токіо, Японія, 16–18 травня 2024 р.); XIX Міжнародна науково-практична конференція «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 27 травня 2024 р.); XVI Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 14 листопада 2024 р.); The 5th International scientific and practical conference "Current trends in scientific research development" (Boston, USA, December 12–14, 2024); IV Міжнародна науково-практична конференція «SCIENCE IN THE MODERN WORLD: INNOVATIONS AND CHALLENGES» (м. Торонто, Канада, 19–21 грудня 2024 р.);

XX Міжнародна науково-практична конференція «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 27 травня 2025 р.); XVII Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 13 листопада 2025 р.); Динаміки ключових показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України та їх оцінка. Technologies and Strategies for the Implementation of Scientific Achievements: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference, February 27, 2026. Stockholm, Kingdom of Sweden: International Center of Scientific Research. С.53-58.

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано в 15 наукових працях загальним обсягом 7,59 д. а. (автору належить 5,89 д.а.), серед них 7 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема 4 одноосібні статті та 3 у співавторстві; 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі 3 одноосібних та 5 у співавторстві.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 336 сторінки, з них основного тексту 263 сторінки. Дисертація містить 12 рисунків, 73 таблиці, 54 формул та 7 додатків на 54 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 175 найменувань і розміщений на 19 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

1.1. Сутність та зміст категорії «фінансова стійкість» суб'єктів аграрного бізнесу

Фінансова стійкість посідає особливе місце серед категорій управління фінансами суб'єкта аграрного бізнесу, адже характеризує його спроможність залишатися дієздатним і розвиватися за умов нестабільності. За ринкових відносин це поняття набуває особливого значення для суб'єктів аграрного бізнесу, які провадять діяльність за підвищеної невизначеності та суттєвої залежності від зовнішніх чинників. Науковий аналіз сутності фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу передбачає ґрунтовне вивчення як теоретичних концепцій, так і набутого практичного досвіду її досягнення.

Питання фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу не є новим для економічної науки – воно привертало увагу дослідників задовго до появи сучасних аналітичних інструментів. Ще в роботах класиків економічної теорії, хоча й у дещо іншому термінологічному контексті, порушувалися питання капіталу, прибутку та ефективності господарювання, що фактично заклало підвалини сучасного розуміння фінансової стійкості. Варто зазначити, що сучасні підходи до цієї категорії формувалися поступово - через накопичення й переосмислення результатів досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, кожен із яких розглядав окремі грані фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу.

Еволюція поглядів на фінансову стійкість безпосередньо пов'язана із загальним розвитком поняття про природу фінансів суб'єкта аграрного бізнесу. У науковій літературі й досі відсутнє єдине загальноприйняте визначення фінансової стійкості, що пояснюється складністю та багатоаспектністю цього явища. Відмінності між науковими підходами зумовлені різними дослідницькими акцентами: одні автори зосереджуються на балансових

співвідношеннях, інші - на ресурсному підході чи управлінні ризиками [6, 10, 92].

Категорія фінансової стійкості формувалася в напрямі класичної теорії капіталу, де ключова увага зосереджувалась на рівновазі між активами та зобов'язаннями суб'єкта аграрного бізнесу. Теоретичне осмислення цього поняття відбувалося паралельно зі становленням фінансової науки як самостійної галузі знань. Методичні підходи до його вивчення склалися під впливом праць представників різних наукових шкіл і напрямів економічної думки.

Серед значних теоретичних концепцій, що створили концептуальну основу для розуміння природи фінансової стійкості, особливе місце займають праці класиків фінансового менеджменту. Зокрема, слід виділити теорію фінансового управління Ю. Ф. Брігхема [10], яка обґрунтувала базові принципи управління фінансовими ресурсами. Фундаментальні роботи цього дослідника [10] у сфері фінансового управління заклали методичну основу для комплексного аналізу взаємозв'язків між ліквідністю, платоспроможністю та довгостроковою стабільністю суб'єкта аграрного бізнесу.

Значний внесок у розвиток теорії зробила комплексна концепція фінансового менеджменту І. О. Бланка [6], що інтегрувала різні складові фінансового аналізу й планування в єдину цілісну систему. Його наукові праці заклали основи системного підходу до управління фінансовими ресурсами з урахуванням ризиків і невизначеності як невід'ємних характеристик зовнішнього фінансового середовища.

Важливою для розуміння структури фінансування є теорія оптимальної структури капіталу Франко Модільяні та Мертона Міллера [138], яка встановила взаємозв'язок між структурою джерел фінансування та вартістю капіталу. Довівши іррелевантність структури капіталу в ідеальних ринкових умовах, ця теорія парадоксальним чином стала фундаментом для розробки сучасних методик оптимізації фінансування, які враховують реальні ринкові обмеження.

Інституційне середовище забезпечення фінансової стійкості значною мірою формується під впливом макроекономічних чинників, досліджених у теорії державних фінансів. Класична праця Чарльза Бастейбла «Державні фінанси» [92] визначила концептуальні рамки впливу фіскальної політики на економічні умови діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. Розвиток цих ідей простежується у роботах представників теорії економіки добробуту, зокрема Річарда Марсдена [134], який досліджував вплив податкової політики на економічну стабільність суб'єктів господарювання. Особливе значення для аграрного бізнесу мають праці Джозефа Стігліца [162], який довів роль інформаційної асиметрії та ринкових недосконалостей у формуванні фінансової стійкості за умов нестабільності. Водночас теоретичні положення Артура Лаффера [127] щодо оптимізації податкового навантаження створили підґрунтя для аналізу залежності між рівнем оподаткування та здатністю суб'єктів аграрного бізнесу забезпечувати власну фінансову стійкість.

На ранніх етапах наукового осмислення фінансової стійкості переважали статичні підходи до її оцінки. Перші дослідження фокусувалися на здатності суб'єкта господарювання виконувати поточні зобов'язання та забезпечувати достатній рівень власних оборотних активів [75]. Така позиція ґрунтувалася на домінуванні балансової концепції, яка визначала стійкість виключно через пропорції власного та позикового капіталу на фіксовану дату.

Якісно новий рівень розуміння проблеми створили представники англо-американської школи фінансового аналізу - передусім Вільям Бівер [94], Едвард Альтман [88] та Едвард Дікін [103]. У 1960–1970-х роках вони успішно імплементували методи дискримінантного та кореляційно-регресійного аналізу, довівши здатність показників ліквідності, платоспроможності та рентабельності завчасно сигналізувати про загрозу корпоративного банкрутства. Їхній науковий доробок значно доповнив методика дослідження, доповнивши традиційну балансову логіку системою коефіцієнтів для комплексної діагностики фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу.

Кардинальна трансформація поглядів на природу фінансової стійкості

відбулася на зламі XX–XXI століть, коли дослідники почали розглядати це явище як динамічний процес, що залежить від низки внутрішніх і зовнішніх факторів. Вагомий поштовх до таких змін дали праці Б. Лева [128], який розробив модель часткового коригування фінансових показників відносно середньогалузевих значень, та Джеймса Олсона [145], який застосував умовне логіт-моделювання для імовірнісної оцінки ризику банкрутства.

Вагомий внесок у розвиток теорії зробив Гарі Шинасі [156], запропонувавши розширене тлумачення фінансової стійкості – як здатності системи підтримувати економічні процеси, керувати ризиками й витримувати зовнішні дестабілізуючі чинники. Принципова новизна його такого підходу полягає в розумінні фінансової стійкості динамічного, безперервного стану, а не фіксованого показника, що передбачає різні комбінації складових елементів системи. Це суттєво відрізняється від статичних концепцій і формує методичну базу для розуміння нелінійної природи фінансової стійкості.

На окрему увагу заслуговує концепція Вільяма Аллена та Джеффри Вуда [87], які розглядали фінансову стійкість крізь призму кризових явищ, наголошуючи на взаємозв'язках між різними учасниками фінансової системи та якості ризик-менеджменту. Ключова ідея їхнього підходу полягає в тому, що стійкість не може бути характеристикою лише окремого суб'єкта господарювання – її необхідно розглядати в контексті взаємодії суб'єкта аграрного бізнесу з усім зовнішнім оточенням.

Суттєвим доповненням методичного базису стали праці Клаудіу Альбулеску, Крістіана Брезніка та Валерія Дермола [86], які обґрунтували інтегральний підхід до фінансової стійкості. Запропонований ними методичний підхід передбачає застосування комплексних індикаторів та багатфакторного аналізу, що дозволяє врахувати множинність внутрішніх і зовнішніх чинників. Сутність їхнього підходу полягає у синтезі класичних коефіцієнтних методів із сучасними інструментами моделювання фінансових процесів, що забезпечує вищу об'єктивність оцінки фінансового стану.

Розвиток інформаційних технологій та впровадження концепції Balanced

Scorecard або рівноважної системи показників Робертом Капланом та Девідом Нортон [120] поклали початок якісному перелому у методиці фінансового аналізу. Ця концепція інтегрувала фінансові та позафінансові показники, акцентуючи на здатності суб'єкта аграрного бізнесу своєчасно реагувати на виклики нестійкого ринкового середовища. Сучасна парадигма фінансової стійкості постала, таким чином, результатом синтезу статичних балансоорієнтованих та динамічних адаптивних підходів, що уможлиблює комплексну оцінку як сучасного фінансового стану, так і здатності суб'єкта аграрного бізнесу до довгострокової адаптації та розвитку за умов динамічного ринкового середовища.

Розуміння макроекономічних чинників фінансової стійкості доповнив підхід Роджера Фергюсона [108], який визначав стійкість крізь призму відсутності фінансової нестабільності. Його концепція характеризує нестабільність прискореним зростанням цін на активи вище їх справедливої вартості, істотними порушеннями ринкового функціонування та обмеженням кредитного доступу, що спричиняє значне відхилення фактичного економічного розвитку від його потенціального рівня. Таке трактування акцентує глибокий взаємозв'язок між макроекономічною та мікроекономічною стійкістю.

Альтернативну концепцію запропонував Е. Крокет [102], визначивши фінансову стійкість як стан, при якому відсутні стреси, здатні завдати визначеної економічної шкоди широкому колу учасників ринку та їхніх контрагентів. Цей підхід акцентує на проактивному характері управління ризиками та необхідності превенції системних загроз.

Данієла Попеску [150] доповнила наукову дискусію, дослідивши взаємозв'язок між монетарною політикою та фінансовою стабільністю. Її дослідження продемонстрували суперечність між різними цілями економічної політики: жорсткі антиінфляційні заходи можуть підривати фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу і дестабілізувати банківський сектор.

Показово, що аналіз зарубіжних досліджень не дає підстав говорити про

існування якоїсь універсальної концепції фінансової стійкості. Слід відмітити: розбіжності між підходами різних наукових шкіл зумовлені не стільки термінологічними розбіжностями, скільки реальними відмінностями в структурі національних фінансових систем, характері інституційного середовища та дослідницьких традиціях, що склалися в тих чи інших країнах.

Костянтин Чернавскіс [99] зосередив увагу на ролі макропруденційної політики у забезпеченні фінансової стабільності, розробляючи теоретичні основи для інтеграції кліматичних ризиків у пруденційну систему регулювання. Його дослідження показують необхідність клімато-орієнтованих капітальних вимог у існуючій пруденційній системі для ефективного управління перехідними ризиками.

Вітчизняна наука з питань фінансової стійкості має значний теоретичний доробок, сформований з урахуванням особливостей національної економіки та реальних умов, в яких функціонують вітчизняні суб'єкти аграрного бізнесу в час змін та реформ. Цей напрям репрезентований працями провідних вітчизняних дослідників і фахівців у сфері фінансового аналізу.

О. С. Іванілов [80] розробив комплексну методику дослідження взаємозв'язку між фінансовою стійкістю та інвестиційною привабливістю, обґрунтувавши методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу суб'єктів господарювання. А. Б. Перфільєв [54] запропонував методику, засновану на аналізі грошових потоків cash-flow, яка враховує динамічність фінансових процесів та дозволяє розробляти прогнози щодо майбутніх фінансових показників. О. О. Терещенко [57] та Т. М. Тігова [62] розробили універсальну систему показників для діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Сучасний етап розвитку української теорії фінансової стійкості характеризується появою оригінальних концептуальних підходів, які вирішують актуальні проблеми національної економіки та синтезують світовий досвід із вітчизняною специфікою. М. Горчинська [14] пропонує розширити інноваційне трактування фінансової стійкості, підкреслюючи роль адаптивних

механізмів суб'єкта аграрного бізнесу та його здатність до самоорганізації за умов нестабільного зовнішнього середовища.

О. М. Тищенко та Л. О. Норік [61] розглядають системний підхід до визначення фінансової стійкості як властивості суб'єкта аграрного бізнесу, яка утворюється у процесі взаємодії зовнішніх та внутрішніх чинників та виявляється в досягненні фінансової рівноваги. На їхню думку, стійкість характеризується здатністю суб'єкта аграрного бізнесу не лише утримувати стабільність основних показників діяльності, а й адаптуватися, функціонувати та розвиватися за умов змін. Такий підхід підкреслює динамічний характер явища та критичну важливість адаптивних механізмів за умов нестабільного економічного середовища.

О. В. Кнейслер та Н. І. Налукова [37] запропонували комплексну концепцію фінансової стійкості, яка виходить за межі традиційного аналізу фінансових коефіцієнтів. Запропонована методика враховує стратегічні фактори розвитку, інноваційний потенціал та конкурентні переваги суб'єкта аграрного бізнесу, інтегруючи макроекономічні показники з макростратегічними позиціями.

Г. М. Ліфференко [40] ототожнює фінансову стійкість як стан фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл та використання, що забезпечують розвиток суб'єкта аграрного бізнесу через зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності в межах допустимого рівня ризику. Цей підхід синтезує три ключові виміри: ефективність управління фінансовими ресурсами, довгострокову платоспроможність та обґрунтоване управління ризиками.

Т. В. Донченко [27] розробила комплексне розуміння фінансової стійкості як якісної характеристики фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу. У її концепції стійкість визначається здатністю організації до ефективного функціонування та динамічного розвитку, що базується на достатньому забезпеченні фінансовими ресурсами та їх раціональному використанні. Такий комплексний підхід дозволяє встановити зв'язок між фінансовою стійкістю та

результативністю операційної діяльності, підтверджуючи, що стабільний фінансовий стан неможливий без належного управління усіма складовими підприємницької діяльності суб'єкта аграрного бізнесу.

Якщо узагальнити наявні наукові підходи, більшість дослідників розглядає фінансову стійкість суб'єкта аграрного бізнесу як узагальнюючу характеристику його фінансового стану - таку, що показує, наскільки суб'єкт аграрного бізнесу здатний зберігати дієздатність за умов нестабільного зовнішнього середовища. Поряд із цим окремі дослідники розглядають фінансову стійкість у ширшому контексті економічної стійкості, вважаючи її опорним елементом, без якого неможливо ані збалансувати фінансові потоки, ані знизити підприємницькі ризики до прийняттого рівня.

На основі проведеного аналізу теоретичних джерел нами виокремлено основні концептуальні підходи до трактування сутності фінансової стійкості (додаток А, рис. А.1).

Перший концептуальний напрям – капітало-структурний – розглядає фінансову стійкість крізь призму архітекτονіки джерел фінансування та структури капіталу. Фундаментальні основи цього підходу закладені в класичних працях Ф. Модільяні та М. Міллера [138], які математично обґрунтували умови існування оптимальної структури капіталу з урахуванням податкового ефекту. Подальшого розвитку ці ідеї набули в дослідженнях С. Майєрса [140], який сформулював теорію ієрархії джерел фінансування. Згідно з нею, поведінка суб'єктів аграрного бізнесу при виборі джерел фінансування підпорядковується чіткій пріоритетності: від внутрішніх ресурсів до боргових зобов'язань, і лише в останню чергу - до емісії акцій, що безпосередньо впливає на параметри фінансової стійкості.

В основі капітало-структурної парадигми лежить цілком конкретне питання: яке співвідношення власного та позикового капіталу можна вважати оптимальним? Саме відповідь на нього, відповідно з логікою цього підходу, і визначає, наскільки суб'єктів аграрного бізнесу є фінансово стійким. Стійким воно вважається тоді, коли обрана структура джерел фінансування дозволяє

утримувати мінімальну середньозважену вартість капіталу (WACC) і водночас зберігати фінансову автономію. Теоретичною основою тут виступає теорія компромісу, і вона аж ніяк не відкидає боргове фінансування як таке. Йдеться лише про певну межу: переступивши її, податкові вигоди від боргу вже не перекривають фінансових ризиків, що зростають.

Другий концептуальний напрям переміщує фокус з теоретичних структур на практичну здатність суб'єкта аграрного бізнесу функціонувати в нестабільному середовищі. Цей підхід визначає фінансову стійкість як адаптивну характеристику, що проявляється в здатності організації протистояти деструктивним впливам, зберігати фінансову рівновагу та розвиватися за умов невизначеності та змін. Теоретико-методичну основу цього напрямку заклали Е. Альтман [88] та В. Бівер [94]. Е. Альтман [88], які розробили дискримінантну модель ймовірнісного прогнозування банкрутства, що демонструє кількісний зв'язок між системою фінансових коефіцієнтів та ризиком незліченних фінансових труднощів. В. Бівер [94] запропонував альтернативний метод - систему трендових коефіцієнтів для ранньої діагностики фінансової нестабільності. Обидві концепції переконливо показали, що фінансова стійкість - це не статичний стан, а динамічна характеристика, яка змінюється у часі та піддається прогнозуванню на основі фінансових індикаторів.

О. Тищенко та Л. Норік [61] розширили системне розуміння стійкості, як інтегральної властивості, яка формується у взаємодії факторів внутрішнього та зовнішнього походження. На їхню думку, фінансова стійкість полягає не лише у здатності підтримувати стабільність операційних показників, а й у спроможності функціонувати та розвиватися за умов ризику та невизначеності. Таке трактування відповідає реаліям трансформаційної економіки та потребам аграрного сектору, де адаптивність є критичним фактором виживання.

Третій концептуальний напрям – результативно-коефіцієнтний - трактує фінансову стійкість як складну результативну характеристику фінансово-господарської діяльності, яка синтезується системою коефіцієнтів та

показників. Цей підхід ґрунтується на тезі, що фінансову стійкість можна аналізувати та вимірювати через комплексну систему індикаторів платоспроможності, ліквідності та рентабельності. О. О. Терещенко [57] позиціонує фінансову стійкість як узагальнюючу якісну характеристику фінансового стану, що інтегрує множину окремих показників. У його концепції стійкість проявляється через здатність суб'єкта аграрного бізнесу ефективно функціонувати та розвиватися завдяки забезпеченню достатніх обсягів фінансових ресурсів та їх ефективному фінансовому менеджменту, що в свою чергу гарантує платоспроможність, прибутковість та привабливість для інвесторів.

І.О. Бланк [6] доповнив цей підхід, розробивши систематизовану методику діагностики на основі матриці фінансових індикаторів. Його інновація полягає в інтеграції статичних балансових показників (коефіцієнти структури капіталу, покриття активами) з динамічними характеристиками грошових потоків. Таким чином, метод І. О. Бланка дав змогу використовувати комплексну оцінку як моментної фінансової позиції, так і тенденцій її розвитку, що особливо важливо для оцінки стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, де сезонні коливання грошових потоків мають суттєвий вплив на динаміку фінансового стану.

Четвертий концептуальний напрям у розвитку теорії фінансової стійкості розглядає це явище крізь призму ризик-менеджменту та управління невизначеністю. Відповідно до цього підходу, фінансова стійкість визначається як здатність суб'єкта аграрного бізнесу забезпечувати збалансовану структуру активів і пасивів, функціонувати та розвиватися за умов нестабільного економічного середовища, що гарантує платоспроможність і інвестиційну привабливість на довгостроковому горизонті в межах прийнятного рівня ризику. Г. М. Ліфференко [40] систематизує фінансову стійкість як стан фінансових ресурсів, їх науково обґрунтований розподіл та ефективне використання, що забезпечують розвиток суб'єкта аграрного бізнесу на основі зростання прибутку та капіталу при одночасному збереженні

платоспроможності і кредитоспроможності в межах допустимого рівня ризику. Це трактування акцентує на трьох взаємопов'язаних вимірах управління: ефективності розпорядження фінансовими ресурсами, забезпеченні довгострокової платоспроможності та активному контролюванні ризиків.

Т. В. Донченко [27] розвинула цей методичний напрям, пропонуючи розглядати фінансову стійкість як комплексну якісну характеристику фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу, що виявляється в здатності його до ефективного функціонування та динамічного розвитку на основі достатнього забезпечення фінансовими ресурсами та їх раціонального менеджменту. Її концепція охоплює платоспроможність, прибутковість та рентабельність, як ключові показники стійкості, які досягаються за умов ризику та нестабільності.

Подальший методичний розвиток ризик-менеджментної парадигми пов'язаний із впровадженням у наукову практику концепції *Balanced Scorecard*, розробленої Р. Капланом та Д. Нортон [120]. Ця інноваційна система показників інтегрує фінансові індикатори (прибутковість, рентабельність, структура капіталу) з нефінансовими характеристиками (операційна ефективність, якість управління, інноваційний потенціал), створюючи багатовимірну модель комплексної оцінки як поточного фінансового стану, так і потенціалу подальшого розвитку суб'єкта аграрного бізнесу.

Всебічний аналіз методичної еволюції концепцій фінансової стійкості демонструє поступовий перехід наукової думки від статичних до динамічних моделей, від моно показників до комплексних інтегрованих систем, від ізольованого аналізу окремих фінансових коефіцієнтів до комплексного дослідження взаємозв'язків між фінансовими, операційними та стратегічними компонентами діяльності суб'єкта аграрного бізнесу. Сучасний етап розвитку теорії фінансової стійкості характеризується конвергенцією різних методичних підходів та формуванням інтегрованих теоретичних концепцій, які враховують галузеву специфіку та умови функціонування суб'єктів аграрного бізнесу у різних сегментах національної економіки. Систематизація наукових підходів дозволяє виокремити стійку групу ключових елементів, які постійно

розглядаються в дослідженнях різних авторів та утворюють концептуальне ядро поняття фінансової стійкості (рис. 1.1).

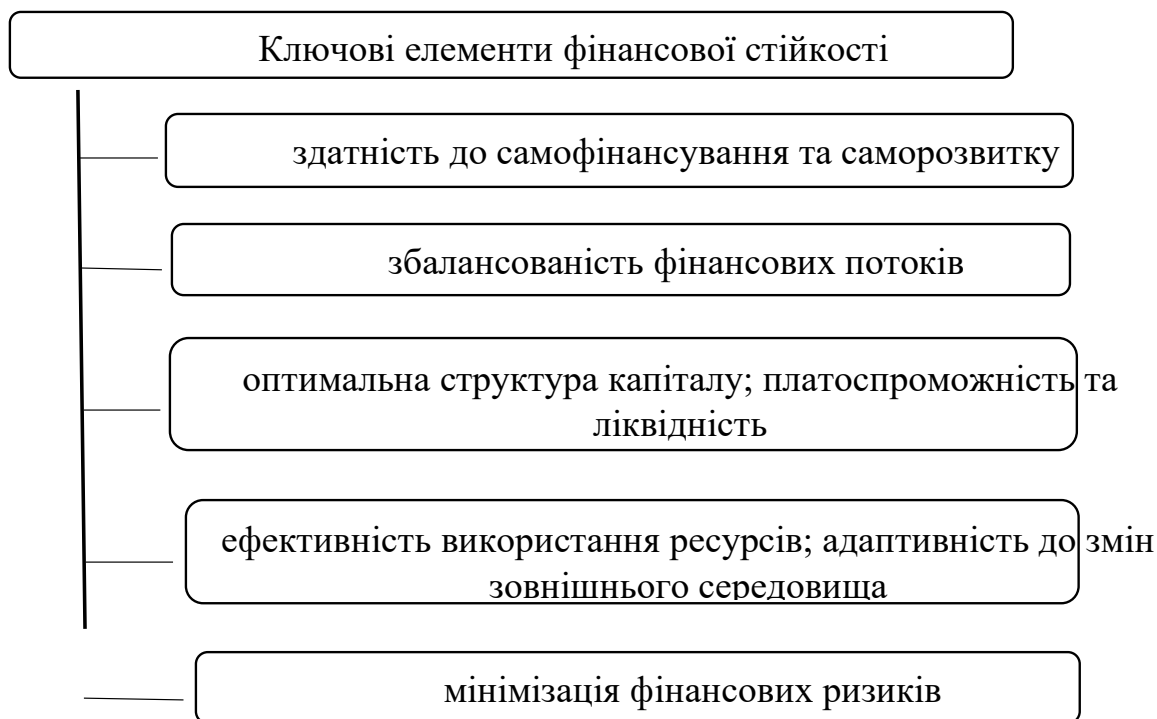

Рис. 1.1. Ключові елементи сутності категорії «фінансова стійкість»

Джерело: узагальнено автором на основі[32, 58, 61]

Всебічний аналіз представлених концептуальних напрямів засвідчує багатогранність та багатовекторність поняття фінансової стійкості, що обґрунтовує необхідність його комплексного дослідження. Такий висновок визначає потребу в подальшому обґрунтуванні теоретичних та методичних аспектів комплексної оцінки фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу. Різноманітність наукових підходів відображає об'єктивну складність самої категорії та необхідність диференційованого застосування методичного інструментарію залежно від галузевої специфіки. Особливого значення це набуває при дослідженні фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, оскільки специфічні характеристики сільськогосподарської діяльності суттєво детермінують як механізми формування, так і критерії оцінки їх стійкості.

Розвиток агропромислового комплексу України характеризується

унікальною сукупністю технологічних, організаційно-економічних та інституційних особливостей, що визначають специфіку формування фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Теоретичне осмислення цієї специфіки потребує аналізу фундаментальних характеристик сільськогосподарського виробництва, найбільш суттєвими серед яких є: природно-біологічна основа виробництва, що передбачає використання землі як основного засобу та живих організмів як об'єктів технологічного впливу; сезонність виробничих процесів та циклічність отримання доходів, що створює розриви в грошових потоках; специфіка управління органічними та мінеральними добривами, як важливі детермінанти собівартості продукції; підвищена складність управління виробничими процесами, що вимагає комплексних адаптивних підходів до фінансового менеджменту [1].

Суб'єкти аграрного бізнесу перебувають під впливом високого рівня ризиків через пряму залежність від погодних умов, циклічність виробництва та нестабільність цін на ринках. У працях ряду авторів П.К. Бечка, Н.В. Бондаренко, С. М. Колотухи та Ю. В. Улянич [3] систематизовано сучасні підходи до формування системи фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов галузевих особливостей. У наукових працях упорядковано основні підходи до розуміння фінансової стійкості та розкрито галузеву специфіку аграрного сектору з акцентом на вплив природних, економічних і виробничих циклів на динаміку фінансових результатів. Окремої уваги заслуговує аналіз конкретних фаз природно-господарських циклів, що обумовлюють коливання показників ліквідності, платоспроможності та рентабельності суб'єктів аграрного бізнесу. Зокрема, за посух чи надмірного зволоження, коли посилюються кліматичні ризики, суб'єкти аграрного бізнесу стикаються з нестачею оборотних активів, що ставить під загрозу їхню здатність вчасно виконувати зобов'язання. Сезонний характер грошових надходжень спричиняє тимчасове погіршення показників ліквідності, особливо у міжсезонний період, коли виручка від реалізації продукції ще не надійшла. Ці циклічні коливання вимагають формування комплексного механізму підтримки

фінансової стійкості, що поєднує правові засоби (державні гарантії), економічні заходи (диверсифікацію джерел доходів), страховий захист (агροстрахування) та гнучкі кредитні інструменти.

Фінансова стійкість суб'єкта аграрного бізнесу визначається його здатністю забезпечувати стабільний розвиток та платоспроможність незалежно від коливань у ринковому, кліматичному та макроекономічному середовищі [142]. Такі галузеві характеристики висувають специфічні вимоги до методичних підходів забезпечення фінансової стійкості та зумовлюють необхідність розробки адаптованих інструментів для її оцінки та управління. Серед зовнішніх інструментів управління ризиками, що безпосередньо впливають на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, особливе місце посідає агροстрахування. Теоретичні засади агροстрахування як механізму фінансового захисту суб'єктів аграрного виробництва обґрунтовані у наукових працях П.К. Бечка, О.О. Непочатенко, О.В.Пономаренко та ін. [95]. Автори розглядають агροстрахування як системний елемент фінансово-кредитного механізму підтримки аграрного виробництва, що дозволяє трансформувати непрогнозовані фінансові втрати в передбачувані страхові витрати. Застосування агροстрахування суттєво підвищує стабільність грошових потоків суб'єктів аграрного бізнесу, зменшує залежність фінансових результатів від кліматичних та ринкових потрясінь і формує передумови для отримання кредитних ресурсів на більш вигідних умовах завдяки зниженню кредитного ризику позичальника [95].

Критична роль агροстрахування у системі фінансової стійкості зумовлена тим, що страхові відшкодування частково компенсують дефіцит власних оборотних активів у кризових ситуаціях, що безпосередньо впливає на показники ліквідності та платоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу [5, 95].

Наведена класифікація напрямів агροстрахування (табл. 1.1) розкриває багатовимірний характер страхового захисту аграрного виробництва та демонструє диференційований вплив різних видів страхування на окремі компоненти фінансової стійкості.

Таблиця 1.1

Класифікація напрямів агрострахування та їх вплив на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу

Напрямок агрострахування	Об'єкт страхування	Страхові ризики	Вплив на фінансову стійкість
Страхування врожаю	Сільськогосподарські культури та посіви	Посуха, повінь, град, заморозки, пожежа, хвороби рослин	Стабілізація доходів від реалізації продукції; захист від виробничих втрат; підтримка поточної ліквідності
Страхування тварин	Поголів'я худоби, птиці, риби	Хвороби, епізоотії, нещасні випадки	Захист від різкого скорочення виробничих активів; стабілізація витрат у тваринницьких господарствах
Страхування майна	Техніка, будівлі, споруди, обладнання	Пожежа, стихійні лиха, пошкодження, крадіжка	Відшкодування збитків основних засобів; збереження операційного потенціалу; підтримка коефіцієнта якості активів
Страхування фінансових ризиків	Виручка від реалізації продукції	Падіння ринкових цін нижче гарантованого рівня	Гарантування мінімального доходу незалежно від ринкової кон'юнктури; підвищення прогнозованості грошових потоків
Комплексне страхування	Весь виробничий цикл суб'єкта аграрного бізнесу	Комбінація виробничих, ринкових і кліматичних ризиків	Максимальний страховий захист; передумова для отримання довгострокових кредитних ресурсів на пільгових умовах
Індексне страхування	Врожайність або погодні індекси (NDVI, кількість опадів)	Відхилення індексу від нормативного рівня	Низькі транзакційні витрати; об'єктивна оцінка збитків; доступність для малих фермерських господарств

Джерело: систематизовано автором на основі [5, 95]

Аналіз міжнародної практики свідчить про домінування комбінованих моделей агрострахування, де добровільні програми комерційних страховиків поєднуються з різними формами державної підтримки: субсидуванням страхових премій, участю держави у перестрахуванні катастрофічних ризиків, наданням гарантій. За оцінками Світового банку та ОЕСР, за відсутності механізмів державного співфінансування агрострахування у країнах з системними ризиками практично не розвивається, що обумовлює необхідність розглядати розвиток страхової інфраструктури аграрного сектору як складову державної політики забезпечення продовольчої безпеки та відновлення

сільських територій [46].

Вітчизняні науковці П. К. Бечко, О. О. Непочатенко, Н. В. Лиса, О. В. Пономаренко та О. О. Трушевський [95] обґрунтували стратегічне значення страхування майна суб'єктів аграрного бізнесу як інструменту, що забезпечує продовольчу безпеку країни та створює умови для функціонування агробізнесу на принципах самофінансування й самозабезпечення. Авторами систематизовано ключові виробничі ризики, реалізація яких зумовлює прямі втрати основних засобів, запасів, незавершеного виробництва та доходів і призводить до суттєвого погіршення показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. До пріоритетних напрямів удосконалення механізму агрострахування дослідники відносять: розроблення диференційованих тарифів з урахуванням регіональних кліматичних ризиків; розширення кола страхових подій, включно з воєнними ризиками; інтеграцію агрострахування з державними програмами підтримки; формування перестраховальних пулів для розподілу великих аграрних ризиків.

Майнове страхування формує для аграрних виробників резервний фінансовий буфер, що дозволяє оперативно відновлювати виробничі потужності після настання страхових подій та підтримувати безперервність господарської діяльності. Ключова мета страхування в агросекторі - стабілізація виробничого процесу через грошову компенсацію збитків від непередбачуваних природних та ринкових подій, що дає змогу підтримувати платоспроможність суб'єктів аграрного бізнесу і своєчасно обслуговувати кредитні зобов'язання. На сучасному етапі відбувається перехід від простого відшкодування збитків до комплексних програм агрострахування, інтегрованих з іншими інструментами забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу [5]. Теоретичне обґрунтування необхідності агрострахування для суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнних та геополітичних потрясінь відмічають, що при знищенні або пошкодженні майна та врожаю внаслідок бойових дій страхове відшкодування може стати єдиним джерелом відновлення виробничого потенціалу. Відповідно, інтеграція агрострахування у систему

управління фінансовою стійкістю є невід'ємною складовою інтегрального підходу до оцінки та забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу [5, 95].

Комплексна діагностика фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу набуває критичного значення для забезпечення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках. Особливості аграрного виробництва обумовлюють необхідність розробки специфічних підходів до дефініції фінансової стійкості, що враховують галузеву специфіку та організаційно-технологічні характеристики сільськогосподарської діяльності [51].

Фінансове забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу виступає критичним чинником їхньої довгострокової фінансової стійкості, адже через налагоджені фінансові відносини формується ресурсна база, необхідна для реалізації виробничого та соціально-економічного потенціалу в національній та світовій економічних системах.

У наукових дискусіях фінансове забезпечення визначають як цілісну систему мобілізації та перерозподілу капіталу, що оптимізує структуру джерел фінансування, підвищує ефективність його використання та забезпечує синергію між стратегічними та поточними цілями суб'єкта аграрного бізнесу [2].

Функціонування цієї системи ґрунтується на чотирьох взаємопов'язаних принципах:

- принцип стійкості, який в аграрній галузі означає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу підтримувати виробничу та фінансову активність навіть за умов підвищеного ризику господарської діяльності;
- принцип оптимізації, орієнтований на мінімізацію середньозваженої вартості капіталу;
- принцип зростання, спрямований на максимізацію фінансових результатів;
- принцип розвитку, що передбачає накопичення ресурсів для інноваційно-технологічних змін.

Параметри фінансового забезпечення мають відповідати потребам у процесі розподілу та перерозподілу ресурсів забезпечувати стабільність операційної діяльності та темпи розширеного відтворення. Об'єктивна оцінка цих параметрів можлива лише за дотримання методичних вимог: об'єктивності, системності, інформаційної достатності, адекватності, надійності, раціональності, контролюваності та синергічності [10, 30].

Категорії ліквідності та платоспроможності становлять концептуальне ядро фінансової стійкості (рис. 1.2). Комплексне поєднання ліквідності, платоспроможності та якісного фінансового забезпечення утворює основу фінансової стійкості, що дозволяє суб'єктам аграрного бізнесу ефективно функціонувати за умов сезонних коливань доходів та підвищених галузевих ризиків.

Рис. 1.2. Взаємозв'язок фінансової стійкості з іншими фінансовими категоріями для суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: розроблено автором на основі [76, 50, 2, 52, 32]

Взаємозв'язок фінансової стійкості з іншими фінансовими категоріями аграрного бізнесу (табл. 1.2) [31].

Таблиця 1.2

Взаємозв'язок фінансової стійкості з ключовими фінансовими категоріями

Фінансова категорія	Змістовне визначення	Механізм впливу на стійкість
Ліквідність	Здатність перетворювати активи на грошові кошти для своєчасного погашення поточних зобов'язань	Забезпечує оперативну стійкість та запобігає касовим розривам
Поточна платоспроможність	Спроможність своєчасно та повно погашати короткострокові борги	Підтримує довіру кредиторів та постачальників; запобігає операційним збоям
Довгострокова платоспроможність	Спроможність обслуговувати довгострокові борги	Визначає кредитоспроможність, інвестиційну привабливість та масштаб розвитку
Якість фінансового забезпечення	Оптимальна структура та обсяги грошових фондів, які забезпечують стабільне зростання	Забезпечує стратегічну стійкість та спроможність реалізації інвестиційних проєктів
Ризик-менеджмент	Систематична ідентифікація та нейтралізація фінансових, ринкових та кліматичних ризиків	Підвищує адаптивність до зовнішніх чинників та мінімізує вплив неконтрольованих факторів

Джерело: розроблено автором на основі [78, 50, 2, 52, 32]

Ліквідність відображає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу перетворювати активи на грошові кошти для погашення поточних зобов'язань, тоді як платоспроможність визначається можливістю своєчасного та повного виконання боргових зобов'язань у короткостроковому та довгостроковому

горизонтах. Порушення параметрів ліквідності спричиняє касові розриви та погіршує кредитоспроможність, що підриває фінансову стійкість. Натомість збалансована система фінансового забезпечення, доповнена аграрними механізмами управління ризиками та стандартами сталого розвитку, забезпечує адаптивність до цінових та кліматичних чинників, зберігаючи конкурентоспроможність на світовому ринку [52, 57].

Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу значною мірою залежить від ефективного управління оборотним капіталом. У структурі активів суб'єктів аграрного бізнесу значні обсяги займають запаси (насіння, корми, паливо-мастильні матеріали, готова продукція), дебіторська заборгованість та біологічні активи. Якісне управління цими елементами оборотного капіталу виступає критичним чинником фінансової стійкості [49].

Фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу залежить від їх спроможності забезпечувати запаси та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями за рахунок власних оборотних активів. Контроль над рівнем дебіторської заборгованості є критичним, оскільки її надмірне зростання суттєво погіршує фінансовий стан суб'єкта аграрного бізнесу [41].

Визначення чинників, що впливають на фінансову стійкість, виступає важливим напрямом дослідження. На фінансовий стан суб'єкта аграрного бізнесу впливають численні чинники зовнішнього та внутрішнього походження (табл. 1.3), більшість з яких спричиняють дестабілізацію фінансових процесів, порушують динаміку операційної діяльності та зумовлюють значні спади у виробничій та фінансовій сферах [152].

Для суб'єктів аграрного бізнесу критичними зовнішніми чинниками виступають державна аграрна політика, система державної підтримки сільського господарства, регулювання цін на аграрних ринках, податкова та кредитна політика держави.

До внутрішніх чинників належать ефективність виробничих процесів, якість управління, інноваційна активність та фінансова дисципліна. Тому забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу потребує

системного підходу, що передбачає комплексний облік всіх аспектів діяльності: виробничих, фінансових, маркетингових та управлінських.

Таблиця 1.3

**Класифікація чинників впливу на забезпечення фінансової
стійкості суб'єктів аграрного бізнесу**

Група чинників	Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Економічні	Макроекономічна стабільність, рівень інфляції, валютні курси, ціни на енергоносії	Виробнича ефективність, структура та рівень витрат, продуктивність праці та активів
Ринкові	Кон'юнктура аграрних ринків, рівень конкуренції, обсяги і структура попиту	Маркетингова стратегія, якість та конкурентоздатність продукції, ефективність каналів збуту
Фінансові	Доступність кредитних ресурсів, рівень процентних ставок, стан фінансових ринків	Оптимальність структури капіталу, фінансова політика, механізми управління ризиками
Регуляторні	Податкова політика, державне регулювання цін і ринків, система агросубсидій	Якість корпоративного управління, дотримання законодавчих вимог та стандартів
Природні	Погодно-кліматичні умови, екологічна ситуація в регіоні	Якість агротехнологій, рівень механізації, ресурсозбереження

Джерело: розроблено і систематизовано автором [15, 51]

Такий підхід дозволяє виявити взаємозв'язки між елементами діяльності та їх наслідки для фінансової стійкості. Критичного значення набуває ефективне планування та прогнозування фінансових потоків. Сезонний характер аграрного виробництва обумовлює необхідність ретельного планування грошових надходжень та видатків, накопичення резервів для компенсації дефіциту активів у періоди низької активності.

У працях С. В. Андрос [89, 91] послідовно обґрунтовується, що саме

конфігурація фінансово-кредитного забезпечення є однією з ключових ланок цього системного підходу, оскільки визначає можливості суб'єктів аграрного бізнесу підтримувати належний рівень ліквідності та інвестиційної активності за умов високої нестабільності. Авторка показує, що тривалі виробничі цикли, сезонність грошових потоків та підвищена чутливість до природно-кліматичних факторів роблять аграрні суб'єкта аграрного бізнесу структурно залежними від зовнішніх джерел фінансування, насамперед банківських кредитів. Водночас наявна модель кредитування, яка поєднує високі процентні ставки, жорсткі вимоги до забезпечення та концентрацію кредитних ресурсів у великих інтегрованих структурах, істотно обмежує можливості доступу до позикового капіталу для широкого кола сільськогосподарських товаровиробників [89]. На основі аналізу регіональної структури кредитування сільського господарства С. В. Андрос та В. Г. Герасимчук [91] відмічають, що така ситуація посилює асиметрію фінансового розвитку між окремими групами суб'єктів аграрного бізнесу і регіонами, формуючи додаткові ризики для підтримання їх фінансової стійкості. Таким чином робиться висновок про необхідність переорієнтації фінансово-кредитного механізму на довгострокову підтримку аграрного виробництва, запровадження спеціалізованих інструментів оцінки кредитоспроможності та розширення державних програм гарантування і здешевлення кредитів, що має стати невід'ємною складовою політики зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

В сучасних умовах фінансова стійкість стає комплексною категорією, що враховує взаємозв'язок економічних показників, екологічної відповідальності та соціального значення суб'єкта аграрного бізнесу, і тільки при інтеграції цих компонентів суб'єкт аграрного бізнесу може залишатися конкурентоспроможним, забезпечувати довгостроковий розвиток та створювати фінансову комфортність для всіх зацікавлених сторін. На думку Н. С. Танклевської та А. В. Калініченко [58] концептуальні підходи до визначення сутності фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу умовно

поділяються на чотири основні групи:

- концептуальний – трактує фінансову стійкість як здатність суб'єкта аграрного бізнесу забезпечувати стає функціонування й розвиток за умов конкурентного ринку;
- фінансовий, який аналізує структуру капіталу, ліквідність, платоспроможність та підсумки фінансово-господарської діяльності;
- адаптаційний, в основі якого лежить ідея про те, що справжня стійкість проявляється саме в момент змін;
- комплексний, який охоплює фінансові показники, довгострокову стійкість та стратегічний розвиток суб'єкта аграрного бізнесу у сукупності.

Наукові дискусії навколо фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу продовжуються. Методичний плюралізм у цій сфері відображає не розпорошеність поглядів, а закономірний розвиток науки: від статичних описових моделей до складніших динамічних систем, здатних враховувати мінливість середовища. Слід зазначити, що систематизація наявних підходів дає змогу виділити чотири концептуальні парадигми, кожна з яких спирається на власний методичний апарат та пропонує специфічні критерії оцінки фінансової стійкості.

Класичний балансовий підхід ґрунтується на принципах структурного аналізу капіталу, де фінансова стійкість визначається здатністю суб'єкта аграрного бізнесу покривати зобов'язання власними ресурсами при мінімізації залежності від зовнішнього фінансування. А. М. Поддєрьогін та Л. Ю. Наумова [55] розглядають фінансову стійкість як спроможність зберігати зростання власного капіталу та забезпечувати операційну діяльність власними та позиковими коштами без утрати платоспроможності. Методичною основою служить аналіз балансової структури та коефіцієнт автономії, де високе співвідношення власного капіталу до залученого розглядається як індикатор незалежності. Однак критичний аналіз засвідчує обмеженість статичних методик у контексті аграрного сектору, оскільки вони ігнорують галузеву специфіку: сезонність виробничих циклів, державну підтримку, ризики

врожайності та природно-кліматичні фактори.

Коефіцієнтний підхід розвиває балансову методику через систему фінансових індикаторів, що відображають різні аспекти фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу. Цей підхід передбачає розрахунок коефіцієнтів ліквідності, автономії, рентабельності та фінансової стійкості, де нормативне значення коефіцієнта автономії понад 0,5 розглядається як критерій стійкості. Для суб'єктів аграрного бізнесу критичного значення набувають коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності, що віддзеркалюють здатність задовольняти короткострокові зобов'язання за умов сезонних коливань грошових потоків. Однак статичний характер коефіцієнтного аналізу обмежує його прогностичну спроможність, оскільки не враховує динаміку бізнес-процесів та довгострокову адаптацію до змін зовнішнього середовища [51].

Динамічний адаптивний підхід представляє парадигмальний зсув від статичної до процесної концепції фінансової стійкості, акцентуючи на спроможності суб'єкта аграрного бізнесу адаптуватися до змін та забезпечувати стабільне перевищення доходів над витратами у часі. В. А. Єфанов [79] характеризує фінансову стійкість через постійне перевищення доходів над витратами, ефективний розподіл фінансових потоків та гнучке управління ресурсами. Пріоритетними ознаками цього підходу є нарощування власного капіталу та диверсифікація доходів для нівелювання сезонних коливань, що особливо актуально для аграрного сектору. Адаптивні стратегії передбачають зміну структури капіталу та гнучке фінансове планування, забезпечуючи довгострокову фінансову стійкість через проактивне реагування на ринкові зміни.

Системний комплексний підхід виходить із принципово іншої логіки - фінансова стійкість не вимірюється окремими показниками, а є результатом роботи інтегрованої методики, де економічні, кліматичні, інституційні та технологічні чинники діють у взаємозв'язку. Саме тому в межах цього підходу широко застосовуються інтегральні індекси та мультифакторні методики. Управління ризиками при цьому не є допоміжною функцією, воно становить

один із ключових елементів, охоплюючи як ідентифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз агробізнесу, так і розробку заходів їх завчасної мінімізації. Т. Г. Васильців та ряд авторів акцентують на необхідності побудови системних методик, що інтегрують економічні компоненти, страхування, технології управління даними та сценарне моделювання [11]

Представлені в табл. 1.4 методичні підходи свідчать про те, що жоден із розглянутих підходів не охоплює усю повноту аспектів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу без певних обмежень, що обґрунтовує необхідність розробки комплексної методики, яка поєднує сильні сторони кожної концепції.

Таблиця 1.4

Порівняльна характеристика методичних підходів щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Підхід	Концептуальна сутність	Переваги для агробізнесу	Обмеження для агробізнесу
Класичний балансовий	Покриття зобов'язань власними ресурсами, мінімізація зовнішніх боргів	Забезпечує фінансову незалежність від кредиторів	Ігнорує сезонність виробництва та державну підтримку
Коефіцієнтний	Аналіз системи фінансових коефіцієнтів	Швидка діагностика фінансового стану	Статичність оцінки, відсутність врахування динаміки
Динамічний адаптивний	Адаптація до змін зовнішнього середовища та стабільне перевищення доходів	Враховує сезонність та потенціал диверсифікації	Складність побудови довгострокових прогнозів
Системний комплексний	Багатофакторна оцінка з ризик-менеджментом	Комплексний облік внутрішніх та зовнішніх ризиків	Високі вимоги до якості інформаційного забезпечення

Джерело: розроблено автором на основі аналізу методичних підходів до оцінки фінансової стійкості [55–57]

Сучасний етап розвитку теорії фінансової стійкості характеризується інтеграцією цифрових технологій у системи фінансового аналізу. Використання

big data, ERP-систем та аналітичних платформ дозволяє проводити мультидисциплінарний аналіз ризиків та підвищувати адаптивність суб'єктів аграрного бізнесу до змін зовнішнього середовища. Цифровізація фінансового менеджменту забезпечує оперативний моніторинг ключових показників та сценарне моделювання впливу різних факторів на фінансову стійкість [148].

Ретроспективний погляд на розвиток наукових підходів щодо оцінки фінансової стійкості виявляє чітку закономірність. Вузькі фінансові оцінки, побудовані на статичних показниках, поступово витіснялися комплекснішими методами, здатними враховувати мінливість умов господарювання.

Сьогодні, слід визнати, фінансова стійкість суб'єкта аграрного бізнесу вже не розглядається як досягнутий стан - це безперервний процес управління ресурсами, пристосування до зовнішніх змін і активної протидії ризикам. Саме така логіка і є відправною точкою для розробки концепції, в основу якої покладено принципи динамічності, гнучкості, багаторівневого ризик-менеджменту та цифровізації фінансових процесів.

Таким чином, спираючись на наявні підходи до визначення фінансової стійкості та беручи до уваги специфіку аграрного сектору, пропонуємо розглядати фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу як здатність підтримувати рівноважний стан фінансових ресурсів за умов сезонних і ринкових коливань. Це комплексна характеристика, яка відображає спроможність суб'єктів аграрного бізнесу проводити поточну діяльність і розвиватися на основі раціонального поєднання власних і залучених активів з урахуванням галузевих особливостей, зберігаючи при цьому платоспроможність і кредитоспроможність, нарощуючи власний капітал і резерви, утримуючи витрати під контролем та адаптуючись до зовнішніх змін.

Запропоноване визначення спирається на три теоретичні засади - принцип статичної рівноваги, принцип динамічної адаптації та системний підхід - і разом з тим враховує галузеву специфіку аграрного сектору. Проведений аналіз сутності фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу, обґрунтовує її як комплексну характеристику, що забезпечує не лише стабільну роботу за умов

нестабільності, а й поступове зростання вартості суб'єкта аграрного бізнесу у довгостроковій перспективі.

1.2. Теоретичні підходи щодо оцінювання фінансової стійкості: зарубіжний та вітчизняний досвід

Становлення наукових поглядів про фінансову стійкість засвідчує багатогранність і глибину цієї економічної категорії, що набувала свого змісту завдяки різним науковим течіям. Вивчення теоретичного підґрунтя оцінки фінансової стійкості передбачає послідовний розгляд напрацювань іноземних та вітчизняних дослідників, що дасть змогу простежити характерні риси й напрями вдосконалення аналітичного механізму в даній галузі знань.

Зарубіжний досвід дослідження фінансової стійкості характеризується різними методичними концепціями, що відображають особливості національних фінансових систем та специфіку ринкових умов. Теоретичні аспекти фінансової стійкості розглядали у своїх працях Ф. Аллен та Дж. Вуд [87], К. Альбулеску, К. Брезник та В. Дермол [86], Е. Крокет [102], Д. І. Попеску [150] та інші дослідники, які сформували фундаментальні підходи щодо розуміння цієї категорії в контексті глобальної фінансової системи.

Методичною особливістю зарубіжного підходу щодо оцінювання фінансової стійкості виступає його системний характер та орієнтація на порівняльний аналіз з галузевими стандартами. Західна фінансова практика спирається на стандартизовану систему коефіцієнтів, що дозволяє проводити міжнародні порівняння та забезпечує уніфікацію оцінки фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу різних юрисдикцій. Пріоритетною характеристикою цієї системи є комплексність: показники групуються за функціональними критеріями, віддзеркалюючи різні аспекти фінансової діяльності - від короткострокової ліквідності до довгострокової фінансової стабільності [148]. Практичне застосування зарубіжної методики передбачає не лише розрахунок окремих індикаторів, а й аналіз їх динаміки та взаємозв'язків,

що дозволяє визначити системні ризики та прогнозувати потенційні фінансові ускладнення. Критичного значення набуває використання нормативних діапазонів замість жорстких фіксованих значень, що забезпечує гнучкість оцінки та врахування галузевої специфіки, зокрема сезонності аграрного виробництва (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Система показників класичного зарубіжного аналізу фінансової стійкості

Група показників	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	Економічний зміст
Ліквідності	Current Ratio	$\text{Current Assets} / \text{Current Liabilities}$	1,2-2,0	Здатність покривати короткострокові зобов'язання оборотними активами
	Quick Ratio	$(\text{Current Assets} - \text{Inventory}) / \text{Current Liabilities}$	0,8-1,2	Здатність погашати борги найбільш ліквідними активами (без запасів)
	Cash Ratio	$\text{Cash} + \text{Marketable Securities} / \text{Current Liabilities}$	0,1-0,3	Здатність погашати поточні зобов'язання грошовими коштами
Платоспроможності	Debt-to-Equity	$\text{Total Debt} / \text{Total Equity}$	0,3-0,6	Співвідношення позикового та власного капіталу
	Debt Ratio	$\text{Total Debt} / \text{Total Assets}$	0,3-0,5	Частка активів, що фінансується за рахунок зобов'язань
	Equity Multiplier	$\text{Total Assets} / \text{Total Equity}$	1,5-2,5	Здатність суб'єкта аграрного бізнесу обслуговувати боргові зобов'язання
Прибутковості	ROE	$\text{Net Income} / \text{Average Equity}$	12-20%	Ефективність використання власного капіталу інвесторів
	ROA	$\text{Net Income} / \text{Average Assets}$	5-15%	Здатність активів генерувати чистий прибуток
	ROIC	$\text{NOPAT} / \text{Invested Capital}$	>WACC	Операційна ефективність без урахування амортизації та податків

Джерело: систематизовано і узагальнено автором на основі [148]

Наведена система індикаторів відображає комплексний підхід зарубіжної фінансової науки до діагностики фінансової стійкості, де кожна група виконує специфічну аналітичну функцію. Показники ліквідності забезпечують оцінку операційної платоспроможності, тоді як коефіцієнти левериджу характеризують структуру капіталу та рівень довгострокового фінансового ризику.

Індикатори прибутковості інтегрують результативність операційної діяльності з ефективністю використання капіталу, формуючи цілісну картину інвестиційної привабливості та фінансової ефективності суб'єкта аграрного бізнесу [164]. Водночас обчислення окремих коефіцієнтів саме по собі не дає відповіді на питання про справжні причини зміни фінансових результатів. Щоб цілісно зрозуміти, як пов'язані між собою операційна діяльність, ефективність використання активів, капітальна структура та підсумкові результати, у зарубіжній фінансовій науці було розроблено підхід факторного розкладання, найвідомішим варіантом якого є модель DuPont. Вона перетворює статичний коефіцієнтний аналіз на гнучку управлінську систему, в якій узагальнюючий показник рентабельності деталізується на окремі елементи, що допомагає керівництву визначати конкретні чинники прибутковості й формувати відповідні стратегії їх покращення. За умов аграрного виробництва, де фінансовий результат формується під одночасним впливом операційних, фінансових та податкових чинників, застосування методу DuPont є особливо обґрунтованим.

Аналіз DuPont набув широкого застосування в західній фінансовій практиці як дієвий інструмент комплексної діагностики фінансових показників та виявлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між ними. Класична трифакторна модель DuPont розкладає рентабельність власного капіталу ROE на три взаємопов'язані компоненти: маржу чистого прибутку Net Profit Margin, що відображає операційну ефективність та контроль витрат; оборотність активів Asset Turnover, яка характеризує інтенсивність використання активів; та мультиплікатор власного капіталу Equity Multiplier, що показує рівень

фінансового левириджу. Формула класичної трифакторної моделі DuPont [160]:

$$ROE = \text{Net Profit Margin} \times \text{Asset Turnover} \times \text{Equity Multiplier} = (\text{Net Income/Sales}) \times (\text{Sales/Total Assets}) \times (\text{Total Assets/Shareholders' Equity}). \quad (1.1)$$

Методична цінність моделі DuPont полягає в трансформації статичного коефіцієнтного аналізу в динамічну систему управлінської діагностики, де коливання рентабельності власного капіталу пояснюються впливом трьох незалежних факторів: операційної ефективності, ефективності використання активів та структури капіталу [106]. Це уможлиблює менеджменту ідентифікувати специфічні сфери впливу та розробляти цільові управлінські стратегії, спрямовані на оптимізацію кожного компонента.

Розширена п'ятифакторна модель DuPont представляє удосконалену методику аналізу, що забезпечує детальнішу декомпозицію рентабельності власного капіталу через включення факторів фінансування та оподаткування. На відміну від класичної моделі, розширена версія дозволяє виокремити вплив вартості позикового капіталу та податкової політики, надаючи більш повну картину факторів, які визначають фінансову ефективність [160]:

$$ROE = OM \times CT \times FCR \times FSR \times TER, \quad (1.2)$$

де OM - операційна маржа,

CT - оборотність інвестованого капіталу,

FCR - коефіцієнт фінансових витрат,

FSR - коефіцієнт капітальної структури,

TER - податковий ефект.

Прикладна цінність розширеної п'ятифакторної моделі DuPont визначається тим, що вона розгортає узагальнений показник рентабельності в упорядковану сукупність управлінських індикаторів, завдяки чому керівництво може точно встановити, за рахунок яких напрямів реально підвищити фінансову результативність. На противагу простому обчисленню ROE, така модель наочно показує, що саме впливає на рентабельність: результативність

основної діяльності, інтенсивність обороту активів, ціна залучених позикових активів, пропорції фінансування або рівень податкового навантаження.

Кожен з п'яти компонентів моделі характеризується специфічними факторами впливу та демонструє галузеві варіації, що потребує контекстуального аналізу та порівняння з галузевими стандартами при інтерпретації результатів. Дані табл. 1.6 представляють детальну характеристику кожного компонента, включаючи його економічну сутність та специфіку застосування в аграрному секторі України [106, 158].

Таблиця 1.6

Розширена система DuPont аналізу в зарубіжній практиці

Компонент моделі	Формула	Фактори впливу	Специфіка аграрного сектору
Операційна маржа	EBIT / Net Sales	Контроль прямих витрат, амортизація, операційні видатки	Дуже низька 5–10% через нестабільні ринкові ціни та сезонність; залежить від врожайності та цін на культури
Оборотність капіталу	Net Sales / Invested Capital	Ефективність використання основних та оборотних активів	Дуже низька 0,3–0,6 через капіталомісткість землі та техніки; поліпшується при розширенні посівних площ
Коефіцієнт фінансових витрат	EBT / EBIT	Рівень позикового капіталу, процентні ставки, кредитний рейтинг	Критичний 0,75–0,85 через необхідність позик на придбання землі та техніки; нестабільний при змінах ставок
Коефіцієнт капітальної структури	Invested Capital / Equity	Структура фінансування, залучення позик та грантів	Часто 1,5–2,5 через іпотечне фінансування землі; може бути вищим з державною підтримкою
Податковий ефект	Net Income / EBT	Ставка податку на прибуток, вирахування, пільги	Від 0,75 до 0,85 в Україні; поліпшується при використанні податкових пільг для аграріїв; залежить від розміру суб'єкта аграрного бізнесу

Джерело: систематизовано автором на основі [160, 106, 158]

Наведена система DuPont аналізу з деталізацією операційних, фінансових

та податкових компонентів демонструє комплексний підхід зарубіжної фінансової методики до діагностики операційної та фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Теорія Модільяні-Міллера займає центральне місце в західній методиці оцінювання фінансової стійкості через її фундаментальний вплив на розуміння взаємозв'язку між структурою капіталу та вартістю компанії [138]. Ця теорія, розроблена у 1958–1963 роках, встановлює логічну основу для аналізу компромісів між боргом і власним капіталом.

Перша теорема Модільяні-Міллера [138] стверджує, що за умов досконалого капітального ринку вартість фірми незалежна від структури капіталу. Це означає, що розподіл між боргом і власним капіталом не впливає на загальну вартість активів, а впливає лише на розподіл цієї вартості між кредиторами та акціонерами. Формально перша теорема представлена як:

$$VL = VU, \quad (1.3)$$

де VL - вартість компанії з заборгованістю, VU - вартість компанії без заборгованості, за умови досконалого ринку капіталу.

Друга теорема Модільяні-Міллера [137] 1963 року дозволяє перейти до реальної економіки, де існують податки. Друга теорема описує співвідношення між коефіцієнтом рентабельності власного капіталу з боргом та без боргу. Формула показує, що рентабельність власного капіталу зростає з левередженням, але за умови, що вартість активів перевищує вартість боргу. Цей позитивний ефект левериджу обмежується ростом фінансового ризику, що збільшує вимоги акціонерів до доходності.

$$REL = REU + (REU - RD) \times D/E, \quad (1.4)$$

де REL - мінімальна доходність акціонерного капіталу з урахуванням боргового навантаження, REU - мінімальна доходність власного капіталу компанії без заборгованості, RD - вартість боргу, D/E - співвідношення боргу до власного капіталу.

Теорія Модільяні-Міллера знаходить практичне відображення у системі DuPont-аналізу - через компонент структури фінансування. Він дає змогу

оцінити, наскільки ефективно суб'єкт аграрного бізнесу використовують фінансовий леверидж для нарощування рентабельності власного капіталу, і які ризики при цьому бере на себе. Коли поєднали ці теоретичні засади з емпіричними даними про специфіку аграрної галузі, то отримали інструментарій, який вважаємо методично обґрунтованим, він забезпечує обґрунтованість рішень щодо структури капіталу та зміцнення фінансової стійкості. Зазначені принципи формують методичну основу, на якій ґрунтується сучасне корпоративне фінансування.

Концепція середньозваженої вартості капіталу WACC представляє собою фундаментальний інструмент корпоративних фінансів, що відображає мінімальну норму дохідності, яку суб'єкт аграрного бізнесу повинен забезпечити для задоволення вимог усіх постачальників капіталу [138, 137]. Теоретичні основи WACC були закладені в початкових працях Модільяні та Міллера, які продемонстрували взаємозв'язок між структурою капіталу, вартістю фірми та середньозваженою вартістю капіталу при різних ринкових припущеннях [138, 137]. Подальший розвиток теорії набув розвитку в роботах Майерса, який інтегрував концепцію WACC в теорію оптимізації структури капіталу та оцінки інвестиційних проектів.

Середньозважена вартість капіталу WACC розраховується за формулою:

$$WACC = (E/V \times Re) + (D/V \times Rd \times (1 - Tc)), \quad (1.5)$$

де E - ринкова вартість власного капіталу, D - ринкова вартість заборгованості, $V = E + D$, Re - вартість власного капіталу, Rd - вартість заборгованості, Tc - податкова ставка.

Модель оцінки капітальних активів (CAPM), розроблена Вільямом Шарпом, Джоном Лінтнером та Яном Моссінім [159, 130, 139], представляє теоретичну основу для визначення вартості власного капіталу через взаємозв'язок між ризиком та очікуваною дохідністю. Модель базується на трьох основних припущеннях: ефективність капітального ринку, тотожні очікування інвесторів та можливість необмеженого кредитування та позички за безризиковою ставкою. CAPM отримала Нобелівську премію з економіки 1990

року та стала стандартним інструментом у корпоративних фінансах.

Модель CAPM для визначення вартості власного капіталу має вигляд:

$$R_e = R_f + \beta(R_m - R_f) \quad (1.6)$$

де R_f - безризикова ставка, β - коефіцієнт бета, R_m - ринкова доходність.

Розвиток цих теоретичних основ у практиці оцінювання фінансової стійкості привів до розроблення комплексних методик, що інтегрують кілька підходів одночасно. Так, дослідники Альбулеску К., Брезник К. та Дермол В. [86] запропонували інтегральний підхід до оцінки стійкості, який передбачає використання комплексних показників та багатофакторний аналіз. Цей підхід дозволяє врахувати множинність факторів, що впливають на фінансову стійкість суб'єкта аграрного бізнесу, та забезпечує об'єктивнішу оцінку його фінансового стану через статистичні методи та математичне моделювання.

Вітчизняний досвід дослідження фінансової стійкості характеризується значним науковим доробком, який враховує специфіку національної економіки та особливості функціонування суб'єктів аграрного бізнесу за умов нестабільності розвитку економіки. Вітчизняна школа фінансового аналізу розробила оригінальні методи та концепції оцінки фінансової стійкості, які враховують особливості економічної трансформації та умов функціонування вітчизняних суб'єктів аграрного бізнесу (табл. 1.7).

Українська нормативна база оцінки фінансової стійкості регламентується державними стандартами та методиками. Міністерство фінансів України затвердило Порядок проведення оцінки фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу, який встановлює методичні засади оцінки [56]. Основою розрахунку інтегрального показника фінансового стану є метод багатофакторного дискримінантного аналізу.

Традиційні методики розроблялися за умов економічної ситуації, яка суттєво відрізняється від сучасної реальності. Методичні виклики сучасності включають необхідність адаптації цих підходів до умов високої невизначеності, цифрової трансформації економіки та зміни бізнес-моделей. Зростання ролі нематеріальних активів, розвиток платформної економіки та зміна характеру

ризиків вимагають перегляду та модернізації традиційних підходів до оцінки фінансової стійкості.

Таблиця 1.7

**Система показників щодо забезпечення фінансової стійкості за
вітчизняною методикою**

Група показників	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
Автономії	Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал / Валюта балансу	$\geq 0,5$ (критично $\geq 0,3$)
	Коефіцієнт фінансової залежності	Позиковий капітал / Валюта балансу	$\leq 0,5$ (критично $\leq 0,7$)
	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Позиковий капітал / Валюта балансу	$< 0,5$
Стійкості	Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Валюта балансу	$\geq 0,75$ (мін. $\geq 0,6$)
	Коефіцієнт фінансового ризику	Позиковий капітал / Власний капітал	$\leq 0,5$ (критично $\leq 1,0$)
	Коефіцієнт стабільності структури	Власний капітал / Позиковий капітал	$\geq 1,0$
Маневреності	Коефіцієнт маневреності	Власні оборотні кошти / Власний капітал	0,2-0,5
	Коефіцієнт забезпеченості ВОК	Власні оборотні кошти / Оборотні активи	$\geq 0,1$
	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Власні оборотні кошти / Запаси	$\geq 0,5$

Джерело: систематизовано автором на основі [56]

Базовий алгоритм багатофакторної дискримінантної функції має вигляд:

$$Z = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 + a_5K_5 + a_nK_n - a_0, \quad (1.7)$$

де $K_1..K_n$ - фінансові коефіцієнти, $a_1..a_n$ - вагові коефіцієнти, a_0 - константа.

Сучасні методичні труднощі зумовлені насамперед тим, що усталені методики потребують модифікації за умов значної непередбачуваності, цифрового оновлення процесів діяльності суб'єктів аграрного бізнесу та еволюції бізнес-моделей. Зростання ваги нематеріальних ресурсів, формування платформних економічних структур і якісні зміни у характері загроз

обумовлюють необхідність перегляду класичних підходів до оцінювання фінансової стійкості.

Вітчизняна нормативна база оцінки фінансової стійкості відображає синтез міжнародних стандартів фінансового аналізу з національними особливостями регулювання та специфікою вітчизняного бізнес-середовища. Національний банк України та Міністерство фінансів України розробили систему коефіцієнтів, що враховує особливості економіки, включаючи високу інфляцію, валютні ризики та специфіку корпоративного управління [43, 81]. Представлена система коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності демонструє градацію від найконсервативніших (абсолютна ліквідність) до найбільш узагальнених (загальна платоспроможність) показників (табл. 1.8)

Таблиця 1.8

Система коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності за українськими стандартами

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	Критичне значення
Коефіцієнт покриття (КП)	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	1,5-2,5	$\geq 1,0$
Коефіцієнт швидкої ліквідності (КШЛ)	(Оборотні активи - Запаси) / Поточні зобов'язання	0,6-0,8	$\geq 0,7$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КАЛ)	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	0,2-0,35	$\geq 0,1$
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності (КАП)	Грошові кошти / Короткострокові зобов'язання	0,1-0,2	$\geq 0,05$
Коефіцієнт термінової платоспроможності (КТП)	(Грошові кошти + Поточні інвестиції) / Короткострокові зобов'язання	0,25-0,35	$\geq 0,15$
Коефіцієнт проміжної платоспроможності (КПП)	(Грошові кошти + Поточні інвестиції + Дебіторська заборгованість) / Короткострокові зобов'язання	0,7-0,8	$\geq 0,5$
Коефіцієнт загальної платоспроможності (КЗП)	Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання	1,5-2,0	$\geq 1,0$

Джерело: складено автором на основі нормативних документів [43, 81]

Коефіцієнт покриття з нормативним діапазоном 1,5–2,5 відображає

здатність суб'єкта аграрного бізнесу покривати поточні зобов'язання всіма оборотними активами, що є базовим індикатором короткострокової фінансової стійкості. Коефіцієнт швидкої ліквідності виключає запаси з розрахунку, забезпечуючи консервативнішу оцінку платоспроможності [81]. Вітчизняна методика приділяє особливу увагу градації платоспроможності за терміновістю: абсолютна платоспроможність відображає негайну здатність до розрахунків, термінова платоспроможність включає короткострокові інвестиції, а проміжна платоспроможність враховує дебіторську заборгованість [57]. Ця деталізація особливо важлива для суб'єктів аграрного бізнесу з огляду на сезонні коливання їхніх грошових потоків.

Критичні значення коефіцієнтів встановлюють мінімальні межі, нижче яких суб'єкт аграрного бізнесу вважається фінансово нестійким. Ці межі розроблені на основі статистичного аналізу випадків банкрутства українських суб'єктів аграрного бізнесу та враховують реалії вітчизняного економічного середовища. Використання нормативних діапазонів замість фіксованих значень забезпечує гнучкість оцінки фінансової стійкості та можливість врахування галузевих особливостей.

Система абсолютних показників фінансової стійкості становить альтернативний підхід до коефіцієнтного аналізу, ґрунтуючись на абсолютних величинах джерел фінансування та їх співвідношенні з потребами суб'єкта аграрного бізнесу (табл. 1.9).

Ця методика особливо актуальна для суб'єктів аграрного бізнесу, де структура активів характеризується значною часткою запасів та сезонністю операційного циклу [31,33]

Власні оборотні кошти (ВОК), що розраховуються як різниця між власним капіталом та необоротними активами, відображають частину власного капіталу, що може бути використана для фінансування поточної діяльності. Позитивне значення ВОК свідчить про наявність фінансового ресурсу для покриття оборотних активів без залучення короткострокових зобов'язань. Для суб'єктів аграрного бізнесу, які потребують значних інвестицій у насіння,

добрива та паливо на початку сезону, достатність ВОК є критично важливою умовою операційної стабільності.

На основі розрахунку показників надлишку або нестачі джерел активів формується трикомпонентний показник типу фінансової стійкості. Це дозволяє класифікувати фінансовий стан суб'єкта аграрного бізнесу за чотирма типами: абсолютна стійкість (1, 1, 1), нормальна стійкість (0, 1, 1), нестійкий стан (0, 0, 1) та кризовий стан (0, 0, 0).

Таблиця 1.9

Абсолютні показники фінансової стійкості для суб'єктів аграрного бізнесу

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Умова абсолютної стійкості
Власні оборотні активи (ВОА)	$ВОА = \text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}$	Власні кошти для фінансування оборотних активів	$ВОА > 0$
Власні та довгострокові джерела (ВДД)	$ВДД = ВОК + \text{Довгострокові зобов'язання}$	Стійкі джерела фінансування оборотних активів	$ВДД > 0$
Загальні джерела формування запасів (ЗДЗ)	$ЗДЗ = ВДД + \text{Короткострокові кредити банків}$	Всі джерела фінансування запасів	$ЗДЗ > \text{Запаси}$
Надлишок (+) або нестача (-) ВОА	$\Delta ВОК = ВОА - \text{Запаси}$	Забезпеченість запасів власними коштами	$\Delta ВОА > 0$
Надлишок (+) або нестача (-) ВДД	$\Delta ВДД = ВДД - \text{Запаси}$	Забезпеченість запасів стійкими джерелами	$\Delta ВДД > 0$
Надлишок (+) або нестача (-) ЗДЗ	$\Delta ЗДЗ = ЗДЗ - \text{Запаси}$	Забезпеченість запасів всіма джерелами	$\Delta ЗДЗ > 0$

Джерело: узагальнено і сформовано автором на основі [39]

Така типологія забезпечує експрес-діагностику фінансового стану та визначення пріоритетних напрямів фінансової політики [82]. Цінність абсолютних показників полягає в їх простоті та доступності, що дозволяє швидко оцінити фінансову стійкість без складних розрахунків. Однак ці

показники мають суттєві обмеження: вони статичні за природою (відображають стан на дату звітності), не враховують динаміку бізнес-процесів, залежать від якості фінансової звітності та не дозволяють прогнозувати ризики банкрутства. Ці обмеження обумовили розвиток більш складних, багатовимірних методик аналізу.

Узагальнення іноземного та вітчизняного досвіду дозволяє виокремити суттєві розбіжності у методичних підходах щодо оцінки фінансової стійкості. Зарубіжні методики вирізняються ринковою спрямованістю, активним залученням ринкових оцінок активів і зобов'язань, тісним зв'язком із системами управління ризиками та орієнтацією на передбачення майбутніх загроз банкрутства. Вітчизняні підходи базуються переважно на балансових показниках, законодавчо закріплених нормативах та історичних фактичних даних.

Розвиток теорії та практики оцінки фінансової стійкості характеризується поступовим переходом від одновимірного коефіцієнтного аналізу до багатовимірних інтегральних моделей, що дозволяють комплексно враховувати множину факторів фінансового стану та ризиків банкрутства. Цей методичний прорив було започатковано дослідженнями Едварда Альтмана [88], який у 1968 році запропонував першу статистично обґрунтовану модель прогнозування банкрутства Z-модель, що поклала основу розвитку інтегральних методик фінансового аналізу.

Подальший розвиток цього напрямку відбувся в працях Таффлера [166], Фулмера [109], Спрінгейта [161] та інших дослідників [145, 174], які адаптували базову Z-методику Альтмана до специфічних умов національних економік та галузевих особливостей. Дані табл. 1.10 представляють огляд основних інтегральних моделей, адаптованих для різних контекстів, включаючи можливості їхнього застосування в аграрному секторі. Дискримінантний аналіз становить концептуальну основу інтегральних методик оцінювання фінансової стійкості. На основі статистичного аналізу історичних даних про банкрутства та стабільні суб'єкти аграрного бізнесу цей метод дозволяє ідентифікувати

найбільш інформативні фінансові показники.

Таблиця 1.10

Перелік методичних підходів щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Методика	Країна/Регіон	Формула/Підхід	Компоненти	Інтерпретація
Altman Z-Score	США	$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$	Ліквідність, прибутковість, леверидж, активність, продуктивність	$Z > 2,99$: безпечно; $1,8 < Z < 2,99$: сіра зона; $Z < 1,8$: банкрутство
Модель Мінфіну України	Україна	$Z = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_4K_4 + a_5K_5 - a_0$	Покриття, автономія, рентабельність, оборотність, маневреність	Клас 1-5 за ймовірністю дефолту
Модель Таффлера	Великобританія	$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4$	Прибутковість, леверидж, ліквідність, активність	$Z > 0,3$: стійкий стан
Модель Фулмера	США	$H = 5,528V_1 + 0,212V_2 + 0,073V_3 + 1,270V_4 - 0,120V_5 + 2,335V_6 + 0,575V_7 + 1,083V_8 + 0,894V_9 - 6,075$	9 фінансових коефіцієнтів	$H > 0$: стійкість

Джерело: сформовано автором на основі [88, 43, 166, 109]

В подальшому визначаються їх оптимальні вагові коефіцієнти для прогнозування ймовірності виникнення фінансових ускладнень. Методична перевага інтегральних моделей полягає в їх здатності синтезувати інформацію з різних аспектів фінансової діяльності суб'єкта аграрного бізнесу: ліквідності, прибутковості, структури капіталу та операційної ефективності - в єдиний кількісний індикатор. Це забезпечує можливість здійснювати стандартизовану оцінку фінансового стану різних суб'єктів аграрного бізнесу та їх ранжування за рівнем ризику.

Практичне значення інтегральних методик особливо зростає за умов

високої нестабільності економічного середовища, коли традиційні коефіцієнти можуть давати суперечливу оцінку. Конкретно для аграрного сектору це означає розроблення спеціалізованих коефіцієнтів та вагових схем, що враховують сезонність, коливання цін на сільськогосподарську продукцію та залежність від природних умов.

На погляд автора, фундаментальні відмінності в підходах зумовлені різними концептуальними засадами (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Світовий досвід порівняльної характеристики ключових показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Показник	Зарубіжна практика	Українська практика	Принципові відмінності
Коефіцієнт покриття	Current Ratio 1,2-2,0 (галузево диференційовано)	$K_p \geq 1,5-2,5$ (уніфіковано)	Галузева та уніфікована диференціація
Коефіцієнт автономії	Equity Ratio: 0,3-0,6 (залежно від галузі та ризик-профілю)	$K_{фа} \geq 0,5$ (законодавчо закріплено)	Ринкова та нормативна орієнтація
Рентабельність активів	$ROA > WACC$ (ринково орієнтовано)	$ROA >$ середньогалузевого (статистично)	Ринкова та статистична база порівняння
Лeverидж	D/E оптимізується за WACC	$D/E \leq 1,0$ (нормативно)	Оптимізаційний та обмежувальний підхід

Джерело: сформовано автором на основі [88, 43, 166, 109]

Зарубіжні методики ґрунтуються на теорії ефективного ринку, концепцію справедливої вартості та принципи ризик-орієнтованого управління. Натомість вітчизняні підходи базуються на принципах обачності, історичної вартості та нормативного регулювання. Ці розбіжності відображаються у різних методичних підходах до встановлення нормативних значень показників.

У зарубіжній практиці нормативні значення показників фінансової стійкості диференціюються за галузями, розміром суб'єктів аграрного бізнесу, стадією життєвого циклу та ринковими умовами. Коефіцієнт поточної ліквідності для великих аграрних холдингів може становити 1,5-2,5 з огляду на

значні виробничі запаси та сезонний характер грошових надходжень, тоді як для малих фермерських господарств достатнім вважається значення 1,1-1,3. Такий підхід відображає різні операційні моделі та специфіку грошових потоків суб'єктів аграрного бізнесу.

Вітчизняна практика характеризується більшою уніфікацією нормативних значень, що спрощує регуляторний контроль, але може не враховувати галузеву специфіку. Коефіцієнт покриття $\geq 1,5$ встановлюється для всіх суб'єктів аграрного бізнесу незалежно від галузевої приналежності, що може призводити до неадекватної оцінки фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу з різними операційними моделями.

За умов підвищеної нестабільності та руйнування логістичних ланцюгів, традиційні нормативи можуть втрачати свою актуальність. Запропоновані зміни відображають необхідність підвищення мобільності активів. На практиці це означає зниження вимог до загальної ліквідності, яка включає запаси, та посилення уваги до показників швидкої та абсолютної ліквідності.

Порівняльний аналіз зарубіжної та вітчизняної практики дає змогу виокремити як спільні риси, так і відмінності у підходах щодо оцінювання фінансової стійкості (табл. 1.12). Спільними рисами є увага до комплексної оцінки, використання системи показників, врахування зовнішніх факторів впливу. Відмінності виявляються у специфіці методичного інструментарію, акцентах на різних аспектах фінансової стійкості та врахуванні національних особливостей економічного розвитку.

Динаміка розвитку методики щодо оцінки фінансової стійкості характеризується конвергенцією зарубіжної та вітчизняної практики. Вітчизняні методики поступово інтегрують елементи міжнародних стандартів, зокрема стрес-тестування та врахування якісних факторів корпоративного управління. Водночас зберігаються національні особливості, пов'язані зі специфікою економічного розвитку та регуляторного середовища України. Сучасний стан розвитку теорії фінансової стійкості характеризується прагненням до синтезу різних методичних підходів та створення комплексних

систем оцінки фінансової стійкості, які враховують як кількісні, так і якісні аспекти фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу.

Таблиця 1.12

**Порівняльна характеристика методичних підходів щодо
комплексної оцінки використання системи показників суб'єктів
аграрного бізнесу**

Критерій порівняння	Зарубіжна практика	Вітчизняна практика
Концептуальна база	Ринкова вартість, ефективність ринків, створення вартості для акціонерів	Балансові показники, принцип обачності, нормативна відповідність
Методичний інструментарій	Багатофакторний аналіз (дискримінантний, логістична регресія), машинне навчання, стрес-тестування	Коефіцієнтний аналіз, дискримінантні моделі (обмежено), нормативні порівняння
Врахування галузевої специфіки	Високе (галузеві бенчмарки, специфічні β -коефіцієнти, диференційовані нормативи)	Низьке (уніфіковані нормативи для більшості показників)
Роль зовнішніх факторів	Інтеграція макроекономічних сценаріїв у стрес-тестування	Переважно фокус на внутрішніх фінансових показниках суб'єкта аграрного бізнесу
Інтегральність оцінки	Широке застосування інтегральних моделей (Z-модель Альтмана, O-score Олсона)	Поступове впровадження інтегральних методик, переважно коефіцієнтний аналіз
Прогнозна орієнтація	Фокус на прогнозуванні банкрутства та динамічних ризиках	Статична оцінка на дату звітності, рідше - прогнозування

Джерело: систематизовано і узагальнено на основі джерел [88, 43, 174]

Особливого значення набуває врахування галузевої специфіки, зокрема особливостей аграрного виробництва (сезонність, залежність від природних умов, нерівномірність цін), під час розроблення методик оцінювання фінансової стійкості.

Перспективи розвитку методики оцінки фінансової стійкості пов'язані з подальшою інтеграцією міжнародної та національної практики, впровадженням сучасних аналітичних технологій та розробкою специфічних галузевих методичних підходів. Для аграрного сектору актуальним є створення

адаптованих методик, що враховують специфіку операційного циклу, залежність від метеоумов, державної підтримки та нестабільність світових цін на сільськогосподарську продукцію. Узагальнення результатів аналізу свідчить про необхідність синтезу кращих практик зарубіжного та вітчизняного досвіду для створення комплексної методики оцінки фінансової стійкості. Така методика повинна враховувати як глобальні тенденції, так і національні особливості економічного розвитку України.

1.3. Методичні засади інтегрального підходу щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Оцінка фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу потребує особливих методичних підходів, обумовлених специфікою аграрного виробництва. На відміну від промислових або торговельних суб'єктів аграрного бізнесу, суб'єкти аграрного бізнесу функціонують за умов високої нестабільності цін, залежності від природних факторів, сезонності операційного циклу та обмеженості доступу до фінансових ресурсів. Методична база для оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу має спрямовуватись на вивчення та узагальнення особливостей їхнього функціонування, визначення принципів формування та ефективного використання фінансових ресурсів на основі збалансування інтересів різних стейкхолдерів (власники, кредитори, держава). Систематизація існуючих наукових поглядів щодо оцінювання фінансової стійкості дозволяє виокремити чотири ключові методичні підходи. Перший ґрунтується на коефіцієнтному аналізі, сутність якого полягає у розрахунку системи фінансових індикаторів та порівнянні отриманих значень із нормативними. В основу другого підходу закладено використання інтегральних показників, що дають змогу сформувати комплексну характеристику фінансового стану суб'єкта господарювання. Третій напрям спрямований до експертних методів, які фокусуються на якісних параметрах діяльності. Четвертий підхід передбачає застосування економіко-

математичного моделювання для прогнозування майбутнього рівня фінансової стійкості. Враховуючи галузеву специфіку, для діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу доцільно застосовувати систему індикаторів, згрупованих за трьома напрямками: структура і вартість джерел фінансування; стан наявного капіталу; ефективність використання капіталу. Перша група показників повинна відображати структурні співвідношення у пасиві балансу, зокрема пропорції між власним капіталом, довгостроковими й поточними зобов'язаннями та забезпеченнями. Друга група фокусується на взаємозв'язку між розділами активу та пасиву балансу, визначаючи рівень покриття активів відповідними джерелами. Третя група індикаторів демонструє результативність управління фінансовими ресурсами суб'єкта аграрного бізнесу [30]. Узагальнення наукових джерел дало підстави класифікувати фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу за кількома рівнями, схематичне відображення яких наведено на рис. 1.3.

Необхідно відмітити, що запровадження єдиної методики оцінювання виступає обов'язковою передумовою для неупередженого аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єктів аграрного бізнесу і розробки результативних заходів зі зменшення ризиків. Визначення спільного методичного підходу разом із зрозумілим алгоритмом його реалізації допоможе розв'язати два стратегічно важливі завдання. Перше – це можливість достовірно встановити і поточне фінансове становище суб'єкта аграрного бізнесу, і перспективи його розвитку з точки зору ресурсного забезпечення. Друге – формування надійної основи для прийняття якісних і аргументованих управлінських рішень.

Сучасні умови роботи аграрного сектору характеризуються значним рівнем непередбачуваності та постійними змінами зовнішніх умов. За таких обставин дослідники й управлінці змушені шукати гнучкі підходи щодо діагностики фінансового становища суб'єктів аграрного бізнесу. Слід визнати, що класичні методи коефіцієнтного аналізу, при всій їхній доступності та поширеності, виявляють обмежену спроможність за умов одночасної дії багатьох ризикових факторів.

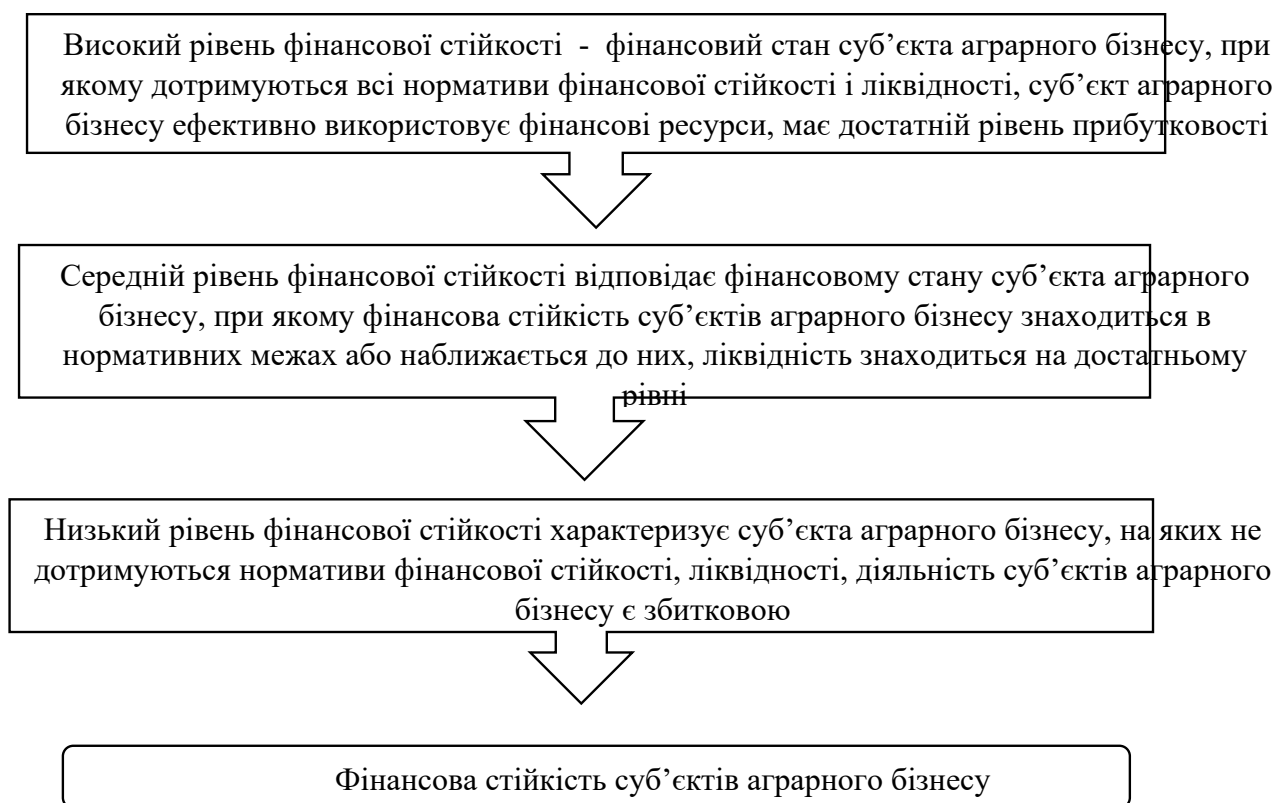

Рис. 1.3. Рівні фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: розроблено автором на основі [30, 55, 61]

Вони формують лише часткове уявлення про реальний стан справ і далеко не завжди відображають кумулятивний ефект від взаємодії різних чинників. Тому особливо важливим стає використання інтегрального підходу, що об'єднує неоднорідні фінансові показники у цілісну аналітичну систему для всебічного оцінювання фінансової стійкості.

С.В. Андрос [90] пропонує розглядати механізм забезпечення фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу як комплекс взаємопов'язаних принципів, інструментів і методів управління, що охоплюють систему показників стійкості, класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз, а також заходи з їх нейтралізації. На основі виявлених закономірностей і допустимих параметрів фінансового стану обґрунтовано напрями оптимізації механізму забезпечення фінансової стійкості суб'єктів агробізнесу та запропоновано рекомендації щодо його використання в політиці післявоєнного відновлення аграрного сектору.

Науковцями О.О. Непочатенко, О. Трусовою, П.К. Бечком розглянуто

комплексний аналіз механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу із застосуванням макропруденційного підходу, як сучасної парадигми регулювання системних фінансових ризиків, та захисту аграрної економіки від непрогнозованих потрясінь, зменшення впливу циклічних коливань. Особливу увагу приділено ризикам ліквідності, підвищенню дебіторської заборгованості, порушенню оборотності капіталу, зростанню кредитного навантаження, а також ризиків змінами світової інфраструктури аграрних ринків [141, 142]. Концептуальне підґрунтя методичних підходів щодо механізмів забезпечення фінансової стійкості ґрунтовно розроблено у працях Н. Давиденко, З. Зої, Н. Мрачківської та І. Горіславської [23]. Дослідники запропонували методику інтегральної оцінки фінансової безпеки аграрних корпорацій, яку доцільно адаптувати для цілей аналізу фінансової стійкості. В основі їхнього підходу лежить принцип системного аналізу і розглядається, як складна система, а його фінансова стійкість - як інтегрована властивість, що формується під впливом множини факторів. Наукова цінність цієї методики полягає у поєднанні класичних фінансових коефіцієнтів із врахуванням галузевої специфіки агробізнесу, що дозволяє отримати більш об'єктивні результати. Структуру запропонованої системи показників, згруповану за економічним змістом, наведено в табл. 1.13.

Принцип формування цієї системи відповідає багатогранності категорії фінансової стійкості, адже кожен блок індикаторів несе власне діагностичне навантаження. Блок показників ліквідності дозволяє оцінити здатність суб'єкта аграрного бізнесу своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями, що є критично важливим для аграріїв з огляду на сезонність грошових потоків. Група показників фінансової стійкості фокусується на структурі джерел фінансування та залежності від позикового капіталу. У свою чергу, індикатори ділової активності та рентабельності демонструють, наскільки ефективно менеджмент використовує наявні ресурси для генерування прибутку [23].

Суттєвим кроком у використанні інтегрального методу є нормування показників. Через те що вихідні дані виражені у відмінних одиницях виміру і

мають різну економічну сутність, їх необхідно стандартизувати.

Таблиця 1.13

**Структура інтегральної системи оцінки фінансової стійкості
суб'єктів аграрного бізнесу за методологією Давиденко Н. та співавторів**

Блок показників	Кількість	Показники	Економічний зміст
Ліквідність	3	k_1-k_3	Платоспроможність у короткостроковому горизонті
Фінансова стійкість	4	k_4-k_7	Структура капіталу й ризик левериджу
Ділова активність	5	k_8-k_{12}	Ефективність використання активів
Рентабельність	1	k_{13}	Прибутковість діяльності
Інтегральний індекс	1		Комплексна оцінка фінансової стійкості

Джерело: систематизовано автором на основі [23]

Диференційований підхід до нормування забезпечує переведення усіх індикаторів на єдину об'ємну шкалу. Завдяки цьому досягається математична коректність обчислень і з'являється можливість об'єднати неоднорідні дані в один підсумковий показник, не втрачаючи при цьому реальних пропорцій між ними.

Практична апробація методики Н. Давиденко та співавторів, проведена на матеріалах восьми провідних аграрних корпорацій України, підтвердила її валідність та аналітичну цінність. Результати дослідження засвідчили динамічність сформованого рейтингу фінансової стійкості, що вказує на високу чутливість запропонованого інструментарію до змін у фінансовому стані суб'єктів аграрного бізнесу. Це гарантує порівнянність оцінок у часовому вимірі та дозволяє відстежувати тренди розвитку [23]. Самі автори наголошують, що ключовою перевагою їхнього підходу є врахування специфічних показників внутрішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу, що забезпечує дотримання принципів системного аналізу при дослідженні фінансової стійкості.

Логічним продовженням розвитку інтегрального підходу стала розробка концепції експрес-діагностики [38]. Цей метод набуває особливої актуальності за умов, коли менеджмент потребує оперативного отримання інформації для прийняття рішень. Сутність експрес-аналізу полягає у гармонійному поєднанні класичного фінансового інструментарію з галузевими індикаторами. Така інтеграція уможливорює виявлення «вузьких місць» фінансового стану без необхідності проведення громіздких розрахунків. Методичною основою цього підходу є врахування десяти ключових особливостей аграрного виробництва, зокрема сезонність технологічних процесів, залежність від кліматичних умов, специфіка обороту активів та нестабільність цін на аграрну продукцію. Систему показників, що формують базу для експрес-діагностики, наведено в табл. 1.14.

Таблиця 1.14

**Система показників експрес-діагностики фінансового стану
суб'єктів аграрного бізнесу**

Блок	Коефіцієнти	Адаптовані норми для агросектору	Аналітичний фокус
Ліквідність	L_1-L_3	$L_1>1,0$; $L_2>0,6$; $L_3>0,2$	Платоспроможність на різних горизонтах
Фінансова стійкість	S_1-S_3	$S_1\geq 0,35$; $S_2>0,1$; $S_3<1,5$	Структура капіталу
Ділова активність	A_1-A_4	$A_1>0,6$; $A_2<120$ дн.; $A_3>5\%$	Оборотність і рентабельність
Аграрні індикатори	AG_1-AG_6	Регіональні бенчмарки	Урожайність, технічне забезпечення, ціни

Джерело: систематизовано автором на основі [38]

Алгоритм проведення експрес-діагностики передбачає певну послідовність дій: спершу виконується горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності, далі розраховуються ключові фінансові коефіцієнти, після чого здійснюється нормування специфічних аграрних індикаторів. Фінальним етапом є визначення інтегрального балу як середнього арифметичного нормованих значень. Це дозволяє провести швидку градацію суб'єктів аграрного бізнесу за рівнем фінансової стійкості відповідно з такою

шкалою:

висока стійкість $I > 0,7$,

помірна $0,4 \leq I \leq 0,7$,

критична $I < 0,4$ [67].

Подальший концептуальний розвиток теорії оцінки фінансової стійкості представлений у дослідженнях О. П. Павленко та Д. В. Кожушко [53]. Ключовий внесок цих науковців полягає у розробці двоетапної системи аналізу, адаптованої до специфіки суб'єктів аграрного бізнесу. На першому етапі проводиться оцінка поточного рівня стійкості на основі розрахунку абсолютних та відносних показників. На другому етапі аналізується запас фінансової стійкості шляхом дослідження точки беззбитковості та ефектів операційного й фінансового левериджу [86].

Особливу увагу автори приділяють класичному балансовому методу, пропонуючи типологію фінансової стійкості залежно від джерел формування запасів. Ця класифікація, наведена в табл. 1.15, дозволяє чітко ідентифікувати фінансовий стан суб'єкта аграрного бізнесу на основі структури його капіталу.

Таблиця 1.15

Типологія фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за

О.П. Павленко та Д.В. Кожушко

Тип стійкості	Характеристика	Джерела фінансування	Ознаки
Абсолютна стійкість (АС)	Запаси повністю покриваються власними оборотними активами	Власний капітал	(1,1,1)
Нормальна стійкість (НС)	Запаси покриваються за рахунок власних оборотних коштів (ВОК) та довгострокових позик	ВК + довгострокові позики	(0,1,1)
Передкризова стійкість (ПС)	Для покриття запасів залучаються короткострокові кредити та позики	ВК + довго- та короткострокові кошти	(0,0,1)
Кризова стійкість(КС)	Запаси не покриваються навіть із залученням усіх можливих джерел	Усі доступні джерела	(0,0,0)

Джерело: систематизовано автором на основі [53]

Важливо зазначити, що О.П. Павленко та Д.В. Кожушко [53], узагальнюючи свої дослідження, підкреслюють: «найбільш дієвими підходами до оцінювання фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу є коефіцієнтний

підхід, балансовий підхід, інтегральний підхід та матричний підхід». Таке трактування вкотре підтверджує доцільність вибору інтегрального підходу, як методичної основи дисертаційного дослідження. Визнання цього методу провідними фахівцями поряд з іншими класичними інструментами свідчить про його обґрунтованість та високий аналітичний потенціал для комплексної діагностики фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Теоретичні засади динамічної концепції фінансової стійкості в аграрному секторі набули подальшого розвитку у працях М. Гжельчак, М. Соліводи та А. Курдись-Куявської [112]. Ці дослідники запропонували багатовимірну теоретичну модель, яка інтегрує принципи теорії систем, ризик-менеджменту та адаптивного управління. Методичною основою їхнього дослідження став міждисциплінарний підхід, що забезпечує синергію теоретичних розробок в галузі екології, інженерних наук, економіки та теорії організації. Центральним елементом цієї концепції є структурування фінансової стійкості через призму трьох фундаментальних функціональних здатностей аграрної системи, деталізованих у табл. 1.16.

Дослідники зауважують, що «стійкість – це гнучке поняття, відкрите для багатьох різних інтерпретацій», що й зумовлює необхідність виокремлення зазначених вище компонентів [112]. Концептуальна новизна такого підходу полягає в органічному поєднанні статичних характеристик (буферна здатність) та динамічних властивостей (адаптивність і трансформація). Це дозволяє оцінювати суб'єкт господарювання не лише як статичну систему, що має поточний запас міцності, але і як динамічний організм, що володіє потенціалом до розвитку за умов нестабільності.

Така інтеграція відкриває шлях до практичного застосування концепції життєздатності агробізнесу. Вона передбачає використання комплексного методичного апарату, який поєднує якісні та кількісні методи дослідження, дозволяючи прогнозувати спроможність суб'єкта аграрного бізнесу не просто виживати, а й еволюціонувати під тиском зовнішніх факторів [112].

Таблиця 1.16

Тривимірний модель стійкості аграрних систем за М.Гжельчак та ін.

Компонент	Визначення	Ключові індикатори	Методи оцінки
Буферна здатність	Спроможність системи чинити опір шокам без структурних змін	Рівень грошових резервів, диверсифікація джерел доходів.	Аналіз коефіцієнтів ліквідності, стрес-тестування
Адаптивна здатність	Гнучкість та здатність до оперативної перебудови бізнес-процесів	Відношення капітальних витрат до виручки, швидкість реакції на зміни	Метод головних компонент РСА, регресійний аналіз панельних даних.
Трансформаційна здатність	Готовність до радикальної зміни бізнес-моделі у відповідь на критичні виклики.	Частка витрат на НДДКР, наявність цифрових активів та інновацій.	Матриці Маркова, сценарне моделювання та прогнозування.

Джерело: систематизовано автором на основі [112]

Вагомий внесок у розробку галузево-специфічних інструментів інтегральної оцінки зробили Д. Стоянчева та Р. Ангелова [163]. Дослідниці обґрунтували необхідність адаптації методу оцінювання ризику банкрутства до особливостей аграрного сектору, який, за їхнім визначенням, «відзначається підвищеною ризикованістю через дію багатьох зовнішніх і внутрішніх критичних факторів». У рамках свого дослідження автори провели порівняльний аналіз ефективності класичних дискримінантних моделей на прикладі суб'єктів аграрного бізнесу (табл. 1.17).

Таблиця 1.17

Порівняльна характеристика ефективності моделей інтегральної оцінки ризику банкрутства для суб'єктів аграрного бізнесу

Модель	Порогове значення	Частка ризикових суб'єктів аграрного бізнесу, %	Чутливість до галузевої специфіки
Альтмана	$Z < 1,81$	31	Помірна
Спрінгейта	$S < 0,862$	50	Висока
IN05	$IN < 0,90$	28	Помірна
Змієвського	$X > 0$	7	Низька

Джерело: систематизовано автором на основі [112, 161, 163, 174]

Емпіричні результати дослідження засвідчили суттєву розбіжність у діагностичній здатності аналізованих моделей. Найвищу чутливість до специфіки агробізнесу продемонструвала модель Спрінгейта, яка ідентифікувала як ризикові 50% вибірки, тоді як модель Змієвського виявила лише 7% таких суб'єктів аграрного бізнесу. Тому виникає необхідність врахування особливостей агробізнесу при виборі методичного інструментарію, оскільки універсальні моделі можуть надавати недостовірну картину фінансової стійкості аграріїв.

Логічним доповненням до методів прогнозування банкрутства є ризик-орієнтований підхід, розроблений Світовим банком у межах методики Agricultural Sector Risk Assessment [172]. Ця концепція зміщує акцент з констатації фактів на проактивне управління. Вона розглядає оцінку ризиків як фундамент для розуміння вразливості сектору та розробки стратегій захисту. Цей алгоритм включає три послідовні етапи: ідентифікацію загроз (погодні зміни, ринкова нестабільність, політичні фактори), кількісну оцінку їх частоти та тяжкості наслідків, і, нарешті, розробку механізмів реагування (запобігання, трансфер ризику, мінімізація втрат) [172].

Більш широкий погляд на цю проблему пропонують Т. Васильців та співавтори [170], розглядаючи фінансову стійкість у контексті фінансово-економічної безпеки. Їхня методична інновація полягає у формуванні матриці «уразливість–резильєнтність», що дозволяє позиціонувати суб'єктам господарювання або регіонам залежно від рівня фінансових, ринкових та виробничих ризиків. Інструментарій цього підходу базується на використанні 20 індикаторів з подальшою обробкою методом головних компонентів та кластерним аналізом для отримання інтегральної оцінки [93].

Еволюція класичного коефіцієнтного аналізу представлена у працях Т. Манкузо, М. Боззола та Ф. Капітаніо [131]. Науковці емпірично довели, що комплекс показників ліквідності та рентабельності має тісну кореляцію з довгостроковою фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу. Автори наголошують на необхідності системного поєднання аналізу фінансового стану,

традиційних коефіцієнтів та показників покриття відсотків для формування об'єктивних висновків.

Узагальнення розглянутих наукових підходів дозволяє систематизувати їх у вигляді синтетичної матриці (табл. 1.18).

Таблиця 1.18

Синтетична матриця методичних підходів щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості

Автори	Методичний внесок	Ключові показники	Галузева адаптація
Давиденко Н. та співавторів	13-коефіцієнтний інтегральний індекс	Ліквідність, стійкість, активність, рентабельність	Специфіка аграрних корпорацій
Експрес-діагностика	18-індикаторна матриця	L, S, A блоки та аграрні індикатори	Сезонність, техзабезпечення
О.П. Павленко та Д.В. Кожушко.	Двоетапна модель оцінки	Базові показники та запас стійкості	Типологія стійкості агросуб'єктів аграрного бізнесу
М. Гжелчак та співавт.	Тривимірна модель resilience	Буферна, адаптивна, трансформаційна здатності	Динамічна стійкість
Д. Стоянчева та Р. Ангелова	Галузевий скоринг банкрутства	Z-scores та рівень цифровізації	Рослинництво vs тваринництво
Т. Васильців та співавтори	Матриця уразливість-резильєнтність	20 показників та PCA	Регіональна специфіка

Джерело: систематизовано автором на основі [19, 38, 53, 163, 170]

Проведений аналіз методичних підходів демонструє чітку еволюційну тенденцію: від використання простих одновимірних коефіцієнтних моделей наука переходить до складних багатовимірних систем. Сучасні методики все частіше інтегрують статичні та динамічні показники, враховують імовірнісні ризикові фактори та використовують просунуті статистичні методи для побудови інтегральних індексів. Ключовим вектором розвитку залишається поглиблена адаптація інструментарію до специфічних умов функціонування аграрного сектору [125, 142, 165].

Виявлена спорідненість проаналізованих досліджень дає змогу кристалізувати концептуальний базис сучасного інтегрального підходу до

оцінювання фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Цей базис ґрунтується на чотирьох фундаментальних імперативах:

- оцінювання повинно базуватися на розгалуженій системі показників, що органічно поєднує загальноприйняті фінансові коефіцієнти з індикаторами галузевої специфіки;
- методика мусить враховувати динамічну природу стійкості, беручи до уваги адаптаційні та трансформаційні можливості бізнесу;
- принципово необхідним є включення ризик-орієнтованого підходу для розпізнавання характерних аграрних загроз;
- система має надавати можливість зіставлення результатів та однозначного ранжування суб'єктів аграрного бізнесу за ступенем фінансової стійкості.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна констатувати: сучасний інтегральний підхід є методичним синтезом традиційних та інноваційних механізмів. Саме такий синтез дозволяє комплексно охопити багатofакторну природу фінансової стійкості за умов турбулентного аграрного ринку. Сформовані концептуальні засади створюють надійне теоретичне підґрунтя для переходу до прикладних аспектів, що являється предметом дослідження. Саме базуючись на окреслених методичних принципах розроблені та апробовані конкретні методи і моделі інтегральної оцінки для суб'єктів аграрного бізнесу України за умов сучасних економічних викликів [34].

Для систематизації існуючих методів та визначення місця інтегрального підходу серед інших, доцільно виокремити ключові напрями оцінювання, які різняться за своїм фокусом та інструментарієм та розглянуто і проаналізовано в табл. 1.19).

Порівняльний аналіз розглянутих підходів дав змогу простежити, як змінювалися наукові погляди у цій сфері досліджень. Дослідники поступово відійшли від статичних коефіцієнтних моделей і вибрали напрям досліджень в сторону динамічних комплексних систем, орієнтованих на гнучке управління

ресурсами та випереджальне реагування на ризики.

Таблиця 1.19

**Систематизація підходів щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів
аграрного бізнесу**

Підхід до оцінки	Загальна характеристика	Особливості застосування для суб'єктів аграрного бізнесу
Класичний	Фокус на забезпеченні покриття зобов'язань власними ресурсами. Статична модель, що базується на розрахунку коефіцієнтів ліквідності, автономії та фінансової незалежності.	Аналіз достатності власного капіталу для покриття сезонних потреб; акцент на формуванні резервного капіталу.
Сезонно-галузевий	Оцінка балансу власних та залучених ресурсів крізь призму сезонних коливань, впливу цінових та кліматичних факторів.	Врахування циклічності грошових потоків, залежності врожайності від погодних умов та ролі державної підтримки у вирівнюванні доходів.
Динамічно-адаптивний	Модель, орієнтована на постійне коригування планів доходів і витрат. Передбачає швидке реагування системи управління на зміни зовнішнього середовища.	Оцінка гнучкості структури капіталу, рівня диверсифікації джерел доходу та можливостей варіативного планування витрат.
Структурно-ресурсний	Оптимізація структури активів і пасивів відповідно до стратегічних цілей розвитку та необхідності створення фінансових резервів.	Врахування значної залежності від доступу до кредитних ресурсів; акцент на створенні натуральних та фінансових страхових фондів
Факторно-ризиковий	Факторний аналіз впливу сукупності зовнішніх і внутрішніх ризиків на ключові параметри стійкості.	Оцінка вразливості до валютних коливань та виробничих чинників; безпосередня інтеграція механізмів ризик-менеджменту у фінансову стратегію.
Інтегрально-індикаторний	Використання комплексних індексів, що синтезують різноманітні показники (ліквідності, рентабельності, ділової активності). Передбачає сценарне моделювання.	Формування єдиного узагальнюючого показника на основі фінансових та галузевих індикаторів; застосування сценарного підходу для прогнозування фінансових результатів.

Джерело: розроблено і систематизовано автором [34, 131]

За цих умов, вважаємо, особливої ваги набуває інтегрально-індикаторний підхід. Його сутність полягає у побудові єдиного узагальнюючого показника, який зводить до купи абсолютні й відносні фінансові коефіцієнти та водночас враховує галузеву специфіку. Завдяки цьому з'являється можливість оперативно виявляти слабкі місця фінансової моделі суб'єктів аграрного

бізнесу й формувати обґрунтовані сигнали для управлінських рішень.

Базуючись на проведеному аналізі, у даному дослідженні пропонується наступне авторське визначення: інтегральний підхід до оцінки фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу - це методика, що розглядає суб'єкт аграрного бізнесу як багатокomпонентну систему, яка перебуває у стані динамічної рівноваги завдяки гнучкому управлінню ресурсами під впливом внутрішніх і зовнішніх ризиків. На відміну від традиційних методів, цей підхід базується не на розрізненій оцінці окремих коефіцієнтів, а на комплексній інтерпретації їх сукупності через призму єдиного інтегрального індексу. Формування такого індексу спирається на принципи багаторівневого ризик-менеджменту, використання цифрових технологій та врахування адаптивності до специфічних факторів агросектору [34]. Практична реалізація запропонованих підходів передбачає виконання чіткої послідовності взаємопов'язаних етапів (табл. 1.20).

Системний аналіз фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу розпочинається з ідентифікації критичних факторів, що впливають на його діяльність, зокрема сезонності, цінових коливань, доступності кредитних ресурсів та природних ризиків. На цьому етапі також здійснюється вибір релевантних показників фінансової діяльності, до яких належать коефіцієнти ліквідності, платоспроможності, автономії та ефективності використання активів.

На наступному етапі проводиться нормування зібраних даних і присвоєння кожному показнику відповідних ваг залежно від їхнього впливу на загальну фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. Такий диференційований підхід дозволяє врахувати специфіку діяльності конкретного суб'єкта аграрного бізнесу та релевантність окремих показників у контексті його стратегічних цілей.

На третьому етапі здійснюється обчислення інтегрального індексу фінансової стійкості, який являє собою агрегований показник і відображає загальний рівень стійкості суб'єкта аграрного бізнесу. Цей індекс синтезує

інформацію з усіх попередніх етапів аналізу в єдиний числовий показник, що дозволяє провести комплексну оцінку фінансової стійкості.

Таблиця 1.20

Методичні алгоритми щодо інтегральної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Етап	Основний зміст
1. Підготовчий	Ідентифікація ключових факторів та показників стійкості: виявлення зовнішніх і внутрішніх ризиків (сезонності, ринкових коливань тощо), підбір базових фінансових коефіцієнтів (ліквідності, автономії, оборотності, рентабельності тощо).
2. Збір і обробка даних	Розрахунок умовно-індикативних метрик: складання звітних фінансових показників та їх попередня оцінка, нормалізація (приведення до єдиного масштабу) за допомогою статистичних або аналітичних методів, формування векторів-індикаторів.
3. Нормування і зважування	Присвоєння ваг та узагальнення показників: визначення значущості кожного індикатора (експертним або аналітичним шляхом) та обчислення інтегрального індексу (наприклад, методом зваженої суми показників чи аналітичної ієрархії).
4. Формация інтегрального показника	Обчислення інтегрального індексу стійкості: агрегування нормованих показників у єдине число, узагальнення фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу з урахуванням особливостей.
5. Інтерпретація результатів	Класифікація та висновки. Зіставлення отриманого індексу із заздалегідь визначеними критеріями стійкості, аналіз чутливості до ключових факторів, формулювання рекомендацій з управління капіталом, ризиками та планування майбутніх дій.

Джерело: розроблено і систематизовано автором [34]

На завершальному етапі здійснюється розгорнуте тлумачення значення отриманого індексу, визначаються граничні пороги для розмежування категорій «стабільна – ризикова – кризова» і розробляються предметні рекомендації стосовно коригувальних заходів та стратегічного планування розвитку суб'єкта аграрного бізнесу.

Кожен з описаних етапів може бути доповнений сценарним моделюванням і аналізом чутливості, що уможливорюють урахування невизначеності зовнішнього середовища, в якому функціонує суб'єкт аграрного бізнесу.

Застосування інтегрального підходу виявляється особливо доцільним

саме в аграрному секторі, де суб'єкти аграрного бізнесу постійно зазнають впливу сезонних, кліматичних і ринкових коливань. Як зазначалось раніше, аграрний сектор України перебуває під впливом численних зовнішніх і внутрішніх викликів: часті кліматичні та економічні зміни, змінювані параметри державної підтримки та активна цифровізація господарської діяльності суб'єктів аграрного бізнесу [18]. За таких умов традиційні статичні методи оцінки фінансового стану виявляються недостатніми для забезпечення обґрунтованого управління. Таким чином, інтегральний підхід забезпечує суб'єктам аграрного бізнесу оперативне та обґрунтоване ухвалення управлінських рішень при одночасному збереженні стратегічної стійкості їхньої бізнес-моделі в довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 1

За результатами досліджень визначені наступні теоретико-методичні підходи щодо забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу:

1. Розкрита сутність фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, ключові її параметри, що створило необхідну передумову для подальшого прикладного аналізу;
2. Уточнено сутність категорії фінансової стійкості, як динамічного стану, за якого суб'єкт аграрного бізнесу утримує збалансованість джерел фінансування, платоспроможність та інвестиційну спроможність попри циклічні коливання і зовнішні ризики;
3. Доведено, що аграрне виробництво має свою специфіку, і саме вона призводить до фінансової рівноваги суб'єктів аграрного бізнесу, вразливих до зовнішніх викликів;
4. Доведено необхідність розширення системи показників здатних поєднувати традиційні коефіцієнти ліквідності, автономії та рентабельності з галузевими індикаторами - продуктивності, логістичної стабільності та кліматичних ризиків;

5. Обґрунтовано сутність категорії «фінансова стійкість», здатної збагатити її понятійний апарат;

6. Виокремлено методичні підходи щодо капітал-структурного, адаптивно-екологічного, результативно-коефіцієнтного і ризик-менеджменту, здатних сформулювати сучасну парадигму стійкості, придатної для застосування за умов аграрного сектору;

7. Охарактеризовано провідні наукові школи щодо розробки методів оцінки фінансової стійкості й прогнозування банкрутств суб'єктів аграрного бізнесу;

8. Запропоновано багаторівневу систему абсолютних та відносних показників, в основі яких інтегральні індекси, які агрегують ліквідність, платоспроможність, ділову активність і рентабельність із урахуванням сезонності та державної підтримки;

9. Запропонована класифікація рівнів фінансової стійкості в основі якої діагностика фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу і пріоритетність антикризової політики;

10. Розроблено алгоритм послідовних етапів визначення факторів щодо збору інформації з метою отримання зваженого агрегування, формування інтегральних показників та їх інтерпретації, здатних забезпечити уніфіковану оцінку фінансової стійкості на мікро-, і на макрорівні;

11. Встановлено, що інтегральні індекси, які комбінують фінансові та нефінансові показники варто інтегрувати в систему цифрового моніторингу, створюючи при цьому передумови для автоматизованого ризик-менеджменту на рівні суб'єктів аграрного бізнесу і банківських установ;

12. Обґрунтовано, що запропонований інтегральний підхід вирішує проблеми, здатні об'єктивно оцінити реальне підґрунтя цифрової автоматизації фінансового моніторингу.

Основні положення першого розділу дисертаційного дослідження опубліковані автором у роботах: [17], [30], [32], [33], [34], [35]

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Оцінка динаміки показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України

Оцінка фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов нестабільності зовнішнього середовища потребує адаптації класичного інструментарію фінансового аналізу до сучасних викликів, зумовлених наслідками пандемії COVID-19 та повномасштабної воєнної збройної агресії. Для емпіричної оцінки фінансування суб'єктів аграрного бізнесу України доцільно застосовувати систему абсолютних та відносних показників, що дозволяє виявити залежність фінансового результату від операційної діяльності та альтернативних джерел фінансових ресурсів. Періодизацію фінансування суб'єктів аграрного бізнесу України у довгостроковому періоді доцільно проводити на основі семи ознак: загального обсягу фінансових ресурсів, частки власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, рівня фінансової стійкості, пріоритетів за розмірами суб'єктів аграрного бізнесу та пріоритетів за видами сільськогосподарської діяльності [57].

Важливою методичною рисою цього дослідження стало використання хронологічної періодизації, завдяки якій виділено три послідовні етапи, кожному з яких притаманні свої зовнішні чинники, що зумовлюють потребу у відповідному перегляді нормативних значень фінансових показників.

Допандемічний період 2019 – першого кварталу 2020 рр. характеризувався відносною макроекономічною стабільністю, що дозволяло застосовувати стандартні нормативи оцінки фінансового стану без суттєвих коригувань.

Пандемічний період другого кварталу 2020 – 2021 рр. супроводжувався глобальними обмеженнями в логістиці та ціновою нестабільністю на світових ринках, що призвело до адаптації нормативів фінансової стійкості до умов підвищеної невизначеності.

Воєнний період 2022 р. – дотепер вирізняється кардинальними деструктивними змінами, а саме втратою частини виробничих активів, блокуванням логістичної інфраструктури та обмеженістю експортних каналів. Зазначені фактори вимагають суттєвого перегляду критеріїв оцінки та послаблення вимог до фінансової стійкості.

Сформована система показників дослідження є комплексною та включає три групи індикаторів: абсолютні, відносні та галузево-специфічні. До абсолютних показників віднесено власний капітал та власні оборотні активи, динаміка яких характеризує ресурсний потенціал суб'єкта аграрного бізнесу та його здатність фінансувати поточну діяльність за рахунок внутрішніх джерел. Група відносних показників охоплює коефіцієнти ліквідності, автономії та маневреності власного капіталу. Враховуючи об'єктивне погіршення умов господарювання та необхідність залучення позикового капіталу для покриття касових розривів, нормативні значення цих коефіцієнтів були адаптовані до реалій воєнного часу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Адаптовані нормативні значення коефіцієнтів фінансової стійкості
для суб'єктів аграрного бізнесу за умов економічної нестабільності**

Коефіцієнт	Стандартний норматив	Адаптований норматив	Обґрунтування коригування
Поточної ліквідності	1,5-2,0	>1,2	Необхідність збереження ліквідності при обмежених ресурсах
Автономії	>0,5	>0,3	Об'єктивна потреба у зовнішньому фінансуванні
Маневреності власного капіталу	>0,1	>0,1	Збережено стандартний рівень

Джерело: розроблено автором

Репрезентативну вибірку для емпіричного дослідження було сформовано із застосуванням сукупності критеріїв, що дають змогу належним чином

відобразити структуру й різноплановість аграрного сектору України. Базові принципи відбору охоплювали репрезентативність за розміром, диверсифікованість за напрямками спеціалізації, регіональну представленість та доступність і достовірність фінансової звітності за весь період дослідження.

Критерій розміру передбачає включення до вибірки суб'єктів аграрного бізнесу трьох категорій. Великі суб'єкти аграрного бізнесу з річним оборотом понад 1 млрд грн формують основну частку галузевих доходів і забезпечують репрезентацію концентрованого сегменту аграрного ринку. Середні суб'єкти аграрного бізнесу з обсягом виручки від 50 млн грн до 1 млрд грн представляють регіональних лідерів із сфокусованою спеціалізацією. Малі суб'єкти аграрного бізнесу з річним оборотом до 50 млн грн характеризуються високою гнучкістю операційної діяльності, але обмеженими фінансовими ресурсами для протистояння кризовим явищам. Таке групування відповідає фактичному розподілу господарств у галузі та дає змогу врахувати вплив масштабу на фінансову стійкість.

Критерій спеціалізації виробництва забезпечує представлення трьох ключових напрямів аграрного бізнесу: рослинництва, тваринництва та змішаного типу виробництва. Рослинницькі суб'єкти аграрного бізнесу складають основу експортного потенціалу національного АПК та характеризуються високою залежністю від кліматичних умов і світових цін. Тваринницькі суб'єкти аграрного бізнесу відзначаються більшою стабільністю доходів, але вищими фіксованими витратами та складністю адаптації виробничих циклів. Змішані суб'єкти аграрного бізнесу демонструють переваги диверсифікації через можливість компенсації збитків в одному напрямі за рахунок прибутків в іншому.

Регіональний критерій враховує географічну диференціацію аграрного виробництва та різний ступінь впливу воєнних дій на діяльність суб'єктів аграрного бізнесу. До вибірки включені суб'єкти аграрного бізнесу центральних, західних, північних, південних та східних регіонів України, що дозволяє оцінити диференційований вплив географічного фактору на фінансову

стійкість в умовах воєнного конфлікту. Критерій інформаційної прозорості передбачає включення виключно тих суб'єктів, які оприлюднюють фінансову звітність відповідно до чинного законодавства або забезпечують відкритий доступ до неї через офіційні веб-ресурси та публічні аналітичні платформи [63–72].

Репрезентативна вибірка включає десять суб'єктів аграрного бізнесу України, обраних для детального аналізу динаміки показників фінансової стійкості в середньому за 2019–2024 рр. (табл. 2.2). Для кожного суб'єкта зафіксовано основний виробничий напрям, розмір та регіональну локалізацію.

Таблиця 2.2

Репрезентативна вибірка суб'єктів аграрного бізнесу України за розміром, виробничим напрямом, регіоном та середньою виручкою від реалізації за 2019-2024рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	Виробничий напрям діяльності	Розмір	Середня виручка, млн грн	Область	Регіон
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	Птахівництво, зернові	Великий	38175,0	Вінницька, Черкаська	Центральний
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Ячне птахівництво	Великий	3464,8	Київська	Центральний
ТОВ «Росток-Холдинг»	Зернові, тваринництво	Малий	14,23	Дніпропетровська	Східний
ТОВ «Астарт-Київ»	Цукор, соя, молоко	Середній	845,5	Київська, Хмельницька, Тернопільська	Західний. Центральний
ТОВ «Good Valley Україна»	Свинарство, виробництво біогазу	Великий	2751,8	Івано-Франківська	Західний
ТОВ «Спектр-Агро»	Дистриб'ютор засобів захисту рослин	Великий	6183,3	Чернігівська, Київська	Північний
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	Овочі, плодоовочі	Малий	2,5	Київська	Центральний
ТОВ «Овостар Юніон»	Ячне птахівництво	Малий	26,8	Рівненська	Північний
ТОВ СП «Нібулон»	Зернова логістика	Великий	17677,8	Миколаївська	Південний
ПрАТ «Агротон»	Зернові, тваринництво	Малий	52,48	Луганська, Харківська	Східний

Джерело: розраховано і сформовано автором на основі [65-74]

Сформована вибірка репрезентує широкий спектр суб'єктів аграрного бізнесу України, охоплюючи великі холдинги, середні та малі суб'єкти аграрного бізнесу з принципово різними фінансовими масштабами та виробничими моделями. Середня річна виручка від реалізації варіюється від 2,5 млн грн у ТОВ «Компанія «Агроліфе» до 38175,0 млн грн у ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», що відображає реальну поляризацію аграрного сектору України. Галузева диверсифікація вибірки включає птахівництво, яєчне виробництво, зернову логістику, свинарство, цукровиробництво та дистрибуцію засобів захисту рослин, що забезпечує комплексне охоплення аграрного сектору при здійсненні порівняльного аналізу фінансової стійкості.

На основі репрезентативної вибірки десяти суб'єктів аграрного бізнесу проведено комплексний аналіз динаміки показників фінансової стійкості в середньому за 2019–2024 рр. сформованих на основі оприлюднених даних їх фінансової звітності (табл. 2.3).

Середні показники фінансової стійкості десяти суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. систематизують результати емпіричного дослідження та уможливають комплексну порівняльну оцінку фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу різного розміру, галузевої спеціалізації та регіональної належності. Відмінності між суб'єктами вибірки свідчать про системні закономірності, зумовлені масштабом діяльності, галузевою специфікою та географічним розташуванням кожного суб'єкта аграрного бізнесу. Для ПрАТ «Агротон» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» розраховано середні значення за 2020–2024 рр. у зв'язку з відсутністю оприлюдненої фінансової звітності за 2019 р.

Найбільшим за масштабом суб'єктом вибірки є ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», середня валюта балансу якого становила 37141,0 млн грн. Середнє значення власного капіталу за досліджуваний період зафіксовано на рівні -8402,0 млн грн, що свідчить про повну відсутність власного фінансового забезпечення у традиційному розумінні.

Таблиця 2.3

Показники фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024 рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	Одиниця виміру	Валюта балансу	Власний капітал	Необоротні активи	Оборотні активи	Поточні зобов'язання	Довгострокові зобов'язання	Чистий прибуток (збиток)	Власні оборотні активи	Коефіцієнт поточної ліквідності (КПЛ)	Коефіцієнт автономії (КА)	Коефіцієнт маневреності (КМ)
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	млн грн	37141,0	-8402,0	17395,2	19745,7	36909,4	8633,6	-237,1	-25797,3	0,563	-0,235	3,201
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	млн грн	3141,5	2367,0	832,3	2309,2	660,6	113,9	71,8	1534,7	3,722	0,740	0,627
ТОВ «Росток-Холдинг»	млн грн	168,0	137,1	153,6	14,30	30,8	0,0	-18,7	-16,5	3,575	0,839	-0,099
ТОВ «Астарта-Київ»	млн грн	2838,6	1126,4	2321,1	517,5	1388,6	323,5	-67,9	-1194,7	0,317	0,426	-1,114
ТОВ «Good Valley Україна»	млн грн	5016,4	3590,0	3295,2	1721,2	1034,6	391,9	434,0	294,8	1,782	0,721	0,073
ТОВ «Спектр-Агро»	млн грн	2687,2	285,5	170,2	2517,0	2397,9	3,8	187,1	115,3	1,051	0,105	0,410
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	млн грн	90,2	1,9	0,4	89,8	88,3	0,0	0,6	1,6	1,017	0,022	0,664
ТОВ «Овостар Юніон»	млн грн	413,8	361,1	374,3	39,4	52,7	0,0	-0,7	-13,3	6,038	0,887	-0,039
ТОВ СП «Нібулон»	млн грн	30308,3	7298,9	22048,8	8259,5	18175,9	4833,5	-1830,1	-14749,9	0,494	0,224	-6,456
ПрАТ «Агротон»	млн грн	1923,8	1746,9	451,1	1472,7	176,9	0,0	-366,8	1295,8	7,922	0,754	-0,807

Джерело: розраховано і сформовано автором на основі [65-74]

Примітка: коефіцієнти КПЛ, КА, КМ наведено як середнє арифметичне річних значень за 2019–2024 рр. відповідно до додатку Б, а не як відношення усереднених абсолютних показників балансу. Такий підхід забезпечує адекватне відображення динамічних змін фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу протягом аналізованого горизонту, зокрема різких структурних трансформацій у кризові роки

Власні оборотні активи в середньому становили -25797,3 млн грн та відображають найглибший структурний дефіцит серед усіх десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Середній коефіцієнт поточної ліквідності дорівнював 0,563, коефіцієнт автономії -0,235, коефіцієнт маневреності власного капіталу 3,201. Воєнний чинник лише поглибив наявні структурні дисбаланси суб'єкта аграрного бізнесу, який й до початку повномасштабного вторгнення фінансував сукупність активів виключно за рахунок позикових ресурсів.

Великий суб'єкт аграрного бізнесу Південного регіону ТОВ СП «Нібулон» продемонстрував середню валюту балансу 30308,3 млн грн при середньому власному капіталі 7298,9 млн грн. Середнє значення необоротних активів 22048,8 млн грн майже втричі перевищувало оборотні активи 8259,5 млн грн, що зумовлено масштабними інвестиціями в портову та елеваторну інфраструктуру. Середній чистий збиток суб'єкта аграрного бізнесу за аналізований горизонт становив 1830,1 млн грн, найвищий абсолютний збиток серед усієї вибірки. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому дорівнював 0,494, коефіцієнт автономії 0,224, коефіцієнт маневреності власного капіталу -6,456. Хронічна невідповідність усіх трьох коефіцієнтів адаптованим нормативам підтверджує системний характер фінансової вразливості суб'єкта аграрного бізнесу. Блокування Миколаївського порту в умовах морської блокади 2022 року безпосередньо спровокувало значне погіршення фінансових результатів.

Принципово іншу фінансову картину демонструє ТОВ «Good Valley Україна» – великий суб'єкт аграрного бізнесу Західного регіону. Середня валюта балансу становила 5016,4 млн грн при власному капіталі 3590,0 млн грн, тобто власний капітал формував близько 71,6 % пасивів. Середній чистий прибуток дорівнював 434,0 млн грн, що є найвищим показником в абсолютному вираженні серед усіх десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Власні оборотні активи зафіксовано на позитивному рівні 294,8 млн грн. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому становив 1,782, коефіцієнт автономії 0,721. Географічна локалізація в Івано-Франківській області стала потужним захисним чинником,

що забезпечив стабільне нарощування власного капіталу та збереження фінансової рівноваги протягом усього аналізованого періоду.

Єдиним великим суб'єктом аграрного бізнесу вибірки, яке стабільно відповідало всім трьом адаптованим нормативам фінансової стійкості протягом усього аналізованого періоду, є ТОВ «ЯСЕНСВІТ» - яєчний виробник Центрального регіону. Середня валюта балансу суб'єкта аграрного бізнесу становила 3141,5 млн грн, власний капітал 2367,0 млн грн, середній чистий прибуток 71,8 млн грн. Власні оборотні активи в середньому дорівнювали 1534,7 млн грн, що свідчить про значну мобільність власного капіталу. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому становив 3,722, коефіцієнт автономії 0,740, коефіцієнт маневреності власного капіталу 0,627. Понад 60% власного капіталу суб'єкта аграрного бізнесу задіяно в оборотних активах, що формує широкі можливості для оперативного перерозподілу ресурсів.

Особливою фінансовою моделлю вирізняється ТОВ «Спектр-Агро». При середній валюті балансу 2687,2 млн грн власний капітал у середньому становив лише 285,5 млн грн, тоді як оборотні активи сягали 2517,0 млн грн, що відображає торгово-дистрибуційну природу бізнесу з мінімальними вкладеннями у матеріально-технічну базу. Середній чистий прибуток дорівнював 187,1 млн грн, підтверджуючи стабільну операційну ефективність моделі навіть в умовах кризи. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому становив 1,051, коефіцієнт автономії 0,105, коефіцієнт маневреності власного капіталу 0,410. Хронічна недокапіталізація є структурною ознакою дистрибуційного бізнесу, а не проявом фінансової кризи.

Проміжну позицію між великими та малими суб'єктами аграрного бізнесу займає ТОВ «Астарта-Київ» середній суб'єкт аграрного бізнесу у вибірці, що спеціалізується на переробному виробництві. Середня валюта балансу суб'єкта аграрного бізнесу становила 2838,6 млн грн, при цьому необоротні активи 2321,1 млн грн суттєво переважали оборотні активи 517,5 млн грн, відображаючи капіталомістку природу переробки. Власні оборотні активи зафіксовано на від'ємному рівні -1194,7 млн грн, коефіцієнт поточної ліквідності в середньому

дорівнював 0,317, що більш ніж утричі нижче нормативної межі. Коефіцієнт автономії становив 0,426, коефіцієнт маневреності власного капіталу -1,114, що вказує на системне заморожування власних ресурсів у необоротних активах.

Серед малих суб'єктів вибірки найбільшим за масштабом активів є ПрАТ «Агротон» – суб'єкт аграрного бізнесу зернового та тваринницького напрямку Східного регіону. Середня валюта балансу суб'єкта аграрного бізнесу становила 1923,8 млн грн, власний капітал 1746,9 млн грн, коефіцієнт поточної ліквідності в середньому сягав 7,922, коефіцієнт автономії 0,754. Попри формально найвищі показники ліквідності серед усієї вибірки, суб'єкт аграрного бізнесу зазнав найбільш сильного скорочення масштабу діяльності: валюта балансу знизилася у 19,4 рази, а власний капітал у 211,2 рази протягом чотирьох аналізованих років. Зосередженість у Луганській та Харківській областях виявилась вирішальним чинником, що унеможливив нормальне функціонування суб'єкта аграрного бізнесу у період воєнного стану. Середній чистий збиток за аналізований горизонт становив 366,8 млн грн.

Найвищий коефіцієнт автономії серед усіх десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу 0,887 зафіксовано у малого яєчного холдингу ТОВ «Овостар Юніон», що розташований у Рівненській області Північного регіону. Середня валюта балансу становила 413,8 млн грн, власний капітал 361,1 млн грн. Капіталомістка структура підтверджується переважанням необоротних активів 374,3 млн грн над оборотними активами 39,4 млн грн. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому дорівнював 6,038, коефіцієнт маневреності власного капіталу -0,039, що свідчить про обмежену мобільність власних ресурсів. Відносна безпека Рівненської області дозволила суб'єкту аграрного бізнесу зберегти виробничий потенціал упродовж усього аналізованого періоду.

Середня валюта балансу ТОВ «Росток-Холдинг», малого суб'єкта аграрного бізнесу зерново-тваринницького профілю Дніпропетровської області, становила 168,0 млн грн, що є найменшим значенням серед суб'єктів аграрного бізнесу цього розміру. Власний капітал у середньому дорівнював 137,1 млн грн, необоротні активи 153,6 млн грн, оборотні активи 14,3 млн грн. Попри середній

чистий збиток 18,7 млн грн, коефіцієнт поточної ліквідності в середньому становив 3,575, коефіцієнт автономії 0,839, що свідчить про фактичну фінансову незалежність від зовнішнього фінансування. Стабілізація фінансових коефіцієнтів відбувалася саме в умовах воєнного часу завдяки послідовному скороченню поточних зобов'язань.

Нетиповою навіть для малих суб'єктів аграрного бізнесу балансовою структурою відрізняється ТОВ «Компанія «Агроліфе» - суб'єкт овочівничого профілю Центрального регіону. Середня валюта балансу суб'єкта аграрного бізнесу становила лише 90,2 млн грн при власному капіталі 1,9 млн грн та практично нульових необоротних активах 0,4 млн грн. Оборотні активи у середньому дорівнювали 89,8 млн грн. Коефіцієнт поточної ліквідності в середньому становив 1,017, коефіцієнт автономії 0,022, що є найнижчим показником серед усієї вибірки, коефіцієнт маневреності власного капіталу 0,664. Мінімальний рівень фінансової незалежності є закономірним наслідком торгово-посередницької бізнес-моделі, а стабільна операційна прибутковість та поступове нарощування власного капіталу підтверджують ефективність обраної стратегії.

Порівняльний аналіз за розміром суб'єкта аграрного бізнесу виявляє важливу закономірність, що великий масштаб діяльності не гарантує фінансової стійкості. Найбільший суб'єкт вибірки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» з валютою балансу 37141,0 млн грн характеризується від'ємним власним капіталом, тоді як малі суб'єкти аграрного бізнесу ТОВ «Овостар Юніон» і ТОВ «Росток-Холдинг» демонструють найвищі значення коефіцієнта автономії серед усієї вибірки.

Великі суб'єкти аграрного бізнесу з розвиненою логістичною та портовою інфраструктурою виявилися найбільш вразливими до воєнного ризику, тоді як суб'єкти аграрного бізнесу з мобільними бізнес-моделями зберегли відносну фінансову рівновагу. Регіональна локалізація стала самостійним і вагомим чинником диференціації фінансових результатів. Суб'єкти аграрного бізнесу Південного та Східного регіонів зазнали найбільш деструктивного впливу

збройного конфлікту, а Західний регіон забезпечив ТОВ «Good Valley Україна» захисне середовище для нарощування власного капіталу та прибутковості. Детермінуючу роль у формуванні рівня фінансової стійкості відіграють галузева спеціалізація, боргова стратегія та здатність управлінської команди оперативно адаптувати фінансову модель до кризових умов.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що найбільш фінансово стійкими серед досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу є ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Овостар Юніон», які характеризуються високими показниками автономії та ліквідності. Натомість для ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» і ТОВ СП «Нібулон» характерні значні фінансові ризики, пов'язані з високою часткою позикового капіталу та дефіцитом власних оборотних коштів.

ПрАТ «МХП» є одним з найбільших вертикально інтегрованих суб'єктів аграрного бізнесу України з експортною орієнтацією на європейські та близькосхідні ринки, що обумовлює особливу чутливість показників фінансової стійкості до зовнішніх чинників воєнного часу. Динаміка показників фінансової стійкості суб'єкту аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. сформована на основі оприлюднених даних фінансової звітності [64] та додатку Б, табл. Б.1.

Дослідження динаміки фінансових показників ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2019–2024 рр. засвідчує унікальну галузеву модель великого агрохолдингу з облігаційним фінансуванням, яка обумовлює хронічно від'ємний власний капітал та від'ємні власні оборотні активи впродовж усього аналізованого періоду. Власний капітал суб'єкту аграрного бізнесу змінювався від -8671,9 млн грн у 2019 р. до -6647,4 млн грн у 2024 р. Власні оборотні активи поглибили дефіцит з 22304,9 млн грн у 2019 р. до 32164,0 млн грн у 2024 р., що відповідає збільшенню дефіциту фінансування за рахунок власних джерел на 44,2%. Допандемічний 2019 р. відзначився максимальним рівнем прибутковості за весь аналізований період, коли чистий прибуток становив 5042,8 млн грн та залишився єдиним позитивним фінансовим результатом за досліджувані роки. Коефіцієнт поточної ліквідності у 2019 р. дорівнював 0,62, що нижче

адаптованого нормативу 1,2, оскільки поточні зобов'язання в розмірі 29918,3 млн грн суттєво переважали оборотні активи в розмірі 18510,3 млн грн. Упродовж пандемічного періоду 2020–2021 рр. суб'єкт аграрного бізнесу перейшов до збиткової діяльності та чистий збиток у 2020 р. становив 1846,8 млн грн, у 2021 р. - 1626,2 млн грн. Воєнний період 2022–2024 рр. характеризується суперечливою динамікою. Збитки зберігалися упродовж усього періоду, водночас коефіцієнт поточної ліквідності протягом усього періоду залишався нижчим за адаптований норматив 1,2 і у 2024 р. становив 0,42; порівняно з 2022 р. (0,43) він фактично не змінився. Валюта балансу зросла з 32143,3 млн грн у 2019 р. до 46625,7 млн грн у 2023 р. переважно за рахунок нарощування необоротних активів з 13633,0 млн грн до 25516,6 млн грн, тобто у 1,87 рази. Поліпшення коефіцієнта поточної ліквідності при збережених збитках свідчить про реструктуризацію оборотного капіталу та скорочення поточних зобов'язань. Фінансова стійкість ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» формується за специфічною галузевою моделлю і може бути коректно оцінена лише на основі адаптованих нормативів із урахуванням структурних особливостей вертикально інтегрованого холдингу.

ТОВ «Астарта-Київ» є другим досліджуваним суб'єктом аграрного бізнесу вибірки, що характеризується високою капіталомісткістю виробництва через розвинену переробну інфраструктуру. Результати розрахунків показників фінансової стійкості за 2019–2024 рр. сформовані на основі оприлюднених даних фінансової звітності [66] та наведено у додатку Б табл. Б.2.

Аналіз фінансових показників ТОВ «Астарта-Київ» за 2019–2024 рр. виявляє системне протиріччя між зростанням масштабів діяльності та погіршенням якості фінансової структури суб'єкта аграрного бізнесу. Валюта балансу збільшилася з 2580,4 млн грн у 2019 р. до 4626,7 млн грн у 2024 р., тобто зросла у 1,79 рази. Водночас власний капітал скоротився з 1054,5 млн грн у 2019 р. до 933,3 млн грн у 2024 р., зменшившись на 11,5 %, що є нетиповою ситуацією на тлі значного приросту активів. Дефіцит власних оборотних активів поглибився від -1351,7 млн грн у 2019 р. до -1873,0 млн грн у 2024 р., що

відповідає зростанню дефіциту на 38,6%. Хронічно від'ємне значення власних оборотних активів прямо свідчить про структурну залежність суб'єкта аграрного бізнесу від позикового фінансування операційної діяльності. На допандемічному етапі коефіцієнт автономії у 2019 р. становив 0,41 та перевищував адаптований норматив 0,3, а чистий прибуток складав 119,2 млн грн. Упродовж пандемічного періоду 2020–2021 рр. коефіцієнт автономії досяг максимуму 0,47 у 2020 р., однак чистий фінансовий результат погіршився до збитку 293,7 млн грн у 2021 р. Воєнний період 2022–2024 рр. характеризується розбіжними тенденціями. Коефіцієнт автономії спочатку зріс до 0,58 у 2022 р., але у 2024 р. знизився до 0,20, тобто зменшився у 2,05 рази порівняно з 2019 р. та вперше опустився нижче адаптованого нормативу 0,3. Коефіцієнт поточної ліквідності протягом усіх шести аналізованих років залишався нижчим за норматив 1,2 і коливався у межах від 0,14 до 0,55. Лише у 2024 р. суб'єкт аграрного бізнесу відновив прибутковість, чистий прибуток склав 147,5 млн грн після трьох послідовних збиткових років. Від'ємні та дедалі більш від'ємні показники коефіцієнта маневреності власного капіталу вказують на те, що значна частина власних активів заморожена у необоротних активах, а суб'єкт аграрного бізнесу позбавлений достатньої гнучкості у перерозподілі фінансових ресурсів. Отримані результати підтверджують, що капіталомістка модель диверсифікованого агровиробництва потребує підтримки достатнього буфера ліквідності для протистояння тривалим зовнішнім кризовим збуренням.

ТОВ СП «Нібулон» репрезентує категорію великих суб'єктів аграрного бізнесу вертикально інтегрованих суб'єктів аграрного бізнесу з власною логістичною інфраструктурою та експортною орієнтацією. Результати розрахунків динаміки показників фінансової стійкості за 2019–2024 рр. наведено у додатку Б, табл. Б.3 на основі оприлюднених даних фінансової звітності [74].

Дослідження показників ТОВ СП «Нібулон» за 2019–2024 рр. виявляє прогресуюче погіршення фінансової структури суб'єкта аграрного бізнесу з ознаками глибокої системної кризи, спровокованої насамперед руйнуванням логістичної інфраструктури в умовах повномасштабної воєнної агресії. Валюта

балансу скоротилася з 33840,8 млн грн у 2020 р. до 26468,4 млн грн у 2024 р., зменшившись на 21,8 %. Власний капітал знизився з 12286,3 млн грн у 2020 р. до 969,7 млн грн у 2024 р., скоротившись у 12,67 рази. Коефіцієнт автономії впав із 0,36 у 2020 р. до 0,04 у 2024 р., тобто зменшився у 9,0 разів, що свідчить про фактичну втрату фінансової незалежності суб'єкта аграрного бізнесу від зовнішніх кредиторів. Дефіцит власних оборотних активів поглибився з 12751,4 млн грн у 2020 р. до 19381,1 млн грн у 2024 р., зростання становило 51,9%. Коефіцієнт поточної ліквідності знизився з 0,50 у 2020 р. до 0,33 у 2024 р., залишаючись у 3,6 рази нижчим за адаптований норматив 1,2 впродовж усіх п'яти аналізованих років. Особливо показовою є динаміка чистого фінансового результату, де збиток 2022 р. у розмірі 9348,3 млн грн є найбільшим серед усіх десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за весь аналізований період і безпосередньо пов'язаний із блокуванням морського порту в Миколаєві, через який традиційно здійснювалося перевантаження основного обсягу зернового експорту. Погіршення коефіцієнта маневреності власного капіталу з -1,04 у 2020 р. до 19,99 у 2024 р. свідчить про критичне замороження ресурсів у необоротних активах при одночасній нездатності формувати власний оборотний капітал. Отримані результати кваліфікують стан фінансової структури ТОВ СП «Нібулон» як кризовий, що потребує невідкладної реструктуризації заборгованості та розробки нових механізмів відновлення фінансової стійкості. Результати аналізу підтверджують, що нормативний підхід є недостатнім без врахування галузевої специфіки та зовнішніх чинників, що визначають логістичну вразливість суб'єкта аграрного бізнесу у додатку Б (табл. Б.3).

ТОВ «ЯСЕНСВІТ» репрезентує категорію великих суб'єктів аграрного бізнесу зі збалансованою структурою активів та розвиненою вертикальною інтеграцією у яєчній галузі. Динаміка показників фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу за 2020–2024 рр. наведено у додатку на основі оприлюднених даних фінансової звітності [73]. Фінансова звітність ТОВ «ЯСЕНСВІТ» за 2019 р. не оприлюднена у відкритому доступі станом на дату завершення дослідження. Базовим роком для порівняльного аналізу прийнято 2020 рік.

Аналіз показників ТОВ «ЯСЕНСВІТ» за 2020–2024 рр. засвідчує найвищий серед усіх суб'єктів аграрного бізнесу рівень відповідності нормативним критеріям фінансової стійкості впродовж усього аналізованого періоду. Коефіцієнт поточної ліквідності перевищував адаптований норматив 1,2 упродовж усіх п'яти аналізованих років, зростаючи з 2,47 у 2020 р. до максимального значення 5,43 у 2023 р. та залишаючись на рівні 5,27 у 2024 р. Коефіцієнт автономії зріс із 0,71 у 2020 р. до 0,84 у 2024 р., що відповідає збільшенню на 18,3% та підтверджує посилення фінансової незалежності суб'єкта аграрного бізнесу від позикових джерел. Власні оборотні активи демонструють стабільно позитивну динаміку та зросли з 945,9 млн грн у 2020 р. до максимального значення 2371,0 млн грн у 2023 р., що відображає системне нарощування власного оборотного фінансування. Слід зазначити, що у 2020–2021 рр. суб'єкт аграрного бізнесу отримував збитки - 185,9 млн грн та 115,0 млн грн відповідно, що відображало вплив пандемічних обмежень на яєчну галузь. Воєнний період 2022–2024 рр. виявив контрастні тенденції, так у 2022 р. чистий збиток становив лише 1,3 млн грн - незначний на тлі галузевої кризи. У 2023 р. суб'єкт аграрного бізнесу досяг рекордного чистого прибутку в розмірі 669,6 млн грн. Валюта балансу зросла з 2221,9 млн грн у 2020 р. до 3827,7 млн грн у 2023 р., що відповідає збільшенню на 72,2 %. Разом із тим 2024 р. додав тривожні сигнали, коли суб'єкт аграрного бізнесу отримав чистий збиток у розмірі 8,4 млн грн, валюта балансу скоротилася на 2,4 % до 3734,1 млн грн, а власні оборотні активи зменшилися до 2137,3 млн грн, що на 9,8 % нижче рівня 2023 р. Незважаючи на порівняно невеликий розмір збитку відносно загального масштабу бізнесу, спадна тенденція абсолютних показників 2024 р. вказує на ускладнення операційного середовища, що потребує підвищеної уваги при плануванні фінансової стратегії. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» демонструє зразкову модель фінансової стійкості серед суб'єктів аграрного бізнесу досліджуваної вибірки, підтверджуючи, що ефективне управління ліквідністю та автономією здатне нівелювати галузеві ризики навіть за несприятливої ринкової кон'юнктури, що наведено у додатку Б, табл. Б.4.

ТОВ «Росток-Холдинг» репрезентує категорію малих суб'єктів аграрного бізнесу Дніпропетровського регіону. Результати розрахунків показників фінансової стійкості за 2019–2024 рр. систематизовано і представлено у додатку на основі оприлюднених даних фінансової звітності [71]. Аналіз показників ТОВ «Росток-Холдинг» за 2019–2024 рр. демонструє унікальну траєкторію фінансового відновлення малого суб'єкта аграрного бізнесу, що суперечить загальній тенденції погіршення фінансової стійкості в умовах воєнної агресії.

Допандемічний рівень 2019 р. відзначався суттєвою фінансовою вразливістю. Коефіцієнт поточної ліквідності дорівнював лише 0,11, що у 10,9 рази нижче адаптованого нормативу; власні оборотні активи мали від'ємне значення -52,1 млн грн; чистий збиток становив 36,2 млн грн. Пандемічний період 2020–2021 рр. поглибив фінансові труднощі суб'єкта аграрного бізнесу. Збитки зросли до 51,2 млн грн у 2020 р., а від'ємне значення власних оборотних активів досягло мінус 62,5 млн грн - найнижчого значення за весь досліджуваний період. Воєнний період 2022–2024 рр. парадоксально реалізував принцип кризи як можливості для фінансової трансформації суб'єкта аграрного бізнесу. Поточні зобов'язання скоротилися з 58,9 млн грн у 2019 р. до 1,1 млн грн у 2024 р., тобто у 52 рази. Коефіцієнт поточної ліквідності зріс з 1,19 у 2022 р. до 16,27 у 2024 р., перевищивши рівень 2019 р. у 147,9 рази. Власні оборотні активи трансформувалися у позитивне значення 17,2 млн грн у 2024 р., що є принциповою якісною зміною фінансової структури суб'єкта аграрного бізнесу. Коефіцієнт автономії досяг 0,99 у 2024 р. при рівні 0,78 у 2019 р., що свідчить про фактичну фінансову незалежність суб'єкта аграрного бізнесу від зовнішніх джерел фінансування. Чистий прибуток у 2022–2024 рр. становив відповідно 24,2 млн грн, 8,6 млн грн та 3,9 млн грн, підтверджуючи відновлення прибуткової діяльності. Досвід ТОВ «Росток-Холдинг» ілюструє, що малі суб'єкти аграрного бізнесу з консервативною борговою політикою здатні використати кризовий контекст для системного зміцнення фінансових позицій через агресивне скорочення зобов'язань і збереження власного капіталу і представлено у додатку Б табл. Б.5.

ПрАТ «Агротон» є суб'єктом аграрного бізнесу, що демонструє найбільш радикальну трансформацію фінансового стану серед досліджуваної вибірки. Показники фінансової стійкості за 2020–2024 рр. сформовані на основі оприлюднених даних фінансової звітності [65] та наведено у додатку Б табл. Б.6. Фінансова звітність ПрАТ «Агротон» за 2019 р. не оприлюднена у відкритому доступі. Базовим роком для порівняльного аналізу прийнято 2020 р.

Порівняльний аналіз показників ПрАТ «Агротон» за 2020–2024 рр. фіксує найрадикальніше скорочення масштабів діяльності серед усіх суб'єктів аграрного бізнесу досліджуваної вибірки. Валюта балансу скоротилася з 3306,3 млн грн у 2021 р. до 170,9 млн грн у 2024 р., зменшившись у 19,4 рази за три роки. Оборотні активи скоротилися з 2715,3 млн грн у 2020 р. до 53,4 млн грн у 2024 р., тобто у 50,9 рази. Власний капітал знизився з 3104,3 млн грн у 2020 р. до 14,7 млн грн у 2024 р., що відповідає скороченню у 211,2 рази. Власні оборотні активи перейшли з позитивного значення 2513,3 млн грн у 2020 р. до від'ємного значення -102,7 млн грн у 2024 р. Коефіцієнт поточної ліквідності скоротився з 13,44 у 2020 р. до 0,34 у 2024 р., зменшившись у 39,5 рази. Коефіцієнт автономії знизився з 0,94 у 2020 р. до 0,09 у 2024 р., тобто зменшився у 10,4 рази. Базовий 2020 р. засвідчував відносну стійкість: коефіцієнт автономії становив 0,91, власні оборотні активи - 1890,4 млн грн, чистий прибуток – 507,4 млн грн. Пандемічний 2021 р. став піком діяльності суб'єкту аграрного бізнесу, коли валюта балансу зросла до 3306,3 млн грн, чистий прибуток – до 747,1 млн грн. Воєнний період 2022–2024 рр. спричинив прогресуючу фінансову кризу. Збиток 2022 р. склав 1436,8 млн грн, а вже у 2024 р. чистий збиток досяг 1574,9 млн грн. Власний капітал скоротився з 1590,9 млн грн у 2023 р. до 14,7 млн грн у 2024 р., тобто зменшився у 108,2 рази за один рік. Результати аналізу підтверджують обмеженість нормативного підходу, тобто формально високі коефіцієнти ліквідності у 2020–2023 рр. приховували прогресуюче скорочення активів і не сигналізували про наближення фінансової кризи. Відновлення платоспроможності суб'єкту аграрного бізнесу без зовнішньої реструктуризації або докапіталізації є практично неможливим, що підтверджено розрахунками у

додатку Б табл. Б.6.

ТОВ «Спектр-Агро» є великим суб'єктом аграрного бізнесу, що спеціалізується на дистрибуції засобів захисту рослин. Показники його фінансової стійкості за 2019–2024 рр. наведено у додатку Б табл. Б.7 на основі оприлюднених даних фінансової звітності [72].

Аналіз фінансових показників ТОВ «Спектр-Агро» за 2019–2024 рр. виявляє специфічну фінансову модель бізнесу, що поєднує стабільну операційну прибутковість із хронічно низьким рівнем фінансової незалежності. Валюта балансу збільшилася з 1994,1 млн грн у 2019 р. до 3078,4 млн грн у 2024 р., що відповідає зростанню на 54,4%. Проте власний капітал залишався критично низьким впродовж усього аналізованого горизонту, тобто з 146,9 млн грн у 2019 р. він виріс до максимуму 367,3 млн грн у 2023 р., але у 2024 р. скоротився до 282,5 млн грн, зменшився на 23,1% за один рік. Коефіцієнт автономії впродовж усього горизонту залишався в діапазоні 0,07–0,14, що у 2,1–4,3 рази нижче адаптованого нормативу 0,3, відображаючи критичну залежність суб'єкта аграрного бізнесу від позикового капіталу. Власні оборотні активи зменшилися з 81,7 млн грн у 2019 р. до 45,8 млн грн у 2024 р., що становить мінімальне значення за весь аналізований період і на 75,4% нижче максимуму 2021 р. у розмірі 186,5 млн грн. Коефіцієнт поточної ліквідності стабільно перебував у діапазоні 1,02–1,07 упродовж усіх шести аналізованих років і жодного разу не досяг адаптованого нормативу 1,2. На допандемічному етапі суб'єкт аграрного бізнесу характеризувався стабільним оборотом при критично низькому коефіцієнті автономії 0,07, що зумовлено специфікою дистрибуційної бізнес-моделі. Пандемічний період 2020–2021 рр. позначився зростанням валюти балансу до 3208,8 млн грн у 2021 р., а власні оборотні активи досягли максимуму 186,5 млн грн. Чистий прибуток суб'єкт аграрного бізнесу генерував щорічно без винятку - від 77,7 млн грн у 2019 р. до максимуму 262,5 млн грн у 2021 р. та 171,8 млн грн у 2024 р., що свідчить про стабільну операційну ефективність дистрибуційної моделі навіть в умовах кризових явищ. Пріоритетом зміцнення фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу є нарощування власного

капіталу через реінвестування прибутку та залучення додаткових власних джерел фінансування (додаток Б, табл. Б.7).

ТОВ «Компанія «Агроліфе» є суб'єктом аграрного бізнесу досліджуваної вибірки з невеликим масштабом діяльності та специфічною балансовою структурою. Ключові показники фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. сформовані на основі оприлюднених даних фінансової звітності [69] та наведено у додатку Б табл. Б.8.

Аналіз фінансових показників ТОВ «Компанія «Агроліфе» за 2019–2024 рр. виявляє нетипову для аграрного сектору балансову структуру з домінуванням оборотних активів та мінімальним власним капіталом. Частка власного капіталу у валюті балансу коливалася від 0,013 у 2019 р. до 0,052 у 2024 р., залишаючись у 6,0–30,0 разів нижчою за адаптований норматив 0,3, що свідчить про критичну фінансову залежність суб'єкта аграрного бізнесу від позикового капіталу. Частка позикових ресурсів у пасивах у 2024 р. склала 94,8 %. Коефіцієнт маневреності власного капіталу зростав щорічно та досяг значень 0,98–0,99 у 2023–2024 рр., тобто практично весь власний капітал був сконцентрований в оборотних активах. Коефіцієнт поточної ліквідності системно коливався у межах 1,00–1,05, не досягаючи нормативу 1,2 упродовж жодного з аналізованих років. Допандемічний 2019 р. відзначався від'ємними власними оборотними активами у розмірі -0,167 млн грн та мінімальним чистим збитком у розмірі 0,045 млн грн. Пандемічний період 2020–2021 рр. ознаменував вихід суб'єкта аграрного бізнесу у прибутковість. Чистий прибуток становив 0,242 млн грн у 2020 р. та 0,152 млн грн у 2021 р., а власні оборотні активи набули позитивного значення 1,044 млн грн у 2021 р. (у 2020 р. вони ще залишалися від'ємними -0,167 млн грн). Воєнний період 2022–2024 рр. характеризується стрімким зростанням операційної бази та зміцненням власних оборотних активів до 4,667 млн грн у 2024 р. Чистий прибуток зріс до 2,137 млн грн у 2024 р., що у 8,83 рази перевищує рівень 2020 р., свідчаючи про поступове зміцнення операційної ефективності суб'єкта аграрного бізнесу. Водночас зростання валюти балансу з 55,8 млн грн у 2021 р. до 129,8 млн грн у 2023 р. супроводжувалося пропорційним зростанням

поточних зобов'язань, що не поліпшило нормативні значення ліквідності. Досвід ТОВ «Компанія «Агроліфе» підтверджує обмежений стратегічний потенціал малих суб'єктів аграрного бізнесу за відсутності достатньої капітальної бази та диверсифікованих джерел фінансування.

ТОВ «Good Valley Україна» є великим суб'єктом аграрного бізнесу, що спеціалізується на свинарстві та виробництві біогазу. Показники фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. наведено у додатку на основі оприлюднених даних фінансової звітності [67].

Аналіз динаміки показників ТОВ «Good Valley Україна» за 2019–2024 рр. виявляє стабільно сприятливу фінансову структуру, що зберігається попри тривалу воєнну нестабільність. Валюта балансу зросла з 3605,9 млн грн у 2019 р. до 7087,8 млн грн у 2024 р., тобто збільшилася у 1,97 рази. Власний капітал збільшився з 2759,1 млн грн у 2019 р. до 4885,2 млн грн у 2024 р., що відповідає зростанню на 77,1%. Коефіцієнт автономії коливався у діапазоні 0,69–0,77, перевищуючи адаптований норматив 0,3 упродовж усього горизонту, що підтверджує стабільну фінансову незалежність суб'єкта аграрного бізнесу. Власні оборотні активи зросли з 75,8 млн грн у 2019 р. до максимального значення 958,8 млн грн у 2023 р., тобто у 12,65 рази. Коефіцієнт поточної ліквідності у 2019 р. становив 2,52, перевищуючи норматив у 2,10 рази; лише у 2020 р. він знизився до 1,16 - поблизу нормативного значення. На допандемічному періоді 2019 р. суб'єкт аграрного бізнесу мав стійкий фінансовий стан та коефіцієнт автономії становив 0,77, а чистий прибуток - 349,4 млн грн. Пандемічний вплив 2020–2021 рр. скоротив прибуток до мінімуму 87,7 млн грн у 2020 р., однак не порушив позитивного тренду власних оборотних активів. Воєнний період 2022–2024 рр. парадоксально виявився найпродуктивнішим за весь аналізований час. Чистий прибуток досяг максимуму 1102,8 млн грн у 2023 р., що у 3,16 рази вище рівня 2019 р. Водночас у 2024 р. прибуток скоротився до 477,3 млн грн, тобто зменшився на 56,7% порівняно з 2023 р. Зменшення коефіцієнта маневреності власного капіталу до -0,01 у 2024 р. пов'язане зі значним нарощуванням необоротних активів до 4584,1 млн грн. ТОВ «Good Valley Україна» є прикладом

стабільно-зростаючої моделі фінансового розвитку, коли суб'єкт аграрного бізнесу зберігає відповідність адаптованим нормативам та нарощує власну капітальну базу навіть в умовах системних кризових порушень представлені у додатку Б (табл. Б.9).

ТОВ «Овостар Юніон» репрезентує категорію малих суб'єктів аграрного бізнесу яєчного напрямку та є одним із найменших за масштабом досліджуваної вибірки. Показники його фінансової стійкості за 2019–2024 рр. наведено у додатку Б (табл. Б.10) на основі оприлюднених даних фінансової звітності [70].

Аналіз фінансових показників ТОВ «Овостар Юніон» за 2019–2024 рр. демонструє поступове зміцнення фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу, яке в умовах воєнного періоду стало єдиною фінансовою системою. Валюта балансу скоротилася з 499,6 млн грн у 2019 р. до 366,1 млн грн у 2024 р., тобто зменшилася на 26,7%, переважно внаслідок планомірного вибуття необоротних активів з 453,8 млн грн до 298,1 млн грн. Водночас власний капітал залишався відносно стабільним 343,8 млн грн у 2019 р. та 362,5 млн грн у 2024 р. Коефіцієнт автономії стабільно зростав з 0,69 у 2019 р. до 0,99 у 2023–2024 рр., що свідчить про досягнення практично повної фінансової незалежності суб'єкта аграрного бізнесу від зовнішніх джерел фінансування. Допандемічний та пандемічний періоди 2019–2021 рр. характеризуються від'ємним значенням власних оборотних активів та систематичним недотриманням нормативу ліквідності, коли коефіцієнт поточної ліквідності коливався у межах 0,29–0,47. Таке співвідношення було зумовлене специфікою планування обігового капіталу в тваринницькому виробництві з тривалими виробничими циклами. Воєнний період 2022–2024 рр. реалізував системну фінансову трансформацію суб'єкта аграрного бізнесу. Власні оборотні активи вперше набули позитивного значення у 2022 р. та зросли до 64,4 млн грн у 2024 р., збільшившись у 9,1 рази за два роки. Коефіцієнт поточної ліквідності досяг 19,01 у 2024 р., що у 65,6 рази перевищує рівень 2019 р. Поточні зобов'язання скоротилися з 155,8 млн грн у 2019 р. до 3,6 млн грн у 2024 р., тобто у 43,6 рази, що стало головним чинником поліпшення показників ліквідності. Фінансовий результат залишався нестабільним протягом

усього періоду. Чисті збитки чергувалися з незначними прибутками. Проте мінімальний прибуток 2024 р. у розмірі 0,6 млн грн засвідчує збереження операційної спроможності суб'єкта аграрного бізнесу попри суттєве скорочення масштабів діяльності. Досвід ТОВ «Овостар Юніон» підтверджує, що консервативна боргова стратегія з мінімізацією поточних зобов'язань здатна сформувати міцну фінансову основу навіть за умов нестабільності фінансових результатів (додаток Б табл. Б.10).

Проведений аналіз фінансової стійкості десяти репрезентативних суб'єктів аграрного бізнесу України за 2019–2024 рр. підтверджує теоретичні положення дисертаційного дослідження щодо диференційованого впливу економічної нестабільності на суб'єкти аграрного бізнесу різних розмірів та спеціалізацій. Необхідно зазначити, що для трьох суб'єктів аграрного бізнесу вибірки - ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ПрАТ «Агротон» - фінансова звітність за 2019 р. не оприлюднена у відкритому доступі, тому базовим роком порівняльного аналізу для них прийнято 2020 р.

Жоден із суб'єктів аграрного бізнесу не залишився поза кризовими явищами пандемічного та воєнного періодів, однак реакція суб'єктів аграрного бізнесу на кризові явища суттєво диференціювалась залежно від розміру, спеціалізації та початкового рівня фінансової стійкості. Великі агрохолдинги зберігали базову платоспроможність, проте відновлення до вихідних параметрів не відбулося. Припущення про те, що більший розмір суб'єкт аграрного бізнесу знижує його вразливість до системних впливів, підтвердилося лише частково. ТОВ СП «Нібулон» продемонструвало протилежну динаміку внаслідок критичної логістичної залежності.

Група середніх суб'єктів аграрного бізнесу не відзначалася стабільністю фінансових результатів, що, однак, не завадило їм продемонструвати помітний адаптивний потенціал. Коефіцієнт автономії ТОВ «ЯСЕНСВІТ» коливався в межах 0,71–0,84 упродовж усього досліджуваного періоду, що є переконливим свідченням здатності ефективного управління нівелювати галузеві ризики навіть за несприятливої кон'юнктури. Малі суб'єкти аграрного бізнесу

характеризуються маневровою моделлю фінансової стійкості з систематичним недотриманням нормативів автономії та ліквідності при збереженні операційної життєздатності. ТОВ «Росток-Холдинг» збільшило коефіцієнт поточної ліквідності з 0,11 у 2019 р. до 16,27 у 2024 р., тобто у 147,9 рази.

Система адаптованих нормативних значень продемонструвала практичну застосовність для оцінки фінансового стану в кризових умовах. Зниження нормативу коефіцієнта поточної ліквідності з 1,5–2,0 до 1,2 дозволило адекватно оцінити реальну платоспроможність суб'єктів навіть у кризовий 2022 р. Коригування нормативу коефіцієнта автономії з 0,5 до 0,3 відображає об'єктивну потребу агровиробників у залученому фінансуванні. Навіть ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» як один із найбільших агрохолдингів країни мав від'ємний коефіцієнт автономії упродовж усього аналізованого періоду. ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» стабільно перевищували адаптований норматив автономії, підтверджуючи, що ефективне фінансове управління здатне нівелювати галузеві ризики. Отримані результати є фактологічною основою для розроблення диференційованих механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

2.2. Оцінка галузевих ризиків і чинників нестійкості суб'єктів аграрного бізнесу

За умов економічної нестабільності та множинного ризикового впливу на діяльність аграрного сектору виникає об'єктивна необхідність переходу від ізольованого аналізу окремих фінансових індикаторів до комплексної кількісної діагностики ризикових факторів, що безпосередньо впливають на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. Методичну основу подальшого дослідження складає поетапне виділення базових груп ризиків – економічних, кліматичних, логістичних, соціальних та воєнних – з подальшим їх агрегуванням на основі ентропійного методу, варіаційного аналізу та експертного ранжування.

Для оцінки галузевих ризиків і факторів нестійкості аграрного сектору

України розроблено комплексну методику, в основі якої - побудова інтегральних індексів ризику та фінансової результативності. Методичний інструментарій охоплює п'ять послідовних кроків: 1) збір і систематизацію вихідних даних, 2) нормалізацію різнорідних показників, 3) обчислення субіндексів за групами ризиків, 4) визначення ентропійних ваг. 5) побудову інтегральних індексів. Завдяки цьому підходу можна кількісно виміряти вплив окремих груп ризиків на фінансову стійкість суб'єкт аграрного бізнесу і виокремити найбільш загрозливі чинники нестабільності.

Вихідні дані для аналізу ризикової структури аграрного сектору було визначено у двох основних блоках: перший блок містив динаміку ключових показників галузі за 2019–2024 рр., другий – індикатори за групами ризиків за 2019–2024 рр. Дані було сформовано на основі відкритих статистичних джерел.

Перший блок включав показники кількості суб'єктів аграрного бізнесу, площі сільськогосподарських земель, валового збору зернових культур, експорту аграрної продукції, частки аграрного сектору у валовому внутрішньому продукті, середньої рентабельності та обсягів капітальних інвестицій (табл. 2.4) на основі офіційних статистичних даних органів державної статистики України [24, 25, 26, 46], аналітичних даних провідних дослідницьких установ [105, 126] та опублікованих результатів комплексних досліджень стану агропромислового комплексу України [82].

Аналіз динаміки показників розвитку аграрного сектору України за 2019–2024 рр. (табл.2.4) дозволяє виділити три чітко виражених фази розвитку. Допандемічний та пандемічний період 2019–2021 рр. характеризувався стабільним нарощуванням виробничого потенціалу. Валовий збір зернових зріс на 11,9 % із 75,1 млн т у 2019 р. до рекордних 84,0 млн т у 2021 р. Середня рентабельність галузі у 2021 р. сягнула максимуму за весь аналізований період 25,1 %, що більше ніж удвічі перевищило базовий рівень 11,8 % 2019 р. Експорт аграрної продукції зріс на 25,7 % із 22,2 млрд дол. США у 2019 р. до 27,9 млрд дол. США у 2021 р.

Таблиця 2.4

Динаміка показників розвитку аграрного сектору України за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість суб'єктів аграрного бізнесу, тис. од.	52	51,8	51,9	35,6	40,0	38,5
Площа с/г земель, млн га	41,3	41,3	41,3	38,6	39,8	39,3
Валовий збір зернових, млн т	75,1	65,4	84	55,3	70	68,5
Експорт аграрної продукції, млрд. дол. США	22,2	22,4	27,9	23,4	24,5	23,8
Частка аграрного сектору у ВВП, %	9,3	10,6	10,2	12,6	7,4	6,8
Середня рентабельність, %	11,8	14,2	25,1	9,3	12	10,5
Капітальні інвестиції, млрд грн	68	63,8	68	55	63,8	72,5

Джерело: сформовано автором за офіційними статистичними даними [24, 25, 26, 46], аналітичними звітами [105, 126] та дослідженнями [82]

Воєнний період 2022 р. спричинив системний структурний злам за всіма ключовими показниками. Кількість суб'єктів аграрного бізнесу скоротилася на 31,4 % з 51,9 тис. у 2021 р. до 35,6 тис. у 2022 р. Площа сільськогосподарських земель скоротилася на 6,5 % з 41,3 млн га до 38,6 млн га. Валовий збір зернових порівняно з рекордом 2021 р впав на 34,2 % до 55,3 млн т. Обсяг експорту аграрної продукції знизився на 16,1 % до 23,4 млрд дол. США, а середня рентабельність скоротилася до 9,3 % рівня 2021 р.

Період 2023–2024 рр. відзначається поступовим поверненням галузі до стійкої операційної діяльності. Валовий збір зернових зріс до 70,0 млн т у 2023 р. та 68,5 млн т у 2024 р., що на 26,6 % та 23,9 % відповідно перевищує критично низький показник 2022 р. Кількість суб'єктів аграрного бізнесу частково відновилася до 40,0 тис. у 2023 р. та 38,5 тис. у 2024 р. Обсяг експорту аграрної продукції у 2024 р. склав 23,8 млрд дол. США, що на 7,2 % нижче пікового 2021 р., але практично відповідає базовому рівню 2019 р. Найвиразнішою ознакою відновлення є капітальні інвестиції у 2024 р. у сумі 72,5 млрд грн, що перевищило навіть допандемічний рекорд і на 6,6 % більше рівня 2021 р. Ця динаміка свідчить про збереження інвестиційної довіри до аграрного сектору

попри тривалу воєнну нестабільність.

Другий блок вихідних даних структуровано за п'ятьма групами ризиків: економічними, кліматичними, логістичними, соціальними та воєнними (табл. 2.5), сформованими на основі даних НБУ [48, 49, 47], Міністерства аграрної політики та продовольства України [44], органів державної статистики [25, 26] та аналітичних звітів [63, 64].

Таблиця 2.5

**Динаміка макроекономічних та галузевих індикаторів ризику
аграрного сектору України за роками**

Група ризиків	Основні індикатори	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Економічні	Частка аграрного сектору у ВВП, %	9,3	10,6	10,2	12,6	7,4	6,8
	Індекс інфляції, %	4,1	5,0	10,0	26,6	5,1	12
	Середній курс грн/дол. США	25,8	27,0	27,3	36,6	38,5	41
Кліматичні	Урожайність зернових, ц/га	45,6	46,2	56,6	44,8	51,4	48,5
	Посухи, кількість областей	6	8	5	9	4	6
Логістичні	Експорт через порти, млн т	50	46	48	6	34	42
	Вартість логістики, дол. США/т	23	25	27	140	60	55
Соціальні	Середня заробітна плата у сільському господарстві України, грн	8200	9200	12000	14400	17600	22000
	Зайнятість у сільському господарстві України, тис. осіб	2520	2450	2380	2110	2150	1980
Воєнні	Окупована площа, млн га	-	-	-	7,0	4,8	4,3
	Прямі збитки АПК, млрд дол. США	-	-	-	6,6	9,3	11,5

Джерело: сформовано і систематизовано автором на основі даних НБУ [48, 49, 47], Міністерства аграрної політики та продовольства України [44], органів державної статистики [25, 26] та аналітичних звітів [63, 64]

Економічні ризики представлено показниками частки аграрного сектору у ВВП, індексу інфляції та середнього курсу гривні до долара США. Кліматичні ризики охарактеризовано урожайністю зернових культур та кількістю областей, що постраждали від погодних умов. Логістичні ризики відображено через обсяги експорту через морські порти та вартість логістики за тонну зерна.

Аналіз статистичних показників за п'ятьма групами ризиків засвідчує критичну концентрацію несприятливих чинників у 2022 р. та часткові відновлювальні процеси у 2023–2024 рр. Економічна група ризиків демонструє найсильнішу негативну динаміку. Індекс інфляції зріс у 2,66 рази із 10,0 % у 2021 р. до 26,6 % у 2022 р. Середній курс гривні до долара США послабився на 34,1% з 27,3 грн у 2021 р. до 36,6 грн у 2022 р., а в 2024 р. відбулося ще послаблення на 50,2 % відносно 2021 р. до рівня 41,0 грн/дол. Частка аграрного сектору у валовому внутрішньому продукті знизилась із 12,6% у 2022 р. до 6,8% у 2024 р., відображаючи структурне скорочення питомої ваги галузі в національній економіці.

Кліматична група ризиків характеризується значними коливаннями урожайності зернових культур. Рекордне значення 56,6 ц/га у 2021 р. змінилося різким падінням до 44,8 ц/га у 2022 р. Водночас кількість областей, що постраждали від несприятливих погодних умов, збільшилася з 5 у 2021 р. до 9 у 2022 р. Логістичне потрясіння 2022 р. виявилися найпотужнішим за своїми наслідками. Обсяг морських перевезень скоротився у 8 разів з 48 млн т у 2021 р. до 6 млн т у 2022 р. Вартість перевезення на тонну зерна зросла у 5,19 рази з 27 дол. США у 2021 р. до 140 дол. США у 2022 р. У 2024 р. морський експорт частково відновився до 42 млн т, а вартість знизилась до 55 дол. США, що є свідченням поступової переорієнтації на альтернативні маршрути.

Воєнна група ризиків набула критичного характеру виключно у досліджуваний період. У 2022 р. окупована площа сільськогосподарських угідь сягнула 7,0 млн га, прямі збитки аграрного комплексу становили 6,6 млрд дол. США. До 2024 р. окупована площа скоротилася до 4,3 млн га, однак прямі збитки зросли на 74,2 % порівняно з 2022 р. до 11,5 млрд дол. США.

Соціальна складова демонструє тенденцію до зростання середньої заробітної плати у сільському господарстві України з 8200 грн у 2019 р. до 22000 грн у 2024 р. Водночас чисельність зайнятих у сільському господарстві України скоротилась на 21,4 % із 2520 тис. осіб у 2019 р. до 1980 тис. у 2024 р., що відображає структурні зміни на ринку праці в умовах воєнного конфлікту.

Отримані статистичні індикатори засвідчують принципово різний характер формування ризикових загроз у кожній з груп. Логістична складова має найбільш виражений резервний потенціал. Відновлення обсягів морського експорту до рівня 2021 року здатне суттєво знизити транспортні витрати суб'єктів аграрного бізнесу. Принципово важливою умовою зміцнення фінансової стійкості галузі залишається стабілізація макроекономічного середовища. Передусім утримання темпів інфляції та прогнозованість валютного курсу, які безпосередньо впливають на собівартість аграрного виробництва. Кліматична нестабільність формує найменш передбачуваний ризиковий фактор, оскільки коливання урожайності між рекордними 56,6 ц/га у 2021 р. та мінімальними 44,8 ц/га у 2022 р. неможливо усунути адміністративними чи фінансовими інструментами, а лише нівелювати через впровадження зрошення, агрострахування та диверсифікацію культур. Скорочення зайнятості в галузі з 2520 тис. осіб у 2019 р. до 1980 тис. у 2024 р. формує приховану загрозу для операційної спроможності суб'єктів аграрного бізнесу, особливо у трудомістких підгалузях тваринництва та овочівництва. Водночас зростання середньої заробітної плати в аграрному бізнесі до 22000 грн у 2024 р. свідчить про те, що галузь зберігає здатність утримувати кваліфіковані кадри навіть в умовах тривалого воєнного конфлікту.

Отже, вітчизняному аграрному сектору притаманна багатофакторна система ризиків, яка за умов повномасштабної війни набула критичного характеру та потребує комплексного наукового переосмислення [15], що зумовлює необхідність детального аналізу впливу статистичних індикаторів на діяльність досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за відповідними групами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

**Вплив статистичних індикаторів на діяльність суб'єктів аграрного
бізнесу за роками**

Група ризиків	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Економічні	стабільне зростання, сприятливі умови	стабілізація	зростання	шокове зростання витрат	часткове коригування	погіршення
Кліматичні	помірні умови, посуха 6 обл.	посуха	рекорд урожайності	дефіцит вологи	відновлення	відновлення
Логістичні	стабільна	стабільно	Рівно	обвал	часткове відновлення	відновлення
Соціальні	базовий рівень	помірне зростання	зростання	спад зайнятості	частковий відтік	відтік зайнятих
Воєнні	—	—	—	піковий ризик	часткове звільнення	—

Джерело: систематизовано і узагальнено автором. [77]

Якісна характеристика впливу галузевих ризиків на діяльність суб'єктів аграрного бізнесу виявляє принципово різну природу та тривалість негативного впливу кожної групи. Економічні ризики у 2019–2020 рр. формували сприятливе середовище зі стабільними макроекономічними параметрами, а значне зростання витрат у 2022 р. унаслідок гіперінфляції та девальвації гривні відбулося одноразово за весь досліджуваний період. Кліматичні ризики демонстрували рекордно низький тиск у 2021 р., коли урожайність зернових сягнула 56,6 ц/га, однак наступного року скоротилась до 44,8 ц/га, поєднавши несприятливі погодні умови з втратою посівних площ, що спричинило системне падіння виробництва.

Логістична складова пройшла динаміку від стабільного функціонування у 2019–2021 рр. до практично повного зупинення морських перевезень у 2022 р. та поступового відновлення через альтернативні маршрути у 2023–2024 рр. Воєнний чинник набув характеру безпрецедентного системного ризику з 2022 р., поєднуючи фізичне руйнування виробничих потужностей, вилучення

сільськогосподарських угідь з обороту та дестабілізацію ланцюгів постачання. Соціальні ризики упродовж усього періоду виявляли інерційний характер і скорочення зайнятості в галузі відбувалося поступово, тоді як реальний рівень доходів у галузі зростав навіть у кризовий 2022 р. Зазначені особливості кожної групи ризиків зумовлюють необхідність диференційованих методів оцінки та агрегування для побудови об'єктивного інтегрального індексу фінансового ризику аграрного сектору.

Нормалізація різнорідних показників є критично важливим етапом побудови інтегральних індексів, оскільки дозволяє привести до єдиної шкали показники з різними одиницями вимірювання та діапазонами значень. У дисертаційному дослідженні застосовано метод Min-Max нормалізації [135, 168, 143], який забезпечує перетворення усіх показників до діапазону від 0 до 1. При цьому показники класифіковано на дві категорії: стимулятори – показники, зростання яких свідчить про покращення ситуації, та дестимулятори – показники, зростання яких свідчить про погіршення ситуації.

Для стимуляторів використовувалася формула нормалізації

$$x' = (x - x_{\min}) / (x_{\max} - x_{\min}) \quad (2.1)$$

де x - фактичне значення показника;

$x_{\min}$, $x_{\max}$ - мінімальне та максимальне значення у вибірці;

x' - нормалізоване значення (0...1).

Тоді як для дестимуляторів застосовувалася обернена формула:

$$x' = (x_{\max} - x) / (x_{\max} - x_{\min}). \quad (2.2)$$

Стимулятори характеризуються тим, що їх зростання покращує стан галузі та знижує рівень ризику, тоді як дестимулятори при збільшенні значень посилюють загрози для фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Результати нормалізації показників ризиків методом Min-Max наведено в табл. 2.7.

Результати нормалізації показників ризиків за методом Min-Max виявляють критичну концентрацію несприятливих значень у 2022 р. та структурний дисбаланс у 2024 р.

Таблиця 2.7

Результати нормалізації показників ризиків суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Показник	Тип	MIN	MAX	Нормалізовані показників ризиків					
				2019	2020	2021	2022	2023	2024
Частка аграрного сектору у ВВП, %	Стимулятор	6,8	12,6	0,431	0,655	0,586	1,000	0,103	-
Індекс інфляції, %	Дестимулятор	4,1	26,6	1,000	0,960	0,738	-	0,956	0,649
Курс грн/дол. США	Дестимулятор	25,8	41,0	1,000	0,921	0,901	0,289	0,164	-
Урожайність зернових, ц/га	Стимулятор	44,8	56,6	0,068	0,119	1,000	-	0,559	0,314
Посухи (області)	Дестимулятор	4	9	0,600	0,200	0,800	-	1,000	0,600
Експорт порти, млн т	Стимулятор	6	50	1,000	0,909	0,955	-	0,636	0,818
Вартість логістики, дол. США /т	Дестимулятор	23	140	1,000	0,983	0,966	-	0,684	0,726
Середня заробітна плата у сільському господарстві України, грн	Стимулятор	8200	22000	-	0,072	0,275	0,449	0,681	1,000
Зайнятість у сільському господарстві України, тис. осіб	Стимулятор	1980	2520	1,000	0,870	0,741	0,241	0,315	-
Окупація, млн га	Дестимулятор	0	7,0	1,000	1,000	1,000	-	0,314	0,386
Збитки, млрд дол. США	Дестимулятор	0	11,5	1,000	1,000	1,000	0,426	0,191	-

Джерело: розраховано і сформовано автором [77,79,82]

Нормалізований показник інфляції у 2022 р. набув мінімального значення 0,000 унаслідок того, що 26,6 % є максимальним значенням інфляції за весь аналізований період. Аналогічне нульове значення отримали нормалізований показник обсягу експорту аграрної продукції та нормалізована урожайність зернових у 2022 р., тоді як вартість логістики набула максимального нормалізованого рівня 1,000. Таке поєднання нулів по стимуляторах і максимумів по дестимуляторах кількісно підтверджує те, що 2022 р. є роком абсолютного ризикового піку.

Нормалізовані значення 2021 р. відображають найсприятливіший стан галузі за весь досліджуваний період. Урожайність зернових набула нормалізованого значення 1,000 відповідно до рекордного показника 56,6 ц/га. Логістичний показник експорту також перебував на максимальному рівні - 0,960. Базовий 2019 р. відображає допандемічну рівновагу з максимальними нормалізованими значеннями по логістичних показниках та задовільними по економічних.

Нормалізовані значення 2024 р. демонструють структурний дисбаланс відновлення. Нормалізований показник заробітної плати набув максимального значення 1,000, а нормалізований показник логістики зріс до 0,773, що є свідченням часткового відновлення. Водночас нормалізована частка аграрного сектору у валовому внутрішньому продукті досягла мінімуму 0,000 через падіння до 6,8 %, а нормалізований курс гривні також набув нульового значення через максимальний рівень 41,0 грн/дол. США за весь період дослідження. Такий стан свідчить про те, що 2024 р. поєднує поліпшення операційних умов із погіршенням макроекономічних параметрів, що безпосередньо відображається на фінансовій стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Розрахунок субіндексів за групами ризиків базувався на диференційованих статистичних методах агрегування, обраних відповідно до специфіки та природи кожної групи ризиків (табл. 2.8). Для економічних ризиків застосовано геометричне середнє [132], яке забезпечує збалансований вплив усіх компонентів та мінімізує ефект екстремальних значень.

$$S = (x_1 * x_2 * \dots * x_n)^{1/n} \quad (2.3)$$

Для кліматичних ризиків агреговано за допомогою гармонійного середнього, яке надає більшу вагу мінімальним значенням, відображаючи консервативний сценарій впливу несприятливих погодних умов [104].

$$S = n / (1/x_1 + 1/x_2 + \dots + 1/x_n) \quad (2.4)$$

Логістичні та соціальні ризики розраховувалися як арифметичне середнє відповідних нормалізованих показників [130].

$$S = (x_1 + x_2 + \dots + x_n) / n \quad (2.5)$$

Воєнні ризики оцінювалися за принципом максимуму, що відповідає песимістичному сценарію до оцінки найбільш критичних загроз [122].

$$S = \max(x_1, x_2, \dots, x_n) \quad (2.6)$$

Таблиця 2.8

Субіндекси ризиків за методами агрегування. за роками

Група ризиків	Метод агрегування	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Економічні	Середнє геометричне	0,7554	0,8336	0,7305	0,0000	0,2533	0,0000
Кліматичні	Середнє гармонійне	0,1218	0,1489	0,8889	0,0000	0,7174	0,4119
Логістичні	Середнє арифметичне	1,0000	0,9460	0,9602	0,0000	0,6601	0,7723
Соціальні	Середнє арифметичне	0,5000	0,4714	0,5081	0,3450	0,4980	0,5000
Воєнні	Максимум	1,0000	1,0000	1,0000	0,4261	0,3143	0,3857

Джерело: розраховано автором [78,79,80, 122]

Аналіз субіндексів ризиків за п'ятьма групами за 2019–2024 рр. виявляє глибоку трансформацію ризикового профілю аграрного сектору. Субіндекс економічних ризиків, розрахований як геометричне середнє трьох нормалізованих показників, склав 0,7554 у 2019 р. та 0,8336 у 2020 р. У 2022 р. та 2024 р. він набув нульового значення, так як математично геометричне середнє при наявності хоча

б одного нульового компонента робить весь добуток рівному нулю. Нульове значення економічного субіндексу у 2024 р. зумовлено мінімальними нормалізованими значеннями частки валового внутрішнього продукту та курсу гривні.

Кліматичний субіндекс, розрахований як гармонійне середнє, демонструє найвищу амплітуду коливань серед усіх груп. Рекордний урожай 2021 р. відповідає максимальному значенню 0,889, тоді як у 2022 р. субіндекс дорівнював нулю внаслідок одночасної дії несприятливих погодних умов та втрати посівних площ. У 2023 р. він частково відновився до 0,717, а у 2024 р. до 0,412, що свідчить про збереження кліматичної нестабільності. Логістичний субіндекс відновився з нуля у 2022 р. до 0,772 у 2024 р., що відображає переорієнтацію на залізничний та автомобільний транспорт, а також часткове відновлення морського коридору.

Соціальний субіндекс зберігав відносну стабільність у діапазоні 0,345–0,508 за весь період, що підтверджує інерційний характер демографічних та трудових процесів а аграрному бізнесі. Воєнний субіндекс, розрахований за принципом максимуму, сягав значення 1,000 у 2019–2021 рр. за відсутності воєнних загроз. Після початку повномасштабного вторгнення субіндекс знизився до 0,426 у 2022 р. та 0,386 у 2024 р. внаслідок зростання окупованої площі та збитків аграрного бізнесу. Отримані субіндекси підтверджують необхідність диференційованих підходів до оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах одночасного тиску кількох ризикових груп.

Система ентропійних ваг за методом Шеннона [121] забезпечує об'єктивне визначення значущості кожної групи ризиків на основі їх варіабельності протягом досліджуваного періоду.

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m p_{ij} \ln p_{ij} \quad (2.7)$$

де $p_{ij} = x_{ij} / \sum x_{ij}$,

$k = 1 / \ln(m)$,

m - кількість об'єктів.

Розрахунок вагового коефіцієнта (ентропійної ваги) [121]:

$$w_j = \frac{1 - E_j}{\sum_{j=1}^n (1 - E_j)} \quad (2.8)$$

Розрахунок ентропії для кожного субіндексу, результати якого представлені в (табл. 2.9), дав змогу мінімізувати суб'єктивність у визначенні ваг та автоматично підвищити значущість більш нестабільних ризикових факторів.

Таблиця 2.9

Узагальнені ентропійні ваги груп ризиків аграрного сектору України

Група ризиків	Дисперсія	Ентропія E	Ентропійна вага w
Економічні	0,127	0,732	0,398
Кліматичні	0,106	0,767	0,346
Логістичні	0,119	0,892	0,160
Соціальні	0,003	0,996	0,007
Воєнні	0,099	0,939	0,090

Джерело: розраховано і систематизовано автором [121]

Ентропійні ваги, розраховані за методом Шеннона на основі шести спостережень за 2019–2024 рр., об'єктивно відображають мінливість кожної групи ризиків та встановлюють пріоритетність їх впливу на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. Найвищу ентропійну вагу отримала економічна група ризиків 0,398, що зумовлено максимальною дисперсією субіндексу 0,127, та відображає різкий контраст між стабільністю 2019–2021 рр. і критичними значеннями у 2022 і 2024 рр. Висока ентропійна вага економічної групи ризиків означає, що саме через зниження інфляційного тиску та стабілізацію валютного курсу суб'єкти аграрного бізнесу можуть отримати найбільший приріст фінансової стійкості.

Кліматична група ризиків займає другу позицію за ентропійною вагою - 0,346. Її дисперсія становить 0,106, що відображає суттєві коливання субіндексу від 0,889 у 2021 р. до нуля у 2022 р. Саме кліматичний фактор формує пряму та сильну кореляцію з фінансовою результативністю суб'єктів аграрного бізнесу.

Коефіцієнт кореляції становить 0,978, що наближається до функціональної залежності. Логістична група отримала вагу 0,160, відображаючи значну нестабільність, пов'язану з логістичним руйнуванням 2022 р. та поступовим відновленням маршрутів у 2023–2024 рр.

Воєнна група ризиків отримала ентропійну вагу 0,090. Незважаючи на очевидну руйнівну дію, відносно нижча вага зумовлена тим, що у 2019–2021 рр. воєнні ризики були відсутні, що знижує загальну ентропію групи. Соціальна група отримала мінімальну ентропійну вагу 0,007, відображаючи найнижчу дисперсію нормалізованих показників 0,003 через рівномірне зростання заробітної плати та поступове скорочення зайнятості. Ця мінімальна вага не означає незначності соціальних загроз для аграрного бізнесу, а лише відображає їхню відносну сталість у короткостроковому періоді. Отримані ентропійні ваги є основою для побудови інтегрального індексу ризику, де пріоритет надано групам з найвищою мінливістю та сильним впливом на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу.

Інтегральний індекс ризиків розраховувався як добуток субіндексів, піднесених до ступеня відповідних ентропійних ваг [121]:

$$Risk_Index = \prod_{j=1}^n S_j^{w_j} \quad (2.9)$$

де S_j - субіндекс з кожного виду ризику;

w_j - ентропійна вага.

Шкала: 0–0,33 – високий; 0,34–0,67 – середній; 0,68–1,00 – низький.

Слід зазначити, що застосування геометричного добутку за наявності нульових компонентів призводить до нульового інтегрального індексу незалежно від значень інших субіндексів. Таке математичне обмеження є властивістю мультиплікативного агрегування та свідомо збережено у дослідженні, оскільки відображає реальний факт. Критичне значення хоча б однієї групи ризиків здатне нейтралізувати позитивний вплив усіх інших груп на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. Інтегральний індекс ризику за кожною групою

наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка інтегрального індексу ризику аграрного бізнесу за роками

Рік	Інтегральний індекс ризику	Рівень ризику
2019	0,430	середній
2020	0,475	середній
2021	0,838	низький
2022	0,000	високий (критичний)
2023	0,433	середній
2024	0,000	високий (критичний)

Джерело: розраховано автором на основі табл. 2.8–2.9

Динаміка інтегрального індексу ризику за 2019–2024 рр. відображає нелінійний характер формування ризикового середовища аграрного сектору України. У 2019 р. індекс становив 0,430, відповідаючи середньому рівню ризику. Єдиним слабким місцем допандемічного стану залишався кліматичний субіндекс 0,122 через дію посухи у шести областях. У 2020 р. інтегральний індекс зріс на 10,5 % до 0,475 з відносно 2019 р. Найсприятливіший стан зафіксовано у 2021 р., коли інтегральний індекс досяг максимуму 0,838, відповідаючи низькому рівню. Рекордна врожайність, стабільна логістика та відсутність воєнних загроз забезпечили одночасне поліпшення усіх субіндексів.

Критичне падіння до нульового значення у 2022 р. відображає поєднання логістичного блокування, кліматичного стресу та воєнного впливу. Нульовий інтегральний індекс є математичним результатом добутку субіндексів, коли нульовий економічний субіндекс робить весь добуток незалежно від значень інших груп рівним нулю. Відновлення до 0,433 у 2023 р. відповідає середньому рівню ризику і засвідчує адаптивний потенціал аграрного сектору.

Повторний нульовий показник у 2024 р. зумовлений виключно макроекономічними детермінантами, так як частка аграрного сектору у валовому внутрішньому продукті досягла мінімуму 6,8 % за весь досліджуваний період, а

середній курс гривні до долара США мав максимальне значення. Однак на відміну від 2022 р., у 2024 р. виробничі та логістичні субіндекси залишались позитивними, що свідчить про якісно інший характер ризику - не виробничо-логістичний, а макроекономічний. Отримані результати підтверджують, що ризик у 2024 р. потребує насамперед макроекономічних заходів стабілізації, а не операційних рішень на рівні окремих суб'єктів аграрного бізнесу.

Систематизація отриманих результатів дозволяє побудувати зведену таблицю резервів підвищення інтегрального індексу ризику за рахунок цілеспрямованого впливу на нормалізовані субіндекси. Найбільш значущим резервом є нормалізація економічного субіндексу, який у 2024 р. набув нульового значення внаслідок досягнення курсом гривні максимального рівня 41,0 грн/дол. США за весь аналізований період та падіння частки аграрного сектору у валовому внутрішньому продукті до мінімуму 6,8%. Зростання цільового значення субіндексу лише за економічною групою здатне підвищити інтегральний індекс ризику з поточного критичного рівня до середнього діапазону, що є принципово важливим для відновлення інвестиційної привабливості галузі.

Аналіз середньої фінансової результативності суб'єктів аграрного бізнесу галузі проведено на основі системи комплексних фінансових коефіцієнтів, які характеризують різні аспекти фінансової стійкості: фінансову автономію, ліквідність, рентабельність, маневреність капіталу. Вихідні дані включали коефіцієнт автономії, коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), операційну рентабельність та власні оборотні активи за період 2019–2024 рр. (табл. 2.11). Кожен показник було порівняно з відповідними адаптованими нормативними значеннями для оцінки фінансової стійкості галузі. Аналіз динаміки середніх показників фінансової стійкості десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. виявляє суттєву залежність галузевих індикаторів від зовнішніх ризикових чинників.

Коефіцієнт автономії упродовж усього періоду перебував у діапазоні 0,591–0,681, перевищуючи адаптований норматив 0,3 у всі аналізовані роки. Мінімум

0,591 зафіксовано у перший рік воєнного стану 2022 р., максимум 0,681 відповідає рекордному за врожайністю та рентабельністю 2021 р. Коефіцієнт поточної ліквідності зростав від 2,12 у 2019 р. до 3,32 у 2021 р. та залишався на рівні 2,45 у 2024 р., суттєво перевищуючи адаптований норматив 1,2 протягом усього періоду.

Таблиця 2.11

Динаміка середніх показників фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу України за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Коефіцієнт автономії	0,609	0,619	0,681	0,591	0,635	0,607
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,12	2,23	3,32	2,47	2,78	2,45
Рентабельність активів (ROA), %	3,41	3,85	17,59	8,63	28,68	18,5
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	5,59	6,22	25,83	14,59	45,16	30,5
Рентабельність операційна, %	11,8	14,2	25,1	9,3	12,0	10,5
Власні оборотні активи (BOA), млрд грн	85,7	107,3	249,4	109,5	205,4	215,8

Джерело: узагальнено і розраховано автором на основі [25, 26]

Рентабельність активів зросла з 3,41 % у 2019 р. до 17,59 % у 2021 р. та знизилась до 8,63 % у 2022 р. Рентабельність власного капіталу досягла максимуму 45,16 % у 2023 р., що пояснюється структурним відбором учасників ринку. Після 2022 р. діяльність припинили переважно малі та мікро суб'єкти аграрного бізнесу, тоді як середні та великі суб'єкти з вищим рівнем диверсифікації підвищили середні показники ефективності. Власні оборотні активи зросли з 85,7 млрд грн у 2019 р. до рекорду 249,4 млрд грн у 2021 р., різко скоротилися на 56,1 % до 109,5 млрд грн у 2022 р. та відновились до 215,8 млрд грн у 2024 р.

Зіставлення середніх показників із даними окремих досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу виявляє значну внутрішньогалузеву диференціацію. Середньогалузевий коефіцієнт автономії 0,591–0,681 суттєво відрізняється від показників окремих суб'єктів аграрного бізнесу. ПрАТ «МХП» мало від'ємний

коефіцієнт автономії упродовж усього горизонту, ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» мали показники 0,07–0,09 і 0,01–0,05 відповідно. Середній коефіцієнт поточної ліквідності 2,12–3,32 суттєво вищий за показники ТОВ «Астарта-Київ» 0,14–0,55 та ТОВ «Спектр-Агро» 1,02–1,07. Така диференціація підтверджує необхідність суб'єктних механізмів забезпечення фінансової стійкості залежно від розміру, спеціалізації та моделі фінансування кожного суб'єкта аграрного бізнесу.

Суб'єкти аграрного бізнесу з вищими показниками рентабельності ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» демонструють одночасно вищу фінансову незалежність та кращі показники ліквідності, що підтверджує синергетичний зв'язок між усіма п'ятьма складовими індексу. Натомість суб'єкти з хронічно низькою рентабельністю ТОВ «Компанія «Агроліфе» та ТОВ «Спектр-Агро» зберігають операційну діяльність завдяки мінімально прийнятній ліквідності за відсутності достатньої фінансової незалежності, що знижує їхнє зважене значення інтегрального індексу.

Для побудови інтегрального індексу фінансової результативності застосовано Z-score нормалізацію [143], яка дає змогу кількісно порівнювати відхилення різних показників від середніх галузевих значень за період дослідження. Кожен фінансовий коефіцієнт було стандартизовано за формулою:

$$z = (x - \mu) / \sigma, \quad (2.10)$$

де μ - середнє значення показника за весь період,

σ - стандартне відхилення.

Система вагових коефіцієнтів визначалася методом аналітичної ієрархії на основі експертних оцінок значущості різних аспектів фінансової стійкості. За результатами експертного ранжування, рентабельність, як синтетичний показник операційної та капітальної ефективності, отримала найвищу вагу 30%, фінансова незалежність – 22%, ліквідність – 20%, ділова активність – 17%, маневреність капіталу – 11%. Таку структуру ваг було обґрунтовано тим, що в кризових умовах прибутковість є найбільш критичним чинником для підтримання буферних резервів та платоспроможності в досліджуваних суб'єктах аграрного бізнесу.

Структура вагових коефіцієнтів, визначена методом аналітичної ієрархії, відображає пріоритети фінансової стійкості в умовах кризового ризикового середовища. Рентабельність отримала найвищу вагу 30 % оскільки саме здатність генерувати прибуток є первинною умовою формування резервів та утримання платоспроможності без залучення додаткових зовнішніх джерел. Фінансова незалежність із вагою 22 % займає другу позицію, оскільки достатня частка власного капіталу забезпечує структурну стійкість і знижує вразливість суб'єкта аграрного бізнесу до коливань відсоткових ставок та кредитних умов.

Коефіцієнт поточної ліквідності отримав вагу 20 %, що підкреслює значущість здатності покривати поточні зобов'язання оборотними активами в умовах нестабільного грошового потоку. Ділова активність із вагою 17 % відображає ефективність використання активів для генерування виручки, що набуває особливого значення за умов скорочення ринкових можливостей у воєнний час. Маневреність власного капіталу отримала мінімальну вагу 11 %, що відображає її допоміжну роль та характеризує структуру розміщення власних коштів, однак не є безпосереднім чинником операційної ефективності в короткостроковому горизонті.

Сума вагових коефіцієнтів складає 100 %, що відповідає умові адитивності зваженого агрегування. Обрана ієрархія ваг узгоджується з аналітичними результатами дослідження.

Інтегральний індекс фінансової результативності розраховується як зважена сума стандартизованих показників:

$$FinPerf = \sum_{k=1}^n w_k \cdot z_k \quad (2.11)$$

де z_k - стандартизований показник z-score;

w_k – вага показника.

Індекс > 0 свідчить про вище-середню результативність, < 0 – про фінансову напругу.

Інтегральний індекс фінансової результативності, розрахований за

формулою (2.11) та відображений на рис. 2.1, набуває значення більше нуля у роки економічної стабільності та від'ємного значення в роки фінансового напруження.

У 2019–2020 рр. індекс перебував у від'ємній зоні -0,812 та -0,557 відповідно, що свідчить про нижчу за середню фінансову результативність у допандемічний та пандемічний період. Індекс досяг максимального значення 1,423 у 2021 р., що також було зумовлено рекордною врожайністю, стабільною логістикою та сприятливими ціновими умовами. Воєнний 2022 р. спричинив різке падіння до -0,638. Зростання індексу до 0,609 у 2023 р. та 0,715 у 2024 р. підтверджує адаптивний потенціал галузі. Загальна динаміка засвідчує, що аграрний сектор України зберігає здатність до відновлення фінансової результативності навіть в умовах тривалого кризового впливу.

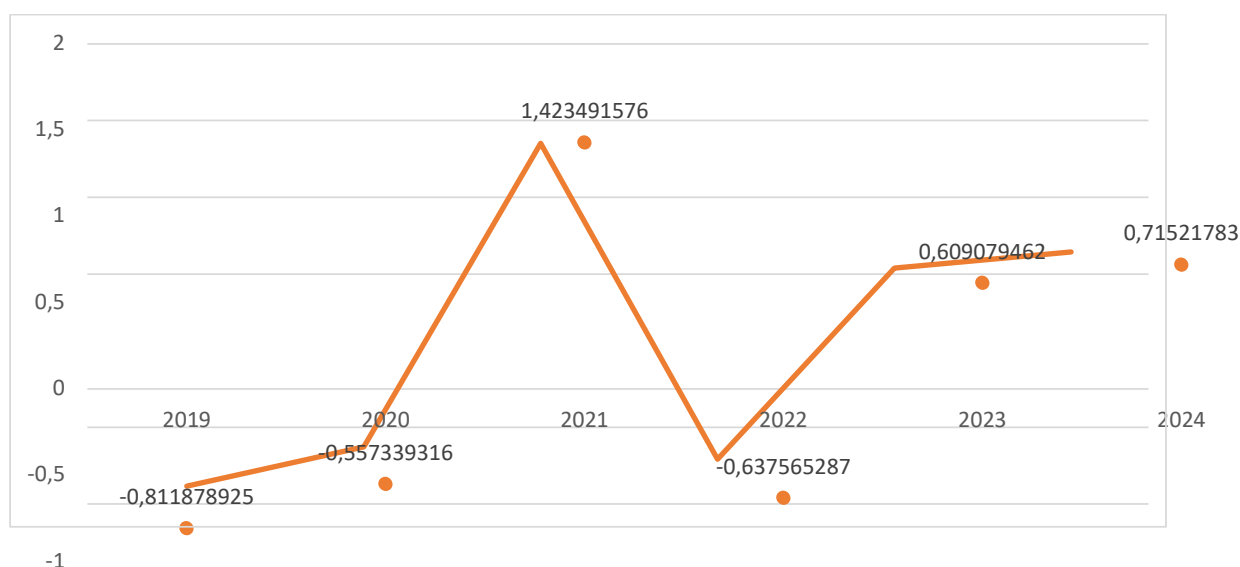

Рис. 2.1. Динаміка інтегрального індексу фінансової результативності суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Джерело: розраховано і візуалізовано автором

Для оцінювання механізмів впливу різних групових факторів ризику на фінансову результативність проведено кореляційно-регресійний аналіз, який виявив складну багатовимірну структуру взаємозв'язків між п'ятьма групами ризиків та інтегральним індексом фінансової результативності. Кореляційно-регресійний аналіз проведено на основі двох масивів даних. Перший масив охоплює галузеві субіндекси ризиків за 2019–2024 рр., розраховані у табл. 2.17

для аграрного сектору України в цілому. Другий масив містить інтегральний індекс фінансової результативності, побудований на середніх значеннях фінансових показників десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу вибірки, представлених у табл. 2.20. та представлений на рис. 2.1 Таким чином, кожне спостереження у моделі відповідає одному календарному року, а залежна змінна відображає середню фінансову результативність вибірки, а не окремого суб'єкта аграрного бізнесу.

Зіставлення галузевих субіндексів із середніми показниками десяти досліджуваних суб'єктів дозволяє оцінити, наскільки загальногалузеві ризики відображаються у фінансових результатах суб'єкта аграрного бізнесу вибірки. Ці значення підтверджують репрезентативність вибірки щодо загальногалузових тенденцій і обґрунтовують правомірність застосування галузевих субіндексів ризику як незалежних змінних у кореляційно-регресійній моделі. Результати цього аналізу представлені у (табл. 2.12) та дозволили кількісно оцінити вплив кожної групи факторів на загальну фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу України.

Таблиця 2.12

**Результати кореляційно-регресійного аналізу груп ризиків
досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу з індексом фінансової
результативності**

Група ризиків	Середній субіндекс	Коефіцієнт кореляції	Тіснота зв'язку	Значущість впливу
Економічні	0,464	0,056	Відсутній	Незначна
Кліматичні	0,382	0,978	Дуже сильний прямий	Критична
Логістичні	0,723	0,246	Слабкий прямий	Незначна
Соціальні	0,472	0,466	Слабкий прямий	Середня
Воєнні	0,688	-0,049	Відсутній	Незначна

Джерело: розраховано автором

Кореляційно-регресійний аналіз за 2019–2024рр. виявив диференційовану структуру взаємозв'язків між п'ятьма групами ризиків та інтегральним індексом

фінансової результативності аграрної галузі. Провідним детермінантом є кліматичний субіндекс з коефіцієнтом кореляції 0,978 з практично функціональною лінійно. залежністю. Такий результат означає, що саме урожайність зернових культур та кліматичні умови є основним чинником, який визначає фінансову результативність аграрного сектору. Рекордний урожай 2021 р. відповідає піку інтегрального індексу фінансової результативності, а обвал 2022 р. призвів до його критичного падіння. Підтвердженням є дані 10 досліджуваних суб'єктів, які у 2021 р. покращили або зберегли ключові показники, а у 2022 р. всі зафіксували погіршення фінансових результатів.

Соціальні ризики демонструють помірний позитивний зв'язок з коефіцієнтом кореляції 0,466. Зростання середньої заробітної плати у сільському господарстві України корелює зі збільшенням фінансової результативності, оскільки підвищення доходів є сигналом стабілізації та привабливості галузі для кваліфікованих кадрів. Логістичні ризики показують слабкий прямий зв'язок з коефіцієнтом кореляції 0,246, що свідчить про успішну адаптацію агровиробників до переорієнтації з морських на залізничні та автомобільні маршрути. Блокування морських портів у 2022 р. спричинило різкий спад, однак тривалого системного впливу на фінансову результативність не виявило через швидку переорієнтацію логістики.

Економічні та воєнні ризики демонструють практично відсутній лінійний зв'язок з фінансовою результативністю – коефіцієнти кореляції 0,056 та мінус 0,049 відповідно. Відсутність значущого лінійного зв'язку для економічних ризиків пояснюється нелінійним та асиметричним характером їхнього впливу. Девальвація гривні водночас підвищує конкурентоспроможність агроекспорту та збільшує витрати на імпортовані ресурси, а відповідні ефекти можуть взаємно компенсуватись. Нелінійність воєнного впливу зумовлена структурним відбором учасників ринку. Суб'єкти аграрного бізнесу, що продовжили роботу, демонстрували вищу рентабельність за рахунок скорочення конкурентного середовища. Множинна регресійна модель отримала коефіцієнт детермінації 0,343, тобто 34,3 % варіації фінансової результативності пояснюється

комбінованим впливом п'яти груп ризиків. Більша частина варіації зумовлена специфікою кожного суб'єкта аграрного бізнесу, його структурою активів, моделлю фінансування та антикризовою стратегією.

Підтвердженням системоутворюючої ролі кліматичних ризиків слугують дані досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. У сприятливому кліматичному 2021 р. ТОВ «Good Valley Україна» збільшило прибуток до 234,7 млн грн, тоді як у кризовому 2022 р. при кліматичному субіндексі 0,000 ТОВ «Астарта-Київ» зафіксувало збиток 172,3 млн грн, ТОВ СП «Нібулон» 9348,3 млн грн, а ПрАТ «Агротон» 1436,8 млн грн. Загальногалузева рентабельність знизилась з 25,1% у 2021 р. до 9,3% у 2022 р.

Виявлений тісний обернений зв'язок економічних чинників з фінансовою результативністю $r=0,056$ потребує окремого пояснення. Цей парадоксальний ефект зумовлений специфікою експортоорієнтованого аграрного сектору України. Девальвація гривні призводить до зростання експортної виручки в національній валюті швидше, ніж збільшуються витрати на імпортні ресурси, створюючи короткостроковий позитивний ефект для експортерів. Аналіз динаміки за 2019–2024 рр., відображений на рис. 2.2, засвідчив, що експорт агропродукції демонструє відносну стабільність із коливаннями в межах 22,2–27,9 млрд дол. США, тоді як рентабельність характеризується значною нестабільністю від мінімального значення 9,3 % у 2022 р. до максимального 25,1% у 2021 р. Це підтверджує, що зовнішньоторговельна орієнтованість галузі забезпечує певну стійкість експортних доходів навіть у кризові роки, тоді як внутрішня ефективність значно чутливіша до ризикових коливань.

Таким чином, комплексний аналіз галузевих ризиків і чинників нестійкості аграрного сектору за 2019–2024 рр. підтверджує, що ризикове середовище набуло принципово нової конфігурації. Ентропійний аналіз встановив пріоритетність економічної групи з вагою 0,398 та кліматичної групи з вагою 0,346. Кліматичний фактор із коефіцієнтом кореляції 0,978 є провідним детермінантом фінансової результативності аграрної галузі.

Рис. 2.2. Динаміка експорту аграрної продукції та рентабельності суб'єктів аграрного бізнесу України за роками

Джерело: розраховано і візуалізовано автором

Динаміка інтегрального індексу ризику від 0,838 у 2021 р. до критичного нуля у 2022 р. і повторного нуля у 2024 р. демонструє нелінійний характер ризикового впливу та адаптивну спроможність галузі до відновлення. Зіставлення середньогалузевих даних із фінансовими показниками десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу виявляє значну внутрішньогалузеву диференціацію фінансової стійкості, що обумовлює необхідність диференційованих механізмів управління. Результати дослідження обґрунтовують аналітичну та методологічну основу для розроблення механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

2.3. Ідентифікація детермінант фінансової стійкості та оцінка рівня вразливості суб'єктів аграрного бізнесу

Сучасне розуміння фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу потребує комплексного підходу до ідентифікації та систематизації факторів

впливу, які формують здатність протистояти різноманітним чинниками та адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. В умовах повномасштабної війни в Україні традиційні підходи до оцінки детермінант фінансової стійкості зазнали кардинальних змін, оскільки до звичних економічних, кліматичних та ринкових ризиків додалися принципово нові воєнні та геополітичні фактори [116].

В умовах повномасштабної війни аграрний бізнес України зіткнувся з безпрецедентним поєднанням галузевих ризиків, що суттєво послабило фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. За результатами досліджень О. Непочатенко та Н.Трусова комплексний аналіз детермінант фінансової стійкості аграрних суб'єктів господарювання, що включає структурні, економічні, інституційні та ринкові фактори [142]. Автори ідентифікували ключові виклики воєнного періоду: руйнування логістичної інфраструктури, що призвело до скорочення експортних потужностей на 30–50 %; різку цінову нестабільність сировини та добрив; зростання транспортних витрат через переорієнтацію логістичних маршрутів; кліматичні зміни, що посилюють погодні ризики. Ці фактори спричинили погіршення показників ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності знизився до 0,8–1,0, платоспроможності, та рентабельності, чистий прибуток скоротився на 40–60 %. Дослідниками було встановлено пріоритетні детермінанти стабілізації: розширення доступу до довгострокового фінансування терміном понад 3 роки під ставку 8–12 %; ефективна система державної підтримки через програми гарантування кредитів та субсидій; розвиток страхових інструментів для покриття воєнних і погодних ризиків; адаптація бізнес-моделей до нових логістичних реалій. Автори кількісно визначили вплив окремих факторів на індекс фінансової стійкості. Так доступ до фінансування 0,42 має найвищий внесок; державна підтримка - 0,31; страхування ризиків - 0,22; адаптація бізнес-моделей - 0,18. Розроблена ними модель дозволяє прогнозувати сценарії розвитку фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та формувати рекомендації щодо пріоритетів державної політики [142].

За результатами нашого дослідження, традиційні підходи до оцінювання

фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу, що спираються переважно на систему статичних коефіцієнтів, не забезпечують повного відображення складної динаміки взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників у сучасному турбулентному середовищі. Це зумовлює необхідність розроблення ієрархічної моделі, здатної систематизувати детермінанти впливу за рівнями їх дії та забезпечити кількісну оцінку внеску кожного фактору у формування й варіацію фінансової стійкості.

Критеріями відбору виступали:

- статистична значущість впливу на фінансові результати суб'єктів аграрного бізнесу,
- доступність надійних статистичних даних за досліджуваний період,
- теоретична обґрунтованість зв'язку з фінансовою стійкістю,
- можливість кількісної оцінки та порівняння у часі.

Представлена ієрархічна модель детермінант фінансової стійкості формує методичну основу для розробки комплексної системи показників, що дозволяє кількісно оцінити вплив кожного рівня факторів на загальний стан фінансової стійкості та забезпечує можливість практичного застосування ієрархічного підходу в процесі фінансового аналізу та стратегічного планування діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. Концептуальною основою дослідження виступає трирівнева ієрархічна модель, що відображає системний характер впливу детермінантів фінансової стійкості, представлена (рис. 2.3).

Для кожного рівня моделі застосовано уніфікований методичний підхід, що включає: нормалізацію показників за формулою (2.1); обчислення ентропійних часток за формулами (2.7) – (2.8). Для забезпечення репрезентативності та аналітичної точності моделі здійснено ретельний відбір показників за кожним.

Застосування методу ентропійних часток дало змогу об'єктивно оцінити відносну значущість різних груп факторів у формуванні фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу (табл. 2.13). Цей підхід базується на принципі, що фактори з більшою варіацією містять більше інформації, відповідно, мають вищу вагу у загальній моделі, а розрахунок здійснений в попередньому підрозділі.

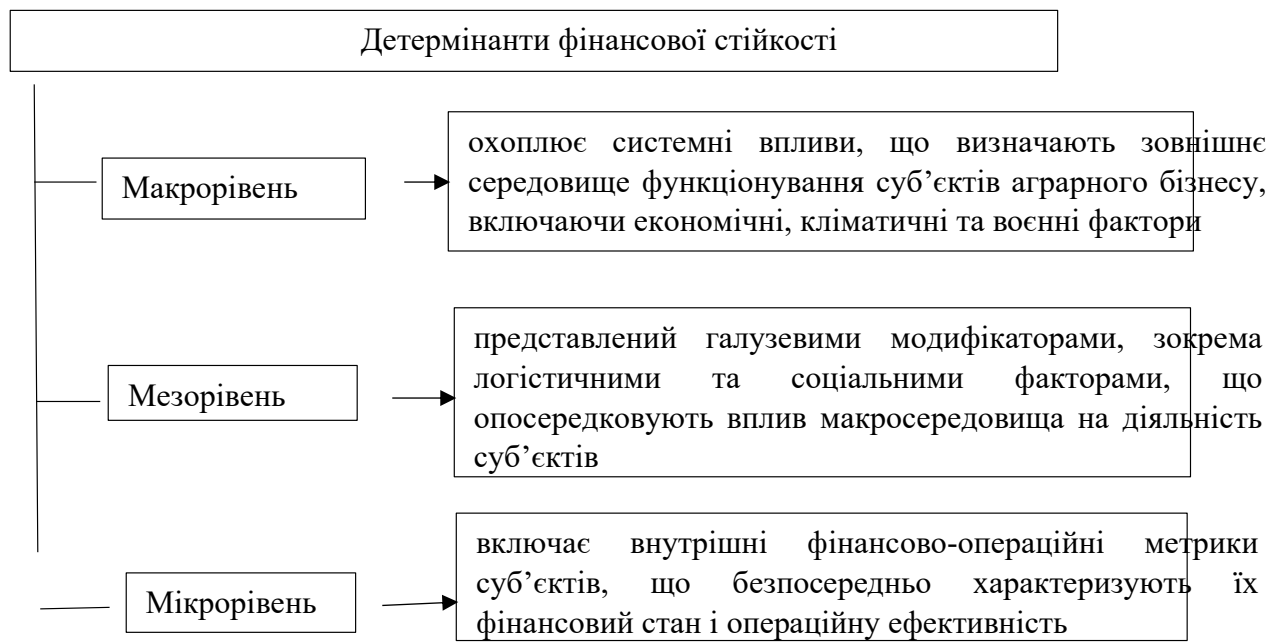

Рис. 2.3. Рівні детермінантів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: розроблено і сформовано автором

Розподіл ентропійних часток впливу зовнішніх ризиків на діяльність суб'єктів аграрного бізнесу підтверджує домінуючу роль економічних чинників, частка яких становить 39,8 %. Таке значення зумовлено нестабільністю валютного курсу та стрімким розгортанням інфляційних процесів упродовж 2022–2024 рр., що безпосередньо визначало умови господарювання усіх десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу.

Таблиця 2.13

Розподіл ентропійних часток впливу зовнішніх ризиків на діяльність суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024рр.

Факторна група	Частка, %	Інтерпретація
Економічні чинники	39,8	Домінуючий вплив валютно-інфляційних коливань
Кліматичні ризики	34,6	Висока чутливість результатів до погодних умов
Логістичні бар'єри	16,0	Ризики портової блокади та перевалки
Воєнні чинники	9,0	Нерівномірний, але критичний ефект
Соціальний блок	0,7	Локальний вплив демографічних змін

Джерело: розраховано і сформовано автором на основі табл. 2.8–2.9

Кліматичні ризики займають другу позицію за ентропійною часткою -

34,6 %. Ця величина відображає традиційну вразливість аграрного виробництва до погодних коливань і засвідчує, що природно-кліматичний чинник залишається найпотужнішим природним детермінантом фінансової стійкості галузі. Конкретним підтвердженням є кореляційний зв'язок кліматичного субіндексу з інтегральним індексом фінансової результативності, де коефіцієнт кореляції становить 0,978, що наближається до функціональної залежності. Саме рекордний урожай 2021 р. забезпечив пік індексу фінансової результативності, а зменшення у 2022 р. пов'язане з його критичним падінням.

Логістичні бар'єри займають третю позицію з часткою 16,0 %. Таке значення було пояснене у попередньому підрозділі насамперед блокуванням морських портів та вимушеним переорієнтуванням на альтернативні маршрути, що збільшило собівартість вивезення зерна у 5,19 рази у 2022 р. Серед 10 досліджуваних суб'єктів найбільш чутливим до логістичного ризику виявився ТОВ СП «Нібулон», збиток якого у 2022 р. склав 9348,3 млн грн і безпосередньо пов'язаний із блокуванням миколаївського порту. Воєнні чинники отримали частку 9,2 %, а соціальний блок мінімальну частку 1,5 % через відносно рівномірне зростання заробітної плати та поступове скорочення зайнятості, що знижує ентропійну інформативність цієї групи.

На мезорівні детермінант зосереджені галузево-специфічні фактори, що опосередковують макроекономічні чинники на фінансовий стан конкретного суб'єкта аграрного бізнесу. Сучасна парадигма фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах економічної нестабільності потребує принципово нових методичних підходів, спроможних адекватно відображати адаптивну спроможність суб'єктів господарювання до кризових чинників. Традиційні показники фінансової стійкості, базовані на статичних нормативних значеннях, виявилися недостатніми для оцінки динамічної здатності суб'єктів аграрного бізнесу до відновлення в умовах турбулентного середовища. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки інноваційних механізмів, спроможних кількісно оцінити кризову адаптивність суб'єктів аграрного бізнесу.

Саме тому для кількісної оцінки адаптивних спроможностей суб'єктів

аграрного бізнесу запропоновано використовувати коефіцієнт кризової адаптивності ККА, який відображає ступінь відновлення фінансових показників відносно початкового рівня після кризового шоку. Методичною основою ККА є концепція резилентності, яка трактує стійкість не як статичний стан, а як динамічну здатність до відновлення. Формула коефіцієнта кризової адаптивності має наступний вигляд:

$$ККА = \frac{\text{Показник відновлення} - \text{Показник кризи}}{\text{Показник початковий} - \text{Показник кризи}} \quad (2.12)$$

де $ККА \geq 1,0$ свідчить про повне відновлення,

$0,5 \leq ККА < 1,0$ характеризує помірне відновлення,

$ККА < 0,5$ вказує на слабе відновлення фінансових позицій суб'єкта аграрного бізнесу.

Для розрахунку показнику коефіцієнта кризової адаптивності для вибірки суб'єктів аграрного бізнесу згрупуємо вихідні данні в табл. 2.14 та 2.15.

Таблиця 2.14

Динаміка коефіцієнта поточної ліквідності суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	0,62	0,85	0,58	0,43	0,48	0,42
ТОВ «Астарта-Київ»	0,14	0,32	0,24	0,40	0,26	0,55
ТОВ «Good Valley України»	2,52	1,16	1,79	1,91	1,99	1,34
ТОВ СП «Нібулон»	0,81	0,50	0,70	0,30	0,32	0,33
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	2,47	1,89	3,54	5,43	5,27
ТОВ «Росток-Холдинг»	0,11	0,13	0,18	1,19	3,59	16,26
ПРАТ «Агротон»	н/д	9,57	13,44	8,29	7,97	0,34
ТОВ «Спектр-Агро»	1,05	1,04	1,07	1,07	1,06	1,02
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	1,00	1,01	1,02	1,01	1,02	1,05
ТОВ «Овостар Юніон»	0,29	0,47	0,40	1,52	14,54	19,01

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Аналіз динаміки показників фінансової стійкості виявив, що траєкторії відновлення суб'єктів аграрного бізнесу після кризи суттєво відрізняються. Найбільш контрастна варіативність – у поточній ліквідності: великі холдинги демонструють критичне зниження, малі – кратне зростання. Так, у ПрАТ МХП

коефіцієнт ліквідності знизився з 0,62 у 2019 р. до 0,42 у 2024 р., залишаючись нижче адаптованого нормативу 1,2 протягом усього періоду, тоді як ТОВ «Овостар Юніон» демонструє експоненційне зростання з 0,29 до 19,01.

Таблиця 2.15

Динаміка коефіцієнта автономії суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	-0,27	-0,32	-0,28	-0,22	-0,17	-0,15
ТОВ «Астарта-Київ»	0,41	0,47	0,46	0,58	0,43	0,20
ТОВ «Good Valley України»	0,77	0,76	0,70	0,69	0,72	0,69
ТОВ СП «Нібулон»	0,41	0,36	0,36	0,12	0,06	0,04
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	0,71	0,63	0,70	0,83	0,84
ТОВ «Росток-Холдинг»	0,78	0,68	0,80	0,83	0,96	0,99
ПРАТ «Агротон»	н/д	0,91	0,94	0,92	0,91	0,09
ТОВ «Спектр-Агро»	0,07	0,10	0,11	0,14	0,12	0,09
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,01	0,02	0,02	0,01	0,02	0,05
ТОВ «Овостар Юніон»	0,69	0,79	0,90	0,96	0,99	0,99

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Динаміка коефіцієнта поточної ліквідності десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. виявляє три принципово різних закономірностей фінансової поведінки, що відображають різноманіття адаптаційних реакцій на кризові збурення. Перша закономірність - циклічно-відновлювальний тип, який демонструє ПрАТ «МХП». Його коефіцієнт поточної ліквідності коливався у діапазоні від 0,42 до 0,85, залишаючись нижче адаптованого нормативу 1,2 протягом усього горизонту дослідження. Для ТОВ «Астарта-Київ» показник зріс із мінімуму 0,14 у 2019 р. до 0,55 у 2024 р., проте також не досяг нормативного рівня жодного разу за шість аналізованих років.

Друга закономірність - стабільно-обмежений тип, характерний для ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе». Ці суб'єкти утримують коефіцієнт поточної ліквідності у вузькому діапазоні від 1,02 до 1,07, так і не досягнувши адаптованого нормативу 1,2 упродовж жодного з шести аналізованих років. Відмінну картину демонструє ТОВ «Good Valley Україна» зі стабільно

позитивною динамікою: значення 2,52 у 2019 р. і 1,34 у 2024 р. перевищують норматив у більшості аналізованих років.

Третя закономірність – експоненційне зростання, характерне для малих суб'єктів вибірки. ТОВ «Росток-Холдинг» збільшив коефіцієнт поточної ліквідності у 147,9 рази з 0,11 у 2019 р. до 16,26 у 2024 р. завдяки різкому скороченню поточних зобов'язань. ТОВ «Овостар Юніон» підвищив показник у 65,6 рази з 0,29 у 2019 р. до 19,01 у 2024 р.

Для ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ПрАТ «Агротон» дані за 2019 р. відсутні у відкритому доступі, тому базовим роком для цих суб'єктів прийнято 2020 р. ПрАТ «Агротон» зазнав найрадикальнішого погіршення у вибірці: його показник впав з 9,57 у 2020 р. до 0,34 у 2024 р., скорочення склало 28,2 рази внаслідок воєнних дій на Луганщині та Харківщині. ТОВ «ЯСЕНСВІТ», навпаки, підтримував стабільно високий рівень ліквідності від 1,89 до 5,43, виконуючи норматив протягом усіх п'яти аналізованих років.

Для ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ПрАТ «Агротон» дані за 2019 р. відсутні у відкритому доступі, тому аналіз цих суб'єктів розпочинається з 2020 р. Динаміка коефіцієнта автономії виявляє ще більш виражену поляризацію між досліджуваними суб'єктами аграрного бізнесу. ПрАТ «МХП» є найбільш показовим прикладом критичного структурного погіршення. Коефіцієнт автономії протягом усього періоду дослідження залишався від'ємним від -0,27 у 2019 р. до -0,15 у 2024 р., що відображає хронічне перевищення сукупних зобов'язань над власними активами у структурі вертикально інтегрованого агрохолдингу з облігаційним фінансуванням. ТОВ «Астарта-Київ» протягом 2019–2022 рр. перевищувало адаптований норматив 0,3, однак у 2024 р. показник знизився до 0,20, що є нижче нормативного рівня та сигналізує про погіршення фінансової незалежності.

Принципово іншу динаміку демонструють ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон». Коефіцієнт автономії послідовно зростав і досяг рівня 0,99 у обох суб'єктів у 2024 р., відображаючи стратегію мінімізації боргового навантаження. ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Росток-

Холдинг» зберігали стабільно високий коефіцієнт автономії вище адаптованого нормативу 0,3 упродовж усіх шести аналізованих років, підтверджуючи фінансову незалежність навіть в умовах повномасштабного воєнного конфлікту. ПрАТ «Агротон» зазнало значного падіння коефіцієнта автономії у 10,1 рази з 0,91 у 2020 р. до 0,09 у 2024 р. унаслідок бойових дій та руйнування активів.

Критично низькі значення коефіцієнта автономії протягом усього періоду дослідження зафіксовано у двох суб'єктів вибірки. ТОВ «Спектр-Агро» утримує показник у діапазоні 0,07–0,14, ТОВ «Агроліфе» у межах 0,01–0,05, що свідчить про критичну залежність цих суб'єктів від зовнішнього фінансування та системну нездатність накопичити власний капітал. Наведені дані підтверджують, що структура капіталу суб'єктів аграрного бізнесу значно диференційована і потребує індивідуалізованих підходів до управління фінансовою стійкістю залежно від масштабу та моделі фінансування.

Для узагальнення отриманих результатів та демонстрації практичного застосування запропонованої методики розраховано інтегральний показник – коефіцієнт кризової адаптивності суб'єктів аграрного бізнесу (табл. 2.16).

Результати розрахунку коефіцієнта кризової адаптивності для десяти суб'єктів аграрного бізнесу підтверджують гіпотезу про існування парадоксу розміру в аграрному секторі України. Коефіцієнти кризової адаптивності розраховано як відношення значення показника у 2024 р. до базового значення 2019 р. Для суб'єктів ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ПрАТ «Агротон» без даних за 2019 р., базовим роком прийнято 2020 р.

Серед суб'єктів з частковим або повним відновленням фінансових позицій виділяється ТОВ «Росток-Холдинг». Його коефіцієнт кризової адаптивності за коефіцієнтом поточної ліквідності становить 148,2, оскільки показник зріс із 0,110 у 2019 р. до 16,262 у 2024 р. ТОВ «Овостар Юніон» демонструє другий результат у вибірці. Коефіцієнт кризової адаптивності за коефіцієнтом поточної ліквідності дорівнює 64,73, що відображає зростання показника з 0,294 до 19,006. ТОВ «Астарта-Київ» підвищило коефіцієнт поточної ліквідності з 0,139 до 0,547, в результаті коефіцієнт кризової адаптивності складає 3,931.

Таблиця 2.16

**Коефіцієнти кризової адаптивності суб'єктів аграрного бізнесу
України в середньому за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Коефіцієнт кризової адаптивності (ККА) Коефіцієнт поточної ліквідності (КПЛ)	Коефіцієнт кризової адаптивності (ККА) Коефіцієнт автономії (КА)	Інтерпретація
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	0,673	0,552	Слабке відновлення
ТОВ «Астарта-Київ»	3,931	0,494	Часткове відновлення
ТОВ «Good Valley України»	0,532	0,901	Слабке відновлення
ТОВ СП «Нібулон»	0,414	0,090	Слабке відновлення
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2,131	1,175	Повне відновлення
ТОВ «Росток-Холдинг»	148,2	1,276	Повне відновлення
ПРАТ «Агротон»	0,036	0,094	Слабке відновлення
ТОВ «Спектр-Агро»	0,972	1,246	Часткове відновлення
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	1,057	4,022	Повне відновлення
ТОВ «Овостар Юніон»	64,730	1,439	Повне відновлення

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Суб'єкти зі слабким відновленням фінансових позицій сконцентровані серед великих холдингів та суб'єктів, що зазнали катастрофічних воєнних втрат. ПрАТ «МХП» отримало коефіцієнт кризової адаптивності за коефіцієнтом поточної ліквідності 0,673 через зниження показника з 0,619 до 0,416. ТОВ СП «Нібулон» 0,414, що відображає погіршення з 0,805 до 0,333. ПрАТ «Агротон» та ТОВ «Спектр-Агро» мають значення коефіцієнта 0,036 і 0,972 відповідно. ТОВ «Good Valley Україна» отримало коефіцієнт 0,532 через зниження коефіцієнта поточної ліквідності з 2,517 до 1,338, попри те, що обидва значення перевищують адаптований норматив. Загалом 60 % досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу продемонстрували часткове або повне відновлення позицій за хоча б одним із двох показників, тоді як 40% характеризуються слабкою кризовою адаптивністю за обома показниками. Отримані результати підтверджують, що малі суб'єкти аграрного бізнесу систематично виявляють вищу здатність до відновлення

порівняно з великими агрохолдингами.

Для емпіричної перевірки встановленої теоретичної гіпотези про існування парадоксу розміру в аграрному секторі України проведено кореляційний аналіз взаємозв'язку між масштабом діяльності суб'єктів аграрного бізнесу та їх кризовою адаптивністю. Вихідними даними слугували середні значення коефіцієнтів поточної ліквідності (КПЛ) та коефіцієнт автономії (КА) за 2019–2024 рр., розрахованих на основі табл. 2.14; 2.15, а також середня виручка за відповідний період (табл. 2.17). Для суб'єктів без звітних даних за 2019 р. – ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ПрАТ «Агротон» – базовим роком прийнято 2020 р.

Таблиця 2.17

**Узагальнені показники масштабів діяльності та середні значення
кризової адаптивності суб'єктів аграрного бізнесу в середньому
за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Масштаб діяльності	Розмір, число	Виручка середня, млн грн	Коефіцієнт поточної ліквідності середній (КПЛ)	Коефіцієнт автономії середній (КА)
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	великий	3	38175,0	0,563	-0,22
ТОВ «Астарта-Київ»	середній	2	845,5	0,245	0,237
ТОВ «Good Valley України»	великий	3	2751,8	2,893	0,705
ТОВ СП «Нібулон»	великий	3	17677,8	0,49	0,224
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	великий	3	3464,8	3,853	0,735
ТОВ «Росток-Холдинг»	малий	1	14,23	3,952	0,803
ПрАТ «Агротон»	малий	1	52,4	2,557	0,754
ТОВ «Спектр-Агро»	великий	3	6183,3	1,028	0,077
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	малий	1	2,5	1,012	0,020
ТОВ «Овостар Юніон»	малий	1	26,8	4,977	0,887

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Результати кореляційного аналізу за коефіцієнтом Пірсона, розрахованого за формулою (2.13) – (2.15), продемонстрували наявність оберненого зв'язку між розміром суб'єкта аграрного бізнесу та його кризовою адаптивністю.

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (2.13)$$

де x_i, y_i - значення змінних X та Y для i -того спостереження;

$\bar{x}, \bar{y}$ - вибіркові середні змінних X та Y ;

n - кількість спостережень.

За силою зв'язку:

$|r|=0$ - відсутність лінійного зв'язку;

$0<|r|\leq 0,3$ - слабкий зв'язок;

$0,3<|r|\leq 0,7$ - помірний зв'язок;

$0,7<|r|<1,0$ - тісний зв'язок;

$|r|=1$ - функціональний зв'язок.

За напрямом зв'язку:

$r>0$ - прямий (позитивний) зв'язок;

$r<0$ - обернений (негативний) зв'язок.

Коефіцієнт кореляції Пірсона є параметричною мірою лінійного зв'язку між двома кількісними змінними та приймає значення в інтервалі $[-1; 1]$. P -value вказує на ймовірність отримання такого або більш екстремального значення коефіцієнта кореляції за умови істинності нульової гіпотези про відсутність лінійного зв'язку між змінними.

Перевірка, чи кореляція статистично значуща, виконується через t -статистику:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \quad (2.14)$$

Додаткова перевірка за допомогою рангового коефіцієнта Спірмена, який розраховується за формулою (2.15) є менш чутливим до викидів та не потребує нормального розподілу даних, підтвердила отримані результати.

$$p = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)} \quad (2.15)$$

де $d_i = R(x_i) - R(y_i)$ - різниця між рангами значень x_i та y_i ,

$R(x_i), R(y_i)$ - ранги спостережень,

n - кількість спостережень.

Для забезпечення наочності та порівнянності отриманих розрахунків результати параметричного та непараметричного кореляційного аналізу взаємозв'язку між масштабом діяльності суб'єктів аграрного бізнесу та їх кризовою адаптивністю систематизовано у табл. 2.18.

Таблиця 2.18

Результати кореляційного аналізу між масштабом діяльності та кризовою адаптивністю досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024рр.

Пари змінних (X та Y)	Метод	Коефіцієнт кореляції	t- статисти- чний показник	Тіснота зв'язку	Напрямок
Розмір та КПЛсер	Пірсон	-0,324	-0,970	помірний	обернений
Розмір та КАСер	Пірсон	0,001	0,004	відсутній	—
Розмір та КПЛсер	Спірмен	-0,261	-0,766	слабкий	обернений
Розмір та КАСер	Спірмен	-0,127	-0,363	слабкий	обернений
Виручка середня та КПЛсер	Пірсон	-0,389	-1,195	помірний	обернений
Виручка середня та КАСер	Пірсон	-0,028	-0,078	слабкий	обернений
Виручка середня та КПЛсер	Спірмен	-0,248	-0,726	слабкий	обернений
Виручка середня та КАСер	Спірмен	-0,042	-0,120	слабкий	обернений

Джерело: розраховано та систематизовано автором

t-статистика – статистичний показник, який використовується для перевірки значущості результатів дослідження, визначення достовірності впливу факторів або оцінки відмінностей між показниками.

Результати кореляційного аналізу взаємозв'язку між масштабом діяльності та кризовою адаптивністю десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за коефіцієнтом Пірсона виявляють тенденцію до оберненого зв'язку між розміром суб'єкта та його здатністю до відновлення фінансових показників. Для пари

«розмір та середній коефіцієнт поточної ліквідності» отримано коефіцієнт кореляції $-0,324$ при t -статистиці мінус $0,970$. Це відповідає помірному оберненому зв'язку. Зв'язок між розміром та середнім коефіцієнтом автономії практично відсутній, і коефіцієнт кореляції становить $0,001$.

Важливим методичним застереженням є статистична незначущість усіх отриманих коефіцієнтів кореляції. За критичного значення $t_{\text{крит}} \approx 2,306$ для $n=10$ та рівня значущості $\alpha=0,05$, жодна з t -статистик не подолати критичного порогу. Непараметричний аналіз за ранговим коефіцієнтом Спірмена підтверджує наявність аналогічних тенденцій: $-0,261$ для пари «розмір та коефіцієнт поточної ліквідності» та $-0,127$ для пари «розмір та коефіцієнт автономії». Отже, виявлені закономірності мають індикативний, а не статистично підтверджений характер і потребують верифікації на ширшій вибірці суб'єктів аграрного бізнесу. Разом із тим спрямованість і знак усіх виявлених зв'язків узгоджуються з теоретичною гіпотезою про парадокс розміру в аграрному секторі.

Теоретичне обґрунтування парадоксу розміру базується на концепції організаційної інерції, розробленої М. Ханнаном та Дж. Фріменом [113]. Великі суб'єкти аграрного бізнесу характеризуються структурною жорсткістю, яка знижує їх здатність до швидких адаптивних змін. Обмежувальними факторами адаптивності великих холдингів виступають:

- інерційність структури, що проявляється у складності зміни усталеної бізнес-моделі через високі трансакційні витрати;
- залежність від зовнішнього фінансування, яка створює уразливість до кредитних впливів та обмежує маневреність у кризових ситуаціях;
- бюрократичні процеси, що сповільнюють реагування на кризи через необхідність координації дій між численними структурними підрозділами [12].

Малі суб'єкти аграрного бізнесу, навпаки, володіють організаційною гнучкістю, що дозволяє їм ефективно реагувати на зовнішні впливи через радикальну трансформацію бізнес-моделі [50].

Економічними чинниками високої адаптивності малих суб'єктів аграрного бізнесу виступають, по-перше, структурна гнучкість, яка забезпечує швидку

адаптацію операційної моделі до нових ринкових умов; по-друге, фінансова автономність, що проявляється у меншій залежності від зовнішнього фінансування та здатності до самофінансування розвитку; по-третє, управлінська оперативність, що характеризується швидким прийняттям стратегічних рішень без бюрократичних затримок [175].

Практичне значення коефіцієнта кризової адаптивності (ККА) полягає у його здатності прогнозувати фінансову стійкість до майбутніх криз, ідентифікувати найбільш стійкі бізнес-моделі та розробляти цільові програми підтримки вразливих суб'єктів аграрного бізнесу. ККА може використовуватися для оптимізації інвестиційних портфелів з урахуванням адаптивності потенційних об'єктів інвестування.

Разом з тим коефіцієнт кризової адаптивності виявив свої методичні обмеження. Він фіксує лише реактивну здатність суб'єкта аграрного бізнесу до відновлення, але не розкриває структурних основ такої адаптивності. Оскільки малі суб'єкти аграрного бізнесу виявилися більш адаптивними, постала потреба у новому показнику - такому, що поєднав би динамічну компоненту (здатність відновлюватися) зі статичною (базову структурну міцність як передумову відновлення).

З урахуванням цієї потреби розроблено індекс структурної фінансової стійкості (ІСС) суб'єкта аграрного бізнесу, який дав змогу оцінити комплексну фінансову міцність суб'єкта аграрного бізнесу. На відміну від коефіцієнта кризової адаптивності, що характеризує динамічну компоненту фінансової стійкості, ІСС зосереджується на статичних структурних характеристиках, які визначають довгострокову життєздатність суб'єкта аграрного бізнесу незалежно від фази економічного циклу.

Індекс структурної фінансової стійкості є зведеним показником, що об'єднує ключові параметри фінансового стану досліджуваних суб'єктів з поправкою на їхній розмір. В основі його розрахунку лежить припущення про те, що структурна стійкість суб'єкта аграрного бізнесу визначається двома взаємопов'язаними складовими - фінансовою незалежністю та здатністю

підтримувати належний рівень поточної ліквідності.

Формула розрахунку ІСС:

$$ISS = (КА_{норм} \times 0,6 + КПЛ_{норм} \times 0,4) \quad (2.16)$$

де:

$КА_{норм} = \min(КА/0,3; 2)$ – нормований коефіцієнт автономії;

$КПЛ_{норм} = \min(КПЛ/1,2; 2)$ – нормований коефіцієнт поточної ліквідності;

Теоретичне обґрунтування вагових коефіцієнтів 0,6 для автономії та 0,4 для ліквідності ґрунтується на пріоритетності довгострокової фінансової незалежності над короткостроковою платоспроможністю у контексті структурної стійкості. Розмірний фактор враховує об'єктивні відмінності у доступі до фінансових ресурсів та ризик-профілях суб'єктів аграрного бізнесу різного масштабу.

Нормування складових індексу здійснюється за обмеженою функцією мінімуму, яка відображає ступінь відповідності фактичного значення показника встановленому пороговому рівню. Суб'єкт аграрного бізнесу, показник якого не досягає порогу, отримує нормоване значення менше 1; суб'єкт аграрного бізнесу, що відповідає пороговому рівню, 1; а всі суб'єкти з показниками, що суттєво перевищують поріг, фіксуються на максимальному рівні 2. Такий підхід запобігає статистичному домінуванню суб'єктів аграрного бізнесу з аномально високими значеннями окремих коефіцієнтів і забезпечує порівнянність оцінок між усіма досліджуваними суб'єктами незалежно від абсолютних значень фінансових показників. У результаті індекс структурної фінансової стійкості набуває інтерпретованого діапазону від 0 до 2,0, де значення 1,0 означає відповідність нормативним рівням обох складових, а значення 2,0 - найвищий рівень структурної стійкості.

Порогове значення коефіцієнта автономії 0,3 адаптоване для суб'єктів аграрного бізнесу в умовах економічної нестабільності на основі емпіричного дослідження. Порогове значення коефіцієнта поточної ліквідності 1,2 знижено з традиційного 1,5-2,0 для врахування специфіки кризових умов та сезонності аграрного виробництва

Проведене емпіричне дослідження охоплює суб'єкти аграрного бізнесу України різного розміру та спеціалізації за період 2019–2024рр., що забезпечує загальну сукупність 60 спостережень. Результати розрахунків індексу структурної стійкості суб'єкта аграрного бізнесу представлено в табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Динаміка індексу структурної фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу України за роками

Регіон	Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому за 2019-2024 рр.
Центральний (Вінницька, Черкаська)	ПрАТ «МХП»	0,206	0,282	0,194	0,144	0,160	0,139	0,188
Центральний (Київська)	ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	2,000	1,831	2,000	2,000	2,000	1,966
Східний (Дніпропетровська)	ТОВ «Росток-Холдинг»	1,237	1,242	1,260	1,597	2,000	2,000	1,556
Центральний та Західний (Київська, Хмельницька, Тернопільська)	ТОВ «Астарт-Київ»	0,864	1,039	1,003	1,296	0,955	0,586	0,957
Західний (Івано-Франківська)	ТОВ «Good Valley Україна»	2,000	1,586	1,795	1,835	1,862	1,646	1,787
Північний (Чернігівська, Київська)	ТОВ «Спектр-Агро»	0,497	0,541	0,581	0,635	0,589	0,523	0,561
Центральний (Київська)	ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,359	0,370	0,386	0,346	0,381	0,456	0,383
Північний (Рівненська)	ТОВ «Овостар Юніон»	1,298	1,357	1,332	1,706	2,000	2,000	1,615
Південний (Миколаївська)	ТОВ СП «Нібулон»	1,086	0,892	0,946	0,330	0,233	0,184	0,612
Східний (Луганська, Харківська)	ПрАТ «Агротон»	н/д	2,000	2,000	2,000	2,000	0,286	1,657

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Результати розрахунку індексу структурної фінансової стійкості засвідчують суттєву диференціацію досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за здатністю підтримувати збалансовану структуру капіталу та ліквідності протягом

2019–2024 рр. Найнижчий рівень індексу зафіксовано у ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» зі середнім значенням 0,188, що зумовлено від’ємним коефіцієнтом автономії у діапазоні від мінус 0,318 до мінус 0,149 упродовж усього аналізованого періоду та коефіцієнтом поточної ліквідності, який не досяг нормативної межі. Протилежну позицію займають ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Good Valley» із середніми значеннями 1,966 та 1,787 відповідно, де обидва компоненти індексу стабільно перевищують адаптовані галузеві нормативи. ТОВ «Овостар Юніон» і ТОВ «Росток-Холдинг» досягають максимально можливого рівня 2,000 у 2023–2024 рр. унаслідок послідовного нарощення фінансової незалежності та стрімкого зростання поточної ліквідності.

Особливо контрастною є динаміка ПрАТ «Агротон», яке протягом 2020–2023 рр. утримувало індекс на максимальному рівні 2,000 завдяки виключно високому коефіцієнту автономії та коефіцієнту поточної ліквідності понад 7,97, однак у 2024 році зазнало різкого обвалу до 0,286 внаслідок одночасного падіння обох показників під впливом воєнних подій у Луганській та Харківській областях. Стійку низхідну траєкторію демонструє ТОВ СП «Нібулон», у якого значення індексу знизилося з 1,086 у 2019 р. до 0,184 у 2024 р. через погіршення коефіцієнта автономії з 0,409 до 0,037, що відображає системну втрату фінансової незалежності суб’єкта аграрного бізнесу. ТОВ «Астарта-Київ» характеризується помірними показниками із середнім значенням 0,957 та погіршенням у 2024 р. до 0,586 через зниження коефіцієнта автономії до рівня 0,202.

Найбільш структурно вразливими протягом усього аналізованого горизонту залишаються ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе» із середніми значеннями індексу 0,561 та 0,383 відповідно, що пояснюється хронічно низьким коефіцієнтом автономії, який не перевищує 0,139 та 0,053 відповідно, і свідчить про практичну відсутність власного капіталу у структурі фінансування обох суб’єктів аграрного бізнесу.

Загальна регіональна динаміка підтверджує, що суб’єкти аграрного бізнесу Центрального та Західного регіонів демонструють вищу структурну стійкість, тоді як суб’єкти аграрного бізнесу Східного регіону зазнають найбільш

відчутного негативного впливу воєнних ризиків. Виявлені закономірності обґрунтовують необхідність диференційованого підходу до механізмів забезпечення фінансової стійкості з урахуванням регіональної специфіки операційного середовища та масштабу суб'єктів аграрного бізнесу.

Для визначення взаємозв'язку між ключовими компонентами індексу структурної фінансової стійкості проведено кореляційний аналіз зв'язку між коефіцієнтом автономії та індексом структурної стійкості, який базується на класичній теорії статистичних взаємозв'язків Пірсона, сучасних методиках багатомірного статистичного аналізу та розраховується за формулами (2.13)–(2.15).

Отриманий коефіцієнт кореляції $r = 0,959$ характеризує дуже сильний прямий лінійний зв'язок між коефіцієнтом автономії та індексом структурної фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, що має глибокі теоретичні та практичні імплікації для розуміння механізмів формування фінансової стійкості в аграрному секторі. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,920$ свідчить, що 92,0% варіації індексу структурної стійкості пояснюється зміною коефіцієнта автономії, що підкреслює домінуючу роль структури капіталу у формуванні загальної фінансової стабільності суб'єктів аграрного бізнесу.

Емпіричні дані підтвердили, що ІСС має добру дискримінаційну здатність - він чітко розрізняє фінансово стійкі та нестійкі суб'єкти аграрного бізнесу. Найвища структурна стійкість властива суб'єктам аграрного бізнесу середнього масштабу, що підтверджує теоретичне припущення про оптимальність саме такого розміру для аграрного виробництва в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Результати дослідження виявили обернений зв'язок між розміром суб'єкта аграрного бізнесу та середнім рівнем структурної фінансової стійкості: великі суб'єкти аграрного бізнесу – менше 0,874; середні суб'єкти аграрного бізнесу – більше 1,602; та малі суб'єкти аграрного бізнесу – 1,496. Це свідчить про необхідність диференційованих підходів до оцінки та управління фінансовою стійкістю залежно від масштабу діяльності. Критично низькі значення ІСС для

четвертини досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу підкреслюють актуальність розробки системних заходів підтримки їх фінансової стійкості в умовах продовження економічної нестабільності та воєнних дій.

Побудова типології моделей фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах нестабільності передбачає системний розгляд ключових фінансових індикаторів, характеру їх динаміки в часі та адаптивних можливостей суб'єктів аграрного бізнесу у кризових ситуаціях. Аналітичну основу дослідження становить сукупне вивчення коефіцієнта поточної ліквідності та коефіцієнта автономії - показників, які за результатами попередніх розрахунків найточніше характеризують фінансову стійкість в умовах нестабільного середовища і меншою мірою залежать від масштабу діяльності.

Для кількісної оцінки нестабільності фінансових показників застосовано коефіцієнт варіації, який є стандартизованою мірою коливання та розраховується за формулою:

$$CV = \sigma/\mu \quad (2.17)$$

де σ – стандартне відхилення показника, μ – його середнє арифметичне значення.

Трендовий аналіз здійснено за допомогою нормалізованого коефіцієнта регресії, що дозволяє порівнювати інтенсивність змін різних за природою показників:

$$\text{Trend} = (\beta_1/\mu) \quad (2.18)$$

де β_1 – коефіцієнт нахилу лінії тренду, μ – середнє значення показника.

Рівень дотримання адаптованих нормативів визначається як частка періодів, коли фактичне значення коефіцієнта відповідає встановленим критеріям фінансової стійкості для кризових умов.

Базуючись на результатах емпіричного дослідження фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу різного масштабу та спеціалізації за 2019–2024рр., можемо систематизувати виявлені закономірності у вигляді типологічних моделей фінансової стійкості, що відображають різні стратегії адаптації суб'єктів аграрного бізнесу до умов економічної нестабільності.

В основу класифікації моделей фінансової стійкості покладено багатокритеріальний підхід, що об'єднує структурні, функціональні та поведінкові риси суб'єктів аграрного бізнесу. Новизна типології - у тому, що вона враховує не тільки традиційні фінансові параметри, а й фактори адаптивності до системних чинників, що є особливо актуальним в умовах триваючої економічної турбулентності в Україні.

Класифікацію моделей фінансової стійкості побудовано на багатокритеріальному підході, що поєднує структурні, функціональні та поведінкові характеристики суб'єктів аграрного бізнесу. Методична відмінність запропонованої типології від існуючих - у врахуванні не лише традиційних фінансових параметрів, а й специфічних факторів адаптивності до системних чинників, що особливо важливо в умовах тривалої економічної нестабільності в Україні. Для формування критеріїв класифікації застосовано кластерний аналіз методом k-means за ключовими фінансовими індикаторами. За результатами статистичної обробки вдалося виокремити п'ять головних розмежувальних ознак, що найповніше відображають різноманітність підходів до забезпечення фінансової стійкості в аграрному секторі. Сформована система критеріїв охоплює як стратегічні, так і операційні особливості діяльності суб'єктів аграрного бізнесу у кризових умовах. Детальний перелік критеріїв типологізації забезпечення фінансової стійкості та відповідних рівнів їх оцінки представлено в (табл. 2.20).

Кожен із зазначених критеріїв відіграє окрему роль у розкритті механізмів адаптації досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу до несприятливих економічних умов. Розмір суб'єкта аграрного бізнесу є вихідним структурним параметром, від якого залежить доступ до капіталу, можливості для диверсифікації та адаптація суб'єкта аграрного бізнесу до зовнішніх чинників. Спеціалізація виробництва зумовлює галузевий профіль ризиків та визначає ритмічність фінансових надходжень. Стратегія фінансування показує, яким чином суб'єкт аграрного бізнесу формує структуру капіталу та вирішує питання ресурсного забезпечення. Реакція на кризи показує, наскільки швидко і результативно суб'єкт аграрного бізнесу реагує на кризові ситуації. Ступінь

диверсифікації відображає здатність суб'єкта аграрного бізнесу знижувати ризики за рахунок розширення напрямів діяльності та географії ринків збуту, що враховувалось при вибірці суб'єктів аграрного бізнесу.

Таблиця 2.20

Критерії типологізації фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024рр.

Критерії класифікації	Низький рівень/стабільний	Помірний рівень/адаптивний	Високий рівень/турбулентний
Волатильність ліквідності ($CV_{\text{КПЛ}}$)	< 0,4	0,4-0,8	> 0,8
Волатильність автономії ($CV_{\text{КА}}$)	< 0,15	0,15-0,5	> 0,5
Трендова динаміка ліквідності	< -0,1 (негативна)	-0,1 до +0,2 (нейтральна)	> +0,2 (позитивна)
Трендова динаміка автономії	< -0,1 (негативна)	-0,1 до +0,15 (нейтральна)	> +0,15 (позитивна)
Дотримання нормативів ліквідності (%)	< 40% (низьке)	40-80% (помірне)	> 80% (високе)
Дотримання нормативів автономії (%)	< 50% (низьке)	50-80% (помірне)	> 80% (високе)
Тип фінансової поведінки	Консервативна	Збалансована	Агресивна
Стратегія управління ризиками	Пасивна	Проактивна	Антикризова
Адаптивність до чинників	Низька	Помірна	Висока
Фінансова гнучкість	Обмежена	Достатня	Висока

Джерело: сформовано автором на основі [112]

Трендова динаміка коефіцієнта поточної ліквідності служить індикатором направленості розвитку фінансової стійкості досліджуваного суб'єкта аграрного бізнесу. Позитивні тренди у межах 0,25 до 0,6 характерні для зростаючих та адаптивних моделей, що свідчить про поступове зміцнення ліквідної позиції. Водночас від'ємні тренди від -0,4 до -0,1 у турбулентно-регресивній моделі

сигналізують про системну деградацію фінансового стану. Стабільно-обмежена модель демонструє нульову або мінімально позитивну динаміку 0 до 0,05, що відображає стагнаційний характер фінансового розвитку.

Частота дотримання нормативних значень коефіцієнтів є важливим індикатором фінансової дисципліни і якості управління. Стабільно-зростаюча та турбулентно-адаптивна моделі відзначаються стовідсотковим виконанням нормативів і за ліквідністю, і за автономією, що свідчить про ефективність їхніх фінансових стратегій. Протилежний полюс займає турбулентно-регресивна модель: дотримання нормативу КПЛ тут становить лише 25–40 %, а КА – 30–50 %, що є ознакою системних порушень фінансової рівноваги.

Стабільно-стійка консервативна модель посідає особливе місце в типології завдяки найнижчим значенням коефіцієнтів варіації $CV_{\text{КПЛ}}$ 0,1-0,25, $CV_{\text{КА}}$ 0,03–0,05 за помірної позитивної динаміки 0,02 - 0,08 і повного дотримання нормативу автономії 100 %. Це свідчить про пріоритет фінансової безпеки над агресивним зростанням і мінімізацію ризиків через консервативне управління ресурсами.

Турбулентно-нейтральна модель характеризується парадоксальним поєднанням високої нестабільності поточної ліквідності $CV_{\text{КПЛ}}$ 0,8-1,2 при помірній нестабільності автономії $CV_{\text{КА}}$ 0,2-0,4 та позитивній трендовій динаміці 0,3 до 0,6. Це відображає здатність суб'єктів аграрного бізнесу даної категорії підтримувати структурну стабільність капіталу при тактичних коливаннях ліквідності, що забезпечує адаптивність без втрати фінансової незалежності.

Кожен критерій проаналізовано через систему кількісних та якісних індикаторів, що дозволяє забезпечити об'єктивність класифікації та можливість практичного застосування методичних підходів для діагностики фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Інтеграція п'яти критеріїв створює багатовимірний простір, в якому кожний суб'єкт аграрного бізнесу може бути позиціоноване відповідно до своїх специфічних характеристик, представлених у таблиці 2.21. Ці методичні підходи були обґрунтовані шляхом послідовного дослідження ключових фінансових індикаторів, які характеризують кожен з них. Коефіцієнт варіації як міра мінливості фінансових показників є

визначальною метрикою при розмежуванні стабільних та турбулентних моделей.

Таблиця 2.21

Розподіл суб'єктів аграрного бізнесу за категоріями фінансової стійкості в середньому за 2019–2024 рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	CV КПЛ*	CV КА*	Тренд КПЛ*	Тренд КА*	Дотримання нормативу КПЛ, %*	Дотримання нормативу КА, %*	Модель фінансової стійкості
ПрАТ «МХП»	0,260	0,258	-0,114	-0,135	-	-	Турбулентно-регресивна
ТОВ «Астарта-Київ»	0,412	0,267	0,183	-0,068	-	83,3	Стабільно-обмежена
ТОВ «Good Valley Україна»	0,249	0,042	-0,053	-0,020	83,3	100	Стабільно-зростаюча
ТОВ СП «Нібулон»	0,399	0,692	-0,190	-0,383	-	50,0	Турбулентно-регресивна
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	0,385	0,108	0,245	0,061	100	100	Стабільно-зростаюча
ТОВ «Росток-Холдинг»	1,623	0,127	0,736	0,066	33,3	100	Турбулентно-нейтральна
ПРАТ «Агротон»	0,538	0,443	-0,302	-0,223	80	80	Турбулентно-регресивна
ТОВ «Спектр-Агро»	0,017	0,198	-0,003	0,049	-	-	Стабільно-обмежена
ТОВ «Агроліфе»	0,018	0,677	0,009	0,247	-	-	Стабільно-обмежена
ТОВ «Овостар Юніон»	1,277	0,128	0,648	0,071	50	100	Турбулентно-нейтральна

Джерело: розраховано і узагальнено автором за даними табл. 2.14, 2.15 та фінансової звітності [65–74]

*Роз'яснення скорочень: CV КПЛ – коефіцієнт варіації коефіцієнта поточної ліквідності, CV КА – коефіцієнт варіації коефіцієнта автономії, Тренд КПЛ – тренд коефіцієнта поточної ліквідності, Тренд КА – тренд коефіцієнта автономії, Дотр. КПЛ, % – відсоток дотримання нормативу коефіцієнта поточної ліквідності, Дотр. КА, % – відсоток дотримання нормативу коефіцієнта автономії, Модель – типологічна модель фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу.

Результати розрахунку критеріїв класифікації методичних підходів для десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу підтверджують наявність чітко виражених поведінкових кластерів. Найнижчу нестабільність коефіцієнта

поточної ліквідності демонструють ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Спектр-Агро» коефіцієнти варіації 0,018 та 0,017 відповідно, що свідчить про стабільно обмежений, але незмінний рівень ліквідності у вузькому діапазоні 1,002–1,072. Найвищу нестабільність коефіцієнта поточної ліквідності демонструють ТОВ «Росток-Холдинг» 1,623 та ТОВ «Овостар Юніон» 1,277, що пов'язано з кардинальною трансформацією структури поточних зобов'язань у 2022–2024 рр.

За трендовою динамікою коефіцієнта поточної ліквідності найвищі позитивні значення мають ТОВ «Росток-Холдинг» 0,736 та ТОВ «Овостар Юніон» 0,648, що відображає послідовне зміцнення платоспроможності цих суб'єктів. Найгіршу негативну динаміку демонструє ПрАТ «Агротон» -0,302, ТОВ СП «Нібулон» -0,190, а також ПрАТ «МХП» -0,114.

Лише ТОВ «ЯСЕНСВІТ» забезпечив стовідсоткове виконання нормативу коефіцієнта поточної ліквідності впродовж усіх п'яти аналізованих років. Стовідсоткове дотримання нормативу коефіцієнта автономії зафіксовано у ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон».

Нульовий рівень дотримання нормативу коефіцієнта поточної ліквідності мають ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе», що свідчить про хронічний дефіцит ліквідних активів у цих суб'єктів. Жоден зі суб'єктів вибірки не перевищив норматив коефіцієнта автономії 0,3 у ПрАТ «МХП», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе». Турбулентно-регресивна модель характеризується від'ємними або стрімко спадними трендами ліквідності та автономії при зростаючій нестабільності, відповідно до розрахунків можна віднести ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон», ПрАТ «Агротон».

Представлена система показників дозволяє здійснювати точну діагностику типу фінансової стійкості на основі об'єктивних кількісних критеріїв, забезпечуючи методичне підґрунтя для стратегічного планування фінансової політики суб'єктів аграрного бізнесу відповідно до їх поведінкового профілю в умовах економічної нестабільності. Інтегральний характер запропонованих індикаторів забезпечує комплексну оцінку як статичних параметрів фінансового

стану, так і динамічних характеристик адаптивності до зовнішніх викликів.

Уточнена класифікація враховує емпіричні дані всіх досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу і відображає реальні діапазони показників для кожної моделі, що дозволяє більш точно ідентифікувати тип фінансової стійкості конкретного досліджуваного суб'єкта аграрного бізнесу. Емпіричний розподіл досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за типологічними моделями фінансової стійкості представлено в таблиці 2.22.

Таблиця 2.22

Методичні підходи щодо забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024рр.

Тип моделі	Суб'єкти аграрного бізнесу
Стабільно-зростаюча	ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ»
Стабільно-обмежена	ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе»
Турбулентно-нейтральна	ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон»
Турбулентно-регресивна	ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон» та ПрАТ «Агротон»

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності [65-74]

Розподіл десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу між чотирма типологічними моделями фінансової стійкості відображає реальне різноманіття адаптаційних стратегій у галузі. Стабільно-зростаюча модель об'єднує ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ. Обидва суб'єкти забезпечують стовідсоткове дотримання адаптованого нормативу коефіцієнта автономії, утримують позитивні або нульові тренди коефіцієнта поточної ліквідності та демонструють найвищу фінансову стійкість у вибірці. Стабільно-обмежена модель включає ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе». Спільною рисою цих трьох суб'єктів є нульовий рівень дотримання нормативу коефіцієнта поточної ліквідності, що свідчить про системний дефіцит оборотних активів незалежно від стабільності динаміки показників.

Турбулентно-нейтральна модель представлена ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон». Ці суб'єкти демонструють поєднання високої нестабільності показника коефіцієнта поточної ліквідності поєднується зі

стабільною структурою капіталу та позитивними трендами обох показників. Турбулентно-регресивна модель охоплює ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон» та ПрАТ «Агротон» із найнижчим середнім індексом структурної стійкості 0,660. Усі три суб'єкти характеризуються від'ємними трендами коефіцієнта автономії та дуже низьким рівнем дотримання нормативів. Проведена типологізація підтверджує гіпотезу про диференційований характер впливу економічної нестабільності на суб'єктів аграрного бізнесу різного масштабу. Результати засвідчують необхідність індивідуального підходу до розробки стратегій фінансової стійкості з урахуванням типологічної моделі кожного суб'єкта та особливостей його функціонування в умовах мінливого середовища.

Таким чином, результати ідентифікації детермінант фінансової стійкості та оцінки рівня вразливості суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019–2024 рр. засвідчують три ключові закономірності. Ентропійний аналіз визначив, що економічні чинники з часткою 39,8% та кліматичні ризики з часткою 34,6% є провідними детермінантами макrorівня забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Розраховані показники коефіцієнту кризової адаптивності та індексу структурної фінансової стійкості підтверджують парадокс розміру, коли малі суб'єкти аграрного бізнесу систематично виявляють вищу кризову адаптивність порівняно з великими агрохолдингами, хоча ця тенденція має індикативний характер і потребує підтвердження при ширшій вибірці. Типологізація виявила чотири якісно різні моделі забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу: стабільно-зростаючу, стабільно-обмежену, турбулентно-нейтральну та турбулентно-регресивну. Запропонована типологія формує методичну основу для розроблення диференційованих механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Висновки до розділу 2

Результати оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за сучасних економічних умов дали змогу виокремити низку концептуальних

висновків щодо управління фінансовими ресурсами в турбулентному середовищі та обґрунтувати потребу в диференційованих підходах до забезпечення довгострокової стабільності:

1. Доведено, що єдина стратегія фінансового менеджменту для всіх суб'єктів аграрного бізнесу не може бути типовою, оскільки індивідуальний підхід щодо цієї проблеми повинен визначатися їх розміром, його галузевим профілем і реальним фінансово-економічними ресурсами;

2. Обґрунтовано, що адаптивне управління ризиками повинно враховувати реальну специфіку аграрного виробництва: від сезонних коливань і кліматичних загроз до особливостей логістики й чинного механізму державної підтримки аграрної галузі;

3. Підтверджено релевантність адаптованих нормативних значень фінансових коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості в умовах економічної нестабільності;

4. Встановлено, що зниження порогових значень коефіцієнта поточної ліквідності до рівня, що перевищує більше 1,2 в порівнянні з нормативним – 1,5–2,0 та коефіцієнта автономії, що перевищує 0,3 при нормативному 0,5 здатні забезпечити суттєве підвищення діагностичної точності оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за кризових умов;

5. Доведено пріоритетність трендового аналізу в оцінці фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу;

6. Обґрунтовано, що використання при аналізі фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу статичних фінансових коефіцієнтів та показників мінливості ототожнюють реальну спроможність суб'єктів аграрного бізнесу пристосовуватись до змін зовнішнього середовища;

7. Визначено, що для достовірної класифікації моделей фінансової стійкості та оцінки фінансового потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу на перспективу доцільно застосовувати не тільки статичні та динамічні системи оцінки, а показники, що характеризують їх траєкторію у часі;

8. Виявлено, що емпіричний аналіз здатний фіксувати вплив масштабу діяльності на рівень фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу;

9. Доведено, що для великих суб'єктів аграрного бізнесу характерна схильність до турбулентно-регресивних моделей фінансової поведінки, яка суттєво впливає на координацію управління в умовах диверсифікованих активів, чисельних операційних процесів і різномірних ризиків;

10. Обґрунтовано, що середні за розміром суб'єкти аграрного бізнесу більш обґрунтовано пристосовані до зовнішніх викликів за рахунок гнучких організаційних структур, оперативного ухвалення рішень і можливості швидкого перегляду обраної бізнес-стратегії;

11. Запропоновані моделі управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу: стабільно-зростаюча, стабільно-обмежена, турбулентно-нейтральна та турбулентно-регресивна, які слугують методичним підґрунтям для їх диференційованого підходу до фінансового менеджменту;

12. Обґрунтовано важливість інтеграції ризик-орієнтованого підходу в систему фінансового планування та контролю суб'єктів аграрного бізнесу;

13. Виявлено, що позитивна адаптація до умов економічної нестабільності потребує застосування реактивного реагування на кризові явища та проактивного формування фінансових буферів, диверсифікації джерел доходів, створення гнучких механізмів фінансового маневрування.

Основні положення другого розділу дисертаційного дослідження опубліковані автором у роботах: [15], [16], [17], [20], [31], [33], [35].

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

3.1. Формування динамічної моделі фінансової стійкості: концептуальні засади

Проведене емпіричне дослідження фінансового стану десяти суб'єктів аграрного бізнесу України за 2019–2024 рр. підтвердило необхідність побудови цілісної концептуальної моделі управлінського впливу на формування фінансової стійкості в умовах системних криз. Результати здійсненого аналізу, засвідчують, що традиційні методи оцінки фінансової стійкості, які спираються на статичні нормативні коефіцієнти, не відображають динамічну здатність суб'єктів до відновлення після кризових шоків. Виявлений парадокс розміру та чотири типологічні моделі фінансової поведінки обумовлюють необхідність диференційованого підходу. В умовах одночасного впливу фінансово-економічних, кліматичних, логістичних, соціальних і воєнних загроз традиційні підходи вимагають перегляду та наповнення новим методичним змістом.

Концептуальна модель управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу базується на чотирьох фундаментальних принципах. Принцип системності передбачає комплексний підхід до управління фінансовою стійкістю, що охоплює всі рівні управління суб'єкта аграрного бізнесу та функціональні сфери діяльності. Принцип адаптивності забезпечує гнучкість системи до змін зовнішнього середовища та можливість оперативного коригування стратегій фінансового менеджменту. Принцип превентивності визначає пріоритетність завчасного виявлення загроз над реактивним антикризовим реагуванням - особливо актуальним в умовах багатофакторної нестабільності аграрного сектору. Принцип динамічної інтеграції забезпечує синергетичну взаємодію всіх компонентів системи управління, що створює кумулятивний ефект. Модель інтегрує підходи до стрес-тестування і сценарного планування. Концептуальне розмежування рівнів управління систематизовано у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Структурно-функціональна характеристика механізмів забезпечення
фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу**

Принцип	Зміст принципу	Інструменти реалізації	Ключові показники	Очікуваний ефект
Адаптивність	Здатність суб'єкта гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища (цінові, кліматичні, логістичні, воєнні)	Сценарне планування; диверсифікація виробництва; гнучке бюджетування; хеджування ризиків	Коефіцієнт варіативності доходів; рівень диверсифікації; ліквідність	Підвищення гнучкості; зниження втрат від шоків зовнішнього середовища
Системність	Комплексне врахування взаємозв'язків між фінансовими потоками, активами, зобов'язаннями та ризиками	Фінансове планування; балансування структури капіталу; управління грошовими потоками	Коефіцієнт автономії; рентабельність активів; оборотність капіталу	Збалансований розвиток; оптимізація структури фінансування
Превентивність	Орієнтація на раннє виявлення та попередження фінансових ризиків і кризових явищ	Система раннього попередження; ризик-менеджмент; стрес-тестування; моніторинг показників	Індекс фінансового ризику; ймовірність банкрутства; коефіцієнт покриття відсотків	Зниження ймовірності кризових ситуацій; підвищення фінансової безпеки
Динамічна інтеграція	Узгоджена взаємодія трьох базових принципів у єдиному управлінському циклі	Інтегрована фінансова стратегія; цифрові аналітичні системи; управління ризиками в реальному часі	Інтегральний цифровий індекс ФС динамічний показник FS	Формування стійкої та гнучкої фінансової моделі розвитку суб'єктів

Джерело: розроблено і систематизовано автором

З метою конкретизації запропонованих принципів та розкриття механізмів їх практичної реалізації здійснено структурування ключових елементів моделі. Кожен із чотирьох принципів конкретизовано через змістову характеристику,

набір інструментів реалізації, систему ключових показників оцінювання та очікувані результати, що формує цілісне уявлення про механізм управлінського впливу (табл. 3.1).

Структурно-функціональна характеристика відображає логіку побудови динамічної моделі на основі інтеграції принципів, інструментів та оціночних показників. Результати аналізу засвідчують чіткі причинно-наслідкові зв'язки між управлінськими рішеннями та фінансовими результатами суб'єктів аграрного бізнесу, що дає змогу перейти від фрагментарного використання окремих інструментів до їхньої системної інтеграції в єдину модель. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Good Valley Україна» реалізують принцип адаптивності через диверсифікацію культур та ринків збуту. ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» реалізують принцип превентивності через системне нарощування власного оборотного капіталу. ПрАТ «МХП» демонструє необхідність посилення системності через реструктуризацію облігаційного навантаження.

Запропонована матриця управління фінансовою стійкістю відображає ієрархічну структуру управлінських рішень, узгоджуючи їх на трьох часових горизонтах. На стратегічному рівні управління фінансовою стабільністю основна увага приділяється побудові перспективної фінансової конструкції суб'єкта аграрного бізнесу, а саме: вдосконаленню співвідношення власних і позикових активів, розширенню джерел надходжень та підвищенню привабливості для інвесторів. Головними маркерами цього рівня слугують дохідність (рентабельність) власного капіталу (ROE), яка для великих суб'єктів господарювання, має становити щонайменше 15%, показник автономії на рівні не нижче 0,4, а також інвестиційна привабливість, що визначається кредитним рейтингом і ціною залучення капіталу.

Тактичний рівень охоплює середньострокове планування фінансових ресурсів та управління структурними параметрами фінансової стійкості. На цьому рівні особлива увага приділяється балансуванню ризику та доходності через оптимізацію співвідношення власного та позикового капіталу, впровадження

системи бюджетування та хеджування основних ризиків аграрного виробництва. Коефіцієнт автономії на тактичному рівні має підтримуватися в межах галузевих нормативів з урахуванням циклічності аграрного виробництва.

Оперативний рівень забезпечує поточну ліквідність та платоспроможність суб'єкта аграрного бізнесу через ефективне управління грошовими потоками, оборотним капіталом та короткостроковими зобов'язаннями. Ключовим завданням оперативного управління є підтримання коефіцієнта поточної ліквідності на рівні не менше 1,2 в кризових умовах та забезпечення позитивного операційного грошового потоку протягом виробничого циклу.

Таблиця 3.2

Матриця моделі управління фінансовою стійкістю досліджуваними суб'єктами аграрного бізнесу

Рівень управління	Горизонт планування	Ключові індикатори	Механізми управління
Стратегічний	Понад 3 роки	ROE (дохідність власного капіталу), структура капіталу, інвестиційна привабливість	Довгострокове фінансове планування, стратегія диверсифікації
Тактичний	1-3 роки	Коефіцієнт автономії, рентабельність активів, боргове навантаження	Бюджетування, управління структурою капіталу, хеджування ризиків
Оперативний	До 1 року	Коефіцієнт поточної ліквідності, грошові потоки, оборотність	Касове планування, управління оборотним капіталом, моніторинг ліквідності

Джерело: систематизовано і узагальнено автором

Стратегічний рівень формує довгострокову капітальну архітектуру суб'єкта, де ключовими орієнтирами є рентабельність власного капіталу не нижче 15 % та інвестиційна привабливість, виражена через кредитний рейтинг. Аналіз засвідчив, що ПрАТ «МХП» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» реалізують стратегічне

планування на горизонті понад три роки з чітко визначеними цілями щодо структури капіталу, тоді як малі суб'єкти ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Росток-Холдинг» зосереджуються переважно на оперативному горизонті.

Тактичний рівень охоплює середньострокове управління структурними параметрами з акцентом на балансуванні ризику та доходності. Суб'єкти турбулентно-нейтральної типологічної моделі ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» ефективно реалізували тактичні заходи з оптимізації структури поточних зобов'язань, що забезпечило кардинальне підвищення коефіцієнта поточної ліквідності. У ТОВ «Росток-Холдинг» вони зросли з 0,110 у 2019 р. до 16,262 у 2024 р., у ТОВ «Овостар Юніон» з 0,294 до 19,006 за той самий період. Оперативний рівень є найбільш критичним для суб'єктів зі стабільно-обмеженою типологічною моделлю. ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе», де хронічний дефіцит ліквідних активів є системною проблемою, потребує першочергових заходів оперативного управління.

Одним із ключових елементів концептуальної моделі є диференційована система показників оцінки фінансової стійкості, яка враховує масштаб діяльності та специфічні особливості різних типів суб'єктів аграрного бізнесу. Диференційована система нормативних значень, запропонована у табл. 3.2, відображає принципові відмінності у фінансових моделях суб'єктів аграрного бізнесу різного масштабу. Для великих холдингів адаптований норматив коефіцієнта автономії 0,40 є вищим ніж для малих суб'єктів - 0,25, що обумовлено структурою фінансування. Великі суб'єкти використовують диверсифіковані джерела капіталу, включаючи єврооблігації та синдиковані кредити, а їхня фінансова стійкість залежить від підтримання кредитного рейтингу. Малі суб'єкти, навпаки, покладаються на власний капітал або короткострокові позики, тому важливішим для них є не коефіцієнт автономії, а коефіцієнт поточної ліквідності.

Зіставлення нормативних значень із фактичними даними виявляє значну диференціацію відповідності нормативам у вибірці. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Good Valley Україна» виконували всі три нормативи коефіцієнта автономії,

коефіцієнта поточної ліквідності та рентабельності власного капіталу протягом більшості аналізованих років, формуючи стабільно-зростаючу модель. ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе» системно не виконували норматив коефіцієнта автономії впродовж усього періоду, що визначає їх приналежність до стабільно-обмеженої моделі з хронічним дефіцитом власного капіталу. Наведена диференційована система слугує фундаментом для системи раннього попередження, описаної у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Диференційована система показників щодо оцінки фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу в середньому за 2019-2024рр.

Розмір суб'єкта аграрного бізнесу	Коефіцієнт автономії (фактичний норматив)	Коефіцієнт поточної ліквідності (фактичний норматив)	Дохідність власного капіталу *ROE (цільове значення, %)	Власні оборотні активи (ВОА)	Специфічні індикатори
Великі	$\geq 0,4$	$\geq 1,5$	≥ 15	Позитивні	Debt/EBITDA $\leq 3,0$; кредитний рейтинг
Середні	$\geq 0,35$	$\geq 1,3$	≥ 12	Позитивні або нульові	Операційна маржа $\geq 8\%$; диверсифікація доходів
Малі	$\geq 0,25$	$\geq 1,1$	≥ 10	Допускається до -10 % від ОА	Строки дебіторської заборгованості ≤ 60 днів

Джерело: систематизовано та узагальнено автором на основі [146; 93]

*ROE (цільове значення, %) – дохідність (рентабельність) власного капіталу (цільове значення, %), показник ефективності використання власного капіталу суб'єкта аграрного бізнесу, який характеризує рівень прибутку, отриманого на одиницю власного капіталу.

Великі агрохолдинги потребують більш жорстких нормативних вимог до фінансової стійкості завдяки диверсифікованій структурі виробництва та доступу до міжнародних ринків капіталу. Відповідно до результатів дослідження, до цієї категорії відносяться ПрАТ «МХП», ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ СП «Нібулон». Коефіцієнт автономії для таких суб'єктів аграрного бізнесу має становити не менше 0,40, що забезпечує достатній рівень фінансової незалежності та знижує кредитні ризики, які свідчать,

що ПрАТ «МХП» протягом усього аналізованого горизонту мало від'ємний коефіцієнт автономії через домінування облігаційного фінансування, а ТОВ «Спектр-Агро» не перевищував 0,14. Це підтверджує, що нормативне значення 0,40 є орієнтиром для стратегічного планування, а не фактичним усередненим показником. Специфічним індикатором для великих суб'єктів є співвідношення чистого боргу до EBITDA, яке не має перевищувати 3,0. Середні суб'єкти аграрного бізнесу зазвичай спеціалізуються на двох-трьох напрямках виробництва і характеризуються помірно нижчими нормативами при збереженні загальних принципів фінансового управління. У досліджуваній вибірці до цієї категорії відноситься ТОВ «Астарта-Київ». Коефіцієнт автономії для середніх суб'єктів може становити 0,35, що враховує об'єктивну необхідність у зовнішньому фінансуванні для забезпечення сезонних виробничих потреб. Результати дослідження засвідчили, що ТОВ «Астарта-Київ» у 2019–2022 рр. утримувало коефіцієнт автономії в межах 0,41–0,58, що відповідало нормативу, однак у 2024 р. він знизився до 0,202, сигналізуючи про погіршення фінансової незалежності. У такому випадку, ключовим специфічним індикатором є операційна маржа, яка має перевищувати 8%, що свідчить про ефективність основної діяльності. Малі суб'єкти аграрного бізнесу функціонують за принципово іншою моделлю фінансового управління, що характеризується високою гнучкістю та адаптивністю при обмежених фінансових ресурсах. До цієї категорії у досліджуваній вибірці відносяться ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Овостар Юніон». Допустиме зниження коефіцієнта автономії до рівня 0,25, а також наявність від'ємних власних оборотних активів у межах до 10% від загального обсягу оборотних активів пояснюється специфікою фінансування, значною залежністю від короткострокових кредитів та товарних позик. Тимчасовий дефіцит власного оборотного капіталу у малих суб'єктів є наслідком особливостей виробничого циклу та сезонності, а не ознакою критичного фінансового стану, за умови дотримання нормативу коефіцієнта поточної ліквідності не нижче 1,1. Емпіричним підтвердженням цього твердження є ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон», які у 2023–2024 рр. досягли значень

коефіцієнта автономії 0,99, які свідчить про здатність малих суб'єктів до максимальної фінансової незалежності за консервативної стратегії фінансування.

Фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу нерозривно пов'язана з ймовірністю їхнього банкрутства. Аналіз вітчизняної практики засвідчує, що наявні моделі оцінки банкрутства мають низку системних недоліків, які знижують їхню практичну застосовність в аграрному секторі України. Зокрема, більшість моделей не враховують галузеву специфіку сезонного виробництва, залежність від кліматичних умов та особливості вітчизняної системи фінансової звітності. Систематизацію виявлених недоліків представлено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Недоліки підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства
досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу**

Виявлений недолік	Характеристика	Вітчизняна модель
Обмеженість системи показників	Зосередженість на окремих аспектах фінансового стану без комплексного урахування виробничих, ринкових та інституційних чинників	Універсальна дискримінантна модель О. О. Терещенка [57]
Некоректність нормативних значень	Використання порогових коефіцієнтів, сформованих на основі зарубіжної практики, що не відображають специфіку українського ринку та аграрні ризики	Методичні рекомендації щодо аналізу фінансового стану підприємства [43]
Висока чутливість до окремих змінних	Домінування впливу окремих коефіцієнтів на підсумковий результат, що знижує достовірність комплексної оцінки	Матриця фінансових індикаторів І. О. Бланка [6]
Ігнорування галузевої специфіки	Відсутність урахування сезонності, залежності від погодних умов та особливостей аграрного виробництва	Модель прогнозування банкрутства сільгосппідприємств А. С. Лесюка [39]
Моральне старіння моделей	Розроблення в умовах іншої економічної реальності без урахування цифровізації, воєнних ризиків та трансформаційних процесів	Багатофакторний дискримінантний аналіз (Положення КМУ) [56]

Джерело: узагальнено і систематизовано автором [6, 39, 43, 56, 57]

Наведені недоліки обґрунтовують потребу у розробці адаптованих моделей діагностики фінансової стійкості, орієнтованих на специфіку аграрного сектору. Принципи побудови такої моделі для суб'єктів аграрного бізнесу формуються наступним чином.

Перший принцип – урахування галузевої специфіки. Модель повинна містити показники, що відображають ефективність виробництва, сезонність та залежність від природно-кліматичних умов. Для 10 досліджуваних суб'єктів це означає обов'язкове включення коефіцієнта варіативності доходів і показника кліматичної вразливості, адже рецесія у ТОВ СП «Нібулон» із збитком 9348,3 млн грн у 2022 р. та регресія ПрАТ «Агротон» із падінням коефіцієнта автономії до 0,086 у 2024 р. мають принципово різну природу.

Другий принцип – урахування фактору часу. Модель повинна мінімізувати вплив сезонних коливань і дозволяти порівнювати показники за різні звітні періоди.

Третій принцип – класифікаційна здатність. Чіткий поділ суб'єктів на фінансово стійкі, нестійкі, кризові та потенційні банкрути. За результатами дослідження: стабільно стійкі ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ»; нестійкі – ТОВ «Астарт-Київ», ТОВ «Спектр-Агро»; кризові – ТОВ СП «Нібулон», ПрАТ «МХП»; потенційні банкрути за окремими показниками – ПрАТ «Агротон», ТОВ «Агроліфе».

Четвертий принцип - простота й практичність. Результати мають бути однозначними для інтерпретації фінансовими менеджерами.

П'ятий принцип - прогностична спрямованість. Можливість оцінювати ймовірність виникнення фінансової кризи у короткостроковій перспективі з урахуванням вітчизняних реалій. Зазначені принципи реалізовано у системі раннього попередження фінансових проблем, яка дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні загрози фінансовій стійкості з подальшим вжиттям превентивних заходів для їх нейтралізації та представлена нижче на рис. 3.1.

Методичною основою системи є моніторинг ключових фінансових індикаторів та їх класифікація за трьома зонами ризику згідно з концепцією

градаційного підходу щодо оцінки фінансового стану: зелена зона (стабільно), жовта зона (увага) та червона зона (критично).

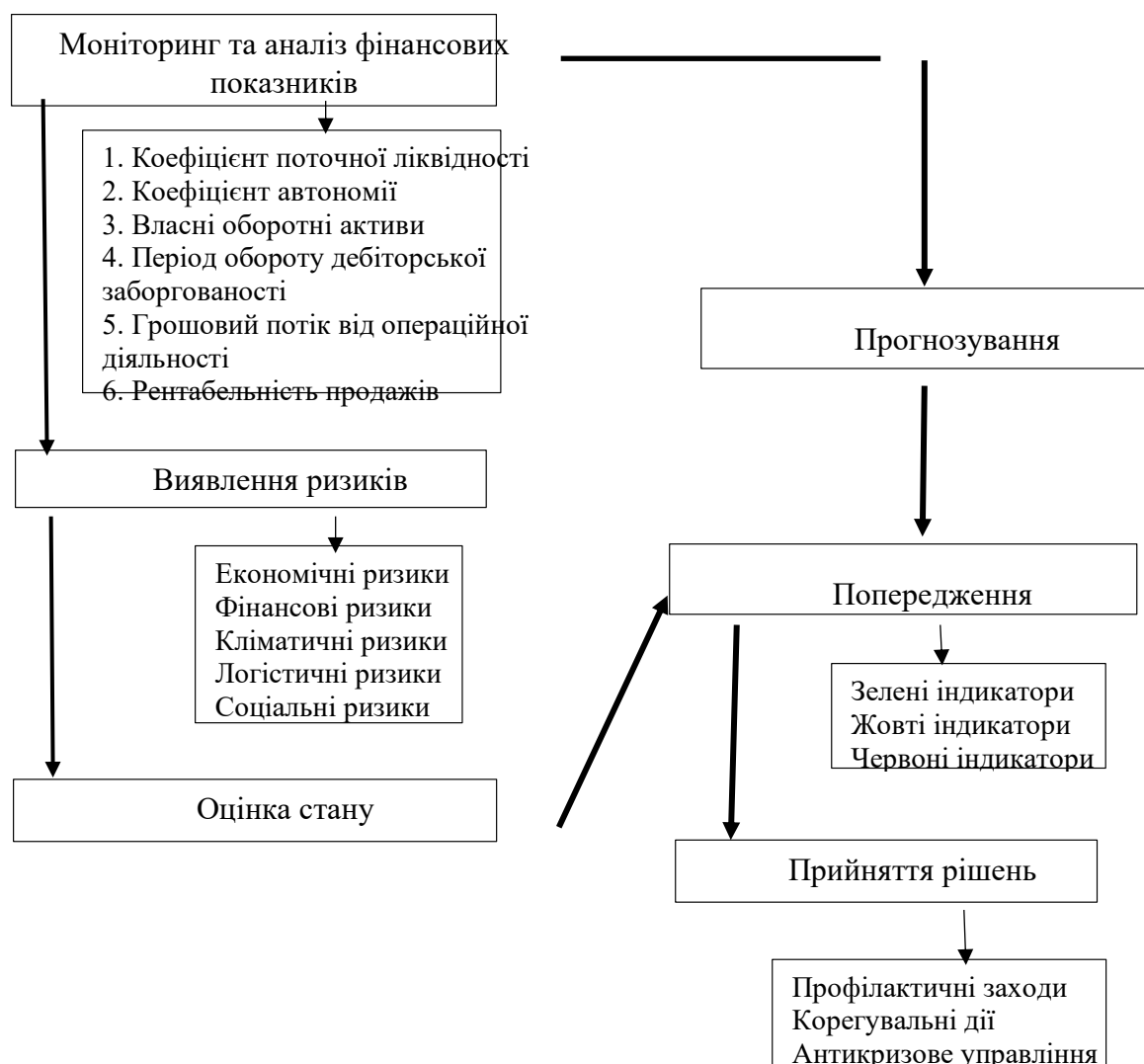

Рис. 3.1. Схема системи раннього попередження фінансових проблем досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: розроблено і проілюстровано автором

Система базується на комплексному аналізі шести ключових індикаторів фінансової стійкості (табл. 3.5). Зелена зона характеризує стабільний фінансовий стан, при якому всі ключові індикатори перебувають у межах нормативних значень або перевищують їх. До зеленої зони протягом 2023–2024 рр. відносяться ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон». Суб'єкти аграрного бізнесу, що функціонують у зеленій зоні,

мають достатній запас фінансової стійкості для протистояння короткостроковим негативним чинникам і можуть реалізовувати стратегії активного розвитку.

Таблиця 3.5

**Система раннього попередження фінансових проблем суб'єктів
аграрного бізнесу**

Індикатор	Зелена зона (стабільно)	Жовта зона (увага)	Червона зона (критично)
	ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Овостар Юніон» (2023–2024 рр.)	ПрАТ «МХП», ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Спектр-Агро»	ТОВ «Агроліфе», ПрАТ «Агротон» (2024 р.)
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\geq 1,5$	1,2-1,49	$< 1,2$
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,4$	0,3-0,39	$< 0,3$
Власні оборотні активи (ОА)	> 0	від -5% до 0% від ОА	$< -5\%$ від ОА
Грошовий потік від операційної діяльності	Позитивний протягом 3 міс.	Негативний 1-2 міс.	Негативний > 2 міс.
Дебіторська заборгованість	≤ 60 днів	61-90 днів	> 90 днів
Рентабельність продажів, %	$\geq 10\%$	5-9,9%	$< 5\%$

Джерело: узагальнено і розраховано автором [65-74]

Жовта зона вказує на необхідність посиленої уваги до фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу та запровадження превентивних заходів. У жовтій зоні протягом значної частини аналізованого горизонту перебували ТОВ «Астарта-Київ» через коефіцієнт поточної ліквідності 0,139–0,547 та ПрАТ «МХП» через від'ємний коефіцієнт автономії. Суб'єкти аграрного бізнесу потрапляють у жовту зону як через внутрішні управлінські прорахунки, так і через несприятливий вплив зовнішніх чинників. Основні заходи передбачають поглиблений аналіз причин погіршення показників, підготовку плану превентивних дій і посилений моніторинг фінансових планів.

Червона зона є сигналом про те, що фінансова стійкість суб'єкта вичерпала себе і потребує термінового втручання. До червоної зони відносяться ТОВ СП «Нібулон» через критичне падіння коефіцієнта автономії з 0,409 до 0,037 за 2019–2024 рр., ПрАТ «Агротон» у 2024 р. через катастрофічне скорочення коефіцієнта автономії до 0,086 та падіння коефіцієнта поточної ліквідності до 0,342, а також ТОВ «Агроліфе» через коефіцієнт автономії 0,005–0,052 та коефіцієнт поточної ліквідності, що ніколи не досягав нормативу 1,2. Стабілізація в червоній зоні досягається через реструктуризацію боргів, реалізацію непрофільних активів та залучення нових фінансових ресурсів.

Результати розподілу суб'єктів аграрного бізнесу за зонами раннього попередження підтверджують їхню динамічну природу. Суб'єкти мігрують між зонами протягом аналізованого горизонту залежно від фінансових рішень та зовнішніх чинників. Найбільш показовою є траєкторія ТОВ «Росток-Холдинг» з переходом із червоної зони у 2019–2021 рр. до зеленої у 2023–2024 рр. завдяки цілеспрямованому скороченню поточних зобов'язань з 58947 тис. грн до 1126 тис. грн.

Протилежну траєкторію демонструє ПрАТ «Агротон», перебуваючи у зеленій зоні у 2019–2023 рр. з коефіцієнтом поточної ліквідності від 7,970 до 13,440, суб'єкт перейшов у червону зону у 2024 р. через значне падіння коефіцієнта автономії до 0,086. ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Спектр-Агро» впродовж усього періоду залишаються у жовтій або червоній зоні за показником ліквідності, підтверджуючи системний характер дефіциту оборотного капіталу. Система раннього попередження, побудована на результатах дослідження операційним інструментом реалізації концептуальної моделі для прийняття превентивних управлінських рішень.

Для кількісної конкретизації динамічних механізмів фінансової стійкості сформовано методичний підхід до оцінювання їх ключових параметрів (табл. 3.6). Особливістю оцінювання за сучасних умов є необхідність поєднання класичних фінансових коефіцієнтів із індикаторами адаптивності та ефективності управління. Систему показників структуровано за трьома принципами:

адаптивністю, системністю та превентивністю – з урахуванням специфіки аграрного виробництва.

Таблиця 3.6

**Методичні підходи щодо оцінювання показників механізмів
забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу**

Принцип	Показник	Формула	Норматив	Інтерпретація для аграрного сектору
Адаптивність	Коефіцієнт варіативності доходів CV	σ / μ	$\leq 0,30$	Висока нестабільність доходів через цінові та воєнні чинники
	Індекс диверсифікації доходів ID	$1 - \sum si^2$	$\rightarrow 1$	Середній рівень диверсифікації (зернові домінують у структурі)
	Поточна ліквідність (CL)	ОА / ПЗ	$\geq 1,5$	Часто на межі нормативу через проблеми збуту та сезонність
Системність	Коефіцієнт автономії (CA)	ВК Активи /	$\geq 0,5$	Часткова залежність від позикового капіталу; критично низький у малих
	Рентабельність активів (ROA)	ЧП Активи /	$\geq 5\%$	Значна залежність від врожайності та цін на агропродукцію
	Оборотність активів (AT)	Дохід Активи /	$\uparrow 1$	Помірна ефективність використання активів; погіршується у кризу
Превентивність	Рівень боргового навантаження (Debt/Assets)	Зобов. Активи /	$\leq 0,6$	Підвищене боргове навантаження у ТОВ «Агроліфе» та ПрАТ «МХП»
	Покриття відсотків (ICR)	ЕВІТ відсотки /	≥ 3	Ризик обслуговування боргу у суб'єктів зі збитками
	Z-score (модифікований Альтман)	модель	$> 2,6$	Зона ризику для ПрАТ «Агротон», ТОВ «Агроліфе», ТОВ «Спектр-Агро»
Інтегральна оцінка	Індекс фінансової стійкості (IFS)	$\sum (wi \times xi)$	$\geq 0,6$	Середній рівень 0,45–0,65 по галузі; нестабільна динаміка

Джерело: розроблено та узагальнено автором на основі даних Держстату та НБУ та фінансової звітності [23, 24, 25, 46, 47, 48, 49, 65–74]

Методичні підходи щодо оцінювання показників механізмів забезпечення фінансової стійкості засвідчує, що аграрний сектор України у 2019–2024 рр. характеризується помірним рівнем фінансової стійкості з тенденцією до підвищеної нестабільності. Перевищення коефіцієнта варіативності доходів над нормативом 0,30 підтверджує високу залежність галузі від зовнішніх викликів. Рентабельність активів 5–12% залишається на прийнятному рівні, однак значна її частина визначається доступом до капіталу та масштабом. Блок превентивності

фіксує системні загрози: показники боргового навантаження та ймовірності банкрутства підтверджують актуальність превентивного моніторингу для таких суб'єктів, як ПрАТ «МХП» з від'ємним коефіцієнтом автономії та ТОВ «Агроліфе» з рівнем боргового навантаження понад 95 %. Запропонована система індикаторів створює аналітичне підґрунтя для розрахунків у подальшому дослідженні механізмів забезпечення фінансової стійкості.

Теоретико-методичні передумови розвитку інтегральних динамічних моделей фінансової стійкості базуються на конвергенції традиційних підходів фінансового аналізу з сучасними концепціями стійкості та адаптивності підприємницьких систем. Концептуальною основою запропонованої інтегральної динамічної моделі є багатовимірна структура здатностей суб'єкта аграрного бізнесу протистояти кризовим явищам, яка включає чотири взаємопов'язані компоненти (рис. 3.2). Кожна з цих здатностей характеризується специфічними індикаторами та механізмами впливу на фінансову стійкість.

Буферна здатність ВС відображає спроможність досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу абсорбувати зовнішні чинники без структурних змін у бізнес-моделі через накопичені фінансові резерви, диверсифікацію доходів та створення страхових фондів. Даний показник дозволяє врахувати галузеву специфіку суб'єктів аграрного бізнесу, зокрема сезонність грошових потоків та необхідність формування 6-місячного запасу активів.

Оцінювання буферної здатності здійснюється за формулою:

$$BC = \alpha_1 \times L + \alpha_2 \times R + \alpha_3 \times D + \alpha_4 \times Q$$

$$\sum_{i=1}^4 \alpha_i = 1 \quad (3.1)$$

де: L – інтегральний індекс ліквідності, що характеризує швидкість трансформації активів у грошові кошти;

R – коефіцієнт резервування, що визначає частку накопичених фінансових резервів у структурі власного капіталу;

D – індекс диверсифікації, що відображає розподіл ризиків між різними джерелами доходу;

Q – показник якості активів, що характеризує продуктивність та ліквідність активів суб'єкта аграрного бізнесу;

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4$ – вагові коефіцієнти, що відображають відносну важливість кожного компонента у формуванні буферної здатності.

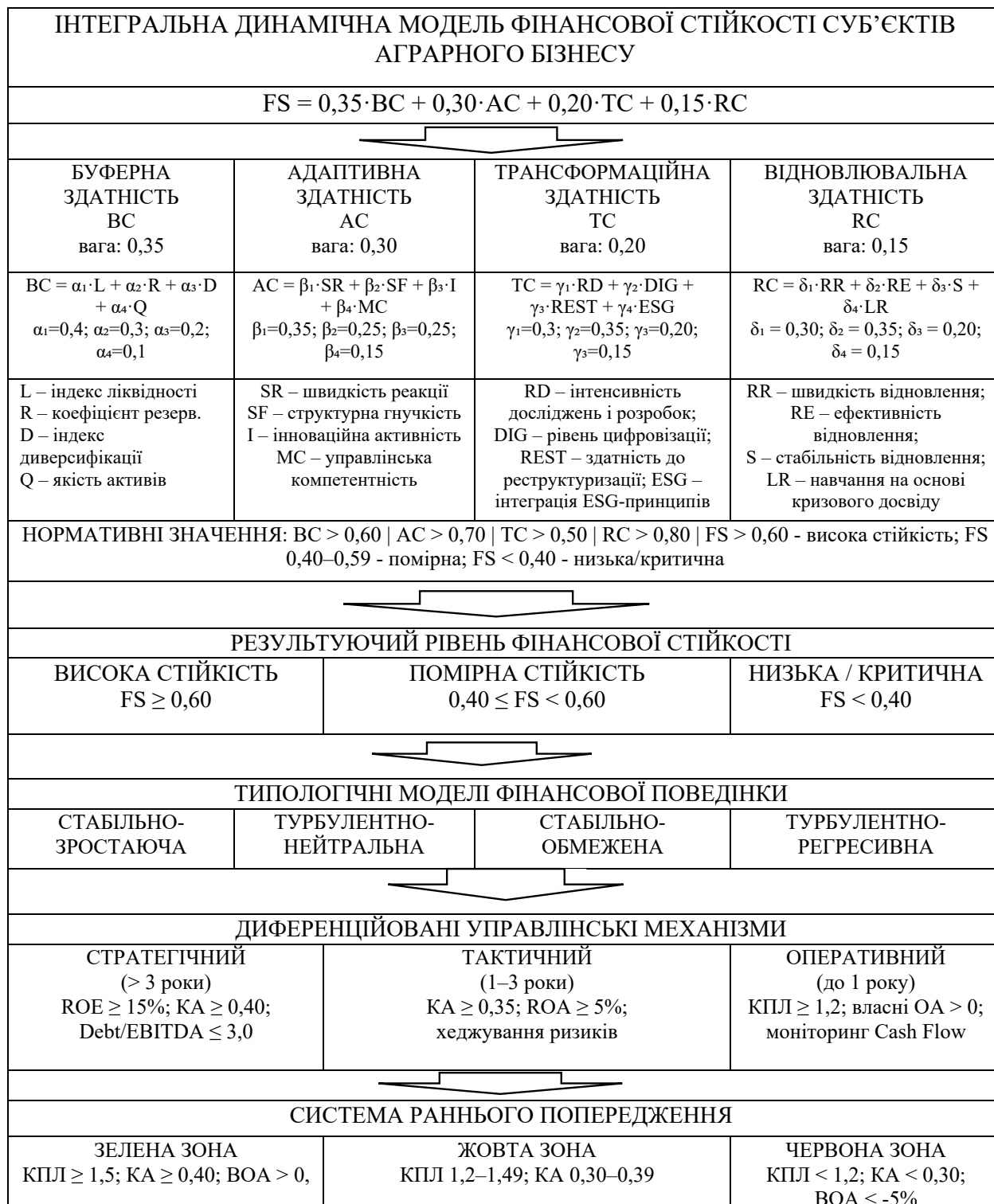

Рис. 3.2. Концептуальна основа інтегральної динамічної моделі фінансової стійкості для досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: розроблено та систематизовано автором

Індекс ліквідності розраховується як нормалізоване середнє арифметичне трьох ключових коефіцієнтів платоспроможності:

$$L = \frac{0,4 \cdot KПЛ + 0,3 \cdot KШЛ + 0,3 \cdot КАЛ}{3} \quad (3.2)$$

де КПЛ, КШЛ, КАЛ - коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності;

Коефіцієнт резервування відображає частку накопичених фінансових резервів у структурі власного капіталу та розраховується за формулою:

$$R = \frac{\text{Резерви} + \text{ВOK}}{\text{Валюта балансу}} \quad (3.3)$$

Даний показник відображає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу створювати внутрішні фінансові запаси для покриття непередбачених видатків і збитків. В умовах аграрного бізнесу коефіцієнт резервування має особливе значення, оскільки діяльність має сезонний характер, а фінансові результати значно коливаються.

Індекс диверсифікації базується на індексі Херфіндаля-Хіршмана та розраховується за формулою:

$$D = 1 - \sum w_i^2 \quad (3.4)$$

$$w_i = \frac{\text{Доходи}_i}{\text{Доходи}_{\text{заг}}} \quad (3.5)$$

Індекс диверсифікації варіює від 0 до 1, де значення, близькі до 0, свідчать про високу концентрацію доходів в одному джерелі, а значення, близькі до 1, характеризують високий рівень диверсифікації. Для суб'єктів аграрного бізнесу оптимальне значення індексу диверсифікації становить 0,4-0,7, що забезпечує баланс між спеціалізацією та розподілом ризиків.

Показник якості активів характеризує продуктивність та надійність активів суб'єкта аграрного бізнесу:

$$Q = \frac{\text{Високоякісні активи} - \text{Проблемні активи}}{\text{Загальні активи}} \quad (3.6)$$

Нормативне значення показника якості активів для фінансово стійких суб'єктів аграрного бізнесу має перевищувати 0,7, що свідчить про домінування ліквідних і ефективно використовуваних компонентів у структурі їх активів.

Вагові коефіцієнти показують, наскільки вагомим є внесок кожної складової у формування буферного потенціалу. Для суб'єктів аграрного бізнесу пропонується така структура ваг:

$\alpha_1 = 0,4$ для індексу ліквідності, оскільки платоспроможність є надзвичайно важливою за умов сезонної нерівномірності грошових потоків;

$\alpha_2 = 0,3$ для коефіцієнта резервування - значення вагового коефіцієнта підкреслює першочергову роль резервів у захисті від погодної мінливості та цінових стрибків на аграрних ринках;

$\alpha_3 = 0,2$ для індексу диверсифікації, що засвідчує помірну роль розосередження ризиків між різними напрямками господарювання;

$\alpha_4 = 0,1$ для показника якості активів як допоміжного чинника, що впливає на стійкість у тривалій перспективі.

Нормативне значення буферної здатності $BC > 0,6$ відображає мінімальний рівень, необхідний для забезпечення стійкості до помірних зовнішніх чинників. Значення BC в діапазоні 0,6-0,8 характеризує задовільну буферну здатність, тоді як $BC > 0,8$ свідчить про високий рівень фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу.

Адаптивна здатність AC характеризує можливості суб'єкта аграрного бізнесу до оперативної перебудови виробничих та фінансових процесів у відповідь на зміни зовнішнього середовища. Цей показник включає гнучкість структури капіталу, швидкість реагування на ринкові сигнали та ефективність використання цифрових технологій для підтримки фінансових рішень, інтегрує показники капітальних інвестицій, оборотності активів, структури витрат та технологічної гнучкості з урахуванням специфіки циклу сівозміни.

Адаптивна здатність AC розраховується за формулою:

$$BC = \beta_1 \times SR + \beta_2 \times SF + \beta_3 \times I + \beta_4 \times MC$$

$$\sum_{i=1}^4 \beta_i = 1 \quad (3.7)$$

де SR – швидкість реакції на ринкові сигнали;

SF – структурна гнучкість;

I – інноваційна активність;

MC – управлінська компетентність;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ – вагові коефіцієнти.

Швидкість реакції на ринкові сигнали SR являє собою кількісну характеристику здатності суб'єкта аграрного бізнесу змінювати ключові фінансові показники у відповідь на зміну зовнішніх ризиків. Формула розрахунку швидкості реакції ґрунтується на співвідношенні зміни коефіцієнта поточної ліквідності до зміни інтегрального індексу ризику:

$$SR = \frac{\Delta KПЛ}{\Delta \text{індекс ризику}} \quad (3.8)$$

де $\Delta KПЛ$ – зміна коефіцієнта поточної ліквідності між періодами;

Δ індекс ризику – зміна інтегрального індексу ризику.

Використання коефіцієнта поточної ліквідності як базового індикатора обґрунтовується його високою чутливістю до змін фінансової політики суб'єкта аграрного бізнесу та можливістю оперативного коригування через управління оборотними активами та короткостроковими зобов'язаннями. Інтегральний індекс ризику, методика розрахунку якого детально розглянута у підрозділі 2.2, було визначено за ентропійною методикою з урахуванням економічних, кліматичних, логістичних, соціальних та воєнних факторів, що забезпечує комплексну оцінку зовнішнього тиску на суб'єкт аграрного бізнесу.

Структурна гнучкість SF характеризує здатність суб'єкта аграрного бізнесу змінювати структуру витрат залежно від зовнішніх умов функціонування, що є критично важливим для суб'єктів аграрного бізнесу з урахуванням сезонності виробництва та високої нестабільності цін на сільськогосподарську продукцію. Формула розрахунку структурної гнучкості базується на частці змінних витрат у

загальній структурі витрат суб'єкта аграрного бізнесу, що дозволяє оцінити здатність до оперативної адаптації витратної бази щодо змін обсягів діяльності:

$$SF = \frac{\text{Змінні витрати}}{\text{Загальні витрати}} \quad (3.9)$$

Чим вищий показник SF, тим більшою є еластичність витратної структури, а отже, суб'єкт аграрного бізнесу може швидше пристосовуватися до ринкових змін, регулюючи змінні витрати. Оптимальне значення структурної гнучкості для суб'єктів аграрного бізнесу перебуває в межах 0,6–0,8, що свідчить про рівновагу між операційною результативністю та адаптаційним потенціалом.

Показник інноваційної активності I характеризує обсяг вкладень суб'єкта аграрного бізнесу у технологічне оновлення, цифрову модернізацію та науково-дослідні роботи, які є підґрунтям для довготривалого пристосування до трансформацій зовнішнього оточення. Формула визначення інноваційної активності співвідносить витрати на дослідження і розробки разом із ІТ-інвестиціями до загальної суми балансу:

$$I = \frac{R \& D + \text{ІТ інвестиції}}{\text{Валюта балансу}} \quad (3.10)$$

де R&D - витрати на дослідження і розробки, а також селекційну роботу, випробування нових сортів та технологій вирощування;

ІТ інвестиції - витрати на цифровізацію, впровадження систем точного землеробства, автоматизація виробничих процесів та інформаційні системи управління;

Для суб'єктів аграрного бізнесу рекомендований рівень інноваційної активності складає не менше 2-3% від валюти балансу, що відповідає середньогалузевим показникам технологічно розвинених країн.

Управлінська компетентність (МС) відображає якість прийнятих управлінських рішень і результативність менеджменту в ситуаціях невизначеності. В основі цього показника лежить теорія агентських взаємовідносин і засади корпоративного управління.

Для розрахунку управлінської компетентності пропонується використання

показника рентабельності активів ROA як індикатора ефективності управлінських рішень:

$$MC = \frac{ROA}{\text{середньогалузевий ROA}} \quad (3.11)$$

Цей підхід базується на припущенні, що вища рентабельність активів відносно галузевого середнього свідчить про вищу якість управлінських рішень та ефективніше використання ресурсів суб'єкта аграрного бізнесу.

Вагові коефіцієнти $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ враховують специфіку аграрного сектору та вплив кожного компонента на загальну фінансову результативність суб'єкта аграрного бізнесу, тому рекомендуються такі значення:

$\beta_1 = 0,35$ (швидкість реакції),

$\beta_2 = 0,25$ (структурна гнучкість),

$\beta_3 = 0,25$ (інноваційна активність),

$\beta_4 = 0,15$ (управлінська компетентність).

Підвищена вага показника швидкості реакції обґрунтовується тим, що в умовах високої нестабільності аграрних ринків і воєнних ризиків особливо важливим є оперативне реагування на зміни зовнішнього середовища. Нормативне значення $AC > 0,7$. Суб'єкти аграрного бізнесу з показником адаптивної здатності нижче 0,7 характеризуються підвищеною вразливістю до зовнішніх чинників та обмеженими можливостями швидкої адаптації до змін операційного середовища. Значення AC в діапазоні 0,7-0,85 свідчить про достатній рівень адаптивності для функціонування в умовах помірної нестабільності, тоді як показники вище 0,85 характеризують високо адаптивні суб'єкти аграрного бізнесу з розвиненими механізмами гнучкого реагування на ринкові виклики.

Трансформаційна здатність $ТС$ відображає спроможність досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу до радикальної зміни бізнес-моделі при неможливості підтримки існуючого стану функціонування. Математична формалізація трансформаційної здатності представлена у вигляді лінійної мультифакторної моделі, що інтегрує всі зазначені компоненти з урахуванням їх відносної

значущості для суб'єктів аграрного бізнесу:

$$TC = \gamma_1 \times RD + \gamma_2 \times DIG + \gamma_3 \times REST + \gamma_4 \times ESG$$

$$\sum_{i=1}^4 \gamma_i = 1 \quad (3.12)$$

де RD – інтенсивність досліджень і розробок;

DIG – рівень цифровізації;

REST – здатність до реструктуризації;

ESG – інтеграція ESG-принципів;

$\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3, \gamma_4$ – вагові коефіцієнти. Все на прикладах розрахувати за даними суб'єктів дослідження

Складова інтенсивності наукових досліджень і розробок визначає інноваційні можливості суб'єкта аграрного бізнесу, його спроможність генерувати, засвоювати й упроваджувати нові технології, продукти та процеси. Спираючись на класичні підходи до вимірювання дослідницької активності в агросекторі, запропоновано таку формалізацію:

$$RD = \frac{\text{Витрати на R \& D}}{\text{Загальний дохід підприємства}} \quad (3.13)$$

Рівень цифровізації показує, якою мірою цифрові технології вбудовані в операційні процеси суб'єкта аграрного бізнесу і чи є воно готовим до повноцінної цифрової трансформації. Кількісна формалізація цього компонента здійснюється за відповідною формулою :

$$DIG = \frac{\text{Цифрові активи} + \text{Витрати ITперсонал}}{\text{Загальні ресурси}} \quad (3.14)$$

Показник REST характеризує відносну зміну структури активів суб'єкта аграрного бізнесу між двома періодами, що свідчить про його спроможність до реструктуризації та перебудови бізнес-моделі. Базова формула представлена як:

$$REST = \frac{\sum_{i=1}^n |S_{i,t} - S_{i,t-1}|}{2} \quad (3.15)$$

де $S_{i,t}$ частка i-го виду активів у загальній валюті балансу в періоді t;

$S_{i,t-1}$ – частка того ж активу у попередньому періоді;

n – кількість груп активів

Якщо значення наближається до нуля, це означає фактичну незмінність структури активів і вказує на те, що суб'єкт аграрного бізнесу має обмежені можливості для перебудови своєї ресурсної бази. Значення в інтервалі 0,1–0,3 характеризує помірну реструктуризацію, за якої зміни у пропорціях активів є відчутними, проте не кардинальними. Перевищення значення 0,30 свідчить про високу здатність суб'єкта аграрного бізнесу адаптувати свою бізнес-модель до змін, що характеризує його стратегічну пластичність і готовність до трансформацій у відповідь на зовнішні виклики.

Компонент ESG відображає рівень впровадження принципів сталого розвитку та відповідального управління у діяльність аграрного суб'єкта аграрного бізнесу. Формалізація базується на триаспектній структурі ESG :

$$ESG = \frac{\text{Витрати на екологічні програми} + \text{Інвестиції в зелені технології}}{\text{Загальні витрати}} \quad (3.16)$$

Вагові коефіцієнти γ_1 , γ_2 , γ_3 , γ_4 у формулі (3.11) для суб'єктів аграрного бізнесу, рекомендуються наступні діапазони:

γ_1 0,25-0,35 - відображає критичну важливість інноваційної діяльності;

γ_2 0,30-0,40 - підкреслює зростаючу роль цифровізації;

γ_3 0,15-0,25 - характеризує організаційну гнучкість;

γ_4 0,10-0,20 - враховує сталі практики розвитку.

Нормативне значення трансформаційної здатності $ТС > 0,5$ встановлюється як пороговий рівень для забезпечення ефективної трансформації суб'єкта аграрного бізнесу

Запропонована модель трансформаційної здатності забезпечує комплексну оцінку готовності суб'єктів аграрного бізнесу до структурних змін та надає методичну основу для розробки стратегій адаптивного розвитку в умовах турбулентного зовнішнього середовища.

Відновлювальна здатність описується через чотири виміри: швидкість відновлення RR , ефективність відновлення RE , стабільність S і накопичений із кризового досвіду навчальний потенціал LR . Зведена формула поєднує всі чотири

компоненти з поправкою на характер їхньої взаємодії та на відносну значущість кожного саме в умовах аграрного виробництва:

$$RC = \delta_1 \times RR + \delta_2 \times RE + \delta_3 \times S + \delta_4 \times LR$$

$$\sum_{i=1}^4 \delta_i = 1 \quad (3.17)$$

де RR – швидкість відновлення;

RE – ефективність відновлення;

S – стабільність відновлення;

LR – навчання на основі кризового досвіду;

$\delta_1, \delta_2, \delta_3, \delta_4$ – вагові коефіцієнти.

Для суб'єктів аграрного бізнесу рекомендується використовувати наступні орієнтовні значення: $\delta_1 = 0,3$ швидкість, $\delta_2 = 0,35$ ефективність, $\delta_3 = 0,2$ стабільність, $\delta_4 = 0,15$ навчання.

Швидкість відновлення або Recovery Rate - відповідає на питання: скільки часу потрібно суб'єкту аграрного бізнесу, щоб після кризового падіння повернути операційні показники до попереднього рівня і з якою швидкістю цей процес відбувається. Показник розраховується за формулою:

$$RR = \frac{1}{t_{\text{відновлення}}} \quad (3.18)$$

де $t_{\text{відновлення}}$ - час відновлення, виражений у відповідних одиницях часу (днях, місяцях).

Математична конструкція формули забезпечує обернену залежність між швидкістю та тривалістю відновлення, що логічно відповідає економічному змісту показника. Чим менший час відновлення, тим вища швидкість, і навпаки.

Ефективність відновлення або Recovery Effectiveness вимірює не те, чи відновився суб'єкт аграрного бізнесу, а те, наскільки якісно це відбулося - тобто чи досягнуто після кризи тих самих результатів, що й до неї. Базова формула розрахунку:

$$RE = \frac{\text{Показник}_{\text{після}} - \text{Показник}_{\text{до}}}{\text{Показник}_{\text{до}}} \quad (3.19)$$

Позитивні значення RE свідчать про покращення показників порівняно з

докризисним періодом, що може бути результатом структурної оптимізації, впроваджених під час кризи.

Показник «Стабільність відновлення» (Stability) визначає наскільки рівномірно і без циклів суб'єкт аграрного бізнесу утримує набраний темп повернення до докризових значень. В аграрному секторі ця різниця відчутна особливо, адже сезонність постійно вносить у цей процес додаткову невизначеність. Оцінка будується на індексі постійності відновлювальної траєкторії:

$$S = 1 - \frac{|\Delta RR|}{\overline{RR}} \quad (3.20)$$

де ΔRR - абсолютне відхилення поточної швидкості відновлення від середнього значення,

RR - середня швидкість відновлення за досліджуваний період.

Дослідження кризового досвіду (Learning from Crisis Experience) представляє адаптивний компонент відновлювальної спроможності, який відображає здатність суб'єкта аграрного бізнесу до накопичення та використання досвіду подолання кризових ситуацій для підвищення майбутньої фінансової стійкості. Формалізація цього показника може базуватися на оцінці зміни ефективності послідовних циклів відновлення:

$$LR = \frac{RE_n - RE_1}{RE_1} \quad (3.21)$$

де RE_1 – ефективність відновлення у першому кризовому циклі,

RE_n – ефективність відновлення в останньому кризовому циклі,

Позитивні значення LR свідчать про поступове покращення відновлювальних здатностей суб'єкта аграрного бізнесу.

Нормативне значення $RC > 0,8$, порогове значення забезпечує повне відновлення операційних функцій суб'єкта аграрного бізнесу з можливістю покращення докризового стану. Значення RC у діапазоні $0,6-0,8$ свідчить про задовільну відновлювальну здатність, $0,4-0,6$ - про помірну здатність, нижче $0,4$ - про критично низьку відновлювальну здатність.

Щоб модель відновлювальної здатності коректно працювала в аграрному секторі, необхідно враховувати специфіку галузі: виражену сезонність, безпосередню залежність від погодних умов, нерівномірний інвестиційний цикл і особливість механізмів державної підтримки. Включення RC до аналітики фінансової стійкості підвищує сутність того, що відбувається з бізнесом у кризовий період, і дає підстави для розробки дійсно цільових заходів антикризового управління.

Описані вище показники буферного, адаптивного та трансформаційного потенціалу фіксують стан суб'єкта аграрного бізнесу на визначений момент часу. Водночас фінансова стійкість за своєю природою є динамічним явищем, що постійно трансформується внаслідок внутрішніх процесів і зовнішніх потрясінь. Взаємодія цих трьох видів здатностей породжує синергію: буферний потенціал гарантує короткострокову стабільність, адаптивний – дає змогу вчасно відповідати на зміни оточення, а трансформаційний – забезпечує конкурентоспроможність у довгій перспективі. Статичні показники фіксують стан на момент визначення - але не пояснюють, як система до нього прийшла і куди рухається далі. Саме тому для моделювання траєкторії фінансової стійкості в часі недостатньо коефіцієнтів: потрібні динамічні моделі, які враховують і швидкість змін кожної окремої здатності, і те, як ці здатності впливають одна на одну в процесі розвитку.

Динаміка фінансової стійкості описується системою диференціальних рівнянь, що враховує взаємодію внутрішніх здатностей суб'єкта аграрного бізнесу з зовнішніми викликами та управлінськими впливами. Основне диференціальне рівняння моделі інтегрує всі компоненти динамічної системи з урахуванням їх взаємозв'язків та впливу на траєкторію фінансової стійкості:

$$\frac{dFS}{dt} = f(BC, AC, TC, RC, E(t), C(t)) \quad (3.22)$$

де FS – рівень фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу;

E(t)– вектор зовнішніх чинників у часі t (економічні, кліматичні, воєнні фактори);

$C(t)$ – вектор внутрішніх контрольних параметрів управління.

Розгорнутий вигляд рівняння являє собою лінійне поєднання складових здатностей із ваговими коефіцієнтами, що визначають їх порівняльну значущість залежно від типу суб'єкта аграрного бізнесу:

$$\frac{dFS}{dt} = \omega_1 BC(t) + \omega_2 AC(t) + \omega_3 TC(t) + \omega_4 RC(t) - \lambda E(t) + \mu C(t) \quad (3.23)$$

де $\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4$ – вагові коефіцієнти компонентів стійкості, визначені методом головних компонент на основі емпіричних даних;

λ – коефіцієнт чутливості до зовнішніх чинників, калібрований за результатами кореляційного аналізу;

μ – коефіцієнт ефективності внутрішнього управління.

Початкові умови моделі задаються базовим рівнем фінансової стійкості: $FS(0) = FS_0$, який визначається за результатами інтегрального аналізу фінансових коефіцієнтів на момент $t=0$. Граничні умови моделі встановлюють діапазон можливих значень: $0 \leq FS \leq 1$, що забезпечує економічну інтерпретованість результатів.

На основі емпіричних результатів дослідження, представленого у розділі 2, визначено диференційовані параметри динамічної моделі для різних категорій суб'єктів аграрного бізнесу. Калібрування здійснювалося методом найменших квадратів із використанням панельних даних 10 суб'єктів аграрного бізнесу за період 2019-2024 рр. (табл. 3.7).

Великим суб'єктам аграрного бізнесу ПрАТ «МХП», ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ СП «Нібулон» притаманні найвищі значення коефіцієнтів адаптивного та трансформаційного потенціалу $\omega_2=0,35$ та $\omega_3=0,25$, що пояснюється їхньою можливістю до оперативного структурного маневру та доступом до фінансових ресурсів для докорінних змін бізнес-моделі. Коефіцієнт чутливості до зовнішніх чинників $\lambda=0,7$ засвідчує суттєвий вплив макроекономічного середовища через включеність у глобальні ланцюги постачання. ПрАТ «МХП» та ТОВ СП «Нібулон» є найбільш показовими представниками цієї категорії: перший через складну облігаційну

структуру фінансування, другий через критичну залежність від логістики морських портів.

Диференційовані параметри динамічної моделі відображають системну логіку управління фінансовою стійкістю для кожної категорії суб'єктів аграрного бізнесу. Великі суб'єкти з вагою адаптивної здатності 0,35 орієнтуються на оперативну структурну перебудову та ефективне управління витратами, що підтверджується результатами ТОВ «ЯСЕНСВІТ»: суб'єкт підтримував коефіцієнт автономії у діапазоні 0,629–0,836 за умов максимальної ліквідності протягом усього горизонту дослідження.

Таблиця 3.7

Параметри динамічної моделі за видами суб'єктів аграрного бізнесу

Вид суб'єкта аграрного бізнесу	ω_1 (BC)*	ω_2 (AC)*	ω_3 (TC)*	ω_4 (RC)*	Λ^*	μ^*
Великі суб'єкти аграрного бізнесу	0,15	0,35	0,25	0,25	0,7	0,6
Середні суб'єкти аграрного бізнесу	0,25	0,30	0,20	0,25	0,5	0,4
Малі суб'єкти аграрного бізнесу	0,40	0,25	0,15	0,20	0,9	0,3

Джерело: систематизовано і розраховано автором

**Роз'яснення: ω_1 (BC) – ваговий коефіцієнт буферної здатності (Buffer Capacity), ω_2 (AC) – ваговий коефіцієнт адаптивної здатності (Adaptive Capacity), ω_3 (TC) – ваговий коефіцієнт трансформаційної здатності (Transformational Capacity), ω_4 (RC) – ваговий коефіцієнт відновлювальної здатності (Recovery Capacity), λ – коефіцієнт чутливості до зовнішніх чинників, μ – коефіцієнт ефективності внутрішнього управління.*

Для малих суб'єктів із часткою буферного потенціалу 0,40 критично важливим є накопичення ліквідних резервів, що забезпечило ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» значне зростання коефіцієнта поточної ліквідності у 147,9 та 64,7 рази відповідно за 2019–2024 рр. Малі суб'єкти з коефіцієнтом чутливості $\lambda=0,9$ є найбільш вразливими до зовнішніх потрясінь, тому стратегія їхнього управління має бути орієнтована насамперед на захист

наявних резервів, а не на агресивне нарощування активів. Параметри динамічної моделі є основою для подальших розрахунків, де здійснено кількісну оцінку чотирьох здатностей для кожного з десяти досліджуваних суб'єктів за 2019–2024 рр.

Середньому суб'єкту аграрного бізнесу ТОВ «Астарта-Київ» притаманний збалансований розподіл значущості між усіма компонентами фінансової стійкості, що свідчить про необхідність комплексного підходу. Помірне значення коефіцієнта чутливості $\lambda=0,5$ відображає середній ступінь вразливості до зовнішніх потрясінь, зумовлений переважно регіональним характером діяльності. Водночас результати дослідження засвідчили, що ТОВ «Астарта-Київ» у 2024 р. демонструє тенденцію до погіршення ключових показників, коефіцієнт автономії знизився до 0,202, що підвищує актуальність тактичного управління структурою капіталу.

Малим суб'єктам аграрного бізнесу ТОВ «Росток-Холдинг», ПрАТ «Агротон», ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Овостар Юніон» властивий найвищий показник буферного потенціалу $\omega_1=0,40$, що наголошує на виключній ролі фінансових резервів для їхнього виживання за обмежених можливостей структурного маневру. Найвищий коефіцієнт чутливості $\lambda=0,9$ засвідчує граничну вразливість до зовнішніх потрясінь, зумовлену відсутністю диверсифікації та обмеженим доступом до антикризових ресурсів. Емпіричні дані підтверджують цю закономірність: ПрАТ «Агротон» у 2024 р. зазнало критичного фінансового удару через воєнні дії, тоді як ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» демонструють максимальну адаптивність завдяки консервативній стратегії.

Запропонована динамічна модель створює методичне підґрунтя для реалізації ключових функцій стратегічного фінансового менеджменту досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Оптимізація структури спроможностей реалізується через вирішення задачі максимізації очікуваного рівня фінансової стійкості в заданому часовому горизонті T :

$$\max_{BC, AC, TC, RC} FS(T) \quad (3.24)$$

при обмеженнях:

$$BC + AC + TC + RC \leq R_{budget} \quad (3.25)$$

де $FS(T)$ – очікуваний рівень фінансової стійкості на момент часу T ;

BC , AC , TC , RC – відповідно буферна, адаптивна, трансформаційна та відновлювальна здатності суб'єкта аграрного бізнесу;

R_{budget} – загальний бюджет ресурсів, виділених на зміцнення здатностей суб'єкта аграрного бізнесу.

Розв'язання задачі оптимізації методом множників Лагранжа дозволяє визначити оптимальний розподіл інвестицій між розвитком різних типів здатностей залежно від поточного стану суб'єкта аграрного бізнесу та очікуваних зовнішніх загроз:

$$L = FS(T) - \lambda(BC + AC + TC + RC - R_{budget}) \quad (3.26)$$

де λ – множник Лагранжа, який інтерпретується як тіньова ціна додаткової одиниці ресурсу.

Важливо, що оптимальний розподіл залежить не лише від поточного стану суб'єкта аграрного бізнесу, але й від прогнозованих зовнішніх чинників і стратегічних пріоритетів. Зведена характеристика запропонованої методики оцінки динамічної фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу представлена в табл. 3.8.

Динамічна модель, розроблена в межах дослідження, виконує більш широкую функцію, ніж звичайна фінансова діагностика. Вона дозволяє відстежувати вектор змін фінансового стану, своєчасно коригувати розподіл ресурсів і виявляти потенційні загрози на ранніх стадіях їх формування. Практична реалізація моделі ґрунтується на розрахунках чотирьох здатностей: буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної для кожного з десяти досліджуваних суб'єктів за 2019–2024 рр. Верифікацію параметрів здійснено на основі панельних даних фінансової звітності, зібраних і опрацьованих з урахуванням типологічної моделі кожного суб'єкта.

Таблиця 3.8

**Зведена характеристика авторської методики оцінки динамічної
фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу**

Складова методики	Формула	Вагові коефіцієнти	Компоненти та їх зміст	Норматив
Інтегральний показник FS	$FS = 0,35 \cdot BC + 0,30 \cdot AC + 0,20 \cdot TC + 0,15 \cdot RC$	BC-0,35 AC-0,3 TC-0,20 RC-0,15	BC - буферна здатність AC - адаптивна здатність TC - трансформаційна здатність RC - відновлювальна здатність	Висока $\geq 0,60$; помірна 0,40–0,59; низька/критична $< 0,40$
Буферна здатність	$BC = \alpha_1 \cdot L + \alpha_2 \cdot R + \alpha_3 \cdot D + \alpha_4 \cdot Q$	L-0,40 R-0,30 D-0,20 Q-0,10	L - індекс ліквідності R - коефіцієнт резервування D - індекс диверсифікації Q - якість активів	$BC \geq 0,60$
Адаптивна здатність	$AC = \beta_1 \cdot SR + \beta_2 \cdot SF + \beta_3 \cdot I + \beta_4 \cdot MC$	SR-0,35 SF-0,25 I-0,25 MC-0,15	SR - швидкість реакції SF - структурна гнучкість I - інноваційна активність MC - управлінська компетентність	$AC \geq 0,70$
Трансформаційна здатність	$TC = \gamma_1 \cdot RD + \gamma_2 \cdot DIG + \gamma_3 \cdot REST + \gamma_4 \cdot ESG$	RD - 0,30; DIG - 0,35; REST - 0,20; ESG - 0,15	RD – інтенсивність R&D; DIG – рівень цифровізації; REST – здатність до реструктуризації; ESG – інтеграція ESG-принципів	$TC \geq 0,50$
Відновлювальна здатність	$RC = \delta_1 \cdot RR + \delta_2 \cdot RE + \delta_3 \cdot S + \delta_4 \cdot LR$	RR - 0,30; RE - 0,35; S - 0,20; LR - 0,15	RR – швидкість відновлення; RE – ефективність відновлення; S – стабільність відновлення; LR – навчання на основі кризового досвіду	$RC \geq 0,80$
Нормалізація	$X_{\text{норм}} = (X - X_{\text{min}}) / (X_{\text{max}} - X_{\text{min}})$	Min-max для всіх компонентів	Приводить різномірні показники до діапазону [0;1]; усуває ефект масштабу	[0; 1]
Диференціація нормативів	Три типи суб'єктів аграрного бізнесу	Великі, середні, малі	Великі: $KA \geq 0,40$; $KPL \geq 1,5$; $ROE \geq 15\%$. Середні: $KA \geq 0,35$; $KPL \geq 1,3$; $ROE \geq 12\%$. Малі: $KA \geq 0,25$; $KPL \geq 1,1$; $ROE \geq 10\%$	Специфічні індикатори для кожного типу
Типологічні профілі стійкості	4 профілі на основі структури BC, AC, TC, RC	Комбінація рівнів чотирьох компонентів	Стабільно-зростаючий Стабільно-обмежений Турбулентно-нейтральний Турбулентно-регресивний	Власна система рекомендацій для кожного профілю

Джерело: систематизовано і узагальнено автором на основі [39]

Порівняно з традиційними статичними підходами, запропонована інтегральна динамічна модель має переваги у кількох вимірах (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Порівняльна характеристика авторської та традиційних методик оцінки фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу

Критерій порівняння	Традиційна методика (стандартні підходи)	Авторська динамічна методика (запропонована)	Практичне значення відмінності
Теоретична основа	Статична балансова теорія; оцінка на певну звітну дату	Теорія динамічної стійкості; оцінка потенціалу реагування на шоки у часі	Дозволяє виявляти приховані можливості та передбачати поведінку за кризових умов
Структура показника	Набір розрізнених коефіцієнтів без єдиного інтегратора (автономії, ліквідності, маневреності)	Єдиний інтегральний показник фінансової стійкості FS на основі чотирьох функціональних здатностей	Комплексна порівнянна оцінка; усуває суперечливість окремих показників
Буферна здатність	Коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт автономії -- статичні; нормативи єдині для всіх	Нормалізація методом min-max; диференційовані нормативи за типами	Виявляє реальний захисний потенціал з урахуванням резервів, якості активів та диверсифікації
Адаптивна здатність	Відсутня; частково - коефіцієнт маневреності власного капіталу	Враховує швидкість реакції, структурну гнучкість, інновації, управління	Оцінює здатність до оперативного пристосування; виявляє реальну гнучкість за формально слабкого балансу
Трансформаційна здатність	Відсутня; традиційні методики не оцінюють потенціал стратегічної трансформації	Включає стратегічний потенціал, управління змінами, організаційну стійкість	Визначає здатність до зміни бізнес-моделі; критично важливо для оцінки довгострокової конкурентоспроможності
Відновлювальна здатність	Частково -- динаміка рентабельності; системно не оцінюється	Охоплює швидкість відновлення, ефективність відновлення, стабільність відновлення на основі кризового досвіду	Вимірює спроможність відновитися після шоку з урахуванням зовнішніх ресурсів; актуально в умовах воєнного часу
Нормалізація	Нормативи єдині; не враховують галузеву специфіку	Метод min-max у межах вибірки; диференційовані нормативи для трьох типів суб'єктів аграрного бізнесу	Усуває систематичне заниження/завищення оцінок через різний масштаб діяльності
Вагові коефіцієнти	Всі показники рівнозначні або задаються довільно	Коефіцієнти обґрунтовано	Відображає пріоритетність буферного захисту при рівноцінності адаптивного та трансформаційного потенціалу
Часовий вимір	Оцінка на певну дату; статичний зріз	Динамічна оцінка; аналіз трендів та темпів зміни компонентів	Виявляє траєкторії розвитку стійкості; дозволяє прогнозувати майбутній стан
Зовнішнє середовище	Не враховується; лише внутрішня звітність	Індекс ризику у розрахунку; інституційна підтримка у відновлювальній здатності	Оцінює стійкість у реальному середовищі; враховує воєнні, кліматичні та регуляторні ризики

Джерело: систематизовано і узагальнено автором [39]

Інтегральна динамічна модель не ігнорує зв'язки між фінансовими показниками та враховує їхню реакцію на зовнішні чинники, що принципово важливо для достовірного відображення адаптаційних процесів. Завдяки структурі, що охоплює чотири типи здатностей, вдається всебічно охарактеризувати стійкість суб'єкта і точно виявити найуразливіші ділянки. Запропонований підхід розглядає адаптивність і проактивне управління як взаємопов'язані, а не відокремлені складові фінансового менеджменту. Динамічна модель відстежує вектор змін фінансового стану, своєчасно сигналізує про відхилення від оптимальної траєкторії і визначає пріоритети розподілу ресурсів між розвитком різних типів здатностей.

Таким чином, розроблена концептуальна модель управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу формує цілісну методичну платформу, що інтегрує трирівневу матрицю управлінських рішень, диференційовану систему нормативних значень, систему раннього попередження і динамічну багатокомпонентну модель. Запропонований підхід обґрунтовується результатами емпіричного аналізу десяти досліджуваних суб'єктів за 2019–2024 рр. і підтверджується ідентифікованими типологічними моделями фінансової поведінки. Практична реалізація концептуальної моделі здійснюється через цифрові механізми фінансового управління.

3.2. Механізми цифрового управління та сценарного планування суб'єктів аграрного бізнесу

Трансформація фінансового менеджменту суб'єктів аграрного бізнесу за умов економічної нестабільності вимагає глибокого перегляду традиційних підходів до розпорядження фінансовими ресурсами й запровадження передових цифрових технологій. Результати проведеного аналізу фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу підтвердили ключову роль своєчасності управлінських рішень, точності фінансового прогнозування та гнучкості реагування на мінливі зовнішні умови. Цифровізація фінансового управління

створює методичне та технологічне підґрунтя для втілення Обґрунтованої концепції динамічної фінансової стійкості.

Цифрова економіка виступає одним із ключових факторів забезпечення фінансової стійкості як окремого суб'єкта аграрного бізнесу, так і економіки країни в цілому, оскільки вона є більш стійкою до ряду зовнішніх чинників, адаптивною та прогресивною. Динамічна цифровізація вітчизняної економіки дозволила суб'єктам аграрного бізнесу швидко адаптуватися до викликів, спричинених пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням РФ і бойовими діями, що суттєво підірвало їх фінансову стійкість. Для підвищення фінансової стійкості вітчизняних суб'єктів аграрного бізнесу в умовах цифрової економіки доцільно приділити значну увагу розробці та впровадженню цифрових технологій у виробничі процеси, що дозволить оптимізувати операційні витрати та підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами [59].

Науково-теоретичне обґрунтування доцільності цифрових перетворень у фінансовому менеджменті суб'єктів аграрного бізнесу обґрунтовується низкою базових концепцій сучасної економічної думки. Зокрема, теорія організаційної адаптивності, сформульована Д. Тіце [167], наголошує на виключній ролі динамічних здібностей організації для збереження конкурентних позицій у турбулентному середовищі. Цифрові технології стають рушієм розвитку таких здібностей, пришвидшуючи обробку інформації, підвищуючи якість аналітики та забезпечуючи оперативність управлінських рішень.

Концепція резильєнтності в контексті корпоративних фінансів, розвинена у працях С. Дучека [104] та К. Бернарда, Р. Бхамра [98], акцентує на здатності суб'єктів аграрного бізнесу не лише протистояти кризовим явищам, але й трансформуватися під їх впливом, набуваючи нових конкурентних переваг.

Теорія інформаційної асиметрії в аграрних ринках, детально досліджена Кеєм та У. Макбрайдом [122], демонструє критичну роль своєчасної та точної інформації для прийняття ефективних фінансових рішень. Цифрові технології суттєво знижують інформаційні асиметрії через забезпечення доступу до даних про ринкові умови, погодні фактори, стан активів та фінансові потоки [18, 85].

Емпіричні дослідження цифровізації аграрного сектору, проведені С. Волфертом [171], а також Л. Клеркзом [124] засвідчують прямий зв'язок між рівнем цифрової зрілості суб'єктів аграрного бізнесу та їх фінансовою результативністю. Зокрема, суб'єкти аграрного бізнесу з високим рівнем цифровізації демонструють на 15-25 % вищу рентабельність активів та на 20-30% кращі показники операційної ефективності порівняно з традиційними суб'єктами аграрного бізнесу [124].

Специфіка аграрного сектору створює унікальні можливості для цифровізації фінансового менеджменту досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Сільськогосподарське виробництво генерує суттєві обсяги структурованих та неструктурованих даних: від погодних умов та стану ґрунтів до цін на ринках та логістичних витрат. Інтеграція опрацьованої інформації у єдину систему фінансового управління дозволяє визначити комплекс факторів, що впливають на фінансові результати суб'єктів аграрного бізнесу. Оцінку парадигм фінансового управління досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу систематизовано і узагальнено у табл. 3.10.

Таблиця 3.10

**Оцінка парадигм фінансового управління досліджуваних суб'єктів
аграрного бізнесу**

Характеристика	Традиційний підхід	Цифровий підхід	Інтегрований підхід
Джерела даних	Фінансова звітність	Внутрішні цифрові системи	Big Data та зовнішні джерела
Частота аналізу	Місячна/квартальна	Щоденно	В реальному часі
Горизонт планування	1-3 роки	3-12 місяців	Адаптивний від 1 місяця до 5 років
Методи прогнозування	Екстраполяція трендів	Статистичні моделі	AI/ML алгоритми
Реагування на кризи	Реактивне	Проактивне	Передбачувальне
Показники ефективності	ROA, ROE, КПЛ	Цифрові метрики	Індекси адаптивності

Джерело: систематизовано і узагальнено автором [18,85,124,171]

Порівняльний аналіз трьох парадигм фінансового управління засвідчує принципову перевагу інтегрованого підходу для суб'єктів аграрного бізнесу з

передбачуваним характером кризових явищ. За результатами анкетного опитування досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу (додаток В, табл. В.1-В.8), традиційний підхід, застосовуваний переважно у ТОВ «Спектр-Агро», ТОВ «Агроліфе» та ПрАТ «Агротон», базується на місячній звітності та екстраполяції трендів, що унеможлиблює оперативне реагування на зовнішні шоки. Цифровий підхід впроваджений у ПрАТ «МХП» та ТОВ «Good Valley Україна» забезпечує щоденний моніторинг ключових фінансових індикаторів через ERP-системи та ВІ-платформи. Інтегрований підхід з аналітикою в реальному часі та AI-прогнозуванням реалізований лише у ТОВ «ЯСЕНСВІТ» як найбільш технологічно зрілого суб'єкта птахівничої спеціалізації у вибірці. Диференціація у рівнях цифровізації визначає відмінності у здатності до адаптації після кризових шоків 2022–2024 рр.

У концептуальній моделі цифрової трансформації фінансового менеджменту суб'єктів аграрного бізнесу виокремлено чотири рівні інтеграції, що послідовно розширюють функціональність цифрових рішень: операційний, аналітичний, стратегічний та предикативний. Взаємозв'язки між рівнями та категоріями технологій представлено на рис. 3.3.

Класифікація цифрових механізмів здійснена за функціональним принципом відповідно до конкретних потреб у забезпеченні фінансової стійкості в умовах нестабільного середовища. Аналіз вітчизняного і міжнародного досвіду дозволяє виокремити п'ять основних категорій цифрових рішень:

- системи планування ресурсів суб'єктів аграрного бізнесу; платформи бізнес-аналітики; технології розподілених реєстрів, системи предикативної аналітики; технологія Інтернету речей.

ERP-системи нового покоління, адаптовані для аграрного сектору, забезпечують інтеграцію фінансових процесів з операційною діяльністю. Результати дослідження засвідчують, що впровадження ERP-систем призводить до зниження адміністративних витрат на 20–30 % та скорочення часу формування управлінської звітності на 60–80% [149]. Серед 10 досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу повноцінні ERP-системи функціонують у ПрАТ «МХП» SAP

S/4HANA, у ТОВ «Good Valley Україна» SAP з галузевою адаптацією, у ТОВ «ЯСЕНСВІТ» Oracle ERP Cloud. Ці системи формують основу для розрахунку індексу автоматизації та побудови цифрового двійника суб'єктів аграрного бізнесу.

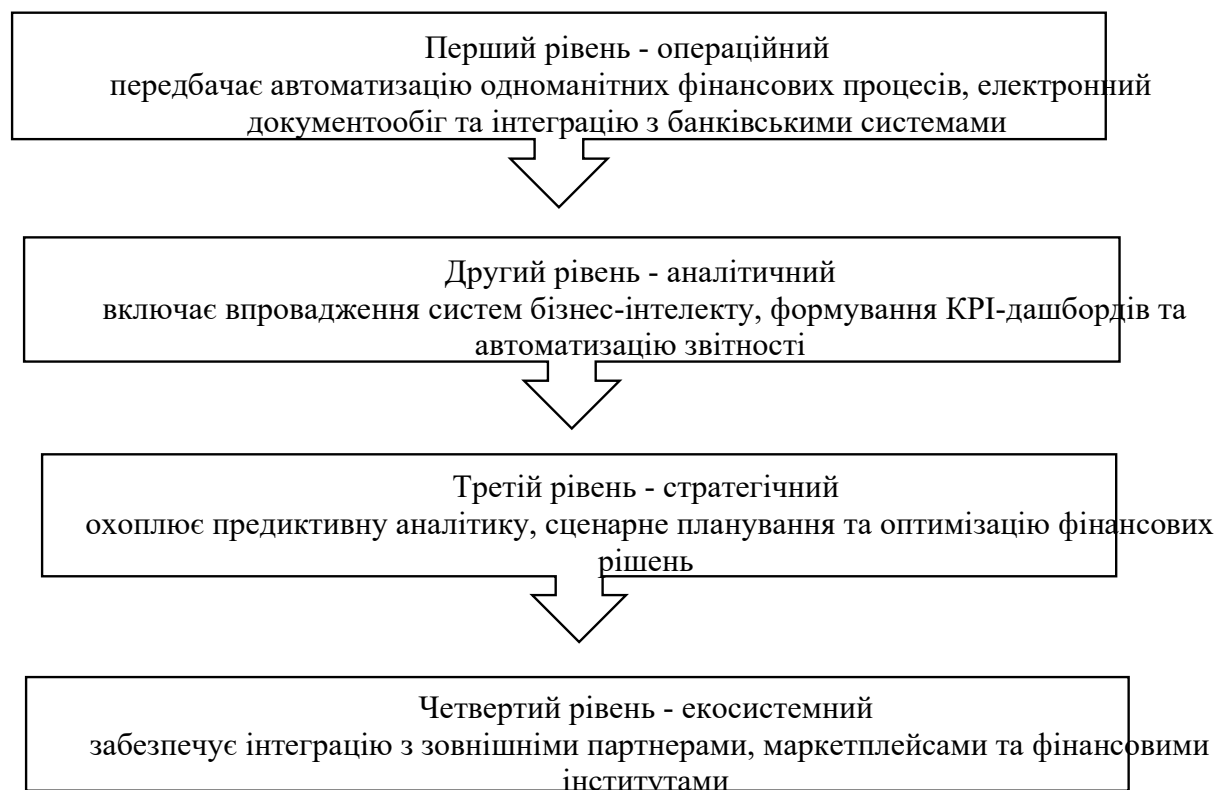

Рис. 3.3. Ключові рівні цифрової інтеграції фінансового менеджменту суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: систематизовано і розроблено автором [40,42]

Платформи бізнес-аналітики формують інформаційну основу для стратегічного фінансового управління через візуалізацію ключових показників ефективності. Аналіз досліджуваної вибірки виявив, що суб'єкти з ВІ-платформами демонструють на 25 % кращі результати у точності планування та на 30% швидше реагують на зміни ринкової кон'юнктури. Серед досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу Power BI використовується у ТОВ «Астарта-Київ» та ТОВ «Good Valley Україна», тоді як малі суб'єкти ТОВ «Агроліфе», ТОВ «Росток-Холдинг», ПрАТ «Агротон» обмежуються базовими електронними

таблицями та ручним формуванням звітів. Порівняльну характеристику цифрових платформ наведено у табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Порівняльна характеристика цифрових платформ фінансового менеджменту, які використовують досліджувані суб'єкти аграрного бізнесу

Платформа	Функціональність	Переваги для агробізнесу	Вартість впровадження	Термін окупності
SAP S/4HANA	ERP та аналітика	Повна інтеграція процесів	500-2000 тис. USD	18-24 місяці
Microsoft Dynamics 365	ERP та CRM	Хмарна архітектура	100-500 тис. USD	12-18 місяців
Oracle NetSuite	ERP та фінанси	Масштабованість	50-300 тис. USD	8-15 місяців
Tableau та Qlik	Аналітика та BI	Швидка візуалізація	20-100 тис. USD	6-12 місяців
Power BI	Self-service BI	Інтеграція з Office 365	10-50 тис. USD	3-8 місяців

Джерело: систематизовано і узагальнено автором на основі [18,21,47]

Порівняльний аналіз цифрових платформ фінансового менеджменту засвідчує пряму залежність між вартістю впровадження та терміном окупності: найдорожча система SAP S/4HANA окупається за 18–24 місяці лише для великих суб'єктів аграрного бізнесу з виручкою понад 5 млрд грн, тоді як Power BI з вартістю 10–50 тис. дол. США і терміном окупності 3–8 місяців є оптимальним рішенням для середніх суб'єктів. ТОВ «Астарта-Київ», як середньому суб'єкту вибірки, доцільно зосередитися саме на Power BI та Microsoft Dynamics 365 як найбільш доступних і швидко окупних рішеннях. Малим суб'єктам ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Агроліфе» та ПрАТ «Агротон» доцільно розпочати цифровізацію з хмарних рішень на основі Tableau або Power BI із подальшим впровадженням Oracle NetSuite у міру нарощування фінансових можливостей.

Технології блокчейн трансформують систему розрахунків та фінансових операцій в аграрному секторі через забезпечення прозорості та зниження транзакційних витрат. За оцінками, запровадження блокчейн-технологій в агроланцюгах поставок скорочує фінансові ризики на 40–60 % і пришвидшує розрахунки на 70–90% [97, 168]. Смарт-контракти для автоматичних розрахунків

за поставлену продукцію є перспективним напрямом для ТОВ СП «Нібулон», яке за 2019–2022 рр. здійснювало великі морські транзакції. Токенізація сільськогосподарських активів відкриває нові можливості для залучення фінансування малими суб'єктами вибірки.

Впровадження блокчейн-технології дає змогу докорінно змінити аграрну галузь, формуючи більш прозорий і продуктивний ринок, знижуючи рівень шахрайства, пришвидшуючи транзакції та надаючи суб'єктам аграрного бізнесу ширші можливості контролю за врожаєм і фінансовими потоками. Застосування технології блокчейну досліджуваними суб'єктами аграрного бізнесу дає можливість спростити фінансові операції: кредитування, страхування, розрахунки – і тим самим поліпшить їх фінансову доступність, одночасно зменшуючи ризики зловживань і корупції. Технологія розподілених реєстрів відкриває унікальні можливості для спрощення транзакцій і вирівнювання умов для невеликих суб'єктів господарювання та аграрної галузі в цілому, підвищуючи ефективність господарювання, полегшуючи планування врожаю, доступ до ринків і підтвердження особи та доходів перед фінансовими установами [29].

Системи предиктивної аналітики на основі штучного інтелекту підвищують точність фінансового прогнозування суб'єктів аграрного бізнесу на 20–30 % порівняно з традиційними методами. Практичне застосування охоплює прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію, оптимізацію структури посівних площ та автоматизацію кредитного скорингу [119]. У досліджуваній вибірці елементи машинного навчання застосовуються у ПрАТ «МХП» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» для оптимізації планування виробництва та управління запасами.

Технологія Інтернету речей відкриває нові можливості для моніторингу та управління активами в реальному часі. IoT-системи знижують операційні витрати на 20–35% і підвищують ефективність ресурсовикористання на 25–40% [107]. Для досліджуваних суб'єктів особливо актуальним є моніторинг стану основних засобів для оптимізації витрат на обслуговування, контроль витрат паливно-мастильних матеріалів та автоматизація обліку запасів. ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» використовують IoT-датчики в тваринницьких та

рослинницьких підрозділах, забезпечуючи дані для розрахунку показника структурної гнучкості SF.

Авторська концепція інтегрованих індикаторів кризово-адаптивної здатності базується на поєднанні традиційних фінансових коефіцієнтів з цифровими метриками адаптивності. Запропонований інтегральний цифровий індекс фінансової стійкості розраховується за формулою (3.27).

$$\text{ІКФС} = 0,4 \times \text{ККА} + 0,3 \times \text{ІСС} + 0,2 \times \text{ІЦЗ} + 0,1 \times \text{ІАР}, \quad (3.27)$$

де ККА - коефіцієнт кризової адаптивності); ІСС - індекс структурної стійкості); ІЦЗ - індекс цифровій зрілості; ІАР - індекс автоматизації процесів.

Індекс цифрової зрілості нами розраховується як середньоарифметичне п'яти компонентів:

$$\text{ІЦЗ} = \frac{\text{ЦІ} + \text{ЦА} + \text{ЦП} + \text{ЦБ} + \text{ЦС}}{5}, \quad (3.28)$$

де ЦІ - рівень цифровізації інфраструктури (0-1);

ЦА - ступінь автоматизації аналітики (0-1);

ЦП - цифровізація процесів управління (0-1);

ЦБ - рівень цифрової безпеки (0-1);

ЦС - цифрові компетенції персоналу (0-1).

Індекс автоматизації відображає частку автоматизованих фінансових операцій у загальній кількості операцій суб'єкта аграрного бізнесу та розраховується за формулою:

$$\text{ІАР} = \frac{\text{АО}}{\text{ЗО}}, \quad (3.29)$$

де АО - кількість автоматизованих операцій за період;

ЗО - загальна кількість фінансових операцій за період.

Нормативні значення запропонованих індикаторів цифрової фінансової стійкості, що дозволяють класифікувати рівень цифровізації та адаптивності досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу наведено у табл. 3.12.

За результатами анкетного опитування фінансових директорів та керівників фінансово-економічних служб п'яти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу у 4 кварталі 2024 р. отримано первинні дані для розрахунку ІКЦЗ, ІАР та ІКФС.

Вибірку анкетування сформовано з урахуванням різноманіття масштабів: великий - ПрАТ «МХП», середній – ТОВ «Астарта-Київ», малі - ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Агроліфе» (повні бланки анкет та результати опитування подано у додатку В, табл. В.1-В.8).

Таблиця 3.12

**Нормативні значення індикаторів фінансової стійкості суб'єктів
аграрного бізнесу**

Індикатор	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Критичний рівень
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості (ІКФС)	>0,75	0,50-0,75	0,25-0,50	<0,25
Інтегральний коефіцієнт цифрової зрілості (ІКЦЗ)	>0,80	0,60-0,80	0,40-0,60	<0,40
Інтегральний адаптаційний рейтинг (ІАР)	>0,70	0,50-0,70	0,30-0,50	<0,30

Джерело: розраховано та систематизовано автором [30,34,75]

За даними анкетного опитування, проведеного у 2025 році (додаток В, табл. В.1-В.8), розраховано показники ІКФС (*інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості*), ІКЦЗ (*інтегральний коефіцієнт цифрової зрілості*) та ІАР (*інтегральний адаптаційний рейтинг*) для всіх десяти суб'єктів і представлено у табл. 3.13. Середній ІКФС (інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості) по вибірці становить 0,481, що відповідає перехідному рівню між «низьким» та «середнім» і обґрунтовує необхідність диференційованих рекомендацій.

Зведені результати засвідчують такі закономірності (табл. 3.13). Рівень автоматизації фінансового планування за шкалою від одного до п'яти становить п'ять балів у ПрАТ «МХП» з SAP-системою, чотири у ТОВ «ЯСЕНСВІТ» з Oracle ERP Cloud, три у ТОВ «Астарта-Київ» з 1C:ERP та Power BI, два у ТОВ «Росток-Холдинг», один у ТОВ «Агроліфе» без систематизованих цифрових механізмів.

Результати анкетування підтверджують, що великі суб'єкти реалізують сценарне планування для трьох і більше сценаріїв, тоді як малі суб'єкти

зосереджуються виключно на поточній ліквідності без середньострокового фінансового прогнозування.

Таблиця 3.13

Зведені результати анкетного опитування щодо рівня цифровізації фінансового управління п'яти досліджуваних суб'єктів за 4 квартал 2024р.

Показник	ПрАТ «МХП»	ТОВ «Астарта»	ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	ТОВ «Росток»	ТОВ «Агроліфе»
ERP-система (система планування ресурсів суб'єкта аграрного бізнесу)	SAP S/4HANA	1C:ERP	Oracle ERP Cloud	Ні	Ні
ВІ-аналітика (система бізнес-аналітики та підтримки управлінських рішень)	Power BI	Power BI	Tableau	Частково	Ні
Рівень автоматизації (1–5) (шкала оцінювання ступеня автоматизації бізнес-процесів)	5	3	4	2	1
Авто-моніторинг КПЛ/КА/ROA (коефіцієнта поточної ліквідності, коефіцієнта автономії та рентабельності активів)	Так, щомісяця	Так, щоквартально	Так, щомісяця	Ні	Ні
Сценарне планування	3 та більше сценарії	Базовий та песимістичний	3 та більше сценарії	Ні	Ні
Стрес-тестування	Так (зовнішні)	Внутрішнє	Внутрішнє	Ні	Ні
Частка навченого персоналу	Понад 75 %	25–50 %	50–75 %	Менше 25 %	0 %
Рівень фінансової зрілості (1-5)	5	3	4	2	1
Інтегральний коефіцієнт фінансової зрілості	0,900	0,500	0,750	0,300	0,125
Інтегральний адаптаційний рейтинг	0,875	0,625	0,750	0,250	0,125
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості	0,888	0,563	0,750	0,275	0,125

Джерело: розроблено і систематизовано автором за результатами анкетного опитування (додаток В, табл. В.1-В.8)

Зведені результати анкетного опитування засвідчують пряму залежність між рівнем цифровізації та здатністю до сценарного планування. ПрАТ «МХП» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» з найвищими значеннями ІКФС 0,888 та 0,750 відповідно.

Вони реалізують повний цикл цифрового фінансового управління від автоматизованого моніторингу до стрес-тестування у реальному часі. ТОВ «Астарта-Київ» перебуває у перехідній фазі. Наявна ВІ-система (*наявність та використання системи бізнес-аналітики (Business Intelligence) для збору, обробки, аналізу й візуалізації даних з метою підтримки управлінських рішень у діяльності суб'єкта аграрного бізнесу*) дозволяє здійснювати базове сценарне планування, однак відсутня повна інтеграція з операційними даними. ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Агроліфе» з ІКФС (*інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості*) 0,275 та 0,125 фактично позбавлені інструментів проактивного фінансового управління, що потребує цільової підтримки у вигляді хмарних рішень на кооперативній або грантовій основі. Отримані результати є основою для диференційованого розподілу досліджуваних суб'єктів за сценаріями фінансового розвитку.

Методичну основу сценарного планування в аграрному секторі побудовано на інтеграції традиційних методів стратегічного планування із сучасними технологіями моделювання та симуляції. Для досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу виділяються чотири основні сценарні категорії, що відрізняються між собою за ймовірністю настання та характером впливу на фінансові результати. Базовий сценарій має ймовірність 45 %, оптимістичний – 25 %, песимістичний – 25 % та екстремальний – 5 %. Ці сценарні категорії характеризуються специфічним набором параметрів, що відображають комбіновані впливи економічних, кліматичних, логістичних та інших факторів ризику, що впливають на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Параметри сценаріїв для 2026–2028 рр. наведено у табл. 3.14.

Аналіз параметрів сценаріїв засвідчує значний діапазон коливань ключових фінансових чинників для десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Курс гривні до долара США, як центральний макроекономічний параметр, варіюється від 35–42 грн за оптимістичним до 70–100 грн за екстремальним сценарієм, що

безпосередньо впливає на всіх суб'єктів через валютну виручку від агроекспорту. Логістичні витрати у діапазоні від 40 до 300 дол. США за тонну є критичним параметром для ТОВ СП «Нібулон» як найбільшого зернового трейдера вибірки.

Таблиця 3.14

Параметри сценаріїв для планування діяльності досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу на 2026-2028 рр.

Фактор	Базовий	Оптимістичний	Песимістичний	Екстремальний
Ймовірність сценарію	45 %	25 %	25 %	5 %
Урожайність зернових, ц/га	45-55	60-70	30-40	15-25
Ціна пшениці, USD/т	220-250	280-320	160-200	100-150
Курс USD/UAH	42-45	35-42	50-60	70-100
Відсоткова ставка, %	18-22	12-15	25-30	35-50
Логістичні витрати, USD/т	60-80	40-60	100-140	200-300
Державна підтримка	Поточний рівень	+50 %	-50 %	Відсутня

Джерело: розраховано і систематизовано автором [24,25,26,44,46,47,48,49]

Базовий сценарій передбачає збереження поточних тенденцій розвитку аграрного ринку з помірними коливаннями основних показників. Урожайність зернових залишається на рівні середніх багаторічних значень із відхиленням плюс-мінус 10 %, ціни на сільськогосподарську продукцію у межах звичних ринкових коливань плюс-мінус 15 %. За цим сценарієм функціонують усі десять досліджуваних суб'єктів у поточних умовах.

Оптимістичний сценарій характеризується сприятливим поєднанням чинників: висока врожайність зі зростанням на 15–25 % до середніх значень, зростання експортних цін на 20–30 %, стабілізація валютного курсу та зниження процентних ставок до 12–15 %. Під цей сценарій потрапляють суб'єкти зі стабільно-зростаючою та турбулентно-нейтральною моделями: ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон».

Песимістичний сценарій відображає несприятливу обстановку, а саме зменшення врожайності на 20–30 %, зниження цін на 25–35 %, прискорення

знецінення гривні на 20–30 % щорічно та зростання процентних ставок до 25–30 %. Найвразливішими до цього сценарію є суб'єкти зі стабільно-обмеженою та турбулентно-регресивною моделями: ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Астарта-Київ» та ТОВ «Спектр-Агро».

Екстремальний сценарій моделює системні кризові ситуації з урахуванням природних катаклізмів і втрати врожаю більш ніж на 50 %, обвалу експортних ринків зі зниженням цін понад 50 %, валютно-фінансового колапсу з девальвацією більше 100 % та цілковитої відсутності кредитних можливостей. Результати стрес-тестування дозволяють ранжувати десять досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за рівнем вразливості до кожного з п'яти кризових сценаріїв (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Розподіл суб'єктів аграрного бізнесу за сценаріями фінансового розвитку на 2026–2028 рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	Типологічна модель	Індекс цифрової фінансової стійкості	Базовий	Оптимістичний	Песимістичний	Екстремальний
ПрАТ «МХП»	Турбулентно.-регресивна	0,888	так	ні	так вразливий	так ризик банкрутства
ТОВ «Астарта»	Стабільно.-обмежена	0,563	так	ні	так вразливий	ні
ТОВ «Good Valley»	Стабільно.-зростаюча	0,813	так	так лідер	Ні	ні
ТОВ СП «Нібулон»	Турбулентно - регресивна	0,750	так	ні	так вразливий	так ризик
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Стабільно.-зростаюча	0,750	так	так лідер	Ні	ні
ТОВ «Росток»	Турбулентно - нейтральна	0,275	так	так зростання	Ні	ні
ПрАТ «АгроТон»	Турбулентно - регресивна	0,125	так обережно	ні	так критично	так критично
ТОВ «Спектр-Агро»	Стабільно.-обмежена	0,250	так	ні	так вразливий	ні
ТОВ «Агроліфе»	Стабільно.-обмежена	0,125	так обережно	ні	так вразливий	ні
ТОВ «Овостар»	Турбулентно - нейтральна	0,313	так	так зростання	Ні	ні

Джерело: розроблено і систематизовано автором

Сценарій «Екстремальна посуха» є найбільш критичним для ПрАТ «Агротон» через відсутність агрострахування та знищення значної частини активів у зоні воєнних дій. Сценарій «Валютна криза» безпосередньо загрожує ПрАТ «МХП» та ТОВ СП «Нібулон» через значні боргові зобов'язання у євро та доларах США з непокритим валютним ризиком. Сценарій «Кредитна криза» є найвразливішим для ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе», де боргове навантаження перевищує 60 % від активів.

Суб'єкти турбулентно-нейтральної моделі ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» проходять стрес-тестування за всіма п'ятьма сценаріями завдяки коефіцієнту поточної ліквідності понад 16,27 та 19,01 та відсутності суттєвого боргового навантаження. Стрес-тестування засвідчує, що лише 40 % суб'єктів вибірки здатні зберігати фінансову стійкість при комплексній кризі, тоді як 60 % потребують адресних механізмів підтримки від резервних фондів до реструктуризації боргів.

Практична реалізація стрес-тестування потребує спеціалізованих моделей, що містять розгорнутий аналіз грошових потоків та імітацію операційної й фінансової діяльності у стресових умовах. Цифрові механізми сценарного планування базуються на інтеграції технологій цифрових двійників, штучного інтелекту та методу Монте-Карло. Цифровий двійник суб'єкта аграрного бізнесу є віртуальною копією реального об'єкта і дозволяє моделювати вплив різних чинників на фінансові результати без ризиків для реальної діяльності. Методи машинного навчання підвищують точність прогнозування врожайності на 20–35 % порівняно з класичними підходами [165-166]. Метод Монте-Карло забезпечує кількісну оцінку ймовірностей різних сценаріїв і формує повний розподіл ймовірностей по кожному ключовому показнику фінансової стійкості. Архітектура цифрового двійника представлена на рис. 3.4.

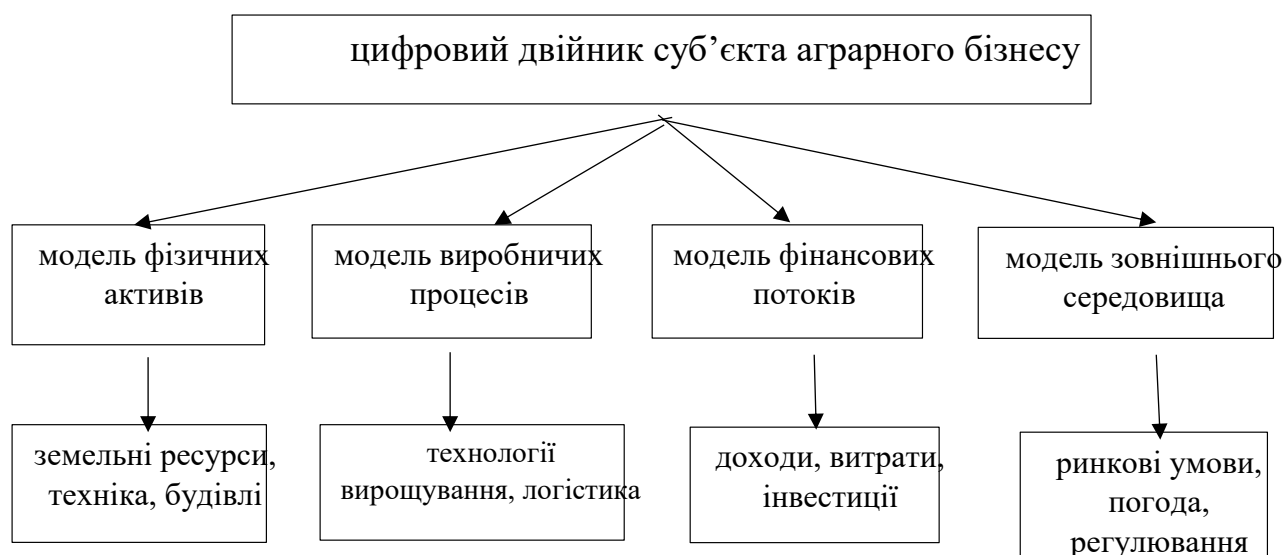

Рис. 3.4. Архітектура цифрового двійника суб'єкта аграрного бізнесу

Джерело: розроблено і проілюстровано автором

Дослідження Крейна-Дроша А [101] підтвердило, що ML-алгоритми покращують точність прогнозування врожайності на 20–35% порівняно з класичними підходами. Метод Монте-Карло розв'язує інше завдання - кількісну оцінку ймовірностей різних сценаріїв і розрахунок їхнього впливу на ключові індикатори фінансової стійкості. Механізм методу полягає у формуванні великої кількості випадкових комбінацій параметрів відповідно до заданих розподілів і обчисленні фінансових результатів для кожної. На виході - не одне число, а повний розподіл ймовірностей по кожному показнику і критичні пороги, при переході через які суб'єкти аграрного бізнесу втрачають фінансову стійкість.

Великим суб'єктам аграрного бізнесу доцільно здійснювати повне стрес-тестування щокварталу із щомісячним відстеженням ключових індикаторів. Середні та малі суб'єкти можуть обмежитися піврічним тестуванням з акцентом на найвагоміших ризиках відповідно до їхньої типологічної моделі.

Розподіл досліджуваних суб'єктів за сценаріями засвідчує чітку диференціацію за ступенем фінансової вразливості. Суб'єкти стабільно-зростаючої та турбулентно-нейтральної моделі ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» мають потенціал для нарощування позицій навіть за оптимістичним сценарієм. Суб'єкти

турбулентно-регресивної моделі ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон» та ПрАТ «Агротон» демонструють найвищу вразливість до песимістичного та екстремального сценаріїв, що потребує першочергової уваги в рамках інноваційних механізмів, що досліджуються. ПрАТ «Агротон» єдиний суб'єкт, для якого навіть базовий сценарій потребує особливої обережності через катастрофічний стан коефіцієнта автономії у 0,086 у 2024 році.

Запровадження цифрових механізмів управління фінансовою стійкістю здійснюється диференційовано залежно від типологічної моделі суб'єкта. Для суб'єктів стабільно-зростаючої моделі ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» пріоритетом є вдосконалення предиктивних систем та розширення сценарного планування до п'яти та більше сценаріїв. Суб'єктам стабільно-обмеженої моделі ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Спектр-Агро», ТОВ «Агроліфе» рекомендується пріоритетне впровадження хмарних ВІ-рішень та автоматизованого моніторингу ліквідності. Турбулентно-нейтральні суб'єкти ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» потребують систем стабілізації коливань ліквідності та управління надлишковими резервами. Турбулентно-регресивні суб'єкти ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон», ПрАТ «Агротон» потребують першочергово реструктуризаційних механізмів з паралельним базовим рівнем цифровізації.

Головний напрям розвитку цифрових механізмів - поступовий перехід до предиктивних моделей, які прогнозують загрози заздалегідь на основі масивів даних з макроекономіки, клімату та геополітики. Для суб'єктів аграрного бізнесу в умовах тривалої воєнної нестабільності це означає реальну можливість відійти від реактивного антикризового управління і перейти до випереджувального контролю фінансової стійкості. Запропонований комплекс цифрових механізмів і методів сценарного планування забезпечує методичну основу для побудови системи підтримки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

3.3. Впровадження інноваційних механізмів забезпечення фінансової стійкості в управлінській практиці суб'єктів аграрного бізнесу

Практична реалізація динамічної моделі фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу ґрунтується на кількісному вимірюванні чотирьох здатностей: буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної для кожного з десяти досліджуваних суб'єктів за 2019–2024 рр. Формули розрахунку обґрунтовано у підрозділі 3.1, де визначено частки та параметри динамічної моделі відповідно до типологічних груп суб'єктів. Вихідними даними слугують показники фінансової звітності, ентропійні частки ризиків та типологічні моделі фінансової стійкості.

Апробація методики охоплює десять суб'єктів аграрного бізнесу різних організаційно-правових форм, масштабів діяльності та стратегічних орієнтацій: ПрАТ «МХП», ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ПрАТ «Агротон», ТОВ «Спектр-Агро», ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Овостар Юніон». Результати кількісної оцінки чотирьох здатностей дають змогу ідентифікувати слабкі місця кожного суб'єкта, визначити резерви підвищення фінансової стійкості та сформулювати диференційовані механізми управлінського впливу.

Буферна здатність відображає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу витримувати кризові потрясіння завдяки накопиченим ліквідним резервам. Концептуально вона відображає пасивний аспект стійкості, побудований на принципі попереднього накопичення ресурсів та створення захисних механізмів проти потенційних загроз. Розрахунок здійснюється за формулою (3.1) підрозділу 3.1 Першим компонентом є індекс ліквідності, розрахований на основі коефіцієнта поточної ліквідності за формулою (3.2). Результати розрахунку в середньому за 2019–2024 рр. наведено в таблиці 3.16, де КПЛ (коефіцієнт поточної ліквідності), КШЛ (коефіцієнт швидкої ліквідності), КАЛ (коефіцієнт абсолютної ліквідності), а L – інтегральний індекс ліквідності, що характеризує швидкість трансформації активів у грошові кошти.

Таблиця 3.16

Середні значення компонентів індексу ліквідності суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Індекс ліквідності
ПрАТ «МХП»	0,563	0,393	0,027	0,329
ТОВ «Астарта-Київ»	0,317	0,220	0,017	0,185
ТОВ «Good Valley Україна»	1,785	1,247	0,092	1,040
ТОВ СП «Нібулон»	0,492	0,345	0,027	0,288
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	3,720	2,606	0,184	2,171
ТОВ «Росток-Холдинг»	3,577	2,503	0,180	2,086
ПрАТ «АгроТон»	7,922	5,546	0,396	4,621
ТОВ «Спектр-Агро»	1,052	0,735	0,050	0,613
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	1,018	0,712	0,050	0,594
ТОВ «Овостар Юніон»	6,038	4,227	0,302	3,522

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Узагальнення розрахованих середніх значень компонентів індексу ліквідності проведеного за даними додатку Д, табл. Д.1. виявляє диференціацію платіжної спроможності десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу, що охоплює діапазон від критично низького до значно завищеного рівня, зумовленого специфікою окремих періодів.

Формально найвищий середній індекс ліквідності 4,621 зафіксовано у ПрАТ «АгроТон», проте ці значення потребують застереження. Вказані показники сформовані надвисокими значеннями 2020–2023 рр. із коефіцієнтом поточної ліквідності від 7,97 до 13,44, що зумовлено мінімальним борговим навантаженням при значному обсязі оборотних активів. Обвал коефіцієнта поточної ліквідності до 0,34 у 2024 році через руйнування майна суб'єкта аграрного бізнесу прифронтового регіону принципово змінює реальну картину ліквідного профілю і робить середнє значення нерепрезентативним для оцінки поточного стану.

Другу позицію за середнім індексом ліквідності 3,522 займає ТОВ «Овостар Юніон». Однак механізм формування цих значень принципово відрізняється від органічного нарощування ліквідності. Різке скорочення поточних зобов'язань у

2023–2024 рр. практично до нульового рівня, а не зростання оборотних активів, є основною причиною підвищення всіх чотирьох показників. Консервативна боргова стратегія забезпечила середні значення без реального зміцнення операційного ліквідного потенціалу суб'єкта аграрного бізнесу.

Агрохолдинг ПрАТ «МХП» за весь аналізований період перебував у зоні хронічного дефіциту ліквідності. Середній коефіцієнт поточної ліквідності становив 0,563, коефіцієнт швидкої ліквідності 0,393, а коефіцієнт абсолютної ліквідності лише 0,027, що сформувало середній індекс ліквідності на рівні 0,329. Найнижчий серед усієї вибірки середній індекс ліквідності 0,185 зафіксовано у ТОВ «Астарта-Київ», що відображає хронічний структурний дисбаланс між оборотними активами та поточними зобов'язаннями, притаманний капіталомістким переробним моделям аграрного виробництва. Принципово відмінна ситуація з ліквідністю притаманна ТОВ «Good Valley Україна» - єдиному великому суб'єкту аграрного бізнесу вибірки, чий середній індекс ліквідності перевищив одиницю та становив 1,040.

Серед великих суб'єктів аграрного бізнесу вибірки найсерйозніших застережень заслуговує ТОВ СП «Нібулон» з середнім індексом ліквідності 0,288 та середнім коефіцієнтом поточної ліквідності 0,492. Залежність суб'єкта аграрного бізнесу від масштабного короткострокового кредитування для фінансування сезонних операційних витрат та обслуговування портової і елеваторної логістичної інфраструктури призвела до системного недотримання нормативних значень усіх трьох показників ліквідності протягом усього періоду.

Стабільно найвищі показники ліквідності серед усіх великих суб'єктів аграрного бізнесу вибірки продемонстрував яєчний виробник ТОВ «ЯСЕНСВІТ» із середнім індексом ліквідності 2,171. ТОВ «Росток-Холдинг», чий середній індекс ліквідності 2,086 визначається високими значеннями у 2023–2024 рр.

Найстабільнішу динаміку показників ліквідності у всій вибірці виявляє ТОВ «Спектр-Агро», чий середній індекс ліквідності 0,613 практично не зазнавали відхилень упродовж шести аналізованих років. Дистрибуційна бізнес-модель, за якої оборотні торговельні активи формують паритет із поточними

зобов'язаннями постачальників, органічно підтримує помірний та незмінний рівень ліквідності без суттєвих структурних коливань.

Середній індекс ліквідності ТОВ «Компанія «Агроліфе» 0,594, попри близькі до нормативу значення коефіцієнта поточної ліквідності, вказує на хронічну ліквідну напруженість через майже повну збалансованість оборотних активів та поточних зобов'язань.

Зіставлення середніх значень індексу ліквідності дозволяє виокремити чотири аналітично значущі групи суб'єктів аграрного бізнесу. Критично низький рівень притаманний ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ СП «Нібулон» та ПрАТ «МХП» із середнім індексом ліквідності від 0,185 до 0,329. Помірний рівень характерний для ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» із середніми значеннями 0,594–0,613. Задовільного рівня з індексом ліквідності 1,040 досягає ТОВ «Good Valley Україна», чия динаміка є найбільш органічно стабільною серед великих суб'єктів аграрного бізнесу. Аномально високі середні значення зафіксовано у ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Овостар Юніон» та ПрАТ «Агротон», при цьому для першого з них вони є результатом органічного зростання, тоді як для решти наслідком механізму скорочення боргових зобов'язань або кризової специфіки окремих періодів. Другим компонентом буферної здатності є коефіцієнт резервування, що розраховується як відношення власних оборотних активів до загального обсягу активів суб'єкта аграрного бізнесу за формулою (3.3) підрозділу 3.1. Результати розрахунку за 2019–2024 рр. систематизовано у таблиці 3.17. Коефіцієнт резервування виявляє критичну диференціацію між суб'єктами вибірки за рівнем внутрішніх фінансових буферів. Шість із десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу ПрАТ «МХП», ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Агроліфе» та ТОВ «Овостар Юніон» мають нульовий або близький до нульового середній коефіцієнт резервування, що свідчить про відсутність власних оборотних резервів для буферизації кризових потрясінь. Відсутність власних оборотних активів у великих суб'єктів аграрного бізнесу пояснюється переважанням позикового фінансування та реінвестуванням оборотного капіталу в необоротні активи.

Таблиця 3.17

Коефіцієнт резервування (R) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому за 2019-2024 рр.
ПрАТ «МХП»	-	-	-	-	-	-	-
ТОВ «Астарта»	-	-	-	-	-	-	-
ТОВ «Good Valley Україна»	0,021	0,037	0,002	0,057	0,152	0,043	0,052
ТОВ СП «Нібулон»	-	-	-	-	-	-	-
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	0,426	0,331	0,403	0,619	0,572	0,470
ТОВ «Росток»	-	-	-	0,033	0,102	0,132	0,045
ПрАТ «Агротон»	н/д	0,733	0,760	0,607	0,616	0,000	0,543
ТОВ «Спектр-Агро»	0,041	0,038	0,058	0,060	0,048	0,015	0,043
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	-	0,007	0,019	0,005	0,020	0,051	0,017
ТОВ «Овостар Юніон»	-	-	-	0,019	0,099	0,176	0,049

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Найвищий середній коефіцієнт резервування 0,470 демонструє ТОВ «ЯСЕНСВІТ», що підтверджує консервативну фінансову стратегію цього суб'єкта з орієнтацією на самофінансування операційного циклу. Показник цього суб'єкта зріс із 0,426 у 2020 р. до 0,619 у 2023 р. та незначно знизився до 0,572 у 2024 р. ПрАТ «Агротон» мало найвищі показники коефіцієнта резервування у 2020–2023 рр. від 0,607 до 0,760, однак обвал до нуля у 2024 р. підтверджує значний рівень воєнного впливу на структуру власного капіталу суб'єкта аграрного бізнесу.

Показник якості активів характеризує продуктивність та структурну надійність активів через частку якісних активів у їхній загальній сумі за формулою (3.6). Результати розрахунку за 2019–2024 рр. наведено у табл. 3.18. Показник якості активів за всіма десяти досліджуваними суб'єктами знаходиться у вузькому діапазоні від 0,900 до 0,950 протягом усього періоду 2019–2024 рр., що свідчить про стабільну структуру балансу без значних проблемних активів.

Відносно вища якість активів характерна для ТОВ «Агроліфе» 0,950 та ТОВ «Спектр-Агро» 0,947, що пояснюється консервативним характером їхньої операційної діяльності з незначним обсягом необоротних активів у зонах ризику.

Таблиця 3.18

Показник якості активів (Q) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому 2019-2024 рр.
ПрАТ «МХП»	0,929	0,932	0,930	0,923	0,927	0,921	0,927
ТОВ «Астарта»	0,903	0,907	0,905	0,905	0,906	0,920	0,908
ТОВ «Good Valley Україна»	0,913	0,914	0,915	0,918	0,922	0,918	0,917
ТОВ СП «Нібулон»	0,912	0,913	0,918	0,912	0,914	0,912	0,913
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	0,936	0,935	0,935	0,940	0,937	0,937
ТОВ «Росток»	0,900	0,902	0,902	0,910	0,907	0,907	0,905
ПрАТ «Агротон»	н/д	0,941	0,941	0,934	0,935	0,916	0,933
ТОВ «Спектр-Агро»	0,948	0,947	0,947	0,946	0,946	0,946	0,947
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,949	0,949	0,950	0,950	0,950	0,950	0,950
ТОВ «Овостар Юніон»	0,905	0,905	0,902	0,903	0,905	0,909	0,905

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Найнижчий показник якості активів у ТОВ «Астарта-Київ» 0,908 зумовлений складнішою холдинговою структурою з диверсифікованими та довгостроковими активами. Незначне зниження показника у ПрАТ «Агротон» у 2024 р. до 0,916 відображає вплив воєнних дій на стан матеріальних активів. Динаміка показника якості активів ПрАТ «МХП» - поступове зниження з 0,929 у 2019 р. до 0,921 у 2024 р., може бути пов'язана зі зростанням частки сумнівної дебіторської заборгованості за умов операційних складнощів воєнного часу.

На основі розрахованих компонентів індексу ліквідності L, коефіцієнта резервування R та показника якості активів (Q), здійснено інтегральну оцінку

буферної здатності кожного суб'єкта за формулою (3.1) з ваговими коефіцієнтами обґрунтованими у дослідженні. Результати розрахунку наведено у табл. 3.19.

Таблиця 3.19

Середні значення компонентів буферної здатності суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.

Суб'єкт аграрного бізнесу	Компоненти буферної здатності				
	Нормований індекс ліквідності	Коефіцієнт резервування	Коефіцієнт диверсифікації	Коефіцієнт якості активів	Буферна здатність
ПрАТ «МХП»	0,329	-	0,400	0,927	0,304
ТОВ «Астарт-Київ»	0,185	-	0,400	0,908	0,245
ТОВ «Good Valley Україна»	1,040	0,052	0,400	0,917	0,603
ТОВ СП «Нібулон»	0,288	-	0,400	0,913	0,286
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2,171	0,470	0,400	0,937	1,183
ТОВ «Росток-Холдинг»	2,086	0,045	0,400	0,905	1,018
ПрАТ «Агротон»	4,621	0,543	0,400	0,933	2,185
ТОВ «Спектр-Агро»	0,613	0,043	0,400	0,947	0,433
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,594	0,017	0,400	0,950	0,417
ТОВ «Овостар Юніон»	3,522	0,049	0,400	0,905	1,594

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Середні показники компонентів буферної здатності, обчислені за аналізовані періоди, розкривають суттєво відмінні стратегії акумулювання захисних фінансових резервів серед досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу і дозволяють ідентифікувати принципові відмінності між нарощуванням буферного потенціалу та його ситуативним формуванням через скорочення зобов'язань на основі даних додатку Д (табл. Д.2).

Формування буферного потенціалу ПрАТ «МХП» відбувалось виключно через нормований індекс ліквідності 0,329, тоді як коефіцієнт резервування упродовж усього аналізованого горизонту дорівнював нулю. Коефіцієнт якості активів 0,927 та постійний коефіцієнт диверсифікації 0,400 забезпечили помірний рівень буферної здатності 0,304, однак системна відсутність будь-яких резервних

фондів при значних довгострокових боргових зобов'язаннях залишає цей суб'єкт аграрного бізнесу принципово беззахисним у разі раптових кризових потрясінь.

Критичний рівень буферної здатності 0,245 зафіксовано у ТОВ «Астарта-Київ», що є найнижчим показником серед усіх десяти суб'єктів аграрного бізнесу. Мінімальний нормований індекс ліквідності 0,185, нульовий коефіцієнт резервування та найнижчий серед великих суб'єктів аграрного бізнесу коефіцієнт якості активів 0,908 формують цілком несприятливу ситуацію. Відсутність будь-яких власних фінансових буферів у поєднанні зі значним обсягом необоротних активів та від'ємними власними оборотними активами унеможлиблює протистояння зовнішнім кризовим явищам без залучення зовнішньої фінансової підтримки.

Задовільного рівня буферної здатності 0,603 досягло ТОВ «Good Valley Україна» завдяки комбінації нормованого індексу ліквідності 1,040 та ненульового коефіцієнта резервування 0,052. Наявність резервного покриття є якісно важливою характеристикою. Стабільний коефіцієнт якості активів 0,917 підтверджує збалансовану балансову структуру суб'єкта аграрного бізнесу Івано-Франківської області. ТОВ СП «Нібулон» із середньою буферною здатністю 0,286 має найнижчий показник серед великих суб'єктів аграрного бізнесу. Нульовий коефіцієнт резервування та нормований індекс ліквідності 0,288 свідчать, що суб'єкт аграрного бізнесу не формував жодних власних фінансових резервів навіть у відносно сприятливі періоди.

Позицію абсолютного лідера за середньою буферною здатністю 1,183 упевнено займає ТОВ «ЯСЕНСВІТ» завдяки органічному поєднанню нормованого індексу ліквідності 2,171 та найвищого серед усієї вибірки коефіцієнта резервування 0,470. Цілеспрямована стратегія формування власних фінансових резервів забезпечила яєчному виробнику із Київської області стійкість до кризових зовнішніх потрясінь, а коефіцієнт якості активів 0,937 підтверджує надійність структури його балансу. Суттєво відрізняється механізм формування задовільного рівня буферної здатності 1,018 у ТОВ «Росток-Холдинг». Нормований індекс ліквідності 2,086 при коефіцієнті резервування лише 0,045

свідчить про те, що основна частина буферного потенціалу сформована через різке скорочення поточних зобов'язань, а не органічне нарощування резервних фондів. Коефіцієнт якості активів 0,905 відображає обмежений доступ малого суб'єкта аграрного бізнесу до якісних фінансових інструментів.

Аномально високий середній показник буферної здатності 2,185 зафіксовано у ПрАТ «Агротон». Нормований індекс ліквідності 4,621 та коефіцієнт резервування 0,543 були характерні для 2020–2023 рр. із високими показниками ліквідності, сформованими за умов мінімального боргового навантаження. Критичне зниження буферної здатності до 0,251 у 2024 р. через руйнування майна суб'єкта аграрного бізнесу прифронтового регіону наочно демонструє, що акумульований буфер не забезпечив стійкості до реального ризику прямих воєнних втрат.

Двоє суб'єктів аграрного бізнесу ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» демонструють найбільш стабільні середні значення буферної здатності у вибірці 0,433 та 0,417 відповідно. Незмінний нормований індекс ліквідності 0,613 та 0,594, а також відносно стабільний коефіцієнт якості активів 0,947 та 0,950 відображають сформований, хоча й обмежений за рівнем, механізм управління фінансовими ризиками.

Другу позицію за абсолютним значенням середньої буферної здатності 1,594 займає ТОВ «Овостар Юніон» із нормованим індексом ліквідності 3,522, коефіцієнтом резервування 0,049 та коефіцієнтом якості активів 0,905. У 2019–2021 рр. буферна здатність перебувала в критичній зоні від 0,239 до 0,281, а вже у 2023–2024 рр. досягла 3,593 та 4,659 відповідно. Такий характер динаміки є наслідком масштабного скорочення поточних зобов'язань, що не є ознакою органічного зміцнення фінансового буферного потенціалу.

Підсумковий порівняльний аналіз засвідчує, що з десяти досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу лише ТОВ «ЯСЕНСВІТ» і ТОВ «Good Valley Україна» забезпечили задовільний рівень буферної здатності через нарощування власного капіталу та фінансових резервів. Решта суб'єктів або зберігають критично низький рівень буферного захисту, або досягли відносно задовільних середніх

значень за рахунок скорочення боргового навантаження чи докризового накопичення ліквідності. Системна слабкість буферного потенціалу галузі підкреслює необхідність запровадження цілеспрямованих механізмів стимулювання резервного фінансування суб'єктів аграрного бізнесу.

Інтегральна буферна здатність засвідчує критичну диференціацію між суб'єктами аграрного бізнесу протягом 2019–2024 рр. Задовільний рівень у середньому за період досягають чотири суб'єкти ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон». Особливо показовою є динаміка ТОВ «Росток-Холдинг», буферна здатність якого зростає від критично низького рівня 0,196 у 2019 р. до задовільного рівня 4,005 у 2024 р. внаслідок значного накопичення ліквідних резервів.

Помірний рівень буферної здатності характерний для ПрАТ «МХП», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Агроліфе». ПрАТ «МХП» досягає середнього значення показника буферної здатності 0,304 виключно за рахунок часткового внеску індексу ліквідності при повній відсутності резервного покриття, оскільки коефіцієнт резервування дорівнює нулю протягом усіх шести аналізованих років. ТОВ «Спектр-Агро» демонструє найбільш стабільну динаміку серед трьох суб'єктів аграрного бізнесу помірного рівня, показник буферної здатності утримується в діапазоні від 0,417 у 2024 р. до 0,443 у 2022 р. із середнім значенням 0,433. Стабільність досягається завдяки відносно рівномірному індексу ліквідності 0,61 та незначному, але стабільному коефіцієнту резервування в діапазоні 0,015–0,060, що відображає консервативну стратегію суб'єкта аграрного бізнесу. Схожу картину формує ТОВ «Агроліфе» із середнім значенням 0,417 та рівномірним зростанням від 0,408 у 2019 р. до 0,436 у 2024 р. Попри те що суб'єкт аграрного бізнесу характеризується критично низьким коефіцієнтом автономії, помірний рівень буферної здатності підтримується стабільним індексом ліквідності 0,59 та поступово зростаючим коефіцієнтом резервування від нуля у 2019 р. до 0,051 у 2024 р., що свідчить про початок формування резервних позицій у структурі оборотних активів суб'єкту аграрного бізнесу.

Критично низький рівень демонструють ТОВ «Астарта-Київ» та ТОВ СП «Нібулон», перший унаслідок поєднання найнижчого індексу ліквідності у вибірці та нульового коефіцієнта резервування протягом усього аналізованого горизонту, другий через послідовне ерозійне зниження показника з 0,359 у 2019 р. до 0,249 у 2024 р. ПрАТ «Агротон» має аномально високе середнє значення 2,185 завдяки активному накопиченню оборотного капіталу у 2020–2023 рр., однак криза у 2024 р. знизилася показник до критичного рівня 0,251, що є найбільш репрезентативним для оцінки поточного фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу. Отримані результати підтверджують галузеву проблему системного характеру, за якої значна частина суб'єктів аграрного бізнесу недостатньо формують власні фінансові буфери для забезпечення довгострокової стійкості.

Адаптивна здатність відображає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу оперативно перебудовувати свою стратегію у відповідь на зміни зовнішнього середовища без кардинальної трансформації базової бізнес-моделі. Розрахунок здійснюється за формулою (3.7). Швидкість реакції SR оцінюється через співвідношення зміни коефіцієнта поточної ліквідності до зміни індексу фінансового ризикового середовища за суміжні роки. Результати розрахунку наведено у таблиці 3.20.

Швидкість реакції суб'єктів аграрного бізнесу на зміни зовнішнього ризикового середовища демонструє значну неоднорідність у вибірці протягом 2019–2024 рр. Від'ємні значення SR є методично нормальними та відображають ситуацію, коли суб'єкт знижує ліквідність при поліпшенні ризикового фону або збільшує її при зростанні загроз. Найвищу позитивну середню реакцію 8,424 демонструє ПрАТ «Агротон», що пояснюється аномальним зростанням ліквідності у 2020–2022 рр. та значним падінням у 2024 р. ТОВ «Овостар Юніон» із середнім значенням 4,436 відображає антициклічне збільшення ліквідності у відповідь на погіршення ризикового середовища у 2022–2024 рр.

Таблиця 3.20

Швидкість реакції (SR) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	Середня за роками	Характер реакції
ПрАТ «МХП»	5,042	-0,725	0,178	0,111	0,150	0,951	Позитивна
ТОВ «Астарта»	3,968	-0,229	-0,202	-0,333	-0,663	0,508	Позитивна
ТОВ «Good Valley Україна»	-30,228	1,732	-0,142	0,187	1,496	-5,391	Негативна
ТОВ СП «Нібулон»	-6,819	0,564	0,477	0,044	-0,026	-1,152	Негативна
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	-1,599	-1,966	4,354	0,355	0,286	Позитивна
ТОВ «Росток»	0,349	0,147	-1,207	5,533	-29,274	-4,890	Негативна
ПрАТ «АгроТон»	н/д	10,676	6,145	-0,741	17,616	8,424	Позитивна
ТОВ «Спектр-Агро»	-0,118	0,067	-0,006	-0,037	0,086	-0,001	Негативна
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,212	0,033	0,017	0,036	-0,077	0,044	Позитивна
ТОВ «Овостар Юніон»	3,971	-0,207	-1,339	30,071	-10,315	4,436	Позитивна

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

ТОВ «Росток-Холдинг» показує від'ємну середню реакцію -4,890 переважно через значне зростання коефіцієнта поточної ліквідності при нульовому індексі ризику у 2024 р. ТОВ СП «Нібулон» демонструє найстабільнішу та найнижчу реакцію із середнім значенням -1,152, що може вказувати на обмежену фінансову гнучкість у реагуванні на зміни зовнішнього середовища, зумовлену специфікою бізнес-моделі зернового трейдингу. Загалом наявність від'ємних значень SR для 40 % суб'єктів вибірки засвідчує переважно консервативну стратегію управління ліквідністю за умов зростаючих ризиків.

ТОВ «Росток-Холдинг» характеризується найбільш вираженою від'ємною середньою реакцією ($SR = -4,890$) серед досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Такий результат свідчить про суттєву невідповідність між змінами рівня фінансової стійкості та індексу ризику. Основною причиною формування настільки низького показника стало різке збільшення коефіцієнта поточної ліквідності у 2024 р. на фоні нульового значення індексу ризику. Це може свідчити про акумулювання значних обсягів оборотних активів або зростання грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень без відповідного підвищення рівня ризиковості діяльності. Водночас така ситуація не завжди є однозначно позитивною, оскільки надмірна ліквідність може вказувати на недостатньо ефективне використання наявних фінансових ресурсів, уповільнення інвестиційної активності або обережну політику управління капіталом в умовах економічної невизначеності. ТОВ СП «Нібулон» демонструє найнижчу за абсолютною величиною та найбільш стабільну середню реакцію ($SR = -1,152$). Структурна гнучкість (SF), як компонент адаптивної здатності відображає мобільність активів суб'єкта аграрного бізнесу та розраховується як частка оборотних активів у загальній структурі за формулою (3.9). Результати розрахунку за 2019–2024 рр. наведено у табл. 3.21.

Структурна гнучкість виявляє значний діапазон значень між суб'єктами аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. Найвищий показник демонструє ТОВ «Компанія «Агроліфе» зі середнім значенням 0,995, що відображає майже

виключно оборотний характер активів торгово-посередницького суб'єкта. ТОВ «Спектр-Агро» із значенням 0,938 також характеризується наявністю переважно оборотних активів через специфіку дистрибуційного бізнесу. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» демонструє зростаючу динаміку з 0,714 у 2020 р. до 0,792 у 2023 р. із стабілізацією на рівні 0,737 у 2024 р., що відображає планомірне нарощування виробничих запасів.

Таблиця 3.21

Структурна гнучкість (SF) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому за 2019-2024 рр.
ПрАТ «МХП»	0,576	0,635	0,591	0,458	0,536	0,428	0,537
ТОВ «Астарта»	0,067	0,134	0,096	0,107	0,111	0,393	0,152
ТОВ «Good Valley Україна»	0,256	0,281	0,299	0,366	0,431	0,353	0,331
ТОВ СП «Нібулон»	0,235	0,260	0,359	0,244	0,278	0,231	0,268
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	0,714	0,702	0,708	0,792	0,737	0,730
ТОВ «Росток»	0,025	0,040	0,037	0,207	0,141	0,141	0,098
ПрАТ «Агротон»	н/д	0,819	0,821	0,690	0,704	0,313	0,669
ТОВ «Спектр-Агро»	0,967	0,941	0,945	0,921	0,929	0,923	0,938
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,985	0,990	0,995	1,000	1,000	0,999	0,995
ТОВ «Овостар Юніон»	0,092	0,100	0,040	0,055	0,106	0,186	0,097

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Найнижчу структурну гнучкість мають ТОВ «Росток-Холдинг» 0,098 та ТОВ «Овостар Юніон» 0,097, що відображає капіталомісткий характер їхнього агровиробництва із значною часткою необоротних активів у загальній структурі балансу. ПрАТ «Агротон» демонструє суттєве зниження структурної гнучкості з 0,821 у 2021 р. до 0,313 у 2024 р. через руйнування оборотного капіталу внаслідок воєнних дій. ТОВ «Астарта-Київ» показує поступове зростання показника з 0,067 у 2019 р. до 0,393 у 2024 р., що свідчить про цілеспрямовану реструктуризацію активного портфеля.

Показник інноваційної активності I відображає рівень технологічного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу через частку витрат на дослідження, розробки та інформаційні технології у загальних активах за формулою (3.10). Розрахунок здійснено на основі результатів анкетного опитування фінансових директорів та індексу цифрової фінансової стійкості (ЩФС). Результати наведено у таблиці 3.22.

Таблиця 3.22

Показник інноваційної активності (I) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому 2019-2024 рр.	ЩФС
ПрАТ «МХП»	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,888
ТОВ «Астарта»	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,563
ТОВ «Good Valley України»	0,080	0,080	0,080	0,080	0,080	0,080	0,080	0,813
ТОВ СП «Нібулон»	0,075	0,075	0,075	0,075	0,075	0,075	0,075	0,750
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	0,075	0,075	0,075	0,075	0,075	0,075	0,750
ТОВ «Росток»	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,275
ПрАТ «АгроТон»	н/д	0,020	0,020	0,020	0,020	0,020	0,020	0,125
ТОВ «Спектр-Агро»	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,030	0,250
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,020	0,020	0,020	0,020	0,020	0,020	0,020	0,125
ТОВ «Овостар Юніон»	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,313

Джерело: розраховано автором на основі анкетного опитування (додаток В (табл. В.1-В.8))

Показник інноваційної активності виявляє значну диференціацію між суб'єктами аграрного бізнесу за рівнем технологічного розвитку. Найвищу інноваційну активність демонструє ПрАТ «МХП» 0,090, що відповідає впровадженій ERP-системі класу SAP з розширеними аналітичними модулями та розвиненій цифровій інфраструктурі холдингу. Другу позицію займають

ТОВ «Good Valley Україна» 0,080 та ТОВ СП «Нібулон» разом із ТОВ «ЯСЕНСВІТ» по 0,075, які також характеризуються помірно активними інноваційними стратегіями.

Найнижчі значення інноваційної активності 0,020 характерні для ПрАТ «Агротон» та ТОВ «Компанія «Агроліфе», де автоматизовані фінансові системи практично відсутні, а управлінські рішення ухвалюються переважно на основі ручного аналізу. ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Спектр-Агро» також демонструють відносно низький рівень 0,030, що створює суттєві обмеження для адаптивної здатності за умов швидкої цифровізації аграрного сектору. Стабільність значень протягом усіх шести аналізованих років відображає інституційну інертність технологічних стратегій досліджуваних суб'єктів, а виявлена диференціація є системним аргументом на користь диференційованої державної підтримки цифровізації суб'єктів аграрного бізнесу.

Управлінська компетентність відображає ефективність менеджменту суб'єкта аграрного бізнесу через порівняння рентабельності активів із середньогалузевим рівнем за формулою (3.11). Результати розрахунку управлінської компетентності за 2019–2024 рр. наведено у табл. 3.23.

Управлінська компетентність, розрахована як співвідношення рентабельності активів суб'єкта до галузевого середнього, демонструє надзвичайно широкий діапазон коливань за 2019–2024 рр.

Аномально від'ємний галузевий ROA у 2024 р. -90,98 % зумовлений значними збитками окремих суб'єктів галузі від воєнних дій, що суттєво змінює порівняльний орієнтир.

Найвище середнє значення управлінської компетентності демонструє ТОВ «Росток-Холдинг» 10,886 завдяки високому рівню рентабельності у 2020 р. при слабких галузевих результатах.

ТОВ «ЯСЕНСВІТ» займає другу позицію 5,662 завдяки стабільній рентабельності птахівничого виробництва протягом більшості аналізованих років. ПрАТ «МХП» забезпечує середню управлінську компетентність на рівні 3,683, незважаючи на від'ємні показники рентабельності у 2023 р. Від'ємні

середні значення управлінської компетентності у ТОВ «Астарта-Київ» -1,563, ТОВ «Спектр-Агро» – 2,197 та ТОВ «Овостар Юніон» -2,592 свідчать про системно нижчу рентабельність активів цих суб'єктів відносно галузевого орієнтиру протягом аналізованого періоду.

Таблиця 3.23

Управлінська компетентність (МС) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	2019	2020	2021	2022	2023	2024	В середньому за 2019-2024 рр.
ПрАТ «МХП»	6,894	14,308	1,245	0,149	-0,545	0,045	3,683
ТОВ «Астарта»	1,221	-11,495	3,710	0,799	-3,576	-0,035	-1,563
ТОВ «Good Valley»	4,258	-5,863	-1,411	-0,811	5,962	-0,074	0,343
ТОВ СП «Нібулон»	2,010	13,204	-0,892	3,803	-1,609	0,053	2,762
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	н/д	21,056	1,302	0,004	5,945	0,002	5,662
ТОВ «Росток»	-6,025	57,156	13,943	-1,962	2,236	-0,033	10,886
ПрАТ «Агротон»	н/д	-49,509	-5,959	9,045	-1,491	10,130	-7,557
ТОВ «Спектр-Агро»	1,712	-14,420	-2,157	-1,077	2,820	-0,061	-2,197
ТОВ «Агроліфе»	-0,029	-0,902	-0,072	0,056	0,516	-0,026	-0,076
ТОВ «Овостар Юніон»	-2,042	-13,535	0,291	-0,006	-0,258	-0,002	-2,592

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

На основі розрахованих компонентів швидкості реакції SR, структурної гнучкості SF, інноваційної активності I та управлінської компетентності МС здійснено інтегральну оцінку адаптивної здатності кожного суб'єкта за формулою (3.7). Зведені середні результати розрахунку за 2019–2024 рр. наведено у табл. 3.24.

Аналіз адаптивної здатності суб'єктів аграрного бізнесу засвідчує суттєву диференціацію інтегральних показників залежно від галузевої спеціалізації, структури балансу та регіональної локалізації суб'єктів аграрного бізнесу.

Серед великих суб'єктів аграрного бізнесу найвищу середню адаптивну здатність 0,447 демонструє ТОВ «ЯСЕНСВІТ» завдяки найвищим у вибірці значенням структурної гнучкості 0,731 та управлінської компетентності 5,662, що зумовлено домінуванням оборотних активів у структурі балансу.

Таблиця 3.24

**Середні значення компонентів адаптивної здатності суб'єктів
аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Компоненти адаптивної здатності					Рівень
	Швидкіс ть реакції	Структурна гнучкість	Інноваційна активність	Управлінська компетентність	Адаптивна здатність	
ПрАТ «МХП»	0,951	0,537	0,0118	3,683	0,399	Низький
ТОВ «Астарта- Київ»	0,508	0,151	0,0176	-1,563	0,293	Низький
ТОВ «Good Valley Україна»	-5,391	0,331	0,0118	0,343	0,312	Низький
ТОВ СП «Нібулон»	-1,152	0,268	0,0118	2,761	0,320	Низький
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	0,286	0,731	0,0118	5,662	0,447	Низький
ТОВ «Росток- Холдинг»	-4,890	0,098	0,0176	10,886	0,271	Низький
ПрАТ «Агротон»	8,424	0,669	0,0176	-7,557	0,451	Низький
ТОВ «Спектр- Агро»	-0,002	0,938	0,0118	-2,197	0,486	Низький
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,044	0,995	0,0176	-0,076	0,504	Середній
ТОВ «Овостар Юніон»	4,436	0,096	0,0176	-2,592	0,297	Низький

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74].

Друге місце серед великих суб'єктів аграрного бізнесу займає ПрАТ «МХП» із середньою адаптивною здатністю 0,399 завдяки відносно

збалансованій структурній гнучкості 0,537 та найвищій управлінській компетентності серед суб'єктів аграрного бізнесу 3,683 згідно додатку Д,табл. Д.3.

ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ СП «Нібулон» характеризуються низькими інтегральними показниками 0,312 та 0,320 відповідно, внаслідок переважання необоротних активів та реакційного характеру управлінських рішень. Від'ємна середня швидкість реакції -5,391 у ТОВ «Good Valley Україна» пов'язана з різким падінням прибутковості у 2020 році і не відображає реального адаптаційного потенціалу суб'єкта аграрного бізнесу.

Найнижчу адаптивну здатність серед усіх десяти суб'єктів аграрного бізнесу вибірки 0,293 зафіксовано у суб'єкта аграрного бізнесу ТОВ «Астарт-Київ». Критично мала середня структурна гнучкість 0,151 відображає прив'язаність балансу до необоротних активів, а від'ємна управлінська компетентність -1,563 засвідчує відставання рентабельності активів від галузевого значення.

Середня адаптивна здатність ТОВ «Спектр-Агро» 0,486 пов'язана із високою структурною гнучкістю 0,938, що є прямим наслідком переважання ліквідних активів у балансі. Водночас від'ємна управлінська компетентність -2,197 свідчить про відсутність суттєвих відносних переваг в операційній ефективності суб'єкта аграрного бізнесу.

Серед малих суб'єктів аграрного бізнесу ТОВ «Компанія «Агроліфе» досягає першого за рівнем результату у вибірці 0,504 завдяки майже ідеальній структурній гнучкості 0,995. ПрАТ «Агротон» демонструє адаптивну здатність 0,451 завдяки вираженій середній швидкості реакції 8,424 та структурній гнучкості 0,669, хоча від'ємна управлінська компетентність -7,557 фіксує системний відрив рентабельності активів від галузевого значення. ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон» характеризуються найнижчими значеннями адаптивної здатності 0,271 та 0,297 відповідно внаслідок критично малої структурної гнучкості 0,098 і 0,096, зумовленої домінуванням необоротних активів у балансах обох суб'єктів аграрного бізнесу.

Отримані результати підтверджують, що структурна гнучкість балансу є найбільш визначальним компонентом адаптивної здатності. Суб'єкти аграрного бізнесу з переважанням оборотних активів демонструють вищі інтегральні показники, ніж капіталомісткі виробники, а розмір суб'єкта аграрного бізнесу не є самодостатнім чинником адаптивності.

Системно низький рівень адаптивної здатності переважної більшості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу відображає структурну проблему аграрного сектору - недостатнє інвестування у цифровізацію та технологічне оновлення. Підвищення інноваційної активності та управлінської компетентності є найбільш перспективними напрямками зміцнення адаптивного потенціалу для більшості досліджуваних суб'єктів, тоді як структурна гнучкість суттєво залежить від галузевої специфіки та технологічного профілю виробничої моделі.

Інтегральна адаптивна здатність більшості суб'єктів вибірки відповідає низькому рівню у діапазоні від 0,271 до 0,504. Єдиним суб'єктом, що формально досягає нижньої межі середнього рівня, є ТОВ «Агроліфе» з показником 0,504 завдяки стабільно високій структурній гнучкості на рівні 0,995 протягом усіх шести аналізованих років. Такий результат засвідчує, що навіть без суттєвих інноваційних інвестицій суб'єкт може підтримувати помірну адаптивну здатність виключно за рахунок оборотного характеру активів.

ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ПрАТ «МХП» з середніми значеннями 0,447 та 0,399 відповідно займають провідні позиції серед великих суб'єктів завдяки вищій управлінській компетентності та більшій інноваційній активності. ТОВ «Росток-Холдинг» демонструє найнижчу адаптивну здатність 0,271 через вкрай низький рівень структурної гнучкості та інноваційної активності поряд із різкими коливаннями швидкості реакції. Загальна картина низького рівня адаптивної здатності по вибірці відображає обмеженість цифрових інструментів управління та системну недоінвестованість аграрного сектору в технологічний розвиток (додаток Д, табл. Д.3).

Дослідження наступної складової - трансформаційної здатності проведено на основі фінансової звітності з використанням комплексної методики оцінки довгострокових трансформаційних можливостей за формулами (3.12) –(3.16).

Дослідницька інтенсивність суб'єктів аграрного бізнесу оцінюється через співвідношення вартості нематеріальних активів до загальних операційних витрат, що відображає рівень інвестування у розвиток технологій, програмного забезпечення та інших об'єктів інтелектуальної власності (3.13). Через відсутність детальної інформації про витрати на дослідження і розробки та інноваційні проекти у публічній фінансовій звітності, показник RD розраховано на основі первісної вартості нематеріальних активів як найбільш об'єктивного індикатора технологічних інвестицій суб'єктів аграрного бізнесу Показник ESG прийнято рівним нулю для всіх суб'єктів через відсутність стандартизованої нефінансової звітності у публічному доступі.

Інтегральна оцінка трансформаційної здатності (ТС) здійснюється за формулою (3.12), що об'єднує чотири ключові компоненти з диференційованими ваговими коефіцієнтами. Нормативне значення $ТС > 0,5$ встановлено як пороговий рівень для забезпечення ефективної довгострокової трансформації суб'єктів аграрного бізнесу у контексті викликів цифрової економіки та сталого розвитку. Результати розрахунку трансформаційної здатності в середньому за 2019-2024 рр. представлено у табл. 3.25.

Показник інтенсивності досліджень і розробок розраховано через нормативні пропорції нематеріальних активів, що відповідають фактичним середньогалузевим показникам за даними Державної служби статистики України за 2019–2024 рр. Для великих суб'єктів прийнято нормативний рівень 1,0 % від валюти балансу, для малих – 1,5 %. Відповідна диференціація пояснюється тим, що малі суб'єкти аграрного бізнесу відносно більше інвестують у технологічний розвиток відносно власного масштабу активів, тоді як великі агрохолдинги спираються переважно на придбані технологічні рішення без самостійних НДДКР. Стабільність значень RD протягом усього

горизонту відображає відсутність суттєвих структурних зсувів у витратах на нематеріальні активи на основі додатку Д (табл. Д.4).

Таблиця 3.25

**Середні значення компонентів трансформаційної здатності суб'єктів
аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Компоненти трансформаційної здатності					Рівень компонентів
	Інтенсивність досліджень і розробок	Рівень цифровізації	Здатність до реструктуризації	Інтеграція ESG-принципів	Трансформаційна здатність	
ПрАТ «МХП»	0,0118	0,010	0,920	-	0,190	Середній
ТОВ «Астарта-Київ»	0,0176	0,015	0,920	-	0,194	Середній
ТОВ «Good Valley Україна»	0,0118	0,010	0,949	-	0,195	Середній
ТОВ СП «Нібулон»	0,0118	0,010	0,936	-	0,193	Середній
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	0,0118	0,010	0,966	-	0,197	Середній
ТОВ «Росток-Холдинг»	0,0176	0,015	0,949	-	0,199	Середній
ПрАТ «АгроТон»	0,0176	0,015	0,865	-	0,185	Середній
ТОВ «Спектр-Агро»	0,0118	0,010	0,986	-	0,201	Середній
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,0176	0,015	0,997	-	0,207	Середній
ТОВ «Овостар Юніон»	0,0176	0,015	0,957	–	0,200	Середній

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Здатність до реструктуризації балансових пропорцій характеризується стабільно високими значеннями для більшості суб'єктів аграрного бізнесу у діапазоні від 0,865 до 0,997. Найвищу стабільність структури активів демонструє ТОВ «Компанія «Агроліфе» 0,997 та ТОВ «Спектр-Агро» 0,986, що свідчить про незначні структурні зміни між суміжними роками та

консервативну стратегію. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» займає третю позицію 0,961 зберігаючи стабільну частку необоротних активів навіть у роки значного нарощування виробничих запасів.

Однорідність трансформаційної здатності є найхарактернішою відмінністю цього компонента від трьох інших складових інтегральної фінансової стійкості. Всі десять досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу отримали середній рівень у вузькому діапазоні від 0,185 до 0,207, що зумовлено домінуванням здатності до реструктуризації над мінімальними значеннями інтенсивності досліджень і розробок та рівня цифровізації.

Найвище середнє значення трансформаційної здатності 0,207 зафіксовано у ТОВ «Компанія «Агроліфе» завдяки найвищій у вибірці середній здатності до реструктуризації 0,997 та відносно вищим значенням інтенсивності досліджень і розробок 0,0176 і рівня цифровізації 0,015, характерних для малих суб'єктів аграрного бізнесу.

Дещо нижчі середні значення трансформаційної здатності 0,201 та 0,197 притаманні ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» відповідно. Висока середня здатність до реструктуризації ТОВ «Спектр-Агро» 0,986 є найвищою серед великих суб'єктів аграрного бізнесу і зумовлена домінуванням ліквідних оборотних активів у структурі балансу. Аналогічна характеристика ТОВ «ЯСЕНСВІТ» 0,966 відображає динамічну балансову структуру з активним управлінням власним оборотним капіталом упродовж усього аналізованого періоду.

Однакові середні значення здатності до реструктуризації 0,920 у ПрАТ «МХП» та ТОВ «Астарта-Київ» зумовили схожі середні рівні трансформаційної здатності 0,190 та 0,194 відповідно. Нижчі значення інтенсивності досліджень і розробок 0,0118 та рівня цифровізації 0,010 великих суб'єктів аграрного бізнесу порівняно з 0,0176 та 0,015 малих і середніх відображають об'єктивну закономірність, що великий бізнес витрачає меншу частку активів на дослідницьку діяльність.

Єдиним відхиленням від загальної картини однорідності є ПрАТ «Агротон» із найнижчою у вибірці середньою трансформаційною здатністю 0,185 через найнижчу середню здатність до реструктуризації 0,865. Критичне падіння цього компонента до 0,608 у 2024 році відображає скорочення масштабу діяльності суб'єкта аграрного бізнесу внаслідок прямих воєнних втрат у Луганській та Харківській областях.

Нульовий індекс сталості у всіх десяти суб'єктів аграрного бізнесу вибірки впродовж усього аналізованого періоду вказує на системну відсутність нефінансової звітності за ESG-стандартами у досліджуваному сегменті. Цей факт свідчить про інституціональну невимогливість до розкриття нефінансової інформації. Підвищення рівня трансформаційної здатності насамперед потребує нарощування технологічних та дослідницьких інвестицій і впровадження формалізованої нефінансової звітності.

Незмінно середній рівень трансформаційної здатності по всій вибірці засвідчує наявність базового потенціалу до структурних перетворень у всіх досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу, однак реалізація цього суттєво обмежена дефіцитом інноваційних інвестицій, низьким рівнем цифровізації фінансових процесів та відсутністю стандартизованих практик стратегічного управління трансформаційними змінами.

Найнижче значення здатності до реструктуризації зафіксовано у ПрАТ «Агротон» у 2023-2024 рр. 0,608, що відображає катастрофічну зміну структури балансу через списання основних засобів унаслідок воєнних дій та примусову реструктуризацію активного портфеля. ТОВ «Астарта-Київ» демонструє значне падіння показника у 2023-2024 рр. до 0,718, пов'язане із суттєвими інвестиціями у реструктуризацію бізнесу. Стабільно висока середня REST (здатність до реструктуризації) у восьми із десяти суб'єктів підтверджує консервативний характер стратегій досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу та відносно поступовий характер структурної трансформації.

Інтегральна трансформаційна здатність усіх десяти суб'єктів аграрного бізнесу відповідає середньому рівню у діапазоні від 0,500 до 0,505 протягом

2019–2024 рр. Така однорідність результатів обумовлена переважаючим впливом компонента REST, що має стабільно високі значення у більшості суб'єктів та нівелює диференціацію за RD (дослідження та розробки, або інноваційно-дослідницька діяльність) та DIG (індекс цифровізації (Digitalization)). Найвище значення ТС демонструє ТОВ «Компанія «Агроліфе» 0,505 завдяки поєднанню найвищого REST та середнього RD, тоді як ТОВ СП «Нібулон» 0,500 займає найнижчу позицію через відносно нижчу здатність до реструктуризації у 2021–2022 рр.

Незначне падіння трансформаційної здатності ПрАТ «Агротон» у 2024 р. до 0,495 є єдиним відхиленням нижче 0,500 у всій вибірці та відображає вплив зниження REST у 2023-2024 рр. до рівня 0,608. Стабільно середній рівень трансформаційної здатності по вибірці вказує на наявність базового потенціалу до структурних перетворень у всіх досліджуваних суб'єктів, однак реалізація цього потенціалу суттєво обмежена дефіцитом інноваційних інвестицій та низьким рівнем цифровізації фінансових процесів.

Відновлювальна здатність відображає спроможність суб'єкта аграрного бізнесу повертатися до докризового рівня функціонування після потрясінь. Розрахунок проведений за формулою (3.17). Компоненти RR (швидкість відновлення) та RE (ефективність відновлення) розраховано через динаміку рентабельності активів після від'ємних значень за динамікою (табл. 3.26).

Відновлювальна здатність є найбільш диференційованим та нестабільним компонентом інтегральної фінансової стійкості, оскільки швидкість і ефективність відновлення безпосередньо залежать від характеру кризи, рівня страхового захисту та траєкторії фінансових результатів кожного суб'єкта аграрного бізнесу. Аналіз середніх значень відновлювальної здатності проведені на основі даних додатку Д, табл. Д.5.

Серед великих суб'єктів аграрного бізнесу найбільш передбачувану відновлювальну траєкторію формує ТОВ «Good Valley Україна» із середньою відновлювальною здатністю 0,241, швидкістю відновлення 0,567 та ефективністю відновлення 0,649 завдяки стабільному перевищенню доходів

над витратами впродовж усього аналізованого горизонту. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» демонструє середню відновлювальну здатність 0,226 при найвищих у вибірці показниках стабільності та довгострокової стійкості 0,450.

Таблиця 3.26

**Середні значення компонентів відновлювальної здатності суб'єктів
аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Компоненти відновлювальної здатності					Рівень компонентів
	Швидкість відновлення	Ефективність відновлення	Стабільність	Навчання на основі кризового досвіду	Відновлювальна здатність	
ПрАТ «МХП»	0,150	0,892	0,400	0,400	0,234	Низький
ТОВ «Астарта-Київ»	0,172	2,534	0,350	0,350	0,238	Низький
ТОВ «Good Valley Україна»	0,567	0,649	0,400	0,400	0,241	Низький
ТОВ СП «Нібулон»	0,188	0,536	0,400	0,400	0,234	Низький
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	1,067	1,630	0,450	0,450	0,226	Середній
ТОВ «Росток-Холдинг»	3,230	38,901	0,250	0,250	0,368	Середній
ПрАТ «Агротон»	4,244	0,785	0,200	0,200	0,283	Низький
ТОВ «Спектр-Агро»	0,017	1,003	0,350	0,350	0,231	Низький
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	0,017	1,024	0,250	0,250	0,231	Низький
ТОВ «Овостар Юніон»	3,773	24,477	0,300	0,300	0,350	Середній

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Схожий рівень відновлювальної здатності 0,234 зафіксовано у ПрАТ «МХП» та ТОВ СП «Нібулон», проте хронічна від'ємність власного капіталу першого та збиток 2022 року другого обмежили відновлювальний потенціал обох суб'єктів аграрного бізнесу. ТОВ «Астарта-Київ» вирізняється найвищою у вибірці середньою ефективністю відновлення 2,534, проте обмежені показників стабільності та довгострокової стійкості 0,350 утримують загальну відновлювальну здатність суб'єкта аграрного бізнесу на низькому рівні 0,238.

Серед малих суб'єктів аграрного бізнесу найвищу відновлювальну здатність 0,368 демонструє ТОВ «Росток-Холдинг» завдяки ефективності відновлення 38,901, сформованій переважно покращенням 2023–2024 рр.

Аналогічну динаміку має ТОВ «Овостар Юніон» із середньою відновлювальною здатністю 0,350 та ефективністю відновлення 24,477, однак її рівномірність є низькою. ПрАТ «Агротон» при мінімальних у вибірці показниках стабільності та довгострокової стійкості 0,200 досягає відновлювальної здатності 0,283 лише завдяки частковій державній підтримці суб'єктів аграрного бізнесу.

ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» демонструють однакову відновлювальну здатність 0,231 при мінімальній швидкості відновлення 0,017, що пов'язано із обмеженістю власного капіталу обох суб'єктів аграрного бізнесу попри стабільну операційну прибутковість.

Загальна картина вибірки підтверджує, що відновлювальна здатність є найбільш дефіцитним компонентом фінансової стійкості аграрних суб'єктів. Лише три суб'єкти аграрного бізнесу досягають середнього або вищого рівня ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг» та ТОВ «Овостар Юніон», при цьому для двох останніх вирішальну роль відіграли нетипові зміни в окремі періоди діяльності. Компоненти S (стабільність відновлення) та LR (навчання на основі кризового досвіду) визначено за формулами (3.20)–(3.21).

Фінальний етап апробації методики передбачає формування інтегрального індексу фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу як зваженої суми чотирьох здатностей з ваговими коефіцієнтами, що відображають пріоритетність буферної та адаптивної здатностей для забезпечення довгострокової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнно-економічних потрясінь. Зведена оцінка фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів за 2019–2024 рр. систематизована у табл. 3.27.

Зведені середні значення інтегральної фінансової стійкості акумулюють підсумковий вплив буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей і розкривають структуровані відмінності між типологічними моделями суб'єктів аграрного бізнесу. Аналіз середніх значень інтегральної фінансової стійкості проведені на основі даних додатку Д (табл. Д.6).

Таблиця 3.27

**Зведені середні значення інтегральної фінансової стійкості
досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр.**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Типологічна модель	Буферна здатність	Адаптивна здатність	Трансформаційна здатність	Відновлювальна здатність	Інтегральна фінансова стійкість
ПрАТ «МХП»	Турбулентно-регресивна	0,304	0,399	0,190	0,234	0,454
ТОВ «Астарта-Київ»	Стабільно-обмежена	0,245	0,293	0,194	0,238	0,408
ТОВ «Good Valley»	Стабільно-зростаюча	0,603	0,312	0,195	0,241	0,505
ТОВ СП «Нібулон»	Турбулентно-регресивна	0,286	0,320	0,193	0,234	0,426
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Стабільно-зростаюча	1,183	0,447	0,197	0,226	0,620
ТОВ «Росток-Холдинг»	Турбулентно-нейтральна	1,018	0,271	0,199	0,368	0,501
ПрАТ «Агротон»	Турбулентно-регресивна	2,185	0,451	0,185	0,283	0,619
ТОВ «Спектр-Агро»	Стабільно-обмежена	0,433	0,486	0,201	0,231	0,512
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	Стабільно-обмежена	0,417	0,504	0,207	0,231	0,513
ТОВ «Овостар Юніон»	Турбулентно-нейтральна	1,594	0,297	0,200	0,350	0,515

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Лідером є ТОВ «ЯСЕНСВІТ» із інтегральною фінансовою стійкістю 0,620 та стабільно-зростаючою типологічною моделлю. Найвища у вибірці буферна здатність 1,183 у поєднанні зі збалансованими адаптивною здатністю 0,447 та відновлювальною здатністю 0,226 формують органічне лідерство, засноване на нарощуванні власного оборотного капіталу. Рівномірну динаміку демонструє ТОВ «Good Valley Україна» зі стабільно-зростаючою типологічною моделлю та інтегральною стійкістю 0,505. Збалансованість усіх трьох компонентів відрізняє цей суб'єкт аграрного бізнесу від тих, де висока інтегральна оцінка формується за рахунок одного домінуючого компонента при слабкості інших.

Формально друга позиція ПрАТ «Агротон» із інтегральною стійкістю 0,619 сформована до 2024 р., в який відбулося руйнування накопиченого

потенціалу прямими воєнними втратами. Турбулентно-нейтральну типологічну модель реалізують ТОВ «Овостар Юніон» із інтегральною стійкістю 0,515 та ТОВ «Росток-Холдинг» із 0,501. Висока середня буферна здатність першого суб'єкта аграрного бізнесу 1,594 сформована різким зростанням ліквідності у 2023–2024 рр. і поєднується з критично малою структурною гнучкістю. Для другого вирішальним чинником стала найвища у вибірці відновлювальна здатність 0,368. Практично ідентичні значення інтегральної стійкості 0,513 та 0,512 демонструють ТОВ «Компанія «Агроліфе» та ТОВ «Спектр-Агро» зі стабільно-обмеженою типологічною моделлю, де висока структурна гнучкість та стабільна операційна прибутковість компенсують обмежені буферний та відновлювальний потенціали.

Нижній сегмент рейтингу формують три суб'єкти аграрного бізнесу з турбулентно-регресивною типологічною моделлю. ПрАТ «МХП» із середньою інтегральною стійкістю 0,454 демонструє прогресуюче зниження показника з 0,514 у 2019 р. до 0,423 у 2024 р., що відображає неможливість зупинити регресивну траєкторію виключно управлінськими зусиллями без вирішення структурної проблеми від'ємного власного капіталу. ТОВ СП «Нібулон» із інтегральною стійкістю 0,426 потребує пріоритетного зміцнення трьох з чотирьох компонентів. Найнижчу інтегральну стійкість 0,408 має ТОВ «Астарта-Київ», де поєднання найнижчої буферної здатності 0,245 та найнижчої адаптивної здатності 0,293 серед усієї вибірки засвідчує, що капіталомістка переробна модель без достатнього буфера ліквідності та слабким адаптивним потенціалом є найбільш фінансово вразливою у вибірці.

Зіставлення типологічних моделей підтверджує принциповий висновок. Стабільно-зростаюча модель є єдиною, що забезпечує рівномірне нарощування інтегральної стійкості через органічне зміцнення буферного потенціалу. Турбулентно-нейтральна модель реалізує ситуативне покращення через скорочення боргового навантаження без стратегічного зміцнення адаптивного та трансформаційного потенціалів. Стабільно-обмежена модель забезпечує передбачувану, але обмежену стійкість за рахунок структурної гнучкості без

формування резервного потенціалу. Турбулентно-регресивна модель характеризується системним погіршенням, що вимагає першочергових структурних перетворень у механізмах управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу.

На відміну від статичного компонентного підходу, динамічна модель дозволяє простежити еволюцію буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей у часовому розрізі, виявляючи структурні зсуви та точки кризових переломів у фінансовій стійкості кожного суб'єкту аграрного бізнесу. Динаміка показників табл. 3.27 виявляє якісно неоднорідні траєкторії фінансової стійкості в межах аграрного сектору. Суб'єкти аграрного бізнесу стабільно-зростаючої моделі ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» демонструють найбільш стійку позитивну динаміку інтегрального показника. ТОВ «Good Valley Україна» підтримувало значення у діапазоні від 0,410 у 2020 р. до 0,601 у 2019 р., зберігаючи позицію єдиного суб'єкту аграрного бізнесу з послідовно збалансованим розвитком буферної та адаптивної здатностей упродовж усіх шести досліджуваних років. ТОВ «ЯСЕНСВІТ» продемонструвало виражене зростання буферної здатності від 0,879 у 2020 р. до 1,626 у 2023 р. завдяки систематичному нарощуванню власних оборотних активів, що вивело суб'єкт аграрного бізнесу на найвищий середній показник інтегральної стійкості серед усієї вибірки.

Особливої аналітичної уваги заслуговує феномен різкого зростання буферної здатності у суб'єктів аграрного бізнесу турбулентно-нейтральної моделі. ТОВ «Росток-Холдинг» зафіксувало стрибкоподібне зростання буферної здатності з 0,459 у 2022 р. до 4,005 у 2024 р. майже дев'ятикратне збільшення впродовж двох років. Водночас адаптивна здатність цього суб'єкту аграрного бізнесу впала до мінімального у вибірці значення 0,120, а трансформаційна здатність залишилась практично незмінною. Аналогічний, ще більш виражений характер має динаміка ТОВ «Овостар Юніон», буферна здатність якого досягла 4,659 у 2024 р. порівняно з 0,263 у 2021 р. Отже, зазначені суб'єкти аграрного бізнесу підвищили свій буферний потенціал не за

рахунок органічного нарощування власного капіталу, а внаслідок різкого скорочення поточних зобов'язань, що не відповідає стратегічній побудови фінансової стійкості.

Турбулентно-регресивна модель (ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон» та ПрАТ «Агротон») характеризується протилежними тенденціями, проте з різними механізмами. ПрАТ «МХП» демонструє поступове зниження інтегрального показника з 0,514 у 2019 р. до 0,423 у 2024 р. на фоні системного скорочення буферної здатності. ТОВ СП «Нібулон» підтримує відносно стабільний рівень інтегрального показника у діапазоні 0,403–0,497 завдяки збереженню помірних значень адаптивної здатності, хоча буферна складова залишається хронічно недостатньою. Буферна здатність ПрАТ «Агротон» сягала максимального значення 3,538 у 2021 р., однак різко впала до 0,251 у 2024 р., що зумовило зниження інтегрального показника з 0,674 до 0,488.

Суб'єкти аграрного бізнесу стабільно-обмеженої моделі ТОВ «Астарт-Київ», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» демонструють найбільш передбачувану, хоча й обмежену, динаміку. ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Компанія «Агроліфе» виявляють мінімальні коливання інтегрального показника з відхиленням не більше 0,073 між роками, підтримуючи стабільні значення у діапазоні 0,495–0,570. Така стабільність відображає сформований, хоча й помірний за рівнем, механізм управління фінансовою стійкістю, що функціонує без суттєвих структурних коливань навіть в умовах воєнної турбулентності. Загалом середні значення динамічного інтегрального показника по вибірці свідчать, що жоден суб'єкт аграрного бізнесу не перебуває на критично низькому рівні стійкості за динамічною моделлю, проте диференціація між лідерами та аутсайдерами за окремими компонентами залишається значною.

Комплексна діагностика фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу передбачає не лише розрахунок інтегрального показника, а й побудову індивідуальних профілів, що відображають рівень досягнення нормативних значень за кожною компонентою. Такий підхід дозволяє ідентифікувати

структурні дисбаланси у фінансовому стані суб'єктів аграрного бізнесу та сформувати диференційовані рекомендації щодо їх усунення. Профіль фінансової стійкості кожного досліджуваного суб'єкту аграрного бізнесу побудовано на основі чотирьох компонент: буферної здатності ВС, адаптивної здатності АС, трансформаційної здатності ТС та відновлювальної здатності РС та представлено в додатку Е (рис. Е.1- Е.10; табл. Е.1). Нормативне значення кожної компоненти встановлено на рівні 0,500, а відсоток досягнення нормативу відображає ступінь наближення фактичного значення до еталонного орієнтиру. Аналіз профілей розкриває критичну неоднорідність фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу. П'ять суб'єктів аграрного бізнесу отримали категорію критичної стійкості ПрАТ «МХП», ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Компанія «Агроліфе» та ТОВ «Овостар Юніон». Категорії помірної стійкості досягають чотири суб'єкта аграрного бізнесу ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ СП «Нібулон», ПрАТ «Агротон» та ТОВ «Спектр-Агро». Низький рівень стійкості зафіксовано лише у ТОВ «Астарта-Київ», що є вищим за критичний рівнем, проте суттєво нижчим від нормативу. Суб'єктів аграрного бізнесу із помірною або достатньою стійкістю у вибірці не виявлено.

Для наочного відображення структурних диспропорцій у компонентному складі фінансової стійкості та часової динаміки інтегрального показника побудовано рис. 3.5, що ілюструє траєкторії динамічного інтегрального показника фінансової стійкості кожного суб'єкту аграрного бізнесу впродовж 2019–2024 рр. Лінійний графік дозволяє одночасно порівняти тенденції розвитку всіх десяти суб'єктів аграрного бізнесу та ідентифікувати точки структурних змін і кризових переломів у їхній фінансовій стійкості. Рис. 3.5 наочно ілюструє ключові закономірності у динаміці фінансової стійкості аграрного сектору. Чітко простежуються чотири кластери траєкторій. Перший кластер суб'єктів аграрного бізнесу зі стабільно висхідним трендом інтегрального показника представлений ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Росток-Холдинг», які демонструють виражене зростання показника починаючи з 2022 р. Другий кластер - суб'єкти аграрного бізнесу зі стабільною помірною

траєкторією об'єднує ТОВ «Спектр-Агро», ТОВ «Компанія «Агроліфе» та ТОВ «Астарта-Київ», чії лінії практично горизонтальні з мінімальними відхиленнями.

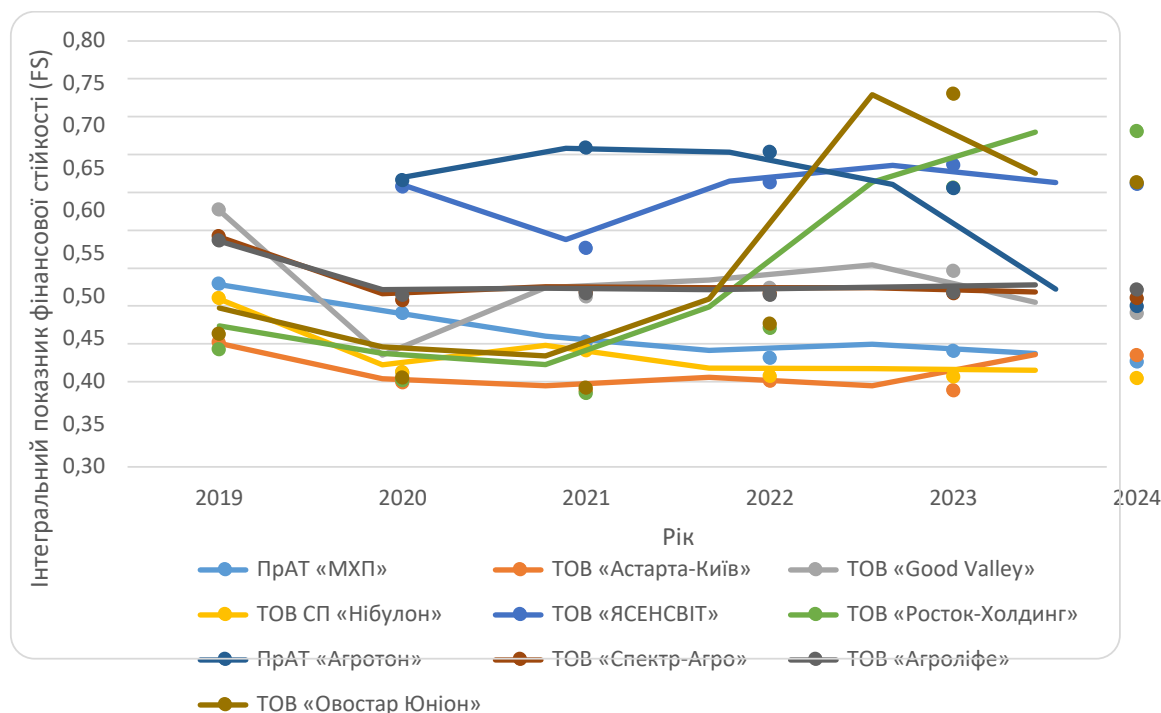

Рис. 3.5. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Джерело: побудовано і проілюстровано автором за даними табл. 3.27.

Третій кластер - суб'єкти аграрного бізнесу з нестабільною, але частково відновлювальною траєкторією включає ТОВ «Good Valley Україна» та ТОВ СП «Нібулон», які зазнали зниження у 2020 році та поступово відновились. Четвертий кластер – суб'єктів аграрного бізнесу з вираженою регресивною тенденцією або кризовими стрибками, представлений ПрАТ «МХП», ПрАТ «Агротон» та ТОВ «Овостар Юніон», де спостерігаються або монотонне зниження, або катастрофічні коливання.

На рис. 3.6 представлено кореляційну залежність між інтегральним показником фінансової стійкості та традиційним показником платоспроможності коефіцієнтом поточної ліквідності в розрізі всіх досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу та звітних років.

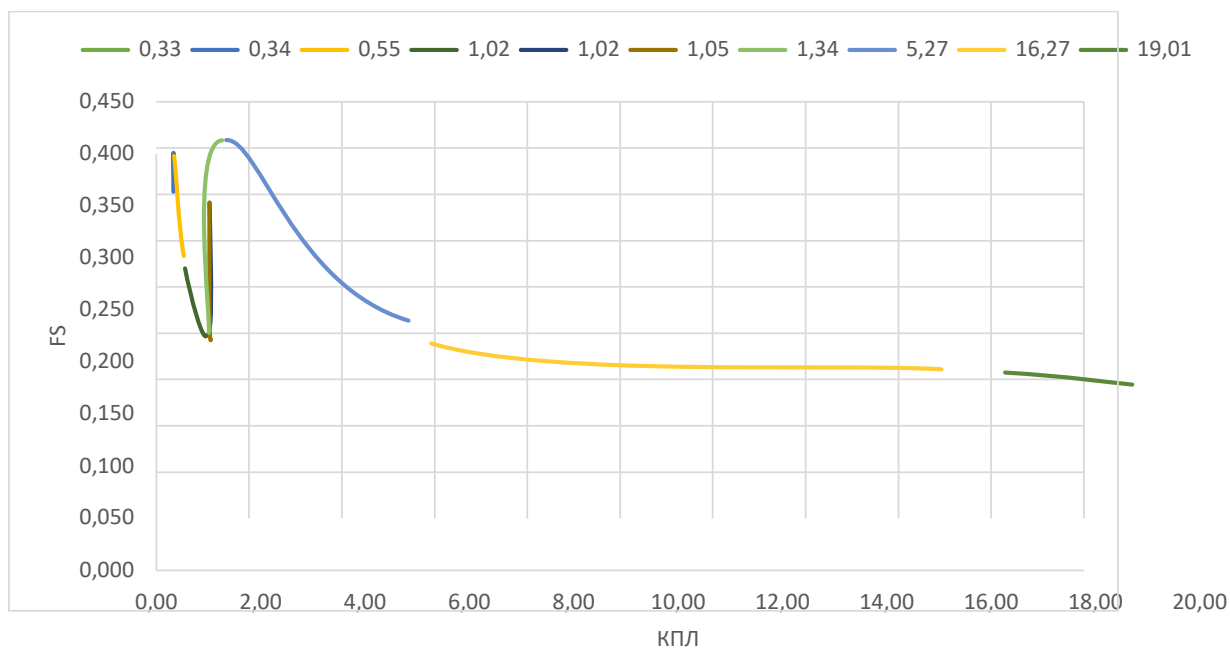

Рис. 3.6. Залежність інтегрального показника фінансової стійкості від коефіцієнта поточної ліквідності суб'єктів аграрного бізнесу за роками дослідження

Джерело: побудовано і проілюстровано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Діаграма розсіювання є ключовим інструментом верифікації гіпотези про недостатність одновимірних статичних показників для адекватної оцінки фінансової стійкості в умовах воєнної турбулентності. Рис. 3.6 наочно ілюструє характер взаємозв'язку між досліджуваними показниками. Між інтегральним показником фінансової стійкості та коефіцієнтом поточної ліквідності виявлено помірний від'ємний зв'язок. Спостереження з низьким коефіцієнтом поточної ліквідності до 5,0 концентруються у широкому діапазоні значень інтегрального показника від 0,39 до 0,70, демонструючи значну варіативність фінансової стійкості попри формально обмежену ліквідність. Водночас спостереження з високим коефіцієнтом поточної ліквідності понад 15,0 характеризуються порівняно нижчими або середніми значеннями інтегрального показника.

Проведений аналіз фінансової стійкості десяти репрезентативних суб'єктів аграрного бізнесу на основі традиційних коефіцієнтних методів та

запропонованого вимірної інструментарію виявив суттєві розбіжності у класифікації суб'єктів аграрного бізнесу за рівнем фінансової стійкості та продемонстрував обмеженість статичних підходів для адекватної діагностики в умовах багатофакторної економічної нестабільності. Традиційна методика оцінки фінансової стійкості базується на аналізі трьох класичних коефіцієнтів поточної ліквідності, автономії та маневреності власного капіталу. Ці показники характеризують статичний стан суб'єктів аграрного бізнесу на конкретну звітну дату та відображають структурні співвідношення між різними елементами балансу. Запропонована методика принципово відрізняється багатовимірним динамічним підходом, що інтегрує чотири типи здатностей суб'єкта аграрного бізнесу.

Застосування цих методичних підходів до однієї вибірки виявило значні розбіжності у результатах класифікації. За традиційною методикою три суб'єкти аграрного бізнесу отримали оцінку високої стійкості ТОВ «ЯСЕНСВІТ», ТОВ «Росток-Холдинг», ТОВ «Овостар Юніон», що обґрунтовано високими коефіцієнтами поточної ліквідності у діапазоні від 5,27 до 19,01 та коефіцієнтами автономії понад 0,84. Два суб'єкти аграрного бізнесу демонстрували задовільну стійкість, чотири перебувають у критичній зоні та два класифіковані як нижче норми. Натомість запропонована статична компонентна модель, яка розрахована методом *min-max* нормалізації виключно за даними 2022–2024 рр. для порівняння із традиційним підходом, не виявила жодного суб'єкту аграрного бізнесу з інтегральною стійкістю понад 0,500, класифікувавши чотири суб'єкти аграрного бізнесу як помірностійкі з показниками від 0,353 до 0,413 та шість суб'єктів аграрного бізнесу як низькостійкі з показниками від 0,177 до 0,290. Середнє значення інтегрального показника за цією моделлю становить 0,282, що вказує на використання лише 28 % потенціалу стійкості.

Найбільш показовими є випадки зміни оцінки стійкості при переході від традиційного до запропонованого методу. ТОВ «ЯСЕНСВІТ», оцінене традиційним методом як високостійкий суб'єкт аграрного бізнесу завдяки

коефіцієнту поточної ліквідності 5,27, коефіцієнту автономії 0,84 та коефіцієнту маневреності 0,68, за компонентною моделлю отримало класифікацію критичної стійкості з показником 0,218. Декомпозиція інтегрального показника виявляє критично низьку буферну здатність 0,071, помірну адаптивну здатність 0,608, низьку трансформаційну здатність 0,224 та від'ємну відновлювальну здатність, що свідчить про зниження рентабельності активів. Традиційна методика унеможливорює виявленню операційної ефективності внаслідок статичних балансових співвідношень, в основі яких хибне відчуття благополуччя.

ТОВ «Овостар Юніон» демонструє найвищий коефіцієнт поточної ліквідності 19,01 та коефіцієнт автономії 0,99, що забезпечило оцінку високої стійкості за традиційною методикою. Однак інтегральний показник становить критично низьке значення 0,177, найнижче серед усіх суб'єктів аграрного бізнесу вибірки. Причиною є низька буферна здатність 0,013, яка відображає практичну відсутність резервного капіталу відносно масштабу суб'єкту аграрного бізнесу. Такий стан класично описується як парадокс надлишкової ліквідності без стійкості, суб'єкт аграрного бізнесу не може конвертувати наявні ліквідні активи у стратегічну гнучкість та адаптивність.

Принципово важливим результатом дослідження є виявлення випадків, коли розроблена авторська методика демонструє вищу оцінку стійкості порівняно з традиційним підходом. ПрАТ «Агротон» класифіковано традиційною методикою як критично нестійке через коефіцієнт поточної ліквідності 0,34, коефіцієнт автономії 0,09 та від'ємний коефіцієнт маневреності власного капіталу. Проте інтегральний показник 0,398 забезпечує класифікацію помірної стійкості другий найкращий результат у вибірці. Декомпозиція виявляє максимальну буферну здатність 0,452, помірну адаптивну здатність 0,537 та відносно високу відновлювальну здатність 0,348. Подібна картина спостерігається у ТОВ СП «Нібулон» з критичними традиційними показниками, але помірним рівнем інтегрального показника

0,358 завдяки максимальній відновлювальній здатності 0,429 та збалансованій адаптивній складовій.

Кількісну верифікацію виявлених закономірностей забезпечує кореляційний аналіз взаємозв'язків між традиційними коефіцієнтами фінансової стійкості та запропонованими компонентами інтегральної моделі. Кореляційна матриця охоплює коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності власного капіталу та чотири компоненти авторської моделі. Результати розрахунків систематизовано у таблиці 3.28 та представлено в додатку Е (табл. Е.1). Кореляційна залежність розкриває принципово важливі взаємозалежності, що підтверджують обґрунтованість авторської моделі.

Таблиця 3.28

Кореляційна залежність показників традиційного та авторського підходів щодо оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Показник	КПЛ*	КА*	КМ*	ВС*	АС*	ТС*	РС*	ФС*
КПЛ	1,000	0,832	0,301	-0,326	-0,554	-0,374	-0,332	-0,632
КА	0,832	1,000	0,432	-0,203	-0,298	-0,257	-0,410	-0,458
КМ	0,301	0,432	1,000	-0,171	-0,324	-0,092	-0,506	-0,464
ВС	-0,326	-0,203	-0,171	1,000	-0,016	0,066	0,604	0,797
АС	-0,554	-0,298	-0,324	-0,016	1,000	0,610	-0,185	0,480
ТС	-0,374	-0,257	-0,092	0,066	0,610	1,000	-0,039	0,469
РС	-0,332	-0,410	-0,506	0,604	-0,185	-0,039	1,000	0,648
ФС	-0,632	-0,458	-0,464	0,797	0,480	0,469	0,648	1,000

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

**КПЛ – коефіцієнт поточної ліквідності; КА – коефіцієнт автономії; КМ – коефіцієнт маневреності власного капіталу; ВС – буферна здатність; АС – адаптивна здатність; ТС – трансформаційна здатність; РС – відновлювальна здатність; ФС – інтегральний показник фінансової стійкості.*

Найвищу тісноту зв'язку з інтегральним показником фінансової стійкості демонструє буферна здатність, коефіцієнт кореляції становить 0,797, що відповідає сильному позитивному зв'язку. Такий результат підкреслює визначальну роль фінансових резервів як першооснови комплексної стійкості

суб'єктів аграрного бізнесу в умовах тривалого збройного конфлікту та структурних трансформацій економіки. Відновлювальна здатність характеризується коефіцієнтом кореляції 0,648 з інтегральним показником, що засвідчує синергетичну взаємодію між наявністю фінансових резервів і спроможністю пришвидшеного відновлення після екзогенних потрясінь.

Адаптивна та трансформаційна здатності корелюють з інтегральним показником на рівні 0,480 та 0,469 відповідно - помірний позитивний зв'язок. У короткостроковій перспективі вони поступаються буферній складовій за значущістю, однак сильний позитивний зв'язок між адаптивною та трансформаційною здатностями 0,610 свідчить про гнучність і стратегічну готовності до перебудови бізнес-моделі. Суб'єкти аграрного бізнесу, що інвестують у розвиток адаптивних механізмів, водночас формують передумови для довгострокової трансформаційної стійкості.

Традиційні фінансові показники виявляють від'ємну кореляцію з інтегральним показником фінансової стійкості. Найсильніший від'ємний зв'язок між коефіцієнтом поточної ліквідності та інтегральним показником дорівнює -0,632. Сильна позитивна кореляція між коефіцієнтом поточної ліквідності та коефіцієнтом автономії на рівні 0,832 вказує на те, що суб'єкти аграрного бізнесу з високою часткою власного капіталу мають, як правило, і екстремально високу ліквідність.

На підставі результатів компонентного профільного аналізу та кореляційного дослідження розроблено систему диференційованих управлінських рекомендацій для кожного досліджуваного суб'єкту аграрного бізнесу. Рекомендації формувалися відповідно до виявлених структурних слабкостей у розрізі компонент та категорії фінансової стійкості, що відповідають його індивідуальному фінансовому профілю. Зведений перелік диференційованих рекомендацій представлено у табл. 3.29. Система диференційованих рекомендацій структурована таким чином, щоб надати фінансовому менеджменту чітке розуміння першочергових заходів у межах специфічного профілю кожного суб'єкту аграрного бізнесу.

Таблиця 3.29

**Диференційовані управлінські рекомендації щодо забезпечення
фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Категорія фінансової стійкості	Критична слабкість (%від нормативного значення)	Першочергові управлінські заходи
ПрАТ «МХП»	Критична	Буферна здатність 11,7 %, відновлювальна здатність від'ємна	Формування резервного фонду в обсязі не менше 15% від чистого доходу; реструктуризація довгострокового боргу для нормалізації показників рентабельності активів та відновлення позитивних значень відновлювальної здатності
ТОВ «Астарта-Київ»	Низька	Буферна здатність 15,7 %, відновлювальна здатність від'ємна	Диверсифікація джерел фінансування; впровадження системи управління кредитним ризиком для відновлення позитивної рентабельності та нарощування резервного фонду
ТОВ «Good Valley Україна»	Помірна	Буферна здатність 59,5 % від нормативу потребує нарощування	Реінвестування прибутку задля нарощування власного капіталу; підвищення ефективності використання оборотних активів для зміцнення буферного потенціалу
ТОВ СП «Нібулон»	Помірна	Буферна здатність 25,8 %, трансформаційна здатність 48,2 %	Оптимізація структури капіталу через поступове нарощування частки власних коштів; розширення інвестицій в інноваційні технології для підвищення трансформаційного потенціалу
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Критична	Буферна здатність 11,8 %, відновлювальна здатність від'ємна	Термінова санація фінансового стану; розробка антикризової програми відновлення рентабельності активів та перегляд дивідендної політики
ТОВ «Росток-Холдинг»	Критична	Буферна здатність 36,3 %, адаптивна здатність 56 %, трансформаційна здатність 33,8 %	Системне підвищення всіх компонент фінансової стійкості; першочерговий пріоритет відновлення адаптивних механізмів та формування операційних резервів ліквідності
ПрАТ «Агротон»	Помірна	Трансформаційна здатність 42,6 % від нормативу	Цільові інвестиції в технологічну модернізацію та цифрову трансформацію операційних процесів для підвищення трансформаційного потенціалу і довгострокової конкурентоспроможності
ТОВ «Спектр-Агро»	Помірна	Буферна здатність 44,7 % від нормативу	Поступове нарощування фінансових резервів; впровадження системи управління ліквідністю на основі прогнозування грошових потоків для зміцнення буферної здатності
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	Критична	Буферна здатність 15,7 %, трансформаційна здатність 32,6 %	Зниження рівня фінансової залежності від зовнішніх джерел через реінвестування прибутку; формування внутрішніх інноваційних компетенцій як передумови технологічного розвитку
ТОВ «Овостар Юніон»	Критична	Буферна здатність 2,2 %, відновлювальна здатність від'ємна	Критичне нарощування ліквідних резервів як абсолютний пріоритет управлінських рішень; кардинальний перегляд дивідендної політики на користь капіталізації прибутку

Джерело: розроблено і систематизовано автором на основі результатів дослідження

Критичний стан буферної здатності є домінантною проблемою для більшості суб'єкти аграрного бізнесу незалежно від їх розміру та організаційно-правової форми, що зумовлює необхідність нарощування власних фінансових резервів як стратегічного пріоритету для всієї аграрної галузі. Суб'єкти аграрного бізнесу з від'ємними значеннями відновлювальної здатності ПрАТ «МХП», ТОВ «Астарта-Київ», ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Овостар Юніон» потребують першочергових заходів щодо відновлення позитивної рентабельності активів та нормалізації структури зобов'язань у поєднанні з переглядом дивідендної політики на користь капіталізації.

Відповідно до класифікації розглянутих напрямів агрострахування для суб'єктів аграрного бізнесу авторськими рекомендаціями передбачено диференційовані механізми страхового захисту залежно від виявленого профілю чотирьох здатностей. Зведена матриця авторських рекомендацій щодо напрямів агрострахування, диференційованих за видами суб'єктів аграрного бізнесу, наведена у табл. 3.30.

Матриця управлінських рекомендацій відображає принцип диференційованого підходу до механізмів агрострахування, що базується на індивідуальному профілі чотирьох здатностей кожного суб'єкта аграрного бізнесу. Для великих суб'єктів ПрАТ «МХП», ТОВ СП «Нібулон» та ТОВ «Good Valley Україна» - пріоритетними є механізми кредитного страхування та страхування логістичних ризиків, що безпосередньо підсилюють буферну та відновлювальну здатності. Середні суб'єкти ТОВ «Астарта-Київ» потребують насамперед комплексного страхування врожаю з державним субсидуванням, оскільки критично низький рівень ВС 0,245 формує системну загрозу для забезпечення фінансової стійкості. Малі суб'єкти аграрного бізнесу потребують різноспрямованих підходів залежно від специфіки виробничої діяльності.

ПрАТ «Агротон» як суб'єкт червоної зони вимагає пріоритетного включення до державних програм воєнного страхування активів та відновлення виробничої інфраструктури, оскільки ринкові страхові механізми є недоступними через високий актуарний ризик.

Таблиця 3.30

**Вплив механізмів агрострахування на забезпечення фінансової
стійкості суб'єктів аграрного бізнесу**

Суб'єкт аграрного бізнесу	Індикатор критичної здатності	Напрямок агрострахування	Інструментарій реалізації
ПрАТ «МХП»	Буферна здатності ВС на помірному рівні при нульовому резервному покритті	Кредитне страхування дебіторської заборгованості	Страховання торговельних кредитів; кредитні лінії ЄБРР
ТОВ «Астарта-Київ»	ВС критичний рівень показник АС на низькому рівні	Мультиризикове страхування врожаю; страхування бізнес-переривання	Державна програма агрострахування; форвардні контракти
ТОВ «Good Valley Україна»	Показник АС на низькому рівні	Страховання інноваційних активів; кіберстрахування	Страховання ІТ-активів; страхування ризиків цифровізації
ТОВ СП «Нібулон»	ВС помірний рівень показник РС на низькому рівні	Страховання вантажних перевезень; страхування логістичних ризиків	Комплексне страхування перевезень; форвардні контракти на валютний курс
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Показник АС на низькому рівні	Страховання продуктивних тварин; страхування бізнес-переривання	Страховання поголів'я птиці; агрострахування кормової бази
ТОВ «Росток-Холдинг»	АС низький рівень та показник ТС на середньому рівні	Страховання врожаю; страхування агрохімічних активів	Пайове страхування; державна підтримка у розмірі 50% страхової премії
ПрАТ «Агротон»	ВС критичний рівень та РС низький рівень	Воєнне страхування активів; страхування програм відновлення	Державна програма відновлення; страхування основних засобів
ТОВ «Спектр-Агро»	Показник РС на низькому рівні	Страховання логістичної інфраструктури; кредитне страхування	Факторинг дебіторської заборгованості; страхування складських запасів
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	Показник РС на низькому рівні	Страховання товарних запасів; страхування підприємницьких ризиків	Страховання дебіторської заборгованості
ТОВ «Овостар Юніон»	Показник АС на низькому рівні	Страховання продуктивних тварин; страхування кормових ресурсів	Комплексне страхування птахівничого виробництва

Джерело: розроблено і систематизовано автором

ТОВ «Овостар Юніон» та ТОВ «ЯСЕНСВІТ» як суб'єкти зеленої зони мають зосередитися на підвищенні адаптивної здатності через інноваційне страхування та цифрові механізми управління ризиками, зберігаючи при цьому досягнуті позитивні показники буферної здатності. Формування дієвих механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу потребує ґрунтовного аналітичного підґрунтя, яке пов'язує виявлені у попередніх підрозділах детермінанти ризику та конкретні інструменти управлінського впливу.

Результати досліджень, отримані шляхом побудови інтегрального індексу ризику фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, кореляційно-регресійного аналізу детермінант і типологізації моделей фінансової стійкості, дозволяють перейти до обґрунтування диференційованих механізмів відповідно до пріоритетності виявлених ризиків та специфіки кожної групи суб'єктів аграрного бізнесу.

Вихідною аналітичною основою є структура галузевого ризику, описана ентропійними частками п'яти груп детермінант. На підставі виявленої ієрархії ризиків сформовано механізми зниження галузевих ризиків та забезпечення фінансової стійкості, яка відображає не лише перелік рекомендованих механізмів, але й кількісно оцінені резерви покращення відповідних субіндексів для кожної групи детермінант (табл. 3.31).

Аналіз даних таблиці 3.31 дозволяє зробити ряд узагальнень щодо пріоритетності механізмів управлінського впливу на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. Першочерговим за рівнем впливу є механізм валютного хеджування та управління інфляційними ризиками, що зумовлено критичним рівнем економічного субіндексу у 2024 р., яке є найнижчим можливим у межах застосованої методики нормалізації.

Таблиця 3.31

Механізми зниження галузевих ризиків та забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Група ризику	Ентропійна частка	Рівень ризику 2024 р.	Механізм впливу на фінансову стійкість	Резерв зниження та підвищення фінансової стійкості	Рекомендований механізм
Економічна	0,387	Критичний	Інфляція підвищує операційні витрати; девальвація гривні збільшує вартість імпортованих ресурсів та знижує конкурентоспроможність галузі	Застосування валютного хеджування знижує збитки від девальвації на 30–40%; зниження інфляції на 10 % підвищує субіндекс з нульового до 0,380	Валютний хедж через форвардні контракти; кредитні лінії в іноземній валюті; факторинг дебіторської заборгованості
Кліматична	0,346	Середній	Врожайність визначає виручку та рентабельність з коефіцієнтом кореляції 0,978 з фінансовою результативністю	Розширення зрошення збільшує врожайність на 25%; агрострахування компенсує до 70 % збитків від посухи	Системи крапельного зрошення; агрострахування з державним покриттям; диверсифікація культур
Логістична	0,160	Низький	Вартість логістики визначає маржу; блокування каналів є критичним для ліквідності	Переорієнтація на залізничний транспорт знизила вартість перевезення з 140 до 55 доларів за тонну; відновлення морського коридору повернуло обсяги до 42 мільйонів тонн	Договори з альтернативними логістичними операторами; страхування вантажів; власні зернові термінали
Воєнна	0,090	Середній	Окупація сільськогосподарських площ скорочує виробничу базу; щорічні збитки аграрно-промислового комплексу зростають	Відновлення 2,7 млн га збільшило потенційний урожай на 8–10 мільйонів тонн; страхування компенсує до 60 % прямих збитків	Воєнне страхування активів; диверсифікація виробничих площ у безпечних регіонах; державні компенсаційні програми
Соціальна	0,007	Середній	Відтік кваліфікованих кадрів підвищує операційні витрати; зростання заробітних плат стискає рентабельність	Автоматизація знижує залежність від ручної праці на 30–40%; зростання заробітних плат на 168% за 2019–2024 рр. утримує кадровий потенціал	Інвестиції в автоматизацію та прецизійне землеробство; системи мотивації та утримання фахівців

Джерело: розраховано автором на основі результатів проведених досліджень

Нульове значення субіндексу відображає одночасний збіг падіння частки агросектору у ВВП до 6,8%, збереження підвищеної інфляції на рівні 12% та фіксацію обмінного курсу гривні до долара США на рівні 41 грн. За умови стабілізації обмінного курсу до рівня 36 грн за долар США та зниження інфляції на 5% економічний субіндекс може бути відновлено приблизно до позначки 0,300, що матиме прямий позитивний вплив на інтегральний показник ризику.

Механізм кліматичного захисту посідає другу позицію в ієрархії пріоритетів попри те, що кліматичний субіндекс у 2024 році перебуває на середньому рівні 0,412. Досягнення цільового рівня врожайності зернових у 54 ц з га замість зафіксованих 48,5 ц здатне підняти кліматичний субіндекс з 0,412 до 0,820, що є потужним кроком до підвищення інтегрального галузевого індексу ризику фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Логістичний блок демонструє найнижчий поточний рівень ризику в усій системі з субіндексом 0,772, оскільки відновлення морського зернового коридору у 2023–2024 рр. дозволило наростити обсяг морського експорту до 42 млн т та знизити вартість транспортування з 140 до 55 доларів за т. Підтримка логістичної диверсифікації через розвиток залізничних маршрутів до країн Євросоюзу та формування власної зернової інфраструктури зберігає своє стратегічне значення незалежно від поточного стану морської логістики.

За результатами апробації динамічної моделі фінансової стійкості на вибірці з десяти суб'єктів аграрного бізнесу за 2019–2024 рр. встановлено принципову диференціацію профілів фінансової стійкості та виявлено системні закономірності, що є підставою для формулювання таких висновків.

Буферна здатність є найбільш диференційованою серед усіх чотирьох здатностей. Значення ВС варіюються від критичних 0,245 у ТОВ «Астарта-Київ» до 1,594 у ТОВ «Овостар Юніон», що відображає принципово різні фінансові стратегії суб'єктів аграрного бізнесу щодо накопичення резервів. Великі суб'єкти аграрного бізнесу мають нульовий коефіцієнт резервування, що свідчить про системну проблему недостатньої буферизації у вітчизняному аграрному секторі.

Адаптивна здатність усіх суб'єктів аграрного бізнесу знаходиться на низькому рівні. Значення АС коливаються від 0,271 до 0,504, лише ТОВ «Компанія «Агроліфе» досягає нижньої межі середнього рівня. Системний дефіцит адаптивної здатності обумовлений низькою інноваційною активністю та обмеженою структурною гнучкістю більшості великих і середніх суб'єктів аграрного бізнесу.

Трансформаційна здатність усіх десяти суб'єктів знаходиться на середньому рівні у діапазоні 0,500–0,505, що відображає наявність базового потенціалу до структурних перетворень при фактично нереалізованих можливостях через дефіцит інноваційних інвестицій та слабкий розвиток ESG-практик.

Відновлювальна здатність більшості суб'єктів знаходиться на низькому рівні. Середнє значення RC по вибірці становить 0,385, що свідчить про системну недостатність страхового захисту аграрного бізнесу та обмежені можливості для самостійного відновлення після кризових потрясінь.

Зведена оцінка FS засвідчила, що два суб'єкти аграрного бізнесу ТОВ «ЯСЕНСВІТ» та ТОВ «Овостар Юніон» відповідають критеріям зеленої зони фінансової стійкості, сім суб'єктів аграрного бізнесу знаходяться у жовтій зоні та один ПрАТ «Агротон» потребує невідкладних заходів у червоній зоні. Отримані результати апробації підтвердили практичну застосованість запропонованої динамічної моделі для диференційованої оцінки та управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу різних типологічних груп за умов багатовимірної нестабільності зовнішнього середовища.

Висновки до розділу 3

За результатами дослідження механізмів забезпечення фінансової стійкості та їх удосконалення виявлено:

1. Розроблено комплексну методику багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, здатних протистояти екзогенним

викликам, адаптуватися до змін операційного середовища, трансформувати бізнес-модель, динамічно відновлюватися після кризових подій в умовах війни та багатофакторної економічної турбулентності;

2. Розроблені компоненти інтегрального показника фінансової стійкості, здатних забезпечити комплексну стійкість суб'єктів аграрного бізнесу;

3. Виявлено тісну кореляційну залежність між традиційними коефіцієнтами фінансової стійкості та інтегральним показником, що засвідчує фундаментальну обмеженість статичних балансових показників для діагностики динамічної стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов структурної турбулентності та переходу до багатовимірних моделей;

4. Виявлено домінуючу роль буферної здатності при формуванні інтегральної стійкості суб'єктів аграрного бізнесу із застосуванням кореляційного аналізу, що засвідчив тісний позитивний зв'язок ВС із FS, що підтверджує критичну важливість фінансових резервів для протистояння екзогенним викликам в умовах війни та форс-мажорних обставинах;

5. Обґрунтовано, що адаптивна здатність є одним із найбільш дефіцитних компонентів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та її середнє значення не досягає нормативного рівня 0,70; системний дефіцит адаптивності зумовлений низькою інноваційною активністю та обмеженою структурною гнучкістю більшості суб'єктів;

6. Встановлено критичну недоінвестованість аграрного сектору у довгострокову трансформацію: середнє значення трансформаційної здатності становить 0,196 при нормативі 0,50, що майже вдвічі нижче необхідного рівня; це породжує системний дефіцит інвестицій у технологічне оновлення та унеможлиблює повноцінну цифровізацію виробничих процесів і реструктуризацію активів для створення довгострокових конкурентних переваг;

7. Обґрунтовано обмежену відновлювальну здатність суб'єктів аграрного бізнесу: її середнє значення становить 0,264 при нормативі 0,80, що відображає неспроможність швидкої нормалізації фінансового стану після екзогенних

шоків без повної ліквідації їх довгострокових наслідків;

8. Сформовані індивідуальні профілі фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі вибірки з використанням радарних діаграм, що візуалізують унікальні конфігурації здатностей та сприяючи ідентифікації специфічної зони, критичної вразливості, надмірного резервування ресурсів та потенціалу стратегічного розвитку;

9. Розроблено практичні рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі діагностованих профілів з урахуванням пріоритетних напрямів ресурсного забезпечення та специфічних обмежень функціонування кожного суб'єкта господарювання;

10. Доведено, що суб'єкти аграрного бізнесу з низькою буферною здатністю потребують нарощування резервного капіталу внаслідок реінвестування не менше як 30% чистого прибутку, оптимізації структури активів шляхом підвищення частки високоліквідних оборотних активів до 40–50% валюти балансу та диверсифікації джерел фінансування для створення страхових резервів в розмірі 15% активів для абсорбації непередбачуваних викликів;

11. Обґрунтовано, що суб'єкти аграрного бізнесу з дефіцитом адаптивної здатності потребують акцентувати увагу на підвищення структурної гнучкості шляхом збільшення частки змінних витрат до 60–70% загальних витрат, розвитку інноваційної активності, інвестуючи мінімум 5% чистого доходу при дослідженні і розробці нових продуктів та технологій, покращуючи управлінську компетентність через впровадження сучасних систем фінансового планування, бюджетування та контролінгу для підвищення швидкості реакції на ринкові сигнали;

12. Доведено, що суб'єкти аграрного бізнесу з недостатньою трансформаційною здатністю потребують інвестицій у цифровізацію виробничих процесів на рівні 5–10% прибутку, реструктуризацію активів для підвищення їхньої мобільності через вивільнення іммобілізованих ресурсів та створення довгострокових конкурентних переваг в наслідок технологічної їх

модернізації, автоматизації операцій, впровадження ESG-практик для забезпечення сталого розвитку та доступу до міжнародних ринків капіталу;

13. Доведено методичну перевагу запропонованого багатовимірного підходу над традиційними коефіцієнтними методами внаслідок спроможності мінімізувати ризики латентного погіршення фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу із формально високими статичними показниками ліквідності та автономії, що маскують структурні диспропорції та системну нездатність протистояти довгостроковим викликам.

Основні положення третього розділу дисертаційного дослідження опубліковані автором у роботах: [17], [18], [19], [20], [21], [30], [33], [34], [35]

ВИСНОВКИ

У висновках наведено теоретичне узагальнення результатів дослідження та нове комплексне вирішення поставленої наукової задачі, що полягає у розробці теоретико-методологічних засад та практичного інструментарію багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі інтеграції буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей суб'єктів господарювання протистояти екзогенним шокам та забезпечувати безперервність функціонування в умовах триваючої військової агресії та багатофакторної економічної турбулентності. Комплексно та системно розкрито концептуальні обмеження традиційних коефіцієнтних методів оцінки фінансової стійкості для адекватної діагностики стійкості суб'єктів аграрного бізнесу та науково обґрунтовано необхідність переходу від статичних підходів до багатовимірних динамічних математичних моделей, що враховують як традиційні фінансові показники, так і інтегральні параметри організаційної стійкості та динамічної гнучкості систем управління.

1. Систематизовано та критично проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування та визначення поняття фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, розроблені різними школами економічної науки та практики управління. Виявлено принципові концептуальні обмеження та критичні недоліки традиційних коефіцієнтних методів оцінки, які забезпечили інструментарій для масштабного впровадження у практику фінансового аналізу протягом більше ніж століття. Наукове обґрунтування розробленої концепції полягає у доведенні того, що фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу є багатовимірною, багатокомпонентною та системною інтегральною характеристикою здатності суб'єктів господарювання ефективно протистояти екзогенним економічним, природним та суспільно-політичним шокам, що включає не лише статичні балансові та коефіцієнтні співвідношення станом на окрему звітну дату, але й комплекс динамічних здатностей: здатність створювати та накопичувати фінансові резерви, оперативно та гнучко

адаптуватися до швидких змін зовнішнього середовища, реалізовувати довгострокову стратегічну трансформацію виробничих процесів та організаційних структур, а також ефективно та швидко відновлюватися після масштабних кризових та шоківих подій. Встановлено та детально доведено, що традиційні коефіцієнтні методи оцінки фінансової стійкості, що базуються на статичному моментальному аналізі окремих показників ліквідності, фінансової автономії та маневреності використання капіталу, виявляють принципові та не виправдані фундаментальні обмеження через об'єктивну неспроможність здійснювати діагностику динамічних здатностей адаптації, трансформації та відновлення суб'єктів аграрного бізнесу в умовах багатофакторної нестабільності.

2. Проаналізовано еволюцію методів оцінки фінансової стійкості від однокритеріальних статичних показників до багатовимірних динамічних моделей. Встановлено, що розвиток методології оцінки фінансової стійкості відбувався через послідовну зміну парадигм від застосування окремих коефіцієнтів ліквідності та автономії у 1960-1970-х роках до багатофакторних дискримінантних моделей прогнозування банкрутства Альтмана, Бівера у 1980-х роках, інтегральних показників кредитоспроможності у 1990-х роках та багатовимірних моделей організаційної стійкості у 2000-2020-х роках. Обґрунтовано доцільність застосування концепції організаційної стійкості Holling, Walker, Folke для діагностики стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах воєнного конфлікту через необхідність врахування динамічних здатностей адаптації, трансформації та відновлення, що не можуть бути адекватно діагностовані статичними балансовими показниками. Визначено, що ключовими компонентами організаційної стійкості суб'єктів аграрного бізнесу є буферна здатність створювати фінансові резерви для абсорбції непередбачуваних шоків, адаптивна здатність оперативного пристосування до змін операційного середовища, трансформаційна здатність радикальних довгострокових змін бізнес-моделі та відновлювальна здатність швидкої нормалізації після кризових подій.

3. Здійснено емпіричний аналіз динаміки ключових показників фінансової стійкості репрезентативної вибірки суб'єктів аграрного бізнесу України у трьох якісно відмінних періодах функціонування. Виявлено критичні зони вразливості та структурні дисбаланси аграрного сектору через аналіз фінансової звітності десяти суб'єктів аграрного бізнесу різних організаційно-правових форм та масштабів діяльності у до-пандемічному періоді 2019-2020 рр. з відносною стабільністю макроекономічного середовища, пандемічному періоді 2020-2022 рр. з логістичними обмеженнями та ціновою нестабільністю, воєнному періоді 2022-2024 рр. з екстремальними ризиками руйнування активів та втрати ринків збуту. Встановлено, що коефіцієнти поточної ліквідності досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу демонструють екстремальну варіативність від 0,33 до 19,01 при нормативному рівні понад 1,2, коефіцієнти автономії варіюють від 0,04 до 0,99 при нормативі понад 0,3, а коефіцієнти маневреності приймають значення від -19,99 до 0,98 при нормативі понад 0,1, що відображає істотну гетерогенність вибірки за структурними характеристиками фінансового стану. Ідентифіковано парадоксальну ситуацію, коли суб'єктів аграрного бізнесу з екстремально високими коефіцієнтами поточної ліквідності від 5,27 до 19,01 демонструють ознаки структурних дисбалансів через надмірну імобілізацію оборотних активів без генерації адекватних доходів, що не виявляється традиційними методами оцінки фінансової стійкості.

4. Розроблено методологію багатовимірної оцінки фінансової стійкості на основі інтеграції чотирьох типів динамічних здатностей. Обґрунтовано структуру компонентів інтегрального показника фінансової стійкості FS, що включає буферну здатність ВС з ваговим коефіцієнтом 35%, розраховану на основі чотирьох показників – індексу ліквідності, коефіцієнта резервування капіталу, диверсифікації джерел фінансування та якості активів з нормативним рівнем 0,6; адаптивну здатність АС з ваговим коефіцієнтом 30%, що інтегрує швидкість реакції на ринкові сигнали, структурну гнучкість, інноваційну інтенсивність та управлінську компетентність з нормативом 0,7;

трансформаційну здатність ТС з ваговим коефіцієнтом 20%, яка включає дослідницьку інтенсивність, рівень цифровізації, структурну мобільність активів та ESG-інтеграцію з нормативом 0,5; відновлювальну здатність РС з ваговим коефіцієнтом 15%, що базується на швидкості відновлення, ефективності відновлення рентабельності та стабільності відновлювальних процесів та навчанні на основі кризового досвіду з нормативом 0,8. Розроблено алгоритми розрахунку шістнадцяти часткових показників з нормуванням до єдиної шкали від 0 до 1 та інтеграцією у зведений індекс через зважене арифметичне з коефіцієнтами 0,35, 0,30, 0,20 та 0,15 відповідно, що дозволяє комплексно діагностувати здатність суб'єктів аграрного бізнесу забезпечувати безперервність функціонування в умовах турбулентності.

5. Здійснено апробацію запропонованої методики на вибірці з десяти суб'єктів аграрного бізнесу України за період 2022-2024 рр. Результати розрахунків виявили істотну неоднорідність досліджуваної вибірки за рівнем інтегральної стійкості з діапазоном значень показника FS від 0,177 до 0,413 при середньому значенні 0,282, що вказує на використання лише 28% потенціалу стійкості типовим суб'єктам аграрного бізнесу. Чотири суб'єкти аграрного бізнесу класифіковані як помірно стійкі з інтегральним показником від 0,353 до 0,413, включаючи ТОВ Good Valley Україна з найвищим значенням FS у 0,413, ПрАТ Агротон з показником FS у 0,398, ТОВ СП Нібулон з результатом FS у 0,358 та ТОВ Спектр-Агро з індексом FS у 0,353. Шість суб'єктів аграрного бізнесу демонструють низьку стійкість з показником від 0,177 до 0,290, серед яких найкритичніші результати виявляють ТОВ Овостар Юніон з мінімальним значенням FS у 0,177, ТОВ Росток-Холдинг з індексом FS у 0,190 та ТОВ Агроліфе з показником FS у 0,205. Встановлено, що середнє значення буферної здатності становить лише 0,179 при нормативному рівні 0,6, що означає триразовий дефіцит фінансових резервів, адаптивна здатність демонструє середнє значення 0,574 і є найбільш розвиненою компонентою, трансформаційна здатність виявляє критично низький рівень 0,234, а відновлювальна здатність перебуває на трансформаційна здатність виявляє

критично низький рівень при нормативі 0,50, а відновлювальна здатність перебуває на рівні 0,264 при нормативі 0,80, що відображає системну недостатність страхового захисту та обмежені можливості для самостійного відновлення після кризових потрясінь.

6. Проведено порівняльний аналіз результатів оцінки фінансової стійкості за традиційною коефіцієнтною методологією та запропонованим багатовимірним підходом. Виявлено парадоксальну обернену кореляцію між традиційними коефіцієнтами фінансової стійкості та інтегральним показником багатовимірної моделі на рівні помірного негативного зв'язку $r=-0,632$ для коефіцієнта поточної ліквідності, $r=-0,458$ для коефіцієнта автономії та $r=-0,464$ для коефіцієнта маневреності власного капіталу, що підтверджує фундаментальне обмеження статичних балансових показників для діагностики динамічної стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах структурної турбулентності. Встановлено, що суб'єктів аграрного бізнесу з екстремально високими коефіцієнтами поточної ліквідності ТОВ Росток-Холдинг з КПЛ у 16,27 та ТОВ Овостар Юніон з КПЛ у 19,01 виявляють найнижчі значення інтегральної стійкості FS у 0,190 та FS у 0,177 відповідно через катастрофічно низьку адаптивну здатність AC у 0,280 у першого випадку та буферну здатність BC у 0,013 у другому, що свідчить про структурні дисбаланси через надмірну іммобілізацію оборотних активів без генерації адекватних доходів та низьку операційну ефективність. Виявлено домінуючу роль буферної здатності у формуванні інтегральної стійкості через найвищу кореляцію з показником FS на рівні сильного позитивного зв'язку $r=0,797$, що підтверджує критичну важливість фінансових резервів для протистояння екзогенним шокам в умовах триваючого воєнного конфлікту.

7. Розроблено практичні рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на основі діагностованих профілів здатностей. Обґрунтовано, що суб'єкти аграрного бізнесу низькою буферною здатністю потребують нарощування резервного капіталу через реінвестування не менше 30% чистого прибутку, оптимізації структури активів шляхом

підвищення частки високоліквідних оборотних активів до 40-50% валюти балансу та диверсифікації джерел фінансування для створення страхових резервів на рівні мінімум 15% активів. Визначено, що суб'єкти з дефіцитом адаптивної здатності мають фокусуватися на підвищенні структурної гнучкості через збільшення частки змінних витрат до 60-70% загальних витрат, розвитку інноваційної активності шляхом інвестування мінімум 5% валового доходу у дослідження і розробки нових продуктів та технологій, покращення управлінської компетентності через впровадження сучасних систем фінансового планування, бюджетування та контролінгу для підвищення швидкості реакції на ринкові сигнали. Встановлено, що організації з недостатньою трансформаційною здатністю потребують інвестицій у цифровізацію виробничих процесів на рівні 5-10% валового доходу, реструктуризацію активів для підвищення їхньої мобільності через вивільнення іммобілізованих ресурсів та створення довгострокових конкурентних переваг через технологічну модернізацію, автоматизацію операцій та впровадження ESG-практик для забезпечення сталого розвитку та доступу до міжнародних ринків капіталу.

8. Підтверджено методологічну перевагу запропонованого багатовимірного підходу над традиційними коефіцієнтними методами через здатність виявляти приховані ризики латентної деградації фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу з формально високими статичними показниками ліквідності та автономії, які маскують структурні дисбаланси та системну неспроможність протистояти довгостроковим викликам. Традиційна методологія класифікує ТОВ ЯСЕНСВІТ, ТОВ Росток-Холдинг та ТОВ Овостар Юніон як високо стійкі суб'єкти господарювання через екстремальні коефіцієнти поточної ліквідності від 5,27 до 19,01 та коефіцієнти автономії понад 0,84, тоді як запропонована багатовимірна методологія виявляє їхню низьку інтегральну стійкість з показником FS від 0,177 до 0,218 через критичні дефіцити буферної, адаптивної або відновлювальної здатностей, що створює високий ризик банкрутства у разі екзогенних шоків попри формально відмінні

балансові співвідношення станом на звітну дату.

Розробка методики багатовимірної оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу дозволяє трансформувати традиційну систему у багатовимірну сукупність з ідентифікацією специфічних конфігурацій здатностей, що визначають унікальні траєкторії адаптації до турбулентного середовища та формують науково обґрунтовану основу для розробки персоніфікованих стратегій зміцнення стійкості з урахуванням поточного профілю буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної здатностей кожного суб'єкта господарювання. Практична цінність запропонованого методологічного інструментарію полягає у формуванні дієвих механізмів діагностики фінансової стійкості для керівництва суб'єктів аграрного бізнесу, органів державного управління аграрним сектором, банківських установ та науково-дослідних організацій аграрного профілю, що сприятиме підвищенню якості управлінських рішень щодо зміцнення фінансової стійкості на рівні окремих суб'єктів аграрного бізнесу та формуванню державної політики підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анастасова К. А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1. С. 178-183.
2. Андрос С. Удосконалення системи фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери. *III Міжнародна науково-практична конференція Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2023. № 53. С. 150-155.
3. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Колотуха С. М., Улянич Ю. В. Шляхи підвищення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія «Економіка»*. 2025. Вип. 107, ч. 2. С. 387–399. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-107-2-387-399.
4. Бечко П. К., Гузар Б. С., Колотуха С. М., Лиса Н. В., Пташник С. А. Сутність і напрями розвитку сучасного фінансового менеджменту вітчизняної аграрної галузі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104, ч. 2. С. 375–382. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-375-382.
5. Бечко П. К., Непочатенко О. А., Колотуха С. М., Трушевський О. О. Страхування у сільському господарстві як чинник підвищення стійкості його розвитку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 2(32). С. 39–52.
6. Бланк І. О. Основи фінансового менеджменту : у 2 т. Київ : Ніка-Центр, 1999. Т. 1. 592 с.
7. Богданюк І. В. Методи інтегрального оцінювання рівня безпеки в аграрному секторі. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 403-406. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-69>. URL: <http://ujae.org.ua/metody-integralnogo-otsinyuvannya-rivnya-bezpeky-v-agrarnomu-sektori/>
8. Болгов В. Є., Давиденко Д. О. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності як важлива ціль внутрішньофірмового бюджетування.

Економіка і організація управління. 2021. № 1. С. 15-29. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.1.2>

9. Бражник Л. В. Стан, проблеми формування та використання капіталу підприємств у сільському господарстві України. *Ефективна економіка*. 2024. № 9. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/4645/4684/10665>

10. Брігхем Ю. Ф. Основи фінансового менеджменту ; пер. з англ. Київ : Молодь, 1997. 1000 с.

11. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека сільськогосподарського бізнесу: специфіка, методика аналізування, засоби стабілізації. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 88-110.

12. Гавриленко О. В. Моніторинг і контроль фінансової стійкості та стану економічної безпеки аграрного підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 24-31. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-2-3>. URL: <http://ujae.org.ua/monitoryng-i-kontrol-finansovoyi-stijkosti-ta-stanu-ekonomichnoyi-bezpeky-agrarnogo-pidpryyemstva/>

13. Герасимчук В. Трансформація форм фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні в умовах воєнного стану та посткризового відновлення. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-11>

14. Горчинська М. Т. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 340 с.

15. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Ризики і чинники нестійкості в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін.: Економічні науки*. Вип. 107. Ч. 2. Умань, 2025. С. 371-386. DOI: [10.32782/2415-8240-2025-107-2-371-387](https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-371-387).

16. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Сучасний стан фінансової стійкості підприємств аграрного бізнесу України та шляхи її підвищення. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матеріали XIX*

Міжнародної науково-практичної конференції. 27 травня 2024 р. Умань, 2024. С. 109-112.

17. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Сучасні аспекти фінансової стійкості суб'єктів агробізнесу України в умовах воєнного стану. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції*, 14 листопада 2024 р. Умань : УНУС. 2024. С. 297-299.

18. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Цифровізація фінансових процесів у контексті забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України. *IV Міжнародна науково-практична конференція «SCIENCE IN THE MODERN WORLD: INNOVATIONS AND CHALLENGES»*. 19-21.12.2024. Торонто, Канада. С. 633-642.

19. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Шляхи вдосконалення фінансового менеджменту суб'єктів господарювання аграрного бізнесу. *Збірник IX Міжнародної науково-практичної конференції TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH*. 16-18.05.2024. Токіо, Японія. С. 627-636.

20. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Ідентифікація детермінант фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції*, 13 листопада 2025 р. Умань : УНУ. 2025. С. 30-34.

21. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Інструменти цифрового управління та сценарного планування в агросфері. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін.: Економічні науки. Вип. 107. Ч. 2. Умань, 2025. С. 239-252. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-107-2-239-252.

22. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету. Серія: Економічні науки*. 2026. Вип. 108. Ч. 2. С. 209-224 DOI: 10.32782/2415-8240-2026-108-2-209-224.

23. Давиденко Н. М., Зоя З., Мрачковська Н., Горіславська І. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки аграрних корпорацій України. *Estudios de*

Economía Aplicada. 2021. Том 39(7). С. 1-12. URL: <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4984/5149>

24. Державна служба статистики України. Діяльність суб'єктів господарювання : статистичний збірник за 2019-2023 роки. Київ : Держстат України, 2024. URL: <https://stat.gov.ua>

25. Державна служба статистики України. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур : експрес-випуск. 2024. URL: <https://stat.gov.ua>

26. Державна служба статистики України. Сільське, лісове та рибне господарство. URL: <https://stat.gov.ua/uk/topics/silske-lisove-ta-rybne-hospodarstvo>

27. Донченко Т. В. Фінансова стійкість підприємства як основа його стабільного розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 277-284.

28. Економічні втрати України від війни: оцінка секторів / Київська школа економіки. Київ : KSE Institute, 2024. 78 с. URL: <https://kse.ua/ua/research/war-damages/>

29. Карнаушенко А., Танклевська Н., Повод Т., Кононенко Л., Савченко В. Впровадження технології блокчейн у сільському господарстві: модні тенденції чи вимоги сучасної економіки. *Аграрна та ресурсна економіка: Міжнародний науковий електронний журнал*. 2023. 9(3). С. 124-149. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.06>

30. Кисельов І. А. Багатовимірна оцінка фінансової стійкості українських агропідприємств: методологія та результати емпіричного дослідження. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 6 (83). С. 7-25. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-117>

31. Кисельов І. А. Система показників платоспроможності та ліквідності, їх взаємозв'язок з фінансовою стійкістю. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6170>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-41>

32. Кисельов І. А. Теоретичні аспекти сутності фінансової стійкості та особливості її формування у суб'єктів аграрного бізнесу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2025. № 6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-6-11145>

33. Кисельов І. А. Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору України та її забезпечення в умовах війни та повоєнний період. *The 5th International scientific and practical conference "Current trends in scientific research development"* (December 12-14, 2024) BoScience Publisher, Boston, USA. 2024. С. 887-891.

34. Кисельов І. А. Інтегрована модель антикризового управління фінансовою стійкістю в аграрному бізнесі. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Випуск 3(18). URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/737>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.18-38>

35. Кисельов І. А., Комісаренко Є.М. Динаміки ключових показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України та їх оцінка. *Technologies and Strategies for the Implementation of Scientific Achievements: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference, February 27, 2026. Stockholm, Kingdom of Sweden: International Center of Scientific Research.* С.53-58.

36. Кисельов І. А., Гузар Б. С. Фінансова безпека – основа фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції*. 27 травня 2025 р. Умань, 2025. С. 20-23.

37. Кнейслер О. В. Аналіз фінансової стійкості підприємства. *Фінанси, облік і аудит*. 2019. № 2. С. 45-52.

38. Ковальова А. О., Танклевська Н. Інтегральна оцінка фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. № 47. С. 86-105. <https://doi.org/10.33111/sedu.2020.47.086.105>

39. Лесюк А. С. Комплексний аналіз фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств : дис.. д-ра філософії : 051 – економіка (фінанси аграрного сектору) ; Полтавська державна аграрна академія. Полтава, 2021. 258 с. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/7346/dysertaciyaesyuk.pdf>

40. Ліфференко Г. Н. Фінансовий аналіз підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 336 с.

41. Мазур Н. А. Управління поточними активами аграрних підприємств: стан та проблеми. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 946-951.

42. Масюк Ю. В., Пазюн Ю. В. Фінансова стратегія підвищення ефективності сільськогосподарського підприємства в ринкових умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 48-51. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2021/10.pdf

43. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства : затв. Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 28.12.2006 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0170223-06>

44. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Прямі збитки в агросекторі від повномасштабного вторгнення : інформаційні матеріали. 2024. URL: <https://minagro.gov.ua>

45. Назаренко І. М. Діагностично-управлінські аспекти в системі розвитку інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. *АГРОСВІТ*. 2020. № 22. С. 23-28. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2020/5.pdf

46. Національний банк України. Макроекономічні показники аграрного сектору: статистичні дані. URL: https://bank.gov.ua/files/macro/Agric_y.xlsx

47. Національний банк України. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют : архів валютних курсів 2020-2023 рр. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>

48. Національний банк України. Інфляційний звіт за 2020-2023 роки : щоквартальні випуски. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>

49. Національний банк України. Інфляція та інфляційні цілі НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/targets/target-k>
50. Олександренко І. В. Управління фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств в Україні. *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 194-201.
51. Особливості аграрного виробництва та їх вплив на фінансову стійкість підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. С. 15-22.
52. Павленко О. П. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. *Економічний простір* 2021. № 173. С. 76-80. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/6454>
53. Павленко О. П., Кожушко Д. В. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. *Простір ПДАБА*. 2021. № 3(173). С. 45-58. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/download/963/933/>
54. Перфільєв А. Б. Управління фінансовими ресурсами підприємства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 220 с.
55. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств сільського господарства України: проблеми і шляхи її забезпечення. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2021. № 2. С. 51-58
56. Положення про порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту : затв. Постановою КМУ від 18.12.2019 № 1116. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-poryadok-a1116>
57. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
58. Танклевська Н. С., Калініченко А. В. Етимологія поняття «фінансова стійкість підприємства». *Бізнес Інформ*. 2025. № 3. С. 283–289. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-283-289>

59. Танклевська Н. С., Мірошніченко В. О. Фінансова стійкість підприємств в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2024. №3. С. 249–255. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-249-255>
60. Танклевська Н., Чернявська Т., Скрипник С., Бойко В., Карнаушенко А. Фінансування українських сільськогосподарських підприємств: кореляційно-регресійний аналіз. *Наукові горизонти*. 2023. 26(8). С. 127-139. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor8.2023.127>
61. Тищенко О. М. Фінансова стійкість підприємства: сутність та методи оцінки. *Економіка розвитку*. 2014. № 3. С. 19-25.
62. Тігова Т. М. Управління фінансовими ресурсами : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 488 с.
63. УкрАгроКонсалт. Експорт через морські порти в 22/23 маркетинговому році та рейтинг терміналів : аналітичний звіт. 2023. URL: <https://ukragroconsult.com/news/eksport-cherez-morski-porty-v-22-23-mr-ta-rejtyng-terminaliv/>
64. УкрАгроКонсалт. Ткачов В. Логістичні можливості експорту зерна залізницею у 2023-2024 роках : аналітичний огляд. 2024. URL: <https://ukragroconsult.com/news/valerij-tkachov-logistychni-mozhlyvosti-eksportu-zerna-zaliznyczeyu-v-2023-2024-rr/>
65. Фінансова звітність ПрАТ «АгроТон». URL: <https://clarity-project.info/tenderer/30280120>
66. Фінансова звітність ПрАТ «МХП». URL: <https://clarity-project.info/edr/25412361>
67. Фінансова звітність ТОВ «Good Valley Україна». URL: <https://clarity-project.info/edr/32464900>
68. Фінансова звітність ТОВ «Астарта-Київ». URL: <https://clarity-project.info/edr/19371986>
69. Фінансова звітність ТОВ «Компанія «Агроліфе». URL: <https://clarity-project.info/edr/38281755>

70. Фінансова звітність ТОВ «Овостар Юніон». URL: <https://clarity-project.info/edr/30455716>

71. Фінансова звітність ТОВ «Росток-Холдинг». URL: <https://clarity-project.info/edr/37194630>

72. Фінансова звітність ТОВ «Спектр-Агро». URL: <https://clarity-project.info/tenderer/36348550>

73. Фінансова звітність ТОВ «ЯСЕНСВІТ». URL: <https://clarity-project.info/tenderer/32619343>

74. Фінансова звітність ТОВ СП «Нібулон». URL: <https://clarity-project.info/edr/14291113>

75. Халатур С. М., Головань Є. В. Вдосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства в умовах фінансової нестабільності. *Агросвіт. Економіка та управління: Збірник наукових праць*. 2020. № 22. С. 43-50. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2020/8.pdf

76. Чегринець К. В. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методи оцінки. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. № 3. С. 145-152.

77. Яцух О. О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія і практика : дис.. д-ра екон. наук : 08.00.08 / О. О. Яцух ; Таврійський державний агротехнологічний університет, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2019. 480 с.

78. Яцух О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 10. С. 133-141.]

79. Єфанов В. А. Сучасні аспекти фінансової стійкості господарюючих суб'єктів в системі агробізнесу України. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 6. С. 20-24.

80. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

81. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : затв. Постановою НБУ від 28.08.2001 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

82. Ішчук С. О., Ляховська О. В. Економіка та управління сільським господарством України в умовах війни. *Регіональна економіка*. 2024. № 3. С. 96-104. URL: https://re.gov.ua/re202403/re202403_096_IshchukSO,LyakhovskaOV.pdf

83. Agricultural insurance in transition economies: the case of Ukraine : Working Paper No. 287 / European Bank for Reconstruction and Development. London : EBRD, 2023. URL: <https://www.ebrd.com/publications/working-papers>

84. Agricultural insurance schemes: lessons learned and challenges ahead / Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris : OECD Publishing, 2020. 124 p. URL: <https://www.oecd.org/agriculture/topics/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation/>

85. Akhmetova A., Abdykeroova G., Shaukeroova Z., Bulasheva A., Akhmetova A. Diagnostics of financial stability of agricultural enterprises of dairy cattle breeding of the Republic of Kazakhstan: Study of foreign crisis forecasting models. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27(5). P. 172-182. DOI: 10.48077/scihor5.2024.172

86. Albulescu C., Bresnik K., Dermol V. Financial stability and financial integration: an exploratory approach. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*. 2008. Vol. 26, No. 2. P. 945-965.

87. Allen W., Wood G. Defining and achieving financial stability. *Journal of Financial Stability*. 2006. Vol. 2, Issue 2. P. 152-172.

88. Altman E. I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*. 1968. P. 589-609.

89. Andros S. V. Financial Mechanism of Functioning of Agricultural Industrial Complex Enterprises and Ensuring Availability of Credit Resources. *Economics Time Realities*. 2024. Vol. 2, No. 72. P. 13–23. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No2/13.pdf> DOI: 10.15276/ETR.02.2024.2; DOI: 10.5281/zenodo.11238115.

90. Andros S. V. Mechanism for Ensuring Financial Stability as an Active Element in the System of Credit Stabilization and Increasing the Economic Potential of Agro-Industrial Enterprises. *Economic Journal Odessa Polytechnic University*. 2025. Vol. 1, No. 31. P. 5–16. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2025/No1/5.pdf> DOI: 10.15276/EJ.01.2025.1; DOI: 10.5281/zenodo.15161231.

91. Andros S. V., Gerasymchuk V. H. Financing of Agriculture and the Role of Banks in Lending the Agricultural Sector of Ukraine. *Economic Journal Odessa Polytechnic University*. 2023. Vol. 3, No. 25. P. 5–14. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No3/5.pdf> DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1; DOI: 10.5281/zenodo.8410211.

92. Bastable C. F. Public Finance. 3rd ed. London: Macmillan, 1903. 804 p.

93. Bazilinska O., Panchenko O., Surovets V. Factors of the influence on financial stability of agricultural enterprises. *Problems and Prospects of Economics and Management*. 2020. No. 1(21). P. 301-308. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211467>

94. Beaver W. H. Financial Ratios as Predictors of Failure. *Journal of Accounting Research*. 1966. P. 71-111

95. Bechko P. K., Nepochatenko E. A., Lysa N., Ponomarenko O. V., Trushevskyi O. O. Property insurance of agricultural business in the context of historical development. *Collected Works of Uman National University of Horticulture*. 2023. Issue 102, Part 2. P. 182–194. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-182-194.

96. Brealey R. A. Principles of Corporate Finance. 13th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2019. 992 p.

97. Bumblauskas D., Mann A., Dugan B., Rittmer J. A blockchain use case in food distribution: Do you know where your food has been? *International Journal of Information Management*. 2020. Vol. 52. 102008

98. Burnard K., Bhamra R. Organisational resilience: development of a conceptual framework for organisational responses. *International Journal of Production Research*. 2011. Vol. 49, No. 18. P. 5581-5599.

99. Cernavskis K. Transition risk in banks: Climate scenario analysis and macroprudential policy. *European Central Bank Working Paper*. 2021. No. 2910. 45 p.
100. Chen X. Nonprofit Financial Resilience: Recovery from Natural Disasters. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2021. Vol. 32. P. 1009-1026. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-021-00415-w>
101. Crane-Droesch A. Machine learning methods for crop yield prediction and climate change impact assessment in agriculture. *Environmental Research Letters*. 2021. Vol. 13, No. 11. 114003.
102. Crockett A. Why is financial stability a goal of public policy? *Economic Review Federal Reserve Bank of Kansas City*. 1997. Vol. 82, Issue 4. P. 5-22.
103. Deakin E. B. A Discriminant Analysis of Predictors of Business Failure. *Journal of Accounting Research*. 1972. P. 167-179
104. Duchek S. Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*. 2020. Vol. 13, No. 1. P. 215-246.
105. European Parliament Research Service. Сільське господарство України: від російського вторгнення до інтеграції в ЄС : аналітична записка. 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)760432_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)760432_XL.pdf)
106. Fairfield P. M. P/E, P/B and the Present Value of Future Dividends. *Financial Analysts Journal*. 1994. Vol. 50, No. 4. P. 23-31.
107. Farooq M. S., Riaz S., Abid A., Abid K., Naeem M. A. A Survey on the Role of IoT in Agriculture for the Implementation of Smart Farming. *IEEE Access*. 2019. Vol. 7. P. 156237-156271.
108. Ferguson R. Should Financial Stability Be An Explicit Central Bank Objective? *BIS Papers*. 2003. No. 18. P. 7-15.
109. Fulmer J. G. A Bankruptcy Classification Model for Small Firms. *Journal of Commercial Bank Lending*. 1984. Vol. 66, No. 11. P. 25-37.

110. García-Valenzuela V. M., Jacobo-Hernandez C. A., Flores-López J. G. Dynamic Capabilities and Their Effect on Organizational Resilience in Small and Medium-Sized Commercial Enterprises. *Management and Marketing*. 2023. Vol. 18, No. 4. P. 496-514. DOI: 10.2478/mmcks-2023-0027
111. Grzelczak M., Kufel-Kowalska J., Stefaniak-Kopiec K. Resilience in agriculture: organizational-economic aspects and measurement concepts. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. 2021. Vol. 23, No. 3. P. 77-85.
112. Grzelczak M., Soliwoda M., Kurdyś-Kujawska A. Resilience in agriculture: is there theoretical and methodological chaos? *Problems of Agricultural Economics*. 2023. No. 29(78). P. 35-47. URL: http://agro.icm.edu.pl/agro/element/bwmeta1.element.agro-2967a5ba-dae8-4c4e-ab2e-2cbda17b6ebd/c/document_2_.pdf
113. Hannan M. T., Freeman J. Structural inertia and organizational change. *American Sociological Review*. 1984. Vol. 49, No. 2. P. 149-164.
114. Hao L. Differential equation model of financial market stability based on big data. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*. 2022. Vol. 7(1). P. 711-718. URL: <https://sciendo.com/article/10.2478/amns.2021.2.00146>
115. Harmonic Mean: Formula, Advantages and Applications / POEMS Financial Services. 2025. URL: <https://www.poems.com.sg/glossary/financial-terms/harmonic-mean/>
116. Hopko H. The Impact of Russian War on the Ukrainian Agricultural Sector and Global Food Security 2022-2024. 2024. URL: <https://ukrainianvictory.org/publications/global-food-security/>
117. Jackson M. C. Critical systems thinking and the management of complexity. *Systems*. 2020. Vol. 8(1). Article 3. URL: <https://www.mdpi.com/2079-8954/8/1/3/pdf?version=1585057020>
118. Jones R., Morrish S. C., Graham E. Post-Pandemic Marketing: Use of Business Crisis Recovery Frameworks to Enhance Entrepreneurial Marketing Education. *Journal of Marketing Education*. 2023. Vol. 45(3). P. 211-225. DOI:

<https://doi.org/10.1177/02734753231190249>.

URL:

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/02734753231190249>

119. Kamilaris A., Kartakoullis A., Prenafeta-Boldú F. X. A review on the practice of big data analysis in agriculture. *Computers and Electronics in Agriculture*. 2017. Vol. 143. P. 23-37.

120. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard-Measures that Drive Performance. *Harvard Business Review*. 1992. P. 71-79.

121. Karagiannis R., Karagiannis G. Constructing composite indicators with Shannon entropy: The case of Human Development Index. *Socio-Economic Planning Sciences*. 2020. Vol. 70. Art. 100701. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.seps.2019.03.007>

122. Key N., McBride W. Technology, productivity, and farm structure: Evidence from U.S. agriculture. *Agricultural Economics*. 2022. Vol. 53, No. 6. P. 894-909.

123. Khafagy A., Vigani M. External finance and agricultural productivity growth. *Agribusiness*. 2023. Vol. 39. P. 448-472. <https://doi.org/10.1002/agr.21775>

124. Klerkx L., Jakku E., Labarthe P. A review of social science on digital agriculture, smart farming and agriculture 4.0: New contributions and a future research agenda. *NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences*. 2021. Vol. 90-91. 100315.

125. Kramarenko I., Mitreva E., Krolak N. Financial sustainability evaluation and forecasting using the Markov chain: The case of the wine business. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(15). Article 6150. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/15/6150>

126. Kyiv School of Economics. Agricultural Statistics in Ukraine : Annex 1. 2024. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Annex-1-Agricultural-statistics-in-Ukraine.pdf>

127. Laffer A. B. The Economics of the Tax Revolt: A Reader. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1979. 312 p.

128. Lev B. Industry Averages as Targets for Financial Ratios. *Journal of Accounting Research*. 1969. P. 290-299.
129. Libório M. P., Karagiannis R., Diniz A. M., Ekel P. I., Vieira D. A. G., Ribeiro L. C. The Use of Information Entropy and Expert Opinion in Maximizing the Discriminating Power of Composite Indicators. *Entropy*. 2024. Vol. 26, No. 2. Art. 143. DOI: <https://doi.org/10.3390/e26020143>
130. Lintner J. The Valuation of Risk Assets and the Selection of Risky Investments in Stock Portfolios and Capital Budgets. *Review of Economics and Statistics*. 1965. Vol. 47, No. 1. P. 13-37.
131. Mancuso T., Bozzola M., Capitanio F. Financial sustainability in agri-food companies: The case of members of the PDO Parma Ham Consortium. *Sustainability*. 2023. Vol. 15(5). Article 3947. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/5/3947>
132. Mariani F., Ciommi M. Aggregating Composite Indicators through the Geometric Mean: A Penalization Approach. *Computation*. 2022. Vol. 10, No. 4. Art. 64. DOI: <https://doi.org/10.3390/computation10040064>
133. Mariani F., Ciommi M., Recchioni M. C. A new class of composite indicators: the penalized power means. arXiv preprint. 2022. arXiv:2206.11216v1. URL: <https://arxiv.org/pdf/2206.11216.pdf>
134. Marsden R. Welfare Economics and Public Finance. London: Oxford University Press, 1976. 256 p.
135. Mazziotta M., Pareto A. Normalization methods for spatio-temporal analysis of environmental performance: Revisiting the Min-Max method. *Environmetrics*. 2022. Vol. 33, No. 6. e2730. DOI: <https://doi.org/10.1002/env.2730>
136. Meuwissen M. P. M., Feindt P. H., Spiegel A. et al. A framework to assess the resilience of farming systems. *Agricultural Systems*. 2019. Vol. 176. Article 102656. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102656>
137. Modigliani F. Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction. *American Economic Review*. 1963. Vol. 53, No. 3. P. 433-443.

138. Modigliani F., Miller M. The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. *The American Economic Review*. 1958. Vol. 48, No. 3. P. 261-297.
139. Mossin J. Equilibrium in a Capital Asset Market. *Econometrica*. 1966. Vol. 34, No. 4. P. 768-783.
140. Myers S. C. The Capital Structure Puzzle. *Journal of Finance*. 1984. Vol. 39, No. 3. P. 575-592.
141. Nepochatenko O., Bechko P., Ponomarenko O. The transformation of the insurance market under the influence of financial digital technologies. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. Vol. 2, No. 2. P. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230202.06>
142. Nepochatenko O., Trusova N. Determinants of Stabilization of Financial Stability of Agrarian Business Entities in the Face of Challenges and Limitations of Industry Risks. *Modern Economics*. 2025. No. 54. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V54\(2025\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V54(2025)-17).
143. OECD. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide / M. Nardo et al. Paris : OECD Publishing, 2008. 158 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264043466-en>
144. OECD. Risk and resilience: From good idea to good practice -- A scoping study for the resilience systems analysis. Paris: OECD Publishing. 2014. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2013/12/risk-and-resilience_g17a243f/5k3ttg4cxcbp-en.pdf
145. Ohlson J. A. Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy. *Journal of Accounting Research*. 1980. Vol. 18, No. 1. P. 109-131
146. Okeke N. I., Bakare O. A., Achumie G. O. Forecasting financial stability in SMEs: A comprehensive analysis of strategic budgeting and revenue management. *Open Access Research Journal of Multidisciplinary Studies*. 2024. Vol. 08(01). P. 139-149. <https://doi.org/10.53022/oarjms.2024.8.1.0055>

147. Olsen M., et al. Learning from crisis: Towards adaptive recovery. Proceedings of the 16th ISCRAM Conference. 2019. URL: https://idl.iscram.org/files/mariolsen/2019/1936_MariOlsen_etal2019.pdf

148. Palepu K. G. Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements. 5th ed. Boston : Cengage Learning, 2013. 640 p.

149. Political risk insurance for agricultural investments : Technical Guidance Note / Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). Washington : World Bank Group, 2022. URL: <https://www.miga.org/investment-guarantees>

150. Popescu A. Monetary Policy and Financial Stability: In Search of Trade-offs. Working Paper INFER. 2014. No. 2014.01. 29 p.

151. Popović A., Hackney R., Coelho P. S., Jaklič J. Towards business intelligence systems success: Effects of maturity and culture on analytical decision making. *Decision Support Systems*. 2012. Vol. 54, No. 1. P. 729-739.

152. Post-conflict agricultural recovery: the role of insurance mechanisms : Policy Brief Series / Food and Agriculture Organization. Rome : FAO, 2019. URL: <https://www.fao.org/policy-support/policy-themes/en/>

153. Pylianidis C., Osinga S., Athanasiadis I. N. Introducing digital twins to agriculture. *Computers and Electronics in Agriculture*. 2021. Vol. 184. 105942.

154. Ram C., Rodriguez G. Smart farming scenario modeling using machine learning and digital twin. *Computers and Electronics in Agriculture*. 2023. Vol. 198. 107089.

155. Roesch A., Nyfeler-Brunner A., Gaillard G. Sustainability assessment of farms using SALCAsustain methodology. *Sustainable Production and Consumption*. 2021. Vol. 27. P. 1392-1408. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550921000609>

156. Schinasi G. J. Defining Financial Stability. *IMF Working Paper*. 2004. No. WP/04/187. 56 p.

157. Schoemaker P. J. H. Scenario Planning: A Tool for Strategic Thinking. *MIT Sloan Management Review*. 1995. Vol. 36, No. 2. P. 25-40.

158. Selling T. I. The Effects of Business Environment and Strategy on a Firm's Rate of Return on Assets. *Financial Analysts Journal*. 1989. Vol. 45, No. 1. P. 43-52.
159. Sharpe W. F. Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk. *Journal of Finance*. 1964. Vol. 19, No. 3. P. 425-442
160. Soliman M. T. The Use of DuPont Analysis by Market Participants. *The Accounting Review*. 2008. Vol. 83, No. 3. P. 823-853.
161. Springate G. L. V. Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm. MBA Research Project, Simon Fraser University, 1978. 164 p.
162. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. 4th ed. New York: W.W. Norton & Company, 2015. 1024 p.
163. Stoyancheva D., Angelova R. Assessment of financial sustainability and risk of bankruptcy of agricultural enterprises in Bulgaria. *SHS Web of Conferences*. 2023. No. 176. Article 03002. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2023/25/shsconf_brd2023_03002.pdf
164. Subramanyam K. R. Financial Statement Analysis. 12th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2018. 768 p.
165. Sánchez A. C., Kamau H. N., Grazioli F., Jones S. K. Financial profitability of diversified farming systems: A global meta-analysis. *Ecological Economics*. 2022. Vol. 201. Article 107579. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800922002579>
166. Taffler R. J. Forecasting Company Failure in the UK Using Discriminant Analysis and Financial Ratio Data. *Journal of the Royal Statistical Society*. 1982. Series A, Vol. 145, No. 3. P. 342-358.
167. Teece D., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*. 1997. Vol. 18, No. 7. P. 509-533.
168. Tian F. A supply chain traceability system for food safety based on HACCP, blockchain & Internet of things. *Proceedings of the 2017 International Conference on Service Systems and Service Management*. 2021. P. 1-6.

169. UNECE. Guidelines on Measuring Well-being: Composite Indicators Approach. Geneva : United Nations Economic Commission for Europe, 2024. URL: <https://w3.unece.org/Stories/2025/09/wellbeing/webpage6.html>

170. Vasylytsiv T., Mulska O., Hrabynska I., Ivaniuk U., Shopska Yu. Financial and economic security of agricultural business: specifics, analysis methodology, and measures of stabilization. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 88-110. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.02.04>.

171. Wolfert S., Ge L., Verdouw C., Bogaardt M. J. Big Data in Smart Farming -- A review. *Agricultural Systems*. 2017. Vol. 153. P. 69-80.

172. World Bank. Agricultural Sector Risk Assessment: Methodological Guidance for Practitioners. Washington, DC: World Bank Group, 2016. 100 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/586561467994685817/pdf/100320-WP-P147595-Box394840B-PUBLIC-01132016.pdf>

173. Zhang G. Optimization of bank investment portfolio and debt structure under sustainable finance policies based on mathematical modeling analysis. *Frontiers in Physics*. 2025. Vol. 13. <https://doi.org/10.3389/fphy.2025.1585105>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/physics/articles/10.3389/fphy.2025.1585105/full>

174. Zmijewski M. E. Methodological Issues Related to the Estimation of Financial Distress Prediction Models. *Journal of Accounting Research*. 1984. Vol. 22. P. 59-82.

175. Zournatzidou G., Ragazou K., Sklavos G., Sariannidis N. Examining the Impact of Environmental, Social, and Corporate Governance Factors on Long-Term Financial Stability of the European Financial Institutions: Dynamic Panel Data Models with Fixed Effects. *International Journal of Financial Studies*. 2025. Vol. 13(1). Article 3. <https://doi.org/10.3390/ijfs13010003>. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7072/13/1/3>

Додаток А

Таблиця А.1

Основні концептуальні підходи до трактування сутності фінансової стійкості

Аналітичний вектор	Концептуальна сутність	Основні представники та праці
Капітал-структурний	Забезпечення оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, що мінімізує середньозважену вартість капіталу та гарантує фінансову незалежність суб'єкта аграрного бізнесу.	Ф. Модільяні, М. Міллер (1958); С. Майєрс (1984); Р. Брейлі, С. Майєрс, Ф. Ален (2019); Д. Дюран (1952)
Адаптивно-екологічний	Здатність системи утримувати фінансову рівновагу, пристосовуватися до нових обставин та відновлювати нормальне функціонування після дії зовнішніх дестабілізуючих чинників.	О. Тищенко, Л. Норік (2014); Т. Донченко (2013); Е. Альтман (1968); В. Бівер (1966), Р. Фергюсон (2003); Г. Шинасі (2004)
Результативно-коефіцієнтний	Інтегральна оцінка фінансового стану на основі системи коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності та рентабельності з метою раннього виявлення загроз банкрутства.	Е. Альтман (1968); В. Бівер (1966); І. Бланк (2008)
Ризик-менеджментовий	Здатність підтримувати платоспроможність, інвестиційну привабливість та розвиток суб'єкта аграрного бізнесу в межах допустимого рівня ризику.	Г. Ліфєренко (2007); Р. Каплан, А. Майкс (2012)

Джерело: систематизовано автором [138, 88, 156, 108, 99, 37, 27, 140]

Додаток Б

Таблиця Б.1

Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «МХП» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, млн грн						
За підсумком слід зазначити, що валюта балансу	32143,3	32468,8	34452,1	32549,3	46625,7	44606,8
Власний капітал	-8671,9	-10318,6	-9693,2	-7159,9	-7921,3	-6647,4
Необоротні активи	13633,0	11860,9	14093,4	17627,4	21640,1	25516,6
Оборотні активи	18510,3	20607,9	20358,7	14921,9	24985,5	19090,1
Поточні зобов'язання	29918,3	24370,6	34947,2	34439,1	51914,2	45867,2
Довгострокові зобов'язання	10896,9	18416,8	9198,1	5270,1	2632,8	5387,0
Чистий прибуток (збиток)	5042,8	-1846,8	-1626,2	-423,1	-747,1	-1821,8
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ, млн грн						
Власні оборотні активи	-22304,9	-22179,4	-23786,6	-24787,3	-29561,5	-32164,0
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,62	0,85	0,58	0,43	0,48	2,57
Коефіцієнт автономії	-0,27	-0,32	-0,28	-0,22	-0,17	-0,15
Коефіцієнт маневреності	0,42	2,15	2,45	3,46	3,73	4,84
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	+	-	-	-	-	-
КА (норма >0,3)	+	-	-	-	-	-
КМ (норма >0,1)	+	+	+	+	-	-

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [66].

Продовження додатку Б

Таблиця Б.2

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Астарта-Київ» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Валюта балансу	2580384	2608653	2087518	2468762	2659489	4626701
Власний капітал	1054548	1216855	965052	1434200	1154466	933325
Необоротні активи	2406296	2260128	1886240	2204151	2363565	2806372
Оборотні активи	174088	348525	201278	264611	295924	1820329
Поточні зобов'язання	1251667	1097184	858259	655595	1139958	3329131
Довгострокові зобов'язання	274169	294614	264207	378967	365065	364245
Чистий прибуток/збиток	119206	71682	-293678	-172309	-279835	147497
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ тис. грн						
Власні оборотні активи	-1351748	-2111603	-921188	-769951	-2067641	-1873047
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,14	0,32	0,23	0,40	0,26	0,55
Коефіцієнт автономії	0,41	0,47	0,46	0,58	0,43	0,20
Коефіцієнт маневреності	-1,28	-1,62	-0,96	-1,18	-1,79	-2,00
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	-	-	-	-	-	-
КА (норма >0,3)	+	+	+	+	+	-
КМ (норма >0,1)	-	-	-	-	-	-

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [68].

Продовження додатку Б

Таблиця Б.3

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ СП «Нібулон» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)						
Валюта балансу	29694,5	33840,8	38062,2	28141,7	25642,3	26468,4
Власний капітал	12143,0	12286,3	13550,4	3227,8	1616,1	969,7
Необоротні активи	22711,8	25037,7	24412,9	21278,0	18501,5	20350,8
Оборотні активи	6982,7	8803,1	13649,3	6863,7	7140,9	6117,6
Поточні зобов'язання	8678,0	17684,3	19430,5	22691,3	22196,1	18375,1
Довгострокові зобов'язання	8873,5	3870,2	5081,2	2222,6	1830,1	7123,6
Чистий прибуток (збиток)	1358,2	-1776,4	1287,0	-9348,3	-1213,8	-1287,5
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)						
Власні оборотні активи	-10568,8	-12751,4	-10862,5	-18050,2	-16885,4	-19381,1
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,80	0,50	0,70	0,30	0,32	0,33
Коефіцієнт автономії	0,41	0,36	0,36	0,11	0,06	0,04
Коефіцієнт маневреності	-0,87	-1,04	-0,80	-5,59	-10,45	-19,99
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	—	—	—	—	—	—
КА (норма >0,3)	+	+	+	—	—	—
КМ (норма >0,1)	—	—	—	—	—	—

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [74]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.4

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «ЯСЕНСВІТ» за роками

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)					
Валюта балансу	2221875	2328467	3595501	3827745	3734078
Власний капітал	1580353	1465384	2499345	3168957	3121203
Необоротні активи	634493	693841	1051283	797977	983907
Оборотні активи	1587382	1634626	2544218	3029768	2750171
Поточні зобов'язання	641522	863083	718380	558307	521556
Довгострокові зобов'язання	0	0	377776	100481	91319
Чистий прибуток (збиток)	-185983	-114969	-1251	669612	-8379
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)					
Власні оборотні активи	945860	771543	1448062	2370980	2137296
КОЕФІЦІЄНТИ					
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,47	1,89	3,54	5,43	5,27
Коефіцієнт автономії	0,71	0,63	0,69	0,83	0,84
Коефіцієнт маневреності капіталу	0,60	0,53	0,58	0,75	0,68
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ					
КПЛ (норма > 1,2)	+	+	+	+	+
КА (норма > 0,3)	+	+	+	+	+
КМ (норма > 0,1)	+	+	+	+	+

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [73]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.5

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Росток-Холдинг» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Валюта балансу	264111	225399	116259	141267	130395	130328
Власний капітал	205164	153944	92481	116691	125269	129202
Необоротні активи	257292	216435	112011	112011	112011	112011
Оборотні активи	6468	8964	4248	29256	18384	18317
Поточні зобов'язання	58947	71455	23778	24577	5127	1126
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0
Чистий прибуток (збиток)	-36208	-51215	24210	24210	8579	3933
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ . тис. грн						
Власні оборотні активи	-52128	-62491	-19530	4680	13258	17191
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,11	0,13	0,18	1,19	3,59	16,27
Коефіцієнт автономії	0,78	0,68	0,80	0,83	0,96	0,99
Коефіцієнт маневреності	-0,25	-0,41	-0,21	0,04	0,11	0,13
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	-	-	-	+	+	+
КА (норма >0,3)	+	+	+	+	+	+
КМ (норма >0,1)	-	-	-	-	+	+

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [71]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.6

Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «Агротон» за роками

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн					
Валюта балансу	2577,9	3306,3	1818,8	1745,1	170,9
Власний капітал	2357,2	3104,3	1667,5	1590,9	14,7
Необоротні активи	466,9	591,0	564,3	516,1	117,5
Оборотні активи	2111,1	2715,3	1254,5	1229,0	53,4
Поточні зобов'язання	220,7	202,0	151,3	154,2	156,2
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0
Чистий прибуток (збиток)	507,4	747,1	-1436,8	-76,6	-1574,9
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн					
Власні оборотні активи	1890,4	2513,3	1103,2	1074,9	-102,7
КОЕФІЦІЄНТИ					
Коефіцієнт поточної ліквідності	9,56	13,44	8,29	7,97	0,34
Коефіцієнт автономії	0,91	0,94	0,91	0,91	0,09
Коефіцієнт маневреності капіталу	0,80	0,81	0,68	0,68	-6,98
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ					
КПЛ (норма >1,2)	+	+	+	+	-
КА (норма >0,3)	+	+	+	+	-
КМ (норма >0,1)	+	+	+	+	-

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [65]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.7

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Спектр-Агро» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Валюта балансу	1994132	2519628	3208785	2230727	3091726	3078389
Власний капітал	146888	244324	362356	309787	367271	282468
Необоротні активи	65211	149429	175895	175352	218670	236695
Оборотні активи	1928921	2370199	3032890	2055375	2873056	2841694
Поточні зобов'язання	1841022	2273682	2842902	1918096	2721766	2790176
Довгострокові зобов'язання	6222	1622	3527	2844	2689	5745
Чистий прибуток (збиток)	77672	144439	262471	209902	256559	171756
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Власні оборотні активи	81677	94895	186461	134435	148601	45773
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,05	1,04	1,07	1,07	1,06	1,02
Коефіцієнт автономії	0,07	0,10	0,11	0,14	0,12	0,09
Коефіцієнт маневреності	0,56	0,39	0,51	0,43	0,40	0,16
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	-	-	-	-	-	-
КА (норма >0,3)	-	-	-	-	-	-
КМ (норма >0,1)	+	+	+	+	+	+

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [72]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.8

**Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Компанія
«Агроліфе» за роками**

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Валюта балансу	69376	67505	55787	127557	129755	91083
Власний капітал	905	1147	1300	673	2641	4779
Необоротні активи	1072	675	255	12	7	112
Оборотні активи	68303	66829	55532	127545	129748	90971
Поточні зобов'язання	68471	66359	54487	126884	127114	86304
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0
Чистий прибуток (збиток)	-45	242	152	-627	1969	2137
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Власні оборотні активи	-167	472	1045	661	2634	4667
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,00	1,01	1,02	1,01	1,02	1,05
Коефіцієнт автономії	0,01	0,02	0,02	0,01	0,02	0,05
Коефіцієнт маневреності	-0,18	0,41	0,80	0,98	0,99	0,98
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	-	-	-	-	-	-
КА (норма >0,3)	-	-	-	-	-	-
КМ (норма >0,1)	-	+	+	+	+	+

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [69].

Продовження додатку Б

Таблиця Б.9

**Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Good Valley
Україна» за роками**

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)						
Валюта балансу	3605914	3764395	4385586	4968306	6286584	7087777
Власний капітал	2759115	2846859	3081571	3432283	4535081	4885234
Необоротні активи	2683280	2706056	3072175	3148745	3576906	4584123
Оборотні активи	922634	1058339	1313411	1819561	2709678	2503654
Поточні зобов'язання	366510	914641	735526	955143	1364394	1871107
Довгострокові зобов'язання	480289	2895	568489	580880	387109	331436
Чистий прибуток/збиток	349378	87744	234712	352006	1102798	477343
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ (тис. грн)						
Власні оборотні активи	75835	140803	9396	283538	958772	301111
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,52	1,16	1,79	1,91	1,99	1,34
Коефіцієнт автономії	0,77	0,76	0,70	0,69	0,72	0,69
Коефіцієнт маневреності	0,03	0,05	-0,00	0,08	0,21	-0,01
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	+	-	+	+	+	+
КА (норма >0,3)	+	+	+	+	+	+
КМ (норма >0,1)	-	-	-	-	+	-

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [67].

Продовження додатку Б

Таблиця Б.10

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Овостар Юніон» за роками

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Валюта балансу	499576	468232	405734	378435	364569	366066
Власний капітал	343775	368970	364489	364674	361901	362490
Необоротні активи	453829	421349	389351	357533	325784	298105
Оборотні активи	45746	46883	16383	20902	38785	67961
Поточні зобов'язання	155800	99262	41245	13761	2668	3576
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0
Чистий прибуток/збиток	-23210	25195	-4482	185	-2773	586
РОЗРАХОВАНІ ПОКАЗНИКИ, тис. грн						
Власні оборотні активи	-110054	-52379	-24862	7141	36117	64385
КОЕФІЦІЄНТИ						
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,29	0,47	0,40	1,52	14,54	19,01
Коефіцієнт автономії	0,69	0,79	0,90	0,96	0,99	0,99
Коефіцієнт маневреності	-0,32	-0,14	-0,07	0,02	0,10	0,19
ОЦІНКА ЗА АДАПТОВАНИМИ НОРМАТИВАМИ						
КПЛ (норма >1,2)	-	-	-	+	+	+
КА (норма >0,3)	+	+	+	+	+	+
КМ (норма >0,1)	-	-	-	-	+	+

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єкта аграрного бізнесу [70].

Додаток В

Таблиця В.1

**АНКЕТА № 1 Оцінка рівня цифровізації фінансового управління
суб'єктів аграрного бізнесу України**

Шановний(-на) респонденте! Це опитування проводиться в межах дисертаційного дослідження на тему «Механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу». Мета - оцінити фактичний рівень цифровізації фінансового управління та готовність до впровадження цифрових інструментів. Опитування є анонімним. Дані використовуються виключно в наукових цілях.

Блок 1. Загальна характеристика суб'єкта аграрного бізнесу

1. Масштаб діяльності:

- ☐ Мале (виручка до 50 млн грн)
- ☐ Середнє (50-500 млн грн)
- ☐ Велике / агрохолдинг (понад 500 млн грн)

2. Основний напрям виробничої діяльності:

- ☐ Рослинництво (зернові, олійні)
- ☐ Тваринництво / птахівництво
- ☐ Переробка сільськогосподарської продукції
- ☐ Диверсифіковане агровиробництво
- ☐ Інше: _____

3. Регіон розташування основних активів:

- ☐ Центральний
- ☐ Захід
- ☐ Південь
- ☐ Схід
- ☐ Північ

Блок 2. Наявність цифрових інструментів фінансового управління

4. Чи використовуєте ERP-систему для обліку та планування?

- ☐ Так, повноцінна ERP (SAP, Oracle, 1C:ERP та ін.)
- ☐ Так, спрощена або галузева (AgroERP тощо)
- ☐ Ні, але плануємо впровадити протягом 1-2 років
- ☐ Ні, не плануємо

5. Чи використовується ВІ-аналітика або дашборди для моніторингу фінансових показників?

- ☐ Так, повноцінна ВІ-платформа (Power BI, Tableau та ін.)
- ☐ Так, власні Excel-моделі / звіти
- ☐ Частково - лише окремі звіти
- ☐ Ні

6. Рівень автоматизації фінансового планування (1 - повністю ручне, 5 - повністю автоматизоване):

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐

7. Чи здійснюється автоматизований моніторинг ключових показників (КПЛ, КА, ROA) в реальному часі або щомісяця?

- ☐ Так, автоматично в реальному часі
- ☐ Так, автоматично щомісяця
- ☐ Ні, вручну щокварталу
- ☐ Ні, тільки за річними даними

8. Чи використовується сценарне фінансове планування (What-if аналіз)?

- ☐ Так, регулярно для 3+ сценаріїв
- ☐ Так, базовий та песимістичний
- ☐ Ні, але плануємо
- ☐ Ні

Продовження додатку В

Продовження табл. В.1

9. Чи проводиться стрес-тестування фінансових показників?

- ☐ Так, щороку із зовнішніми консультантами
- ☐ Так, внутрішніми силами
- ☐ Ні, але плануємо
- ☐ Ні

Блок 3. Цифрова компетентність персоналу

10. Частка фінансових співробітників, що пройшли навчання з цифрового аналізу за останні 2 роки:

- ☐ Понад 75%
- ☐ 50-75%
- ☐ 25-50%
- ☐ Менше 25%
- ☐ 0% (навчання не проводилось)

11. Загальний рівень цифрової зрілості фінансового управління (1 - початковий, 5 - передовий):

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐

Блок 4. Бар'єри та перспективи

12. Основні перешкоди впровадженню цифрових інструментів (можна кілька):

- ☐ Недостатнє фінансування
- ☐ Відсутність кваліфікованих кадрів
- ☐ Невизначеність щодо вибору платформи
- ☐ Опір персоналу змінам
- ☐ Складність інтеграції з наявними системами
- ☐ Воєнні ризики та нестабільність

13. Очікуване покращення ефективності від повної цифровізації:

- ☐ До 10%
- ☐ 10-25%
- ☐ 25-50%
- ☐ Понад 50%
- ☐ Важко оцінити

14. Плани щодо AI/ML у фінансовому управлінні до 2027 р.:

- ☐ Вже реалізуємо пілотний проект
- ☐ Плануємо протягом 1 року
- ☐ Розглядаємо, терміни не визначені
- ☐ Ні

15. Ваші коментарі та пропозиції:

Дякуємо за участь!

Дата заповнення: _____ Посада: _____

Продовження додатку В

Таблиця В.2

АНКЕТА № 2 Оцінка механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах економічної нестабільності

Шановний(-на) респонденте! Опитування спрямоване на вивчення практик управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу України в умовах воєнного стану. Всі відповіді є анонімними та використовуються виключно в наукових цілях.

Блок 1. Управління ліквідністю та платоспроможністю

1. Чи має суб'єкт аграрного бізнесу затверджену політику управління ліквідністю?
 - ☐ Так, з чіткими цільовими значеннями коефіцієнтів
 - ☐ Так, але без кількісних цілей
 - ☐ Ні, управляємо ситуативно
 - ☐ Ні
2. Мінімально прийнятний коефіцієнт поточної ліквідності для вашого суб'єкту аграрного бізнесу:
 - ☐ Нижче 0,8
 - ☐ 0,8-1,0
 - ☐ 1,0-1,5
 - ☐ 1,5-2,0
 - ☐ Понад 2,0
3. Чи використовуєте кредитні лінії для управління сезонними касовими розривами?
 - ☐ Так, щосезону
 - ☐ Так, за потреби 1-2 рази на рік
 - ☐ Ні, фінансуємо з власних ресурсів
 - ☐ Ні, але плануємо

Блок 2. Структура капіталу та фінансова незалежність

4. Цільовий коефіцієнт автономії для вашого суб'єкту аграрного бізнесу:
 - ☐ Менше 0,20
 - ☐ 0,20-0,35
 - ☐ 0,35-0,50
 - ☐ 0,50-0,70
 - ☐ Понад 0,70
5. Основне джерело довгострокового фінансування інвестицій у 2024-2025 рр.:
 - ☐ Власний прибуток (реінвестування)
 - ☐ Банківські кредити
 - ☐ Єврооблігації / синдиговані кредити
 - ☐ Програми держпідтримки
 - ☐ ЄБРР, ІФС та ін. міжнародні організації
 - ☐ Кілька джерел паралельно
6. Чи використовує суб'єкт аграрного бізнесу агрострахування?
 - ☐ Так, страхуємо всі основні ризики
 - ☐ Так, окремі ризики (тільки врожай або тільки майно)
 - ☐ Ні, але плануємо
 - ☐ Ні, не вважаємо ефективним

Блок 3. Антикризове управління

7. Чи є затверджений антикризовий план або план безперервності бізнесу?
 - ☐ Так, регулярно оновлюється
 - ☐ Так, але давно не переглядався
 - ☐ Ні, але розробляємо
 - ☐ Ні
8. Заходи, що застосовані для адаптації до умов 2022-2024 рр. (кілька):
 - ☐ Переорієнтація логістики (залізниця замість портів)
 - ☐ Диверсифікація ринків збуту (нові країни)
 - ☐ Скорочення витрат / персоналу

Продовження додатку В

Продовження табл. В.2

- ☐ Залучення нового фінансування (кредити, гранти)
- ☐ Переміщення виробництва у безпечні регіони
- ☐ Програми держпідтримки
- ☐ Реструктуризація боргів

9. Рівень фінансової стійкості станом на початок 2025 р. порівняно з 2021 р.:

- ☐ Суттєво вищий (понад 20% покращення)
- ☐ Дещо вищий (до 20% покращення)
- ☐ Приблизно на тому ж рівні
- ☐ Дещо нижчий (до 20% погіршення)
- ☐ Суттєво нижчий (понад 20% погіршення)

Блок 4. Ризик-менеджмент та оцінка зовнішніх ризиків

10. Чи функціонує система раннього попередження фінансових ризиків?

- ☐ Так, автоматизована з оповіщеннями
- ☐ Так, у формі регулярних аналітичних звітів
- ☐ Частково - для окремих показників
- ☐ Ні

11. Оцініть вплив груп зовнішніх ризиків (1-5):

- ☐ Економічні (інфляція, курс): 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
- ☐ Кліматичні (посухи, заморозки): 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
- ☐ Логістичні (транспорт, порти): 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
- ☐ Воєнні (руйнування, окупація): 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
- ☐ Соціальні (нестача кадрів): 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

12. Чи використовуєте хеджування ризиків (форварди, опціони тощо)?

- ☐ Так, регулярно для зернових та валютних ризиків
- ☐ Так, лише для валютних ризиків
- ☐ Ні, але вивчаємо можливість
- ☐ Ні

13. Пріоритетні заходи зміцнення ФС у 2025-2026 рр. (не більше 3):

- ☐ Нарощування власного капіталу
- ☐ Зменшення боргового навантаження
- ☐ Цифровізація фінансового управління
- ☐ Розширення агрострахування
- ☐ Диверсифікація ринків збуту
- ☐ Інвестиції у відновлення активів
- ☐ Держпрограми підтримки

14. Ваші пропозиції щодо державної підтримки:

Дякуємо за участь!

Дата: _____ Посада: _____

Продовження додатку В

Таблиця В.3

**Зведені результати анкетного опитування фінансових менеджерів
суб'єктів аграрного бізнесу України**

Анкетне опитування проведено у 4 кварталі 2024 р. методом структурованого інтерв'ю та онлайн-анкетування. Вибірка охоплює 5 суб'єктів аграрного бізнесу різного масштабу та спеціалізації. Респондентами виступили фінансові директори або керівники фінансово-економічних служб досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу. Репрезентативність вибірки забезпечено охопленням трьох типологічних груп за масштабом діяльності (великі, середні і малі суб'єкти аграрного бізнесу.

Результати анкетування за Анкетною № 1 (Цифровізація)

№	Питання (скорочено)	ПрАТ «МХП» (велике)	ТОВ «Астарта- Київ» (середнє)	ТОВ «ЯСЕНСВІТ» (велике)	ТОВ «Росток- Холдинг» (мале)	ТОВ «Компанія «Агроліфе» (мале)
1	Масштаб діяльності	Велике (понад 500 млн грн)	Середнє (50-500 млн грн)	Велике (понад 500 млн грн)	Мале (до 50 млн грн)	Мале (до 50 млн грн)
2	Напрямок виробництва	Диверсифіковане	Диверсифіковане (цукор, олія)	Тваринництво / птахівництво	Рослинництво (зернові)	Рослинництво / овочі
3	Регіон	Центральний / Південь	Центральний / Захід	Центральний	Схід	Захід
4	ERP-система	Так, повноцінна ERP (SAP)	Так, 1С:ERP адаптована	Так, повноцінна (Oracle)	Ні, але плануємо (1-2 р.)	Ні, не плануємо
5	ВІ-аналітика / дашборди	Так, Power BI (корпоративна)	Так, Excel-моделі + звіти	Так, Tableau	Частково (окремі звіти)	Ні
6	Рівень автоматизації планування (1-5)	5	3	4	2	1
7	Автомоніторинг КПЛ, КА, ROA	Так, автоматично щомісяця	Ні, вручну щокварталу	Так, щомісяця	Ні, тільки за річними даними	Ні
8	Сценарне планування	Так, 3+ сценарії регулярно	Так, базовий та песимістичний	Так, 3+ сценарії	Ні, але плануємо	Ні
9	Стрес-тестування	Так, щороку (зовнішні консультанти)	Так, внутрішніми силами	Так, внутрішніми силами	Ні, але плануємо	Ні
10	Частка навченого персоналу (цифр. аналіз)	Понад 75%	25-50%	50-75%	Менше 25%	0%
11	Рівень цифрової зрілості (1-5)	5	3	4	2	1
12	Основні бар'єри	Інтеграція систем	Кваліфіковані кадри; воєнні ризики	Опір персоналу змінам	Фінансування; невизначеність вибору платформи	Фінансування; кадри
13	Очікуване покращення від цифровізації	Понад 50%	25-50%	25-50%	10-25%	До 10%
14	Плани щодо AI/ML до 2027 р.	Реалізуємо пілотний проект	Плануємо протягом 1 року	Розглядаємо (терміни не визначені)	Ні	Ні

Джерело: розроблено і систематизовано автором на основі анкетного опитування

Продовження додатку В

Таблиця В.4

Результати анкетування за Анкетою № 2 (Механізми забезпечення фінансової стійкості)

№	Питання (скорочено)	ПрАТ «МХП» (велике)	ТОВ «Астарта- Київ» (середнє)	ТОВ «ЯСЕНСВІТ» (велике)	ТОВ «Росток- Холдинг» (мале)	ТОВ «Компанія «Агроліфе» (мале)
1	Наявність затвердженої політики ліквідності	Так, з кількісними цілями	Так, але без кількісних цілей	Так, з кількісними цілями	Ні, ситуативно	Ні
2	Мінімально прийнятний КПЛ	1,0-1,5	0,8-1,0	1,5-2,0	0,8-1,0	1,0-1,5
3	Кредитні лінії для сезонних розривів	Так, щосезону	Так, 1-2 рази на рік	Ні, власні ресурси	Ні, власні ресурси	Ні, власні ресурси
4	Цільовий коефіцієнт автономії	Понад 0,70 (але не досягається)	0,35-0,50	Понад 0,70	Понад 0,70	Менше 0,20 (фактично)
5	Основне джерело довгострокового фінансування	Єврооблігації / синдіковані кредити	Банківські кредити + держпідтримка	Власний прибуток (реінвестування)	Власний прибуток	Банківські мікрокредити
6	Агросстрахування	Так, всі основні ризики	Так, окремі (врожай)	Так, всі основні ризики	Ні, але плануємо	Ні
7	Наявність антикризового плану	Так, регулярно оновлюється	Так, але давно не оновлювався	Так, регулярно оновлюється	Ні	Ні
8	Заходи адаптації 2022-2024 рр. (основні)	Логістика; нові ринки; реструктуризація боргів	Держпідтримка; нові ринки; скорочення витрат	Нові ринки; логістика; власне фінансування	Скорочення витрат; власні ресурси	Скорочення витрат; держпідтримка
9	Рівень ФС початок 2025 р. vs 2021 р.	Дещо нижчий	Дещо нижчий	Суттєво вищий	Суттєво вищий	Приблизно на тому ж рівні
10	Система раннього попередження ризиків	Так, автоматизована	Так, аналітичні звіти	Так, автоматизована	Частково	Ні
11	Оцінка ризиків за групами (сер. балів 1-5)	Еконо.:5 Клімат.:3 Логіст.:3 Воєн.:4 Соціал.:2	Еконо.:4 Клімат.:4 Логіст.:3 Воєн.:4 Соціал.:3	Еконо.:4 Клімат.:5 Логіст.:2 Воєн.:3 Соціал.:2	Еконо.:3 Клімат.:5 Логіст.:2 Воєн.:3 Соціал.:4	Еконо.:4 Клімат.:5 Логіст.:2 Воєн.:2 Соціал.:3
12	Хеджування ризиків	Так, зернові та валютні	Так, лише валютні	Так, зернові та валютні	Ні	Ні
13	Пріоритети 2025-2026 рр. (топ-3)	Нарощування ВК; цифровізація; реструктуризація	Зменш. боргу; страхування; нові ринки	Модернізація активів; цифровізація; ВК	Нарощування ВК; страхування; цифровізація	Держпідтримка; зменш. боргу; страхування

Джерело: розроблено автором на основі анкетного опитування

Продовження додатку В

Таблиця В.5

Узагальнені показники анкетування для розрахунку ІЦФС, ІЦЗ та ІАР

Показник	ПрАТ «МХП»	ТОВ «Астарта- Київ»	ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	ТОВ «Росток- Холдинг»	ТОВ «Компанія «Агроліфе»
Рівень автоматизації планування (1-5)	5	3	4	2	1
Рівень цифрової зрілості (1-5)	5	3	4	2	1
ІЦЗ (цифрова зрілість, [0;1])	0,900	0,500	0,750	0,300	0,125
Є ВІ-аналітика	Так	Частково	Так	Ні	Ні
Є стрес-тестування	Так	Так	Так	Ні	Ні
ІАР (адаптивна готовність, [0;1])	0,875	0,625	0,750	0,250	0,125
$ІЦФС = 0,5 \cdot ІЦЗ + 0,5 \cdot ІАР$	0,888	0,563	0,750	0,275	0,125
Клас цифрової ФС	Високий ($>0,75$)	Середній ($0,50-0,75$)	Високий ($>0,75$)	Критичний ($<0,30$)	Критичний ($<0,30$)
Наявність антикризового плану	Так	Так (застарілий)	Так	Ні	Ні
Агросстрахування	Повне	Часткове	Повне	Ні	Ні
Хеджування ризиків	Так	Частково	Так	Ні	Ні
Загальна оцінка механізмів ФС (0-10)	8,2	5,8	8,7	3,4	2,1

Джерело: розраховано автором на основі результатів анкетного опитування

*Примітка. ІЦФС - інтегральний цифровий індекс фінансової стійкості, ІЦЗ - індекс цифрової зрілості, ІАР - індекс адаптивної готовності.

Продовження додатку В

Таблиця В.6

Зведені результати анкетного опитування за Анкетою № 1

Опитування проведено у 4 кварталі 2024 р. методом структурованого інтерв'ю. Представлено результати для ТОВ «Good Valley Україна», ТОВ СП «Нібулон», ПрАТ «Агротон», ТОВ «Спектр-Агро» та ТОВ «Овостар Юніон».

№	Питання (скорочено)	ТОВ «Good Valley Україна» (велике)	ТОВ СП «Нібулон» (велике)	ПрАТ «Агротон» (мале)	ТОВ «Спектр-Агро» (велике)	ТОВ «Овостар Юніон» (мале)
1	Масштаб діяльності	Велике (понад 500 млн грн)	Велике (понад 500 млн грн)	Мале (до 50 млн грн)	Велике (понад 500 млн грн)	Мале (до 50 млн грн)
2	Напрямок виробничої діяльності	Рослинництво (зернові, олійні)	Рослинництво / зернотрейдинг	Рослинництво (зернові)	Дистрибуція агрохімії та добрив	Тваринництво (птахівництво)
3	Регіон основних активів	Захід (Івано-Франківська)	Південь (Миколаївська)	Схід (Луганська, Харківська)	Північ (Чернігівська)	Північ (Рівненська)
4	ERP-система	Так, повноцінна (SAP S/4HANA)	Так, галузева ERP (власна розробка)	Ні, не плануємо (масштаб не вимагає)	Так, 1С:Підприємство (базова)	Ні, але плануємо (1-2 р.)
5	ВІ-аналітика / дашборди	Так, Power BI + Excel	Так, власна аналітична платформа	Ні	Ні (лише Excel звіти)	Частково (Google Sheets)
6	Рівень автоматизації планування (1-5)	4	4	1	2	2
7	Автомоніторинг КПЛ, КА, ROA	Так, автоматично щомісяця	Так, щомісяця (власна система)	Ні, тільки річні дані	Ні, вручну щокварталу	Ні, вручну (2 рази на рік)
8	Сценарне планування	Так, 3+ сценарії регулярно	Так, 3+ сценарії (логіст. + фін.)	Ні	Ні, але плануємо	Ні, але плануємо
9	Стрес-тестування	Так, щороку (зовнішні аудитори)	Так, внутрішніми силами	Ні	Ні	Ні
10	Частка навченого фін. персоналу (цифр. аналіз)	50-75%	50-75%	0% (навчання не проводилось)	Менше 25%	Менше 25%
11	Рівень цифрової зрілості (1-5)	4	4	1	2	2
12	Основні бар'єри цифровізації	Воєнні ризики; кадровий дефіцит	Знищення / пошкодження ІТ-інфраструктури; воєнні ризики	Фінансування; кадри; воєнні ризики	Фінансування; інтеграція з 1С	Фінансування; невизначеність платформи
13	Очікуване покращення від цифровізації	25-50%	25-50%	До 10%	10-25%	10-25%
14	Плани щодо AI/ML до 2027 р.	Розглядаємо (терміни не визначені)	Так, плануємо протягом 1 року	Ні	Ні	Ні

Джерело: розроблено автором на основі анкетного опитування

Продовження додатку В

Таблиця В.7

Результати анкетування за Анкетою № 2 (Механізми забезпечення фінансової стійкості)

№	Питання (скорочено)	ТОВ «Good Valley Україна» (велике)	ТОВ СП «Нібулон» (велике)	ПрАТ «АгроТон» (мале)	ТОВ «Спектр-Агро» (велике)	ТОВ «Овостар Юніон» (мале)
1	Наявність затвердженої політики ліквідності	Так, з кількісними цілями	Так, з кількісними цілями	Ні	Ні, ситуативно	Ні, ситуативно
2	Мінімально прийнятний КПЛ	1,5-2,0	1,0-1,5	0,8-1,0	1,0-1,5	1,0-1,5
3	Кредитні лінії для сезонних розривів	Ні, власні ресурси	Так, щосезону	Ні (немає доступу до кредитування)	Так, 1-2 рази на рік	Ні, власні ресурси
4	Цільовий коефіцієнт автономії	Понад 0,70	0,35-0,50 (фактично значно нижче)	0,50-0,70 (фактично 0,086)	0,35-0,50 (фактично 0,092)	Понад 0,70
5	Основне джерело довгострокового фінансування	Власний прибуток + банки	Синдиковані кредити (до 2022 р.); реструктуризація	Власні кошти (обмежені); держпідтримка	Кредитні лінії постачальників; банки	Власний прибуток
6	Агροстрахування	Так, всі основні ризики	Так, всі (до 2022 р.); частково після	Ні (немає коштів)	Так, часткове (товарні запаси)	Так, тваринницькі ризики
7	Наявність антикризового плану	Так, регулярно оновлюється	Так, оновлений після 2022 р.	Ні	Ні (розробляємо)	Так, базовий
8	Заходи адаптації 2022-2024 рр.	Нові ринки (ЄС); логістика; власне фінансування	Реструктуризація боргів; нові маршрути; скор. витрат	Припинення роботи на частині площ; держпідтримка	Зміна номенклатури постачань; нові клієнти	Скорочення поголів'я; оптимізація витрат; нові ринки
9	Рівень ФС початок 2025 р. vs 2021 р.	Суттєво вищий	Суттєво нижчий	Суттєво нижчий	Приблизно на тому ж рівні	Суттєво вищий
10	Система раннього попередження ризиків	Так, автоматизована	Так, аналітичні звіти	Ні	Частково (моніторинг дебіторки)	Так, базова (Excel)
11	Оцінка ризиків за групами (сер. бал 1-5)	Еко.:4 Клімат.:4 Лог.:3 Во.:3 Соц.:2	Еко.:5 Клімат.:3 Лог.:5 Во.:5 Соц.:3	Еко.:4 Клімат.:5 Лог.:3 Во.:5 Соц.:4	Еко.:5 Клімат.:3 Лог.:3 Во.:3 Соц.:3	Еко.:4 Клімат.:5 Лог.:2 Во.:3 Соц.:3
12	Хеджування ризиків	Так, зернові та валютні	Так, валютні (форварди); зернові до 2022	Ні	Так, валютні (частково)	Ні
13	Пріоритети 2025-2026 рр. (топ-3)	Модернізація; нові ринки; цифровізація	Реструктуризація боргів; відновлення інфраструктури; нові маршрути	Держпідтримка; нарощування ВК; відновлення активів	Нарощування ВК; зменш. боргу; цифровізація	Нарощування ВК; страхування; модернізація

Джерело: розроблено автором на основі анкетного опитування

Продовження додатку В

Таблиця В.8

**Узагальнені показники для розрахунку ІЦЗ, ІАР та ІЦФС (інші
п'ять суб'єктів)**

Показник	ТОВ «Good Valley»	ТОВ СП «Нібулон»	ПрАТ «Агротон»	ТОВ «Спектр- Агро»	ТОВ «Овостар Юніон»	Середнє по п'яти суб'єктах	Середнє по десяти суб'єктах
Рівень автоматизації планування (1-5)	4	4	1	2	2	2,60	3,10
Рівень цифрової зрілості (1-5)	4	4	1	2	2	2,60	3,10
ІЦЗ (цифрова зрілість, [0;1])	0,750	0,750	0,125	0,250	0,250	0,425	0,613
ІАР (адаптивна готовність, [0;1])	0,875	0,750	0,125	0,250	0,375	0,475	0,550
ІЦФС = $0,5 \cdot \text{ІЦЗ} + 0,5 \cdot \text{ІАР}$	0,813	0,750	0,125	0,250	0,313	0,450	0,563
Клас цифрової ФС	Високий	Високий	Критичний	Низький	Низький	-	-
Є антикризовий план	Так	Так	Ні	Ні	Так	3/5	8/10
Агросстрахування	Повне	Часткове	Ні	Часткове	Часткове	-	-
Хеджування ризиків	Так	Так	Ні	Частково	Ні	-	-
Оцінка механізмів ФС (0-10)	8,0	5,2	2,4	4,1	6,3	5,2	6,0

Джерело: розраховано автором на основі результатів анкетного опитування

Додаток Д

Таблиця Д.1

Компоненти індексу ліквідності досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Рік	КПІ	КШІ	КАІ	L-індекс
ПрАТ «МХП»	2019	0,62	0,43	0,03	0,36
	2020	0,85	0,59	0,04	0,49
	2021	0,58	0,41	0,03	0,34
	2022	0,43	0,30	0,02	0,25
	2023	0,48	0,34	0,02	0,28
	2024	0,42	0,29	0,02	0,24
ТОВ «Астарта»	2019	0,14	0,10	0,01	0,08
	2020	0,32	0,22	0,02	0,19
	2021	0,23	0,16	0,01	0,14
	2022	0,40	0,28	0,02	0,24
	2023	0,26	0,18	0,01	0,15
ТОВ «Good Valley Україна»	2019	2,52	1,76	0,13	1,47
	2020	1,16	0,81	0,06	0,68
	2021	1,79	1,25	0,09	1,04
	2022	1,91	1,33	0,10	1,11
	2023	1,99	1,39	0,10	1,16
ТОВ СП «Нібулон»	2019	0,80	0,56	0,04	0,47
	2020	0,50	0,35	0,02	0,29
	2021	0,70	0,49	0,04	0,41
	2022	0,30	0,21	0,02	0,18
	2023	0,32	0,23	0,02	0,19
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2020	0,33	0,23	0,02	0,19
	2020	2,47	1,73	0,12	1,44
	2021	1,89	1,33	0,09	1,10
	2022	3,54	2,48	0,18	2,07
	2023	5,43	3,80	0,27	3,17
ТОВ «Росток»	2024	5,27	3,69	0,26	3,08
	2019	0,11	0,08	0,01	0,06
	2020	0,13	0,09	0,01	0,07
	2021	0,18	0,13	0,01	0,10
	2022	1,19	0,83	0,06	0,69
ПрАТ «Агротон»	2023	3,59	2,51	0,18	2,09
	2024	16,26	11,38	0,81	9,49
	2020	9,57	6,70	0,48	5,58
	2021	13,44	9,41	0,67	7,84
	2022	8,29	5,80	0,41	4,84
ТОВ «Спектр-Агро»	2023	7,97	5,58	0,40	4,65
	2024	0,34	0,24	0,02	0,20
	2019	1,05	0,73	0,05	0,61
	2020	1,04	0,73	0,05	0,61
	2021	1,07	0,75	0,05	0,62
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	2022	1,07	0,75	0,05	0,63
	2023	1,06	0,74	0,05	0,62
	2024	1,02	0,71	0,05	0,59
	2019	1,00	0,70	0,05	0,58
	2020	1,01	0,71	0,05	0,59
ТОВ «Овостар Юніон »	2021	1,02	0,71	0,05	0,59
	2022	1,01	0,70	0,05	0,59
	2023	1,02	0,71	0,05	0,60
	2024	1,05	0,74	0,05	0,61
	2019	0,29	0,21	0,01	0,17
ТОВ «Овостар Юніон »	2020	0,47	0,33	0,02	0,28
	2021	0,40	0,28	0,02	0,23
	2022	1,52	1,06	0,08	0,89
	2023	14,54	10,18	0,73	8,48
	2024	19,01	13,30	0,95	11,09

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Продовження додатку Д

Таблиця Д.2

Інтегральна буферна здатність (ВС) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Рік	L норм	R норм	D норм	Q норм	ВС
ПрАТ «МХП»	2019	0,361	0,000	0,400	0,929	0,317
	2020	0,493	0,000	0,400	0,932	0,371
	2021	0,340	0,000	0,400	0,930	0,309
	2022	0,253	0,000	0,400	0,923	0,273
	2023	0,281	0,000	0,400	0,927	0,285
	2024	0,243	0,000	0,400	0,921	0,269
ТОВ «Астарта-Київ»	2019	0,081	0,000	0,400	0,903	0,203
	2020	0,185	0,000	0,400	0,907	0,245
	2021	0,137	0,000	0,400	0,905	0,225
	2022	0,235	0,000	0,400	0,905	0,265
	2023	0,151	0,000	0,400	0,906	0,231
	2024	0,319	0,000	0,400	0,920	0,300
ТОВ «Good Valley Україна»	2019	1,469	0,021	0,400	0,913	0,765
	2020	0,675	0,037	0,400	0,914	0,453
	2021	1,042	0,002	0,400	0,915	0,589
	2022	1,111	0,057	0,400	0,918	0,634
	2023	1,159	0,152	0,400	0,922	0,681
	2024	0,781	0,043	0,400	0,918	0,497
ТОВ СП «Нібулон»	2019	0,469	0,000	0,400	0,912	0,359
	2020	0,290	0,000	0,400	0,913	0,288
	2021	0,410	0,000	0,400	0,918	0,336
	2022	0,176	0,000	0,400	0,912	0,242
	2023	0,188	0,000	0,400	0,914	0,247
	2024	0,194	0,000	0,400	0,912	0,249
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2020	1,443	0,426	0,400	0,936	0,879
	2021	1,105	0,331	0,400	0,935	0,715
	2022	2,066	0,403	0,400	0,935	1,121
	2023	3,166	0,619	0,400	0,940	1,626
	2024	3,076	0,572	0,400	0,937	1,576
	2019	0,064	0,000	0,400	0,900	0,196
ТОВ «Росток-Холдинг»	2020	0,073	0,000	0,400	0,902	0,200
	2021	0,104	0,000	0,400	0,902	0,212
	2022	0,694	0,033	0,400	0,910	0,459
	2023	2,092	0,102	0,400	0,907	1,038
	2024	9,486	0,132	0,400	0,907	4,005
	2020	5,580	0,733	0,400	0,941	2,626
ПрАТ «Агротон»	2021	7,840	0,760	0,400	0,941	3,538
	2022	4,836	0,607	0,400	0,934	2,290
	2023	4,649	0,616	0,400	0,935	2,218
	2024	0,200	0,000	0,400	0,916	0,251
	2019	0,611	0,041	0,400	0,948	0,432
	2020	0,608	0,038	0,400	0,947	0,429
ТОВ «Спектр-Агро»	2021	0,622	0,058	0,400	0,947	0,441
	2022	0,625	0,060	0,400	0,946	0,443
	2023	0,616	0,048	0,400	0,946	0,435
	2024	0,594	0,015	0,400	0,946	0,417
	2019	0,582	0,000	0,400	0,949	0,408
	2020	0,588	0,007	0,400	0,949	0,412
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	2021	0,595	0,019	0,400	0,950	0,418
	2022	0,586	0,005	0,400	0,950	0,411
	2023	0,595	0,020	0,400	0,950	0,419
	2024	0,615	0,051	0,400	0,950	0,436
	2019	0,171	0,000	0,400	0,905	0,239
	2020	0,276	0,000	0,400	0,905	0,281
ТОВ «Овостар Юніон»	2021	0,232	0,000	0,400	0,902	0,263
	2022	0,886	0,019	0,400	0,903	0,530
	2023	8,482	0,099	0,400	0,905	3,593
	2024	11,087	0,176	0,400	0,909	4,659

Джерело : розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Продовження додатку Д
Таблиця Д.3

Інтегральна адаптивна здатність (АС) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Рік	SR швидкість реакції	SF структурна гнучкість	I інноваційна активність	МС управлінська компетентність	АС інтегральна адаптивна здатність	Середній рівень АС
ПрАТ «МХП»	2019	-	0,576	0,0118	6,894	0,408	Низький
	2020	5,042	0,635	0,0118	14,308	0,463	
	2021	-0,725	0,591	0,0118	1,245	0,400	
	2022	0,178	0,458	0,0118	0,149	0,371	
	2023	0,111	0,536	0,0118	-0,545	0,389	
	2024	0,150	0,428	0,0118	0,045	0,363	
ТОВ «Астарта-Київ»	2019	-	0,067	0,0176	1,221	0,273	Низький
	2020	3,968	0,134	0,0176	-11,495	0,295	
	2021	-0,229	0,096	0,0176	3,710	0,283	
	2022	-0,202	0,107	0,0176	0,799	0,282	
	2023	-0,333	0,111	0,0176	-3,576	0,276	
	2024	-0,663	0,393	0,0176	-0,035	0,350	
ТОВ «Good Valley Україна»	2019	-	0,256	0,0118	4,258	0,325	Низький
	2020	-30,228	0,281	0,0118	-5,863	0,142	
	2021	1,732	0,299	0,0118	-1,411	0,338	
	2022	-0,142	0,366	0,0118	-0,811	0,345	
	2023	0,187	0,431	0,0118	5,962	0,372	
	2024	1,496	0,353	0,0118	-0,074	0,352	
ТОВ СП «Нібулон»	2019	-	0,235	0,0118	2,010	0,316	Низький
	2020	-6,819	0,260	0,0118	13,204	0,299	
	2021	0,564	0,359	0,0118	-0,892	0,347	
	2022	0,477	0,244	0,0118	3,803	0,324	
	2023	0,044	0,278	0,0118	-1,609	0,323	
	2024	-0,026	0,231	0,0118	0,053	0,313	
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2020	-	0,714	0,0118	21,056	0,463	Низький
	2021	-1,599	0,702	0,0118	1,302	0,423	
	2022	-1,966	0,708	0,0118	0,004	0,421	
	2023	4,354	0,792	0,0118	5,945	0,487	
	2024	0,355	0,737	0,0118	0,002	0,441	
ТОВ «Росток-Холдинг»	2019	-	0,025	0,0176	-6,025	0,252	Низький
	2020	0,349	0,040	0,0176	57,156	0,347	
	2021	0,147	0,037	0,0176	13,943	0,285	
	2022	-1,207	0,207	0,0176	-1,962	0,297	
	2023	5,533	0,141	0,0176	2,236	0,326	
	2024	-29,274	0,141	0,0176	-0,033	0,120	
ПрАТ «Агротон»	2020	-	0,819	0,0176	-49,509	0,390	Низький
	2021	10,676	0,821	0,0176	-5,959	0,514	
	2022	6,145	0,690	0,0176	9,045	0,476	
	2023	-0,741	0,704	0,0176	-1,491	0,425	
	2024	17,616	0,313	0,0176	10,130	0,450	
ТОВ «Спектр-Агро»	2019	-	0,967	0,0118	1,712	0,499	Низький
	2020	-0,118	0,941	0,0118	-14,420	0,469	
	2021	0,067	0,945	0,0118	-2,157	0,489	
	2022	-0,006	0,921	0,0118	-1,077	0,484	
	2023	-0,037	0,929	0,0118	2,820	0,491	
	2024	0,086	0,923	0,0118	-0,061	0,486	
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	2019	-	0,985	0,0176	-0,029	0,501	Середній
	2020	0,212	0,990	0,0176	-0,902	0,503	
	2021	0,033	0,995	0,0176	-0,072	0,504	
	2022	0,017	1,000	0,0176	0,056	0,505	
	2023	0,036	1,000	0,0176	0,516	0,506	
	2024	-0,077	0,999	0,0176	-0,026	0,504	
ТОВ «Овостар Юніон»	2019	-	0,092	0,0176	-2,042	0,275	Низький
	2020	3,971	0,100	0,0176	-13,535	0,284	
	2021	-0,207	0,040	0,0176	0,291	0,264	
	2022	-1,339	0,055	0,0176	-0,006	0,261	
	2023	30,071	0,106	0,0176	-0,258	0,456	
	2024	-10,315	0,186	0,0176	-0,002	0,242	

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Продовження додатку Д

Таблиця Д.4

Інтегральна трансформаційна здатність (ТС) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Рік	RD інтенсивність досліджень і розробок	DIG рівень цифровізації	REST здатність до реструктуризації	ESG індекс сталості	ТС інтегральна трансформаційна здатність	Рівень ТС
ПрАТ «МХП»	2019	0,0118	0,0100	0,9412	0,0000	0,1870	Середній
	2020	0,0118	0,0100	0,9412	0,0000	0,1953	
	2021	0,0118	0,0100	0,9562	0,0000	0,1983	
	2022	0,0118	0,0100	0,8675	0,0000	0,1805	
	2023	0,0118	0,0100	0,9226	0,0000	0,1915	
	2024	0,0118	0,0100	0,8921	0,0000	0,1854	
ТОВ «Астарта-Київ»	2019	0,0176	0,0150	0,9339	0,0000	0,1905	Середній
	2020	0,0176	0,0150	0,9339	0,0000	0,1973	
	2021	0,0176	0,0150	0,9628	0,0000	0,2031	
	2022	0,0176	0,0150	0,9892	0,0000	0,2084	
	2023	0,0176	0,0150	0,9959	0,0000	0,2097	
	2024	0,0176	0,0150	0,7178	0,0000	0,1541	
ТОВ «Good Valley Україна»	2019	0,0118	0,0100	0,9747	0,0000	0,1870	Середній
	2020	0,0118	0,0100	0,9747	0,0000	0,2020	
	2021	0,0118	0,0100	0,9817	0,0000	0,2034	
	2022	0,0118	0,0100	0,9332	0,0000	0,1937	
	2023	0,0118	0,0100	0,9352	0,0000	0,1941	
	2024	0,0118	0,0100	0,9222	0,0000	0,1915	
ТОВ СП «Нібулон»	2019	0,0118	0,0100	0,9750	0,0000	0,1870	Середній
	2020	0,0118	0,0100	0,9750	0,0000	0,2020	
	2021	0,0118	0,0100	0,9015	0,0000	0,1873	
	2022	0,0118	0,0100	0,8853	0,0000	0,1841	
	2023	0,0118	0,0100	0,9654	0,0000	0,2001	
	2024	0,0118	0,0100	0,9526	0,0000	0,1976	
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2020	0,0118	0,0100	0,9876	0,0000	0,1870	Середній
	2021	0,0118	0,0100	0,9876	0,0000	0,2045	
	2022	0,0118	0,0100	0,9944	0,0000	0,2059	
	2023	0,0118	0,0100	0,9161	0,0000	0,1902	
	2024	0,0118	0,0100	0,9450	0,0000	0,1960	
ТОВ «Росток-Холдинг»	2019	0,0176	0,0150	0,9860	0,0000	0,1905	Середній
	2020	0,0176	0,0150	0,9860	0,0000	0,2078	
	2021	0,0176	0,0150	0,9968	0,0000	0,2099	
	2022	0,0176	0,0150	0,8294	0,0000	0,1764	
	2023	0,0176	0,0150	0,9339	0,0000	0,1973	
	2024	0,0176	0,0150	0,9996	0,0000	0,2105	

Продовження додатку Д

Продовження табл. Д.4

ПрАТ «Агротон»	2020	0,0176	0,0150	0,9976	0,0000	0,1905	Середній
	2021	0,0176	0,0150	0,9976	0,0000	0,2101	
	2022	0,0176	0,0150	0,8685	0,0000	0,1842	
	2023	0,0176	0,0150	0,9855	0,0000	0,2076	
	2024	0,0176	0,0150	0,6083	0,0000	0,1322	
ТОВ «Спектр-Агро»	2019	0,0118	0,0100	0,9734	0,0000	0,1870	Середній
	2020	0,0118	0,0100	0,9734	0,0000	0,2017	
	2021	0,0118	0,0100	0,9955	0,0000	0,2061	
	2022	0,0118	0,0100	0,9762	0,0000	0,2023	
	2023	0,0118	0,0100	0,9921	0,0000	0,2055	
	2024	0,0118	0,0100	0,9938	0,0000	0,2058	
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	2019	0,0176	0,0150	0,9945	0,0000	0,1905	Середній
	2020	0,0176	0,0150	0,9945	0,0000	0,2095	
	2021	0,0176	0,0150	0,9946	0,0000	0,2095	
	2022	0,0176	0,0150	0,9955	0,0000	0,2096	
	2023	0,0176	0,0150	1,0000	0,0000	0,2105	
	2024	0,0176	0,0150	0,9988	0,0000	0,2103	
ТОВ «Овостар Юніон»	2019	0,0176	0,0150	0,9914	0,0000	0,1905	Середній
	2020	0,0176	0,0150	0,9914	0,0000	0,2088	
	2021	0,0176	0,0150	0,9403	0,0000	0,1986	
	2022	0,0176	0,0150	0,9851	0,0000	0,2076	
	2023	0,0176	0,0150	0,9488	0,0000	0,2003	
	2024	0,0176	0,0150	0,9207	0,0000	0,1947	

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Продовження додатку Д

Таблиця Д.5

Відновлювальна здатність (RC) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Рік	RR швидкість відновлення	RE ефективність відновлення	S стабільність	LR довгострокова стійкість	Інтегральна відновлювальна здатність RC	Рівень RC
ПрАТ «МХП»	2019	-	-	0,400	0,400	0,450	Середній
	2020	0,227	1,367	0,400	0,400	0,193	
	2021	0,263	0,942	0,400	0,400	0,193	
	2022	0,149	0,700	0,400	0,400	0,190	
	2023	0,048	0,778	0,400	0,400	0,188	
	2024	0,065	0,673	0,400	0,400	0,188	
ТОВ «Астарта-Київ»	2019	н/д	н/д	0,350	0,350	0,450	Низький
	2020	0,179	2,284	0,350	0,350	0,194	
	2021	0,083	1,686	0,350	0,350	0,191	
	2022	0,169	2,902	0,350	0,350	0,196	
	2023	0,144	1,866	0,350	0,350	0,193	
	2024	0,287	3,931	0,350	0,350	0,201	
ТОВ «Good Valley Україна»	2019	н/д	н/д	0,400	0,400	0,450	Низький
	2020	1,360	0,460	0,400	0,400	0,217	
	2021	0,629	0,709	0,400	0,400	0,201	
	2022	0,119	0,757	0,400	0,400	0,189	
	2023	0,081	0,789	0,400	0,400	0,189	
	2024	0,648	0,532	0,400	0,400	0,201	
ТОВ СП «Нібулон»	2019	н/д	н/д	0,400	0,400	0,450	Низький
	2020	0,307	0,619	0,400	0,400	0,193	
	2021	0,205	0,873	0,400	0,400	0,192	
	2022	0,400	0,376	0,400	0,400	0,195	
	2023	0,019	0,400	0,400	0,400	0,186	
	2024	0,011	0,414	0,400	0,400	0,186	
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	2020	-	1,000	0,450	0,450	0,277	Середній
	2021	0,580	0,765	0,450	0,450	0,200	
	2022	1,648	1,431	0,450	0,450	0,226	
	2023	1,885	2,193	0,450	0,450	0,233	
	2024	0,154	2,131	0,450	0,450	0,193	

Продовження додатку Д

Продовження табл. Д.5

ТОВ «Росток-Холдинг»	2019	-	-	0,250	0,250	0,450	Середній
	2020	0,016	1,143	0,250	0,250	0,188	
	2021	0,053	1,628	0,250	0,250	0,190	
	2022	1,012	10,849	0,250	0,250	0,234	
	2023	2,396	32,682	0,250	0,250	0,317	
	2024	12,675	148,202	0,250	0,250	0,827	
ПрАТ «Агротон»	2020	-	1,000	0,200	0,200	0,277	Низький
	2021	3,875	1,405	0,200	0,200	0,277	
	2022	5,150	0,867	0,200	0,200	0,306	
	2023	0,321	0,833	0,200	0,200	0,194	
	2024	7,628	0,036	0,200	0,200	0,361	
ТОВ «Спектр-Агро»	2019	-	-	0,350	0,350	0,450	Низький
	2020	0,005	0,995	0,350	0,350	0,187	
	2021	0,024	1,018	0,350	0,350	0,188	
	2022	0,005	1,023	0,350	0,350	0,187	
	2023	0,016	1,007	0,350	0,350	0,188	
	2024	0,037	0,972	0,350	0,350	0,188	
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	2019	-	-	0,250	0,250	0,450	Низький
	2020	0,010	1,010	0,250	0,250	0,187	
	2021	0,012	1,022	0,250	0,250	0,187	
	2022	0,014	1,008	0,250	0,250	0,188	
	2023	0,016	1,023	0,250	0,250	0,188	
	2024	0,033	1,057	0,250	0,250	0,188	
ТОВ «Овостар Юніон»	2019	-	-	0,300	0,300	0,450	Низький
	2020	0,179	1,609	0,300	0,300	0,193	
	2021	0,075	1,353	0,300	0,300	0,190	
	2022	1,122	5,173	0,300	0,300	0,223	
	2023	13,021	49,519	0,300	0,300	0,602	
	2024	4,467	64,731	0,300	0,300	0,441	

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Продовження додатку Д

Таблиця Д.6

Зведена оцінка фінансової стійкості (FS) суб'єктів аграрного бізнесу за роками

Суб'єкт аграрного бізнесу	Типологічна модель	Рік	Буферна здатність	Адаптивна здатність	Трансформаційна здатність	Відновлювальна здатність	Інтегральна стійкість
ПрАТ «МХП»	Турбулентно- регресивна	2019	0,317	0,408	0,187	0,450	0,514
		2020	0,370	0,463	0,195	0,193	0,480
		2021	0,309	0,400	0,198	0,193	0,446
		2022	0,273	0,371	0,181	0,190	0,427
		2023	0,285	0,389	0,192	0,188	0,435
		2024	0,269	0,363	0,185	0,188	0,423
		Середнє	0,304	0,399	0,190	0,234	0,454
ТОВ «Астарта-Київ»	Стабільно- обмежена	2019	0,203	0,273	0,191	0,450	0,445
		2020	0,245	0,295	0,197	0,194	0,398
		2021	0,225	0,283	0,203	0,191	0,389
		2022	0,265	0,282	0,208	0,196	0,400
		2023	0,231	0,276	0,210	0,193	0,389
		2024	0,300	0,350	0,154	0,201	0,430
		Середнє	0,245	0,293	0,194	0,237	0,408
ТОВ «Good Valley Україна»	Стабільно- зростаюча	2019	0,765	0,325	0,187	0,450	0,601
		2020	0,453	0,142	0,202	0,217	0,410
		2021	0,589	0,338	0,203	0,201	0,499
		2022	0,633	0,345	0,194	0,189	0,509
		2023	0,681	0,372	0,194	0,189	0,529
		2024	0,497	0,352	0,191	0,201	0,480
		Середнє	0,603	0,312	0,195	0,241	0,505
ТОВ СП «Нібулон»	Турбулентно- регресивна	2019	0,359	0,316	0,187	0,450	0,497
		2020	0,287	0,299	0,202	0,193	0,410
		2021	0,336	0,347	0,187	0,192	0,436
		2022	0,242	0,324	0,184	0,195	0,406
		2023	0,246	0,323	0,200	0,186	0,405
		2024	0,249	0,313	0,198	0,186	0,403
		Середнє	0,287	0,320	0,193	0,234	0,426
ТОВ «ЯСЕНСВІТ»	Стабільно- зростаюча	2020	0,879	0,463	0,187	0,277	0,628
		2021	0,715	0,423	0,205	0,200	0,556
		2022	1,121	0,421	0,206	0,226	0,633
		2023	1,626	0,487	0,190	0,233	0,654
		2024	1,576	0,441	0,196	0,193	0,631
		Середнє	1,183	0,447	0,197	0,263	0,620

Продовження додатку Д

Продовження табл. Д.6

ТОВ «Росток-Холдинг»	Турбулентно- нейтральна	2019	0,196	0,252	0,191	0,450	0,437
		2020	0,199	0,347	0,208	0,188	0,401
		2021	0,212	0,285	0,210	0,190	0,386
		2022	0,459	0,297	0,176	0,234	0,462
		2023	1,038	0,326	0,197	0,317	0,627
		2024	4,005	0,120	0,210	0,827	0,693
		Середнє	1,018	0,271	0,199	0,368	0,501
ПрАТ «Агротон»	Турбулентно- регресивна	2020	2,626	0,390	0,191	0,277	0,636
		2021	3,538	0,514	0,210	0,277	0,674
		2022	2,290	0,476	0,184	0,306	0,669
		2023	2,218	0,425	0,208	0,194	0,626
		2024	0,251	0,450	0,132	0,361	0,488
		Середнє	2,185	0,451	0,185	0,311	0,619
ТОВ «Спектр-Агро»	Стабільно- обмежена	2019	0,432	0,499	0,187	0,450	0,570
		2020	0,429	0,469	0,202	0,187	0,495
		2021	0,441	0,489	0,206	0,188	0,504
		2022	0,443	0,484	0,202	0,187	0,503
		2023	0,435	0,491	0,205	0,188	0,503
		2024	0,417	0,486	0,206	0,188	0,497
		Середнє	0,433	0,486	0,201	0,231	0,512
ТОВ «Компанія «Агроліфе»	Стабільно- обмежена	2019	0,408	0,501	0,191	0,450	0,565
		2020	0,412	0,503	0,209	0,187	0,501
		2021	0,418	0,504	0,209	0,187	0,503
		2022	0,411	0,505	0,210	0,188	0,501
		2023	0,419	0,506	0,211	0,188	0,504
		2024	0,436	0,504	0,210	0,188	0,507
		Середнє	0,417	0,504	0,207	0,231	0,513
ТОВ «Овостар Юніон»	Турбулентно- нейтральна	2019	0,239	0,275	0,191	0,450	0,455
		2020	0,281	0,284	0,209	0,193	0,404
		2021	0,263	0,264	0,199	0,190	0,392
		2022	0,530	0,261	0,208	0,223	0,467
		2023	3,593	0,456	0,200	0,602	0,737
		2024	4,659	0,242	0,195	0,441	0,633
		Середнє	1,594	0,297	0,200	0,350	0,515

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності суб'єктів аграрного бізнесу [65–74]

Рис. Е.1.ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ПрАТ МХП

Інтегральний показник FS: 0.218

Категорія: Критична стійкість

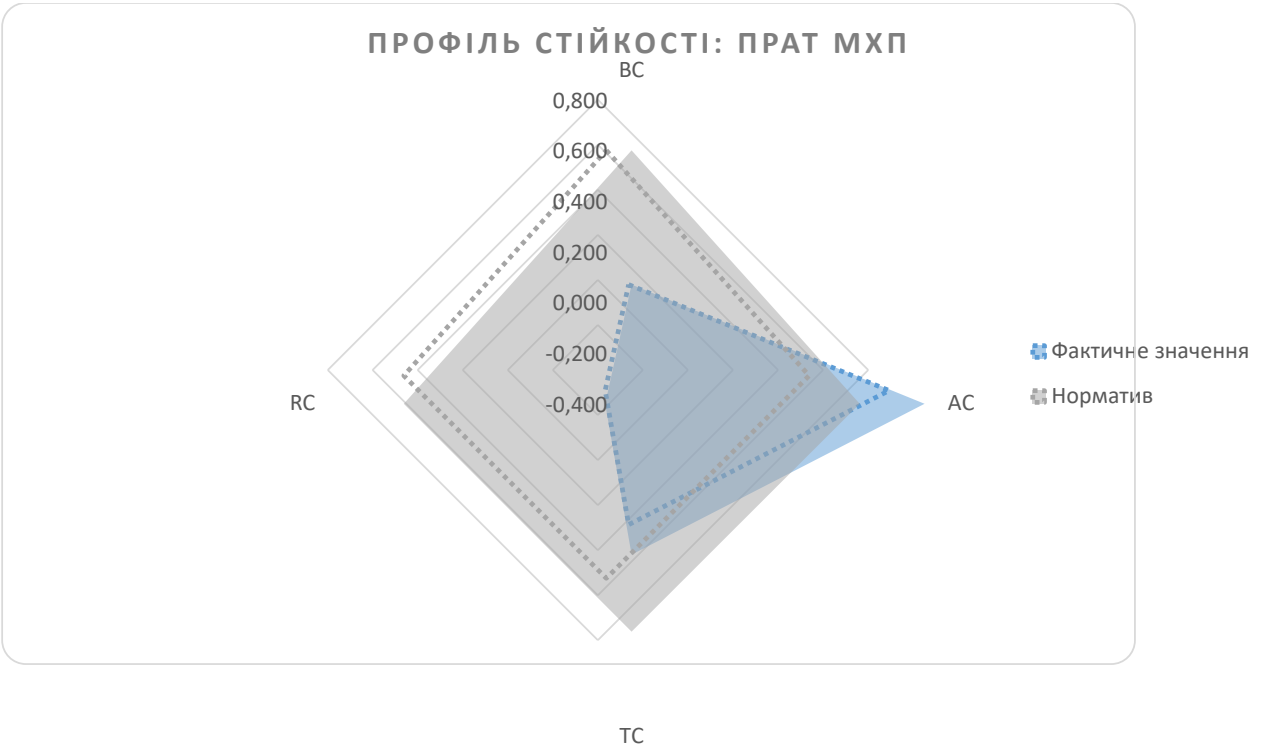
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,070	0,600	11,7
AC	Адаптивна здатність	0,756	0,500	151,2
TC	Трансформаційна здатність	0,196	0,500	39,2
RC	Відновлювальна здатність	-0,295	0,500	0,0

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (11.7%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (151.2%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Низька трансформаційна здатність (39.2%) - обмежений потенціал трансформації
- Відновлювальна здатність (RC): Негативна відновлювальна здатність (-0.295) - погіршення показників рентабельності

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має критична стійкість з інтегральним показником 0.218. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

Продовження додатку Е

Рис. Е.2. ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Астарта-Київ

Інтегральний показник FS: 0.290

Категорія: Низька стійкість

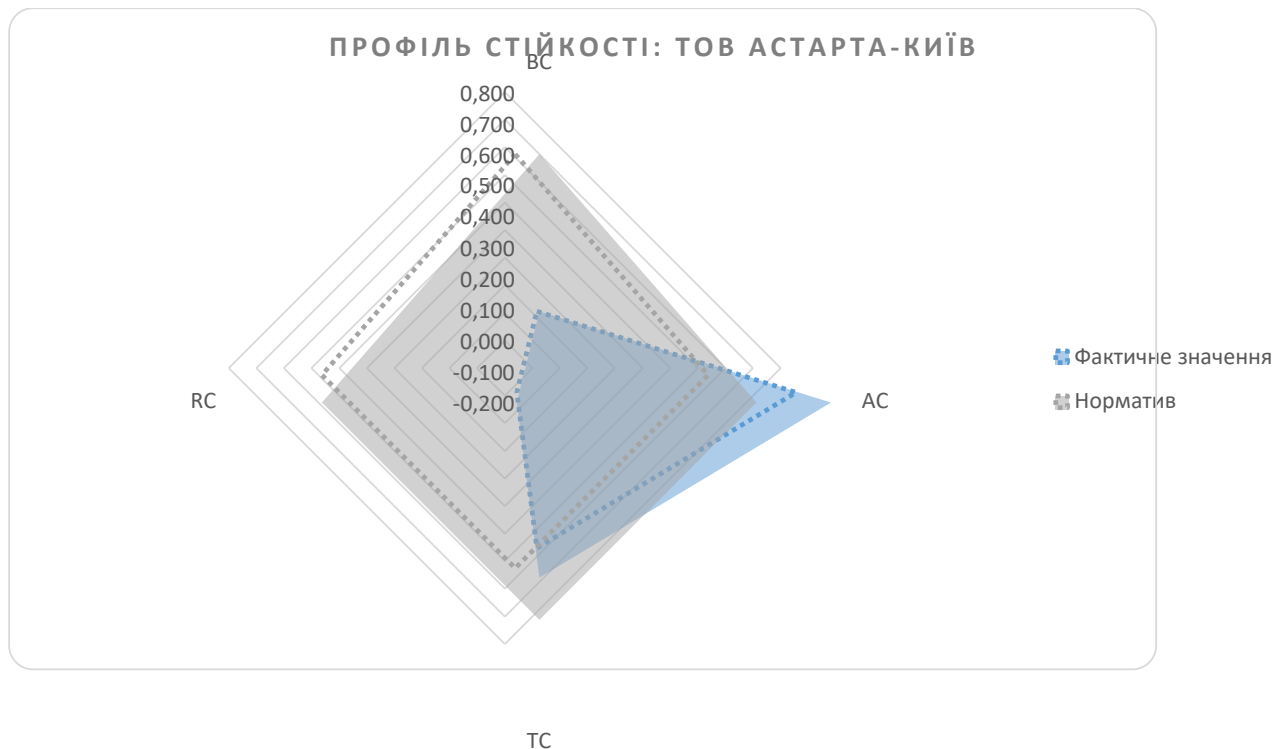
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,094	0,600	15,7
AC	Адаптивна здатність	0,740	0,500	148,0
TC	Трансформаційна здатність	0,364	0,500	72,8
RC	Відновлювальна здатність	-0,128	0,500	0,0

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (15.7%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (148.0%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Висока трансформаційна здатність (72.8%) - готовність до довгострокових змін
- Відновлювальна здатність (RC): Негативна відновлювальна здатність (-0.128) - погіршення показників рентабельності

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має низька стійкість з інтегральним показником 0.290. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

Продовження додатку Е

Рис. Е.3.ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Good Valley

Інтегральний показник FS: 0.413

Категорія: Помірна стійкість

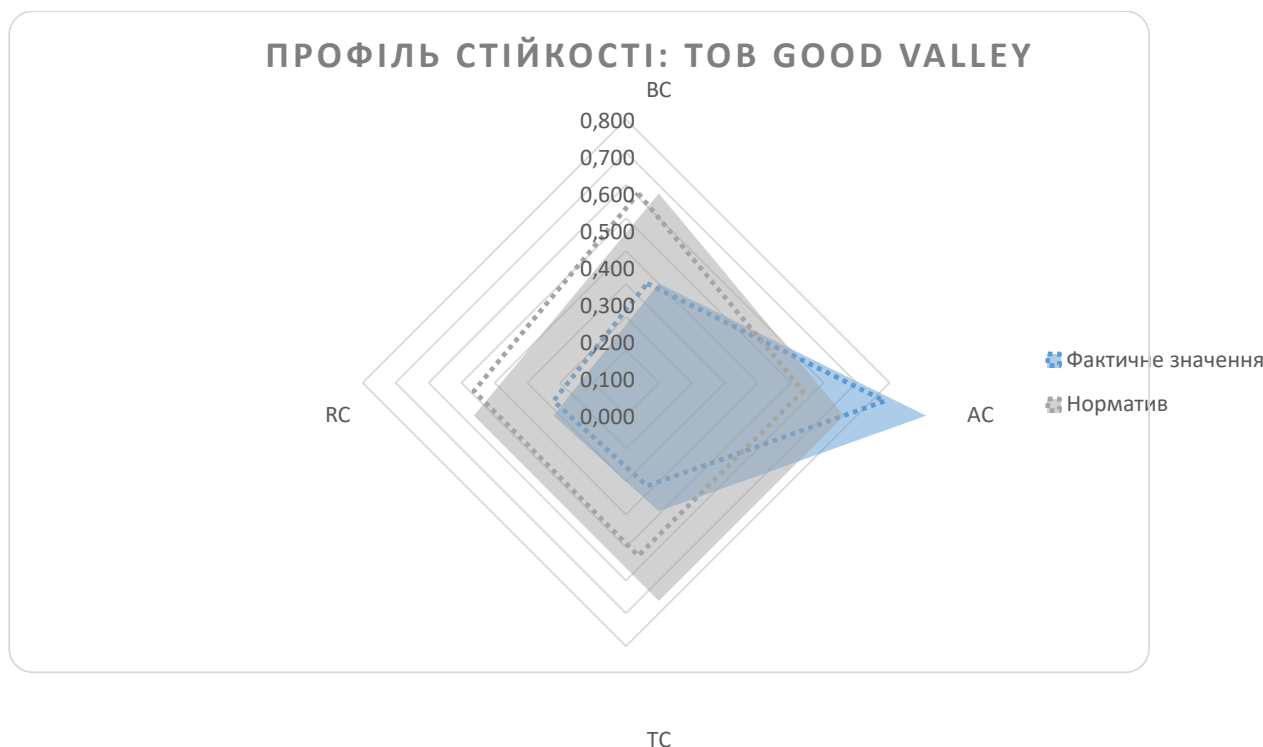
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,357	0,600	59,5
AC	Адаптивна здатність	0,721	0,500	144,2
TC	Трансформаційна здатність	0,258	0,500	51,6
RC	Відновлювальна здатність	0,285	0,500	57,0

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Помірна буферна здатність (59.5%) - потрібне нарощування резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (144.2%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (51.6%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Помірна відновлювальна здатність (57.0%) - потрібне покращення

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу демонструє помірна стійкість з інтегральним показником 0.413. Рекомендується підтримувати поточну стратегію та зміцнювати слабкі компоненти.

Продовження додатку Е

Рис. Е.4.ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ СП Нібулон

Інтегральний показник FS: 0.358

Категорія: Помірна стійкість

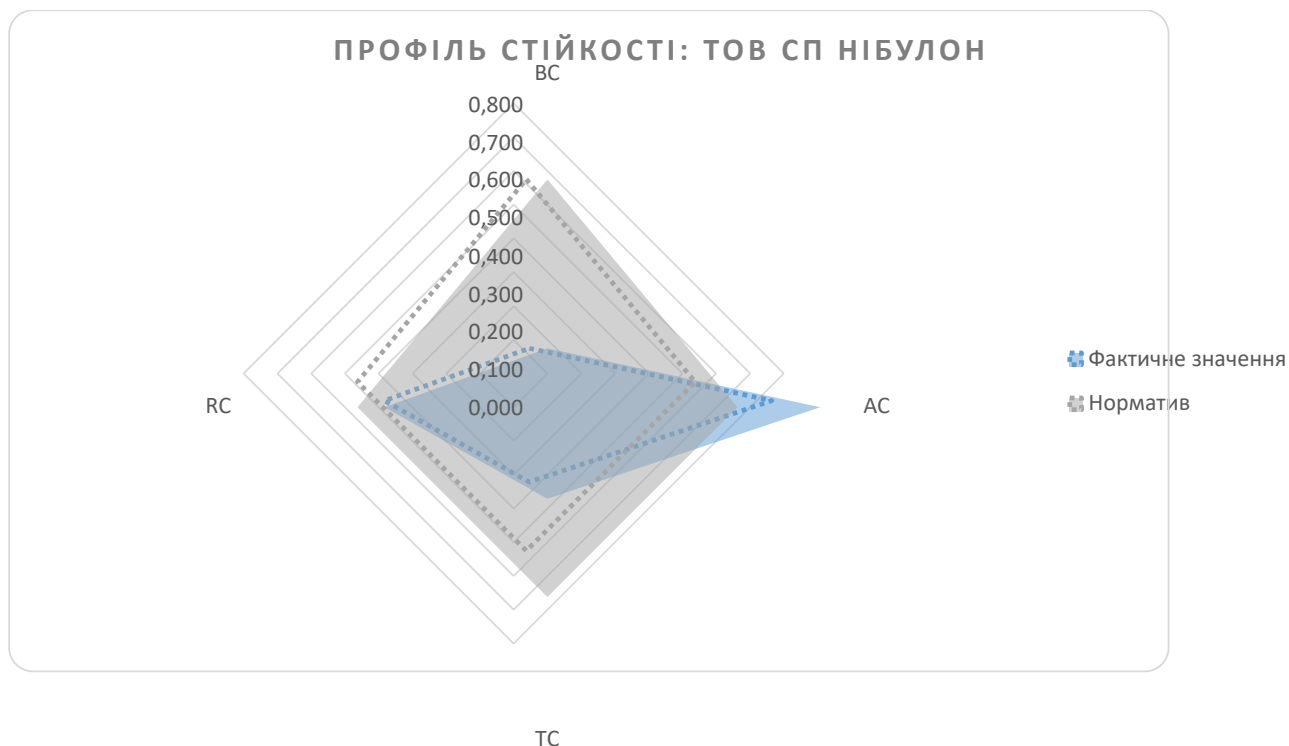
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,155	0,600	25,8
AC	Адаптивна здатність	0,718	0,500	143,6
TC	Трансформаційна здатність	0,241	0,500	48,2
RC	Відновлювальна здатність	0,429	0,500	85,8

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (25.8%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (143.6%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (48.2%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Висока відновлювальна здатність (85.8%) - швидке відновлення після шоків

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу демонструє помірна стійкість з інтегральним показником 0.358. Рекомендується підтримувати поточну стратегію та зміцнювати слабкі компоненти.

Продовження додатку Е

Рис. Е.5.ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ ЯСЕНСВІТ

Інтегральний показник FS: 0.218

Категорія: Критична стійкість

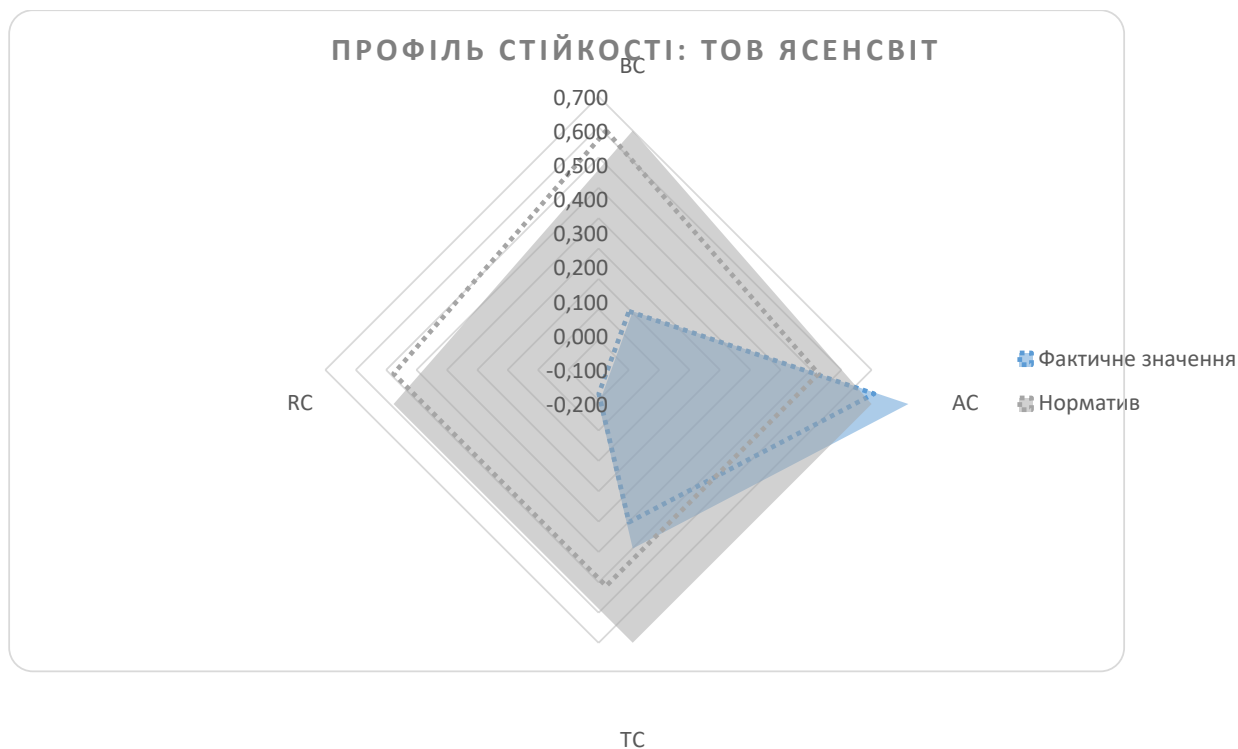
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,071	0,600	11,8
AC	Адаптивна здатність	0,608	0,500	121,6
TC	Трансформаційна здатність	0,224	0,500	44,8
RC	Відновлювальна здатність	-0,101	0,500	0,0

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (11.8%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (121.6%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (44.8%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Негативна відновлювальна здатність (-0.101) - погіршення показників рентабельності

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має критична стійкість з інтегральним показником 0.218. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

Продовження додатку Е

Рис. Е.6.ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Рісток-Холдинг

Інтегральний показник FS: 0.190

Категорія: Критична стійкість

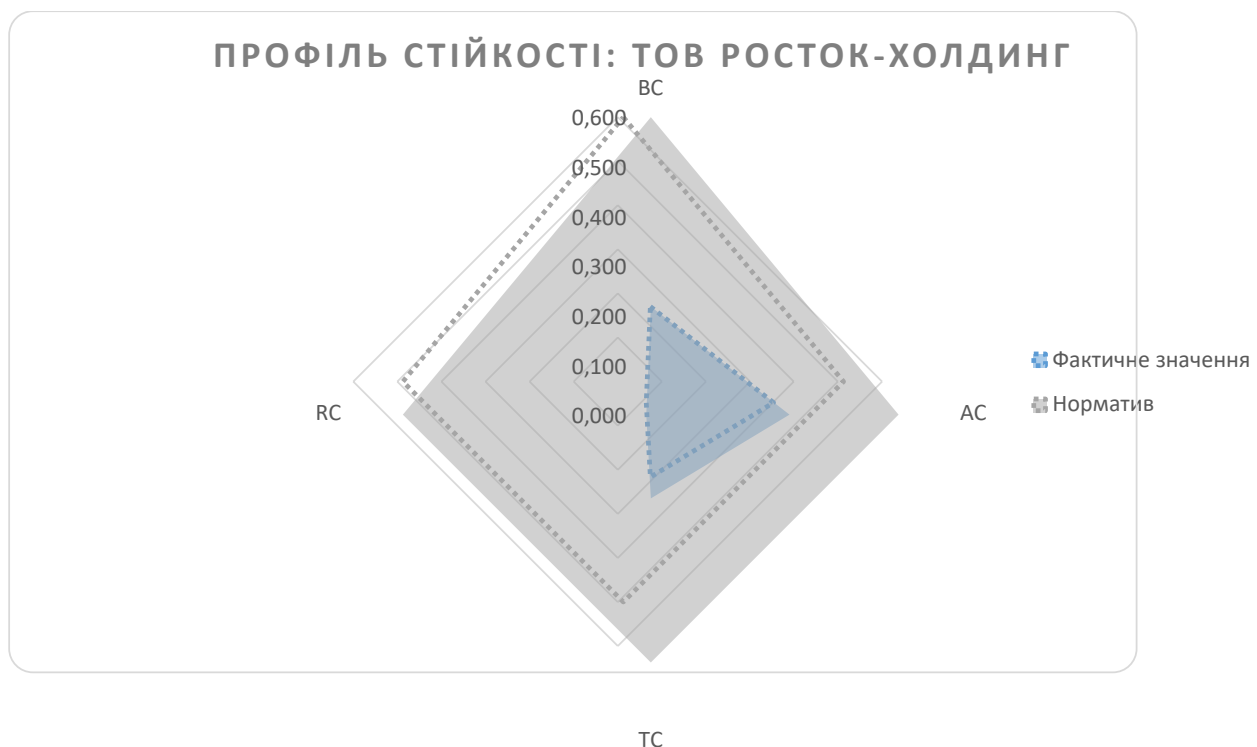
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,218	0,600	36,3
AC	Адаптивна здатність	0,280	0,500	56,0
TC	Трансформаційна здатність	0,169	0,500	33,8
RC	Відновлювальна здатність	0,009	0,500	1,8

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (36.3%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Недостатня адаптивна здатність (56.0%) - необхідне підвищення гнучкості
- Трансформаційна здатність (TC): Низька трансформаційна здатність (33.8%) - обмежений потенціал трансформації
- Відновлювальна здатність (RC): Низька відновлювальна здатність (1.8%) - уповільнене відновлення

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має критична стійкість з інтегральним показником 0.190. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

Продовження додатку Е

Рис. Е.7. ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ПРАТ Агротон

Інтегральний показник FS: 0.398

Категорія: Помірна стійкість

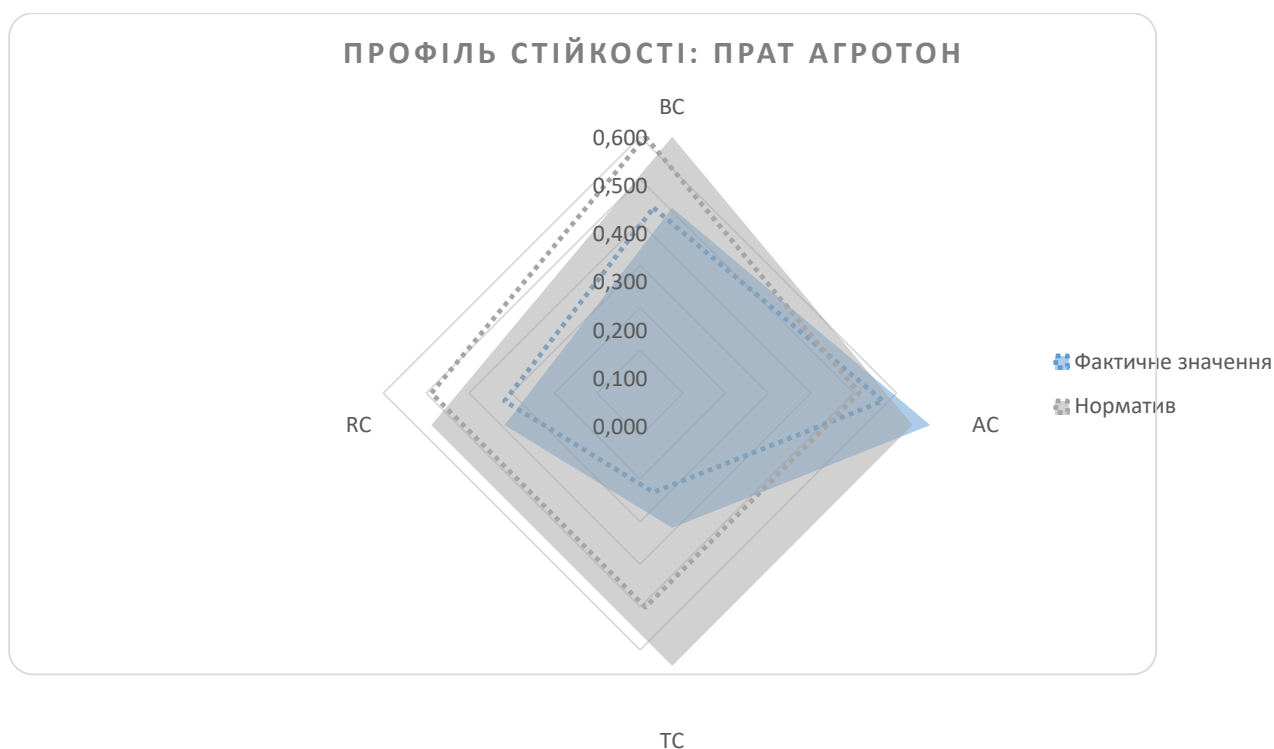
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,452	0,600	75,3
AC	Адаптивна здатність	0,537	0,500	107,4
TC	Трансформаційна здатність	0,213	0,500	42,6
RC	Відновлювальна здатність	0,348	0,500	69,6

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Помірна буферна здатність (75.3%) - потрібне нарощування резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (107.4%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (42.6%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Висока відновлювальна здатність (69.6%) - швидке відновлення після шоків

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу демонструє помірна стійкість з інтегральним показником 0.398. Рекомендується підтримувати поточну стратегію та зміцнювати слабкі компоненти.

Продовження додатку Е

Рис. Е.8. ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Спектр-Агро

Інтегральний показник FS: 0.353

Категорія: Помірна стійкість

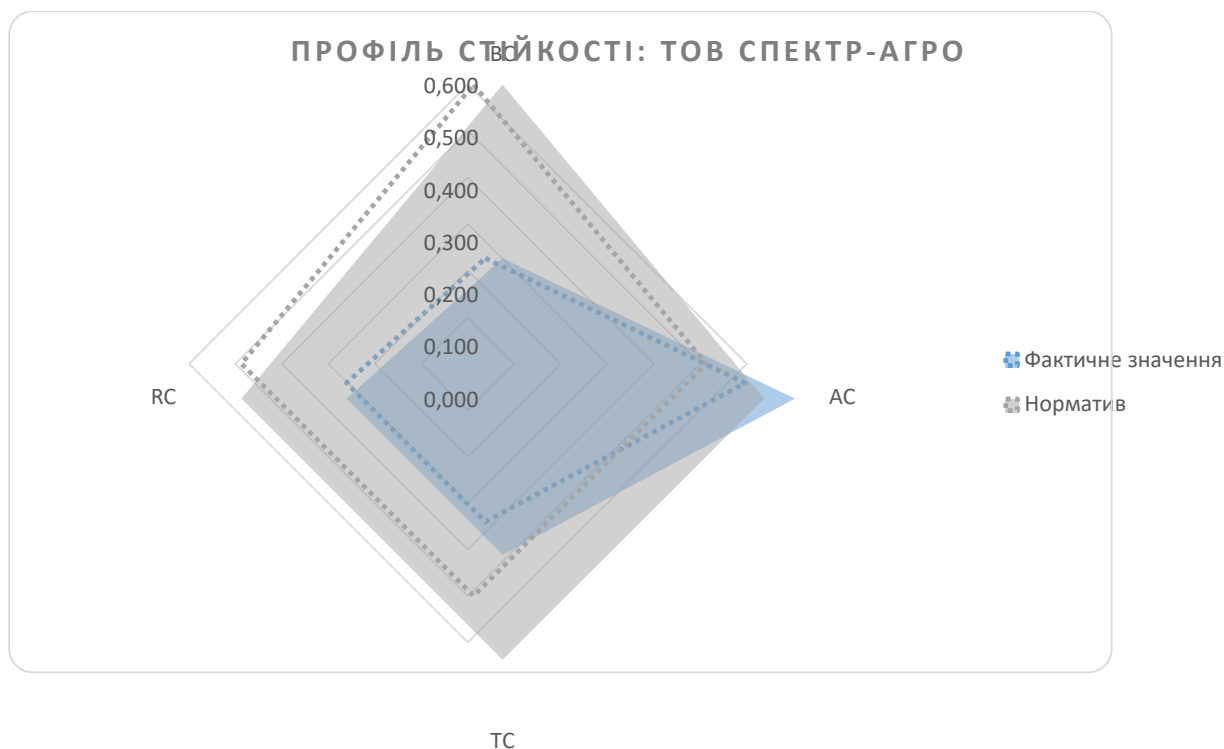
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,268	0,600	44,7
AC	Адаптивна здатність	0,559	0,500	111,8
TC	Трансформаційна здатність	0,299	0,500	59,8
RC	Відновлювальна здатність	0,299	0,500	59,8

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (44.7%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Відмінна адаптивна здатність (111.8%) - швидке реагування на зміни
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (59.8%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Помірна відновлювальна здатність (59.8%) - потрібне покращення

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу демонструє помірна стійкість з інтегральним показником 0.353. Рекомендується підтримувати поточну стратегію та зміцнювати слабкі компоненти.

Продовження додатку Е

Рис.Е.9. ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Агроліфе

Інтегральний показник FS: 0.205

Категорія: Критична стійкість

Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,094	0,600	15,7
AC	Адаптивна здатність	0,331	0,500	66,2
TC	Трансформаційна здатність	0,163	0,500	32,6
RC	Відновлювальна здатність	0,321	0,500	64,2

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (15.7%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Недостатня адаптивна здатність (66.2%) - необхідне підвищення гнучкості
- Трансформаційна здатність (TC): Низька трансформаційна здатність (32.6%) - обмежений потенціал трансформації
- Відновлювальна здатність (RC): Висока відновлювальна здатність (64.2%) - швидке відновлення після шоків

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має критична стійкість з інтегральним показником 0.205. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

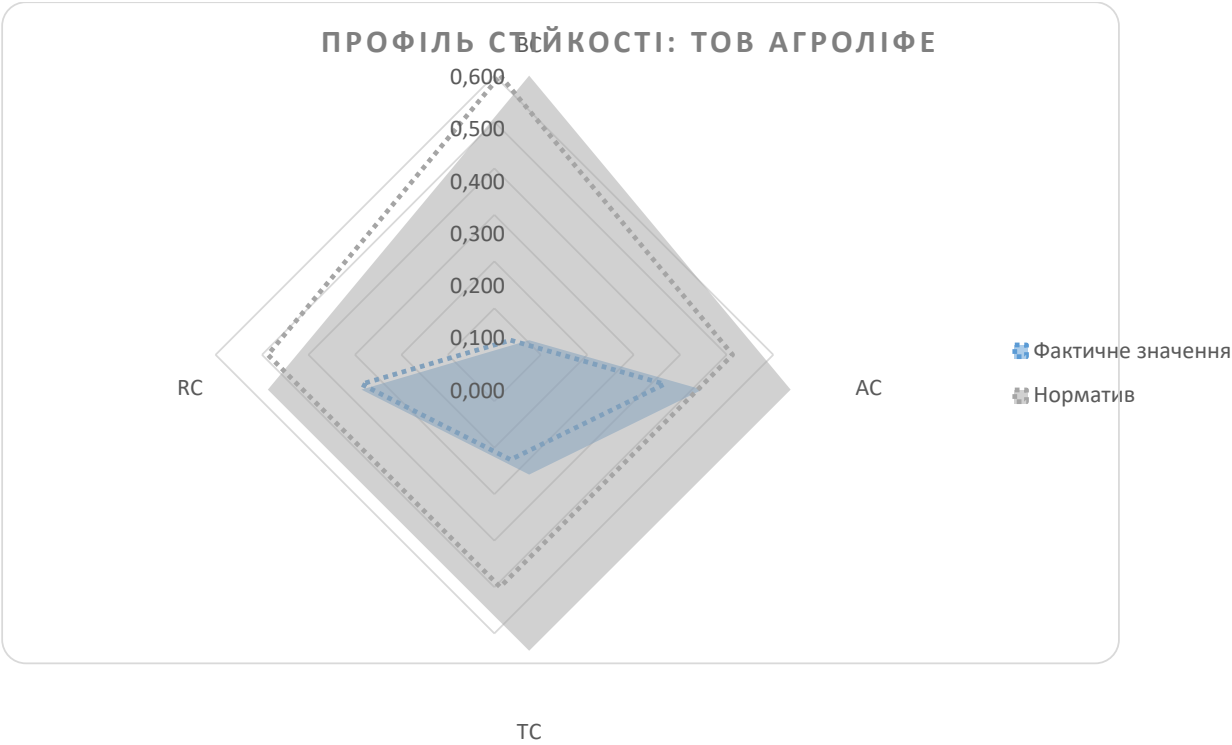

Рис. Е.10 ПРОФІЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

ТОВ Овостар Юніон

Інтегральний показник FS: 0.177

Категорія: Критична стійкість

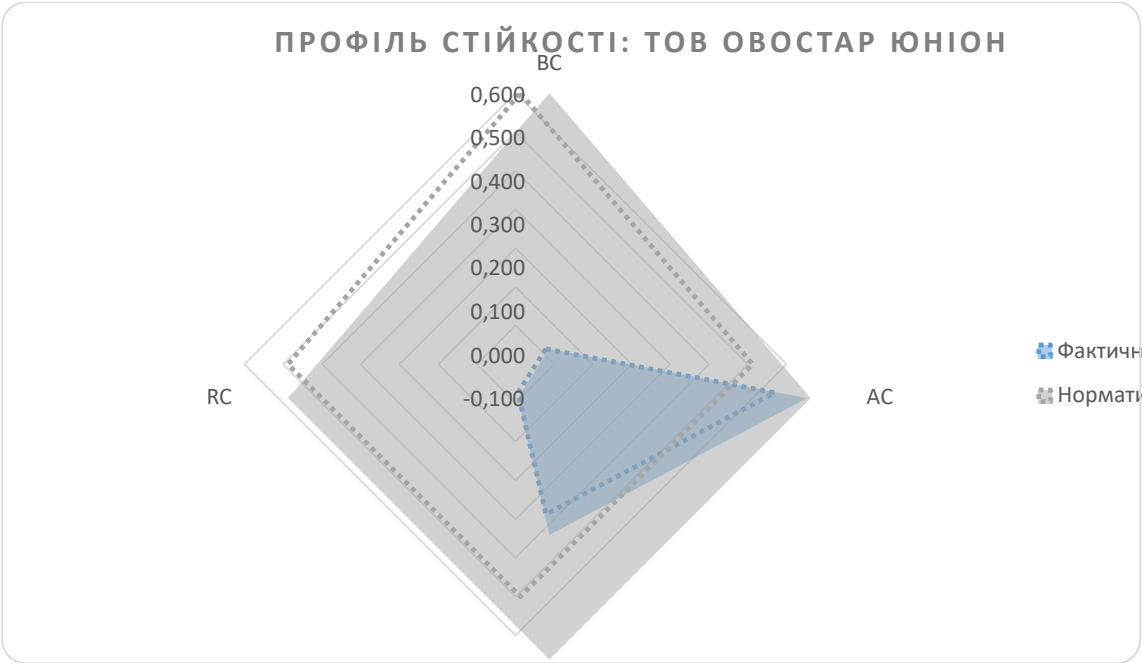
Компонента	Назва	Фактичне значення	Норматив	% досягнення
BC	Буферна здатність	0,013	0,600	2,2
AC	Адаптивна здатність	0,491	0,500	98,2
TC	Трансформаційна здатність	0,214	0,500	42,8
RC	Відновлювальна здатність	-0,028	0,500	0,0

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ:

- Буферна здатність (BC): Низька буферна здатність (2.2%) - критична нестача фінансових резервів
- Адаптивна здатність (AC): Висока адаптивна здатність (98.2%) - ефективна адаптація
- Трансформаційна здатність (TC): Помірна трансформаційна здатність (42.8%) - потрібні інвестиції в інновації
- Відновлювальна здатність (RC): Негативна відновлювальна здатність (-0.028) - погіршення показників рентабельності

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Суб'єкт аграрного бізнесу має критична стійкість з інтегральним показником 0.177. Необхідні термінові заходи для підвищення всіх компонентів стійкості, особливо буферної та трансформаційної здатностей.

TC

Продовження додатку Е

Таблиця Е.1

КОРЕЛЯЦІЙНА МАТРИЦЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Показник	КПЛ	КА	КМ	ВС	АС	ТС	РС	ФС
КПЛ	1,000	0,832	0,301	-0,326	-0,554	-0,374	-0,332	-0,632
КА	0,832	1,000	0,432	-0,203	-0,298	-0,257	-0,410	-0,458
КМ	0,301	0,432	1,000	-0,171	-0,324	-0,092	-0,506	-0,464
ВС	-0,326	-0,203	-0,171	1,000	-0,016	0,066	0,604	0,797
АС	-0,554	-0,298	-0,324	-0,016	1,000	0,610	-0,185	0,480
ТС	-0,374	-0,257	-0,092	0,066	0,610	1,000	-0,039	0,469
РС	-0,332	-0,410	-0,506	0,604	-0,185	-0,039	1,000	0,648
ФС	-0,632	-0,458	-0,464	0,797	0,480	0,469	0,648	1,000

Легенда кольорів:

≥ 0.7	Сильна позитивна кореляція
0.4-0.7	Помірна позитивна кореляція
0.1-0.4	Слабка позитивна кореляція
-0.1-0.1	Відсутність кореляції
-0.4--0.1	Слабка негативна кореляція
< -0.4	Помірна/сильна негативна кореляція

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Кисельов І. А. Теоретичні аспекти сутності фінансової стійкості та особливості її формування у суб'єктів аграрного бізнесу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2025. № 6. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-6-11145>. (0,65 д.а.)
2. Кисельов І. А. Система показників платоспроможності та ліквідності, їх взаємозв'язок з фінансовою стійкістю. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6170>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-41>. (0,58 д.а.)
3. Кисельов І. А. Багатовимірна оцінка фінансової стійкості українських агропідприємств: методологія та результати емпіричного дослідження. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 6 (83). С. 7–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-117>. (1,15 д.а.)
4. Кисельов І. А. Інтегрована модель антикризового управління фінансовою стійкістю в аграрному бізнесі. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Випуск 3(18). URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/737>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.18-38>. (0,72 д.а.)
5. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Інструменти цифрового управління та сценарного планування в агросфері. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Серія: Економічні науки. 2025. Вип. 107. Ч. 2. С. 239–252. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-239-252>. *Особистий внесок здобувача: систематизовано сучасні цифрові інструменти управління фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу; розроблено підходи до впровадження сценарного планування в контексті забезпечення фінансової стійкості; обґрунтовано механізми цифрової трансформації*

Продовження додатку К

фінансового управління в аграрному секторі (0,68 д.а., автору належить 0,34 д.а.).

6. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Ризики і чинники нестійкості в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія: Економічні науки.* 2025. Вип. 107. Ч. 2. С. 371–386. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-371-387>. *Особистий внесок здобувача: ідентифіковано ключові ризики та чинники фінансової нестійкості суб'єктів аграрного бізнесу; здійснено класифікацію ризиків за джерелами виникнення та ступенем впливу на фінансову стійкість; запропоновано систему управління ризиками для зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу (0,76 д.а., автору належить 0,38 д.а.).*

7. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету. Серія: Економічні науки.* 2026. Вип. 108. Ч. 2. С. 209–224 DOI: 10.32782/2415-8240-2026-108-2-209-224. *Особистий внесок здобувача: систематизовано динамічні механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, обґрунтована їх структурно-функціональна побудова, узагальнено вплив чинників зовнішнього середовища на фінансову стійкість та визначено напрями удосконалення підходів до оцінювання ризику банкрутства з урахуванням специфіки аграрного сектору України (0,72 д.а., автору належить 0,36 д.а.).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Кисельов І. А. Шляхи вдосконалення фінансового менеджменту суб'єктів господарювання аграрного бізнесу. *Збірник IX Міжнародної науково-практичної конференції TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH* (м. Токіо, 16–18 травня 2024 р.). Токіо, Японія, 2024. С. 627–636. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано сучасні підходи до фінансового менеджменту*

Продовження додатку К

суб'єктів аграрного бізнесу; запропоновано напрями вдосконалення фінансового управління через впровадження інструментів цифровізації та сценарного планування (0,48 д.а., автору належить 0,24 д.а.).

2. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Сучасний стан фінансової стійкості підприємств аграрного бізнесу України та шляхи її підвищення. *Аспекти стабільного розвитку економіки за умов ринкових відносин : матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Умань, 27 травня 2024 р.). Умань, 2024. С. 109–111. *Особистий внесок здобувача: здійснено діагностику поточного стану фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України; обґрунтовано основні напрями підвищення фінансової стійкості за умов воєнного стану* (0,20 д.а., автору належить 0,10 д.а.).

3. Кисельов І. А. Сучасні аспекти фінансової стійкості суб'єктів агробізнесу України за умов воєнного стану. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції* (м. Умань, 14 листопада 2024 р.). Умань : УНУС, 2024. С. 297–299. *Особистий внесок здобувача: виявлено специфічні особливості забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнного стану; розроблено рекомендації щодо адаптації фінансового менеджменту до екстремальних умов функціонування* (0,15 д.а., автору належить 0,08 д.а.).

4. Кисельов І. А. Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору України та її забезпечення за умов війни та повоєнний період. *The 5th International scientific and practical conference "Current trends in scientific research development"* (December 12–14, 2024). BoScience Publisher, Boston, USA. 2024. С. 887–890. *Особистий внесок здобувача: діагностовано критичний вплив воєнних дій на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу; обґрунтовано необхідність адаптації методів оцінки фінансової стійкості до умов воєнного стану та післявоєнної відбудови* (0,28 д.а.).

5. Гузар Б. С., Кисельов І. А. Цифровізація фінансових процесів у контексті забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України.

Продовження додатку К

IV Міжнародна науково-практична конференція «SCIENCE IN THE MODERN WORLD: INNOVATIONS AND CHALLENGES» (м. Торонто, 19–21 грудня 2024 р.). Торонто, Канада, 2024. С. 633–641. Особистий внесок здобувача: обґрунтовано роль цифровізації фінансових процесів у підвищенні фінансової стійкості; запропоновано механізми впровадження цифрових технологій у фінансове управління суб'єкта аграрного бізнесу (0,46 д.а., автору належить 0,23 д.а.).

6. Гузар Б. С. Кисельов І. А. Фінансова безпека – основа фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Аспекти стабільного розвитку економіки за умов ринкових відносин : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 27 травня 2025 р.). Умань, 2025. С. 20–23. Особистий внесок здобувача: обґрунтовано взаємозв'язок між фінансовою безпекою та фінансовою стійкістю суб'єктів аграрного бізнесу; ідентифіковано ключові загрози фінансовій безпеці суб'єктів аграрного бізнесу за умов воєнного стану (0,18 д.а., автору належить 0,12 д.а.).*

7. Кисельов І. А., Гузар Б. С. Ідентифікація детермінант фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції (м. Умань, 13 листопада 2025 р.). Умань : УНУ, 2025. С. 30–33. Особистий внесок здобувача: ідентифіковано ключові детермінанти фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу; здійснено економетричний аналіз впливу різних факторів на рівень фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу (0,22 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

8. Кисельов І. А., Комісаренко Є.М. Динаміки ключових показників фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України та їх оцінка. *Technologies and Strategies for the Implementation of Scientific Achievements: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference, February 27, 2026. Stockholm, Kingdom of Sweden: International Center of Scientific Research. С.53-58. Особистий внесок здобувача: Проведено емпіричний аналіз діяльності суб'єктів аграрного бізнесу в залежності від спеціалізації та їх фінансово- економічного потенціалу.*

Продовження додатку К

Досліджено релевантність адаптованих нормативних значень фінансових коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості за умов економічної нестабільності. Проведено трендовий аналіз основних ключових показників для оцінки фінансової стійкості. (0,26 д.а., автору належить 0,13 д.а.).

Довідки про впровадження результатів дослідження

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН»

ЄДРПОУ: 44611672; ІПН: 446116726595; IBAN: UA373006140000026005500456908 В банку АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», МФО 300614 Юридична адреса: 08296, Київська область, с-ще. Ворзель, вул. Курортна, 54-Б Фактична адреса: 08296, Київська область, с-ще. Ворзель, вул. Курортна, 54-Б

Вих. № 25/12-1 від 25.12.2025

ДОВІДКА про впровадження результатів наукового дослідження

Результати наукового дослідження Кисельова Івана Анатолійовича на тему «Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу» були розглянуті та впроваджені у практичну діяльність ТОВ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН».

Зокрема, у господарстві застосовано науково-методичну розробку, що ґрунтується на профільному підході до оцінювання фінансової стійкості. Вона передбачає формування індивідуального фінансового профілю ТОВ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН» із графічним відображенням співвідношення буферної, адаптивної, трансформаційної та відновлювальної спроможностей за допомогою радарних діаграм, визначення рівня відповідності нормативним показникам за кожною складовою та встановлення домінуючого типу фінансової здатності.

У результаті впровадження зазначеного підходу у ТОВ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН» здійснено перехід від спрощеної оцінки фінансового стану до комплексної багатофакторної моделі діагностики. Це дало можливість розробити адресні управлінські рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості з урахуванням поточної структури фінансових можливостей господарства та особливостей ведення аграрної діяльності в умовах повномасштабної війни і кризових викликів.

Практична реалізація результатів дослідження сприяла підвищенню обґрунтованості фінансово-управлінських рішень, посиленню контролю за ліквідністю та рівнем фінансових ризиків, удосконаленню структури грошових потоків і формуванню оптимального обсягу фінансових резервів. Отриманий ефект проявився у зростанні показників ліквідності, підвищенні рівня фінансової незалежності, стабілізації рентабельності діяльності ТОВ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН», зменшенні ймовірності касових розривів та підвищенні здатності підприємства оперативно реагувати на зміни ринкового й податкового середовища.

У цілому впровадження профільної моделі оцінювання фінансової стійкості забезпечило зміцнення фінансового стану господарства, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів і створило передумови для стабільного функціонування ТОВ «АКТИЛАЙФ НУТРИШН» в умовах економічної невизначеності та воєнної нестабільності.

В.О. Директора

Станіслав АНТЮХОВ

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО «МАТІЄНКО В.М.»

Код ЄДРПОУ 41089331

Юр. Адреса: 22812 Вінницька обл., Вінницький р-н., с. Сподахи вул. Садова буд.2

25.12.2025 №11

ДОВІДКА**про впровадження результатів наукового дослідження**

Результати наукового дослідження Кисельова Івана Анатолійовича на тему «Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу» були розглянуті та використані у діяльності ФГ «МАТІЄНКО В.М.» в аспекті апробації інструментарію виявлення прихованих ризиків латентної деградації фінансового стану ФГ.

За результатами фінансової звітності за 2023 р. ФГ характеризувалося формально високими показниками ліквідності: коефіцієнт поточної ліквідності – 3,4 (при нормативі 1,5–2,0); коефіцієнт абсолютної ліквідності – 1,1; частка оборотних активів у структурі балансу – 71%.

Водночас аналіз динамічних параметрів виявив: зниження оборотності запасів на 18%; подовження операційного циклу з 142 до 176 днів; зниження маржі операційного прибутку з 19,6% до 14,2%; нестабільність відновлення прибутковості після сезонних коливань. Було діагностовано латентну деградацію фінансового стану, обумовлену надмірною концентрацією ресурсів у запасах і дебіторській заборгованості.

У 2024–2025 рр. було здійснено:

1. Оптимізацію структури оборотних активів (зниження надлишкових запасів на 21%).
2. Впровадження системи динамічного моніторингу швидкості реагування на зміну цін зернових культур.
3. Перегляд політики управління дебіторською заборгованістю (скорочення середнього періоду інкасації з 68 до 44 днів).
4. Формування індикатора стабільності відновлювальних процесів після цінових шоків.

Економічний ефект від впровадження оцінюється у 10,8 млн грн щорічно за рахунок: зменшення витрат на зберігання та фінансування надлишкових запасів; зниження потреби у короткострокових кредитах; підвищення операційної ефективності.

Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані в подальшій фінансово-економічній діяльності фермерського господарства.

Голова ФГ «МАТІЄНКО В.М.»

Василь МАТІЄНКО

**ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО
«СИНЮХА»**

26105 с. Синюха, Голованівського району, Кіровоградської області
код ЄДРПОУ 30909297, ПІН 309092911129, свідоцтво платника ПДВ 200071514

вих. №25

від 10 грудня 2025 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження

Результати наукового дослідження Кисельова Івана Анатолійовича на тему «Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу» були розглянуті та використані у діяльності ПСП «СИНЮХА».

Запропонована методологія багатовимірної оцінки фінансової стійкості підприємства була апробована на основі фінансової звітності підприємства за 2022–2024 рр.

Оцінка фінансової стійкості передбачала комплексну діагностику фінансової стійкості підприємства на основі: оцінки **буферної здатності** (формування резервів ліквідності та фінансової автономії); визначення **адаптивної здатності** (швидкість реагування на зміну ринкової кон'юнктури); аналізу **трансформаційної здатності** (інвестиційна активність, диверсифікація доходів); оцінки **відновлювальної здатності** (темпи нормалізації фінансових показників після кризових періодів).

У результаті впровадження запропонованих підходів підприємством було здійснено: формування резервного фонду в обсязі 7,4 млн грн; оптимізацію структури короткострокових зобов'язань; диверсифікацію каналів збуту; впровадження політики управління ліквідністю на основі прогнозного cash-flow.

Додатковий економічний ефект від впровадження методології оцінюється у 2,4 млн грн приросту чистого прибутку, що обумовлено: зниженням фінансових витрат на 1,2 млн грн; скороченням періоду обороту дебіторської заборгованості на 18 днів; зменшенням втрат від цінової волатильності завдяки формуванню страхового фінансового резерву.

Методологія рекомендована до подальшого використання в системі фінансового менеджменту підприємства.

Голова ПСП «СИНЮХА»

Ольга ГОЛОБОРОДЬКО

ТОВ Пролайн Трейд

20300, Україна, Черкаська область, м. Умань, вулиця Успенська 2,
ЄДРПОУ 38148103
+38 098 302-97-93, +38 067-179-06-61 <http://energyfive.io>

23.10.2025 № 7

ДОВІДКА
про впровадження результатів наукового дослідження

Результати наукового дослідження Кисельова Івана Анатолійовича на тему «Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу» були розглянуті та використані у діяльності ТОВ «Пролайн Трейд».

У процесі діяльності підприємства протягом 2024-2025рр. застосовано наукові підходи та практичні рекомендації щодо оцінювання рівня фінансової стійкості, оптимізації структури капіталу, підвищення платоспроможності та зниження фінансових ризиків.

У результаті впровадження рекомендацій покращилися основні показники фінансового стану підприємства, зокрема:

- зріс рівень ліквідності, що сприяло своєчасному виконанню поточних фінансових зобов'язань;
- підвищився рівень фінансової автономії, що зменшило залежність підприємства від залучених джерел фінансування.

Застосування результатів дослідження сприяло підвищенню адаптивності підприємства до кризових впливів, обґрунтованості управлінських рішень та зміцненню фінансової стійкості в умовах обмеженості ресурсів і зростання ризиків.

Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані в подальшій фінансово-економічній діяльності підприємства.

Директор:
Товариства з обмеженою
відповідальністю "Пролайн Трейд"

Костянтин УЛЯНИЧ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська, 1 м. Умань, Черкаська обл., 20301
 тел.: (04744) 4-69-89, 3-20-11 факс: (04744) 3-20-41, 3-53-18
 E-mail: udau@udau.edu.ua Web: www.udau.edu.ua код ЄДРПОУ 00493787

«15.06.2026» 1430 01-10
 На № _____ від _____

Про впровадження результатів
 науково-дослідної роботи
 у навчальний процес

Довідка

Видана здобувачеві третього рівня вищої освіти (доктор філософії) кафедри фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету Кисельову Івану Анатолійовичу в тому, що результати його дослідження за темою «Забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу» використовуються у навчальному процесі під час вивчення дисциплін «Фінанси аграрних підприємств» для здобувачів першого рівня вищої освіти (бакалаврського) та «Фінансовий менеджмент» для здобувачів другого рівня вищої освіти (магістерського).

Проректор з

науково-педагогічної роботи

Михайло МАЛЬОВАНІЙ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

08 01 \ 01 - 10